Purchased for the

LIBRARY *of the*

UNIVERSITY OF TORONTO

from the

KATHLEEN MADILL BEQUEST

V Praze
1857.

Čechům!

J. L. Kober,
nakladatel.

V květnu b. r. začnou mým nákladem vycházeti a v každém řádném kněhkupectví pak dostati lze:

SEBRANÉ SPISY

Jos. Kaj. Tyla.

Nové vydání.

Po svazcích šestiarchových

v ceně 20 kr. stř.

LIBRARY
JUN 13 19
UNIVERSITY OF

Často již proneseno přání, aby spisy mužů o literaturu naši zasloužilých sebrány a sebrané obecenstvu podány byly. Jeden z nejpřednějších a nejoblíbenějších pěstitelů českého písemnictví byl bez odporu **Jos. Kaj. Tyl,** kterýžto snahy své zasvětil rozkvětu národnímu, a jmenovitě k zvelebení belletristiky a českého časopisectví zna-

menitě přispěl a takměř tvůrcem byl novějšího pěkného slohu českého. Literární práce jeho tu a tam porůznu jsou vytištěny. „Sebrané spisy“ jeho, jež roku 1844 vydávati začal, dospěly jen k svazku desátému; k vydání nové sbírky, později obmýšlené, pro mnohé jeho jinde zaměstnání nepřišlo.

I odhodlal jsem se tedy, jak již za živobytí zvěčnělého moje pevná vůle byla, k vydávání **Tyl**ových spisů přikročiti, a doufám, že toto mé podniknutí od četných ctitelů a přátel jeho, a vůbec od všech příznivců českého písemnictví laskavě přijato bude. Požíval‘ **Tyl** oblíbenosti v takové míře a rozsáhlosti, jako málo který z národních spisovatelů našich, a spisy jeho jsou takořka kus historie literatury české a věrný odlesk času, v němžto zvěčnělý žil a kterýžto v jistém ohledu zůstane památným.

Bude to sbírka všech spisů **Tyl**ových, které jaké ceny pro národ a literaturu mají. Práce dramatické a politické, jak samo sebou se rozumí, nebudou v sbírku tu zahrnuty. Jsouť také povídky stránkou jeho nejskvělejší, a národ všeobecně uznal, že vypravování bylo vlastní pole **Tyl**ovo; jeho „Alchemista“ — „Kutnohorský dekret“ — „Rozina Ruthardova“ — „Svátky na Vyšehradě“ —

„Slečna Lichnická“ — „Poslední Čech“ i mnohé jiné historické i z dob nynějška čerpané povídky patrným toho jsou důkazem.

Zvláště na to pozorna činím, že zevnitřní část i pořadí obsahu „Sebraných spisů“ jsou zřízeny co možná dle prvního vydání, jež pouze deset svazků dosáhlo, a tímto způsobem dojdou **odběratelé staré nedokončené sbírky** té výhody, že při jedenáctém svazku k odbírání tohoto nového vydání se přihlásiti a staré přetržené dílo doplniti si mohou.

„**Sebrané spisy Jos. Kaj. Tyla**“ začnou v květnu b. r. v půlměsíčních lhůtách po svazcích vycházeti a tři vždy úplný díl tvořiti.

Každý svazek, nejméně šestiarchový, stejného papíru a formátu jako toto pozvání, stojí

jen 20 kr. stříbra

pro každého, kdož vlastnoručním podpisem k odebrání celé sbírky se zaváže a za poslední svazek 20 kr. předplatí.

Při ukončení celého díla obdrží odběratelé těchto „Sebraných spisů“ krásnou, od výtečného umělce českého kreslenou

podobiznu Jos. Kaj. Tyla

co praemii zdarma, čímž přáním četného počtu ctitelův zvěčnělého básníka a miláčka národu vyhověti doufám.

Přihlášení-se k odbírání Spisů Tylových přijímá každé řádné kněhkupectví, jakož i

V Praze, v květnu 1857.

nakladatel
J. L. Kober,
kněhkupec v Praze 140—II.

Nížepsaný přihlašuje se k odbírání ouplné sbírky

Spisů Jos. Kaj. Tyla,

a přeje si zásýlku panem

.....

Obydlí: Jmeno a stav:

Tisk Jarosl. Pospíšila v Praze.

SEBRANÉ SPISY

JOS. KAJ. TYLA.

Díl první.

KUSY MÉHO SRDCE.

V PRAZE.
Nakladatel: J. L. Kober.
1857.

KUSY MÉHO SRDCE.

Povídky, novely, obrazy, nástiny a arabesky

od

JOS. KAJ. TYLA.

Díl I.

V PRAZE.
Nakladatel: J. L. Kober.
1857.

Tisk Jarosl. Pospíšila.

NÁRODU

ČESKÉMU

obětuje

se vší láskou a s veškerým snažením svým

oddaný

spisovatel.

Hudební dobrodruzi.

Novela.

(Psáno roku 1833.)

— — Nevím věru, mám-li dobrému ujci za to děkovati, že mě neodhodlal k nějakému ouřadu nebo jiné proze života. Nešetřil arci outrat, kdykoli se o vzdělání ducha mého jednalo, i byl jsem osypán učiteli, kteří mě žádostivého uváděli do chrámu krásných umění: ale právě proto se nyní obávám, že budu za dnů budoucích malého zalíbení nalezati v tichém živobytí venkovském, k němuž mi ujcova vůle cestu vykázala. Že mně i budoucímu lidu mému blaho připraviti a bratrovce svého před nebezpečím velkého světa zachrániti obmýšlel, to dobře poznávám; těžko mi však dosavad rozhodnouti, s jakou chutí se jednou starati budu o pole a setbu, o lesy a zvěř, o rybníky a jiné věci hospodářské, ježto jsem až posud nejraději jen při Wielandu a Göthovi, při Mozartu anebo při oblíbeném svém uměníčku malířském s rozkoší pobýval.

— Káráš mě, příteli, a uvádíš mi na mysl Horacovo: *Beatus ille, qui procul negotiis* .... Nu, jednak mě arci vábí blaženost venkovská, i milerád si představuji, cokoliv se o ní básníkům kdy říci uzdálo — pak se v duchu již také s poddanými obírám, chvílkami také něco spisuji anebo si hledím svých obrazů: jednak se mi ale také duše nepokojí, vidoucímu, že se lidé stáří mého k povoláním vznešenějším ubírají a k důstojnostem připravují. Děj se ale, co děj. Vesele pustím se zatím do čarovné Italie.

— Mrzutý jsem. Proč? Protože sám sobě zůstávám pohádkou, kterouž uhodnouti nemohu. Jaké to podivné zvíře — nazvané *člověk!* Lití lesní dravcové oblibují sobě teplý stánek — brlohu pro svou rodinu — domov. Člověk se honí po zemi a po moři, a usadiv se konečně, počne toužiti po jiné krajině. Kdež pak je asi domovem? — A kdež asi já? .... Ptá-li se mě kdo na vlast, a já řeknu: „Ich bin ein Deutscher“ — ptá se také: Odkud? a já doložím: „Aus Böhmen.“ Český Němec — Německý Čech! Úsměch vidím na tváři cizincově. — Řeknu-li: „Ich bin ein Böhme“ — a nevím o národu, k němuž se takto přihlašuji, ani o jeho jazyku, o způsobech, o žádostech, o jeho

bytosti nic jiného, nežli co se mi buď z nepravých nebo nečistých pramenů doneslo: vidím opět úsměch na tváři cizincově, a cítím s bolestí, že se nemohu národem a vlastí honositi, jako ty, příteli, nebo jako Vlach, Španěl a Francouz.

— Stál jsem ve Vlaských Benátkách mezi tisíci zakuklenců, jižto se tu o dnech masopustních škádlejí a obveselují strakatými tanci. Stál jsem v Londýně ve veliké nemocnici, a kvílení několika set bídáků, nouzí a vášněmi usvadlých, ozývalo se po strastiplných ložích. Stál jsem pod Vesuvem, a plamenní proudové vystřikovali ze střev vyduté hory po ustrašené krajině. Stál jsem v Paříži, v jasně osvětlených, královských síních, a vůkol se hemžila strakatá směsice pánů ve skvostných kabátech, na prsou celá nebesa lesknavých hvězd — stálť jsem tam i onde, a všude mne projal cit člověčenstva. Trvalo to však jen krátký okamžik; stál jsem tu zas brzo, nevěda, jak a kde uspokojiti nevyslovnou touhu, ježto mě po celém světě prohání. Ještě se podívám pod míruplné střechy švýcarské. Tam prý bydlí svaté, neporušené ticho. Uvidíme, co pravdivého o tom napsali.

— Náhodo! jsi-li ty ta mocná panovnice, ježto námi, jako dítko míčem, z oumyslu do oumyslu pohazuje — jsi-li ty to? anebo mne vedl dobrý anděl strážce po nynější dráze? — Díky vám!

Nebyl jsem ve Švýcařích; ale byl jsem do nich na cestě. Věci své poslav do Bazileje, pustil jsem se pěšky podlé Rýnu. V rajském údolí napadl jsem osamělou krčmu pro pohovu pocestných i pro odpočinek okolních rybářů. Den byl krásný, já neměl na spěch — i vyšel jsem tedy, abych se ohlídnul v půvabném okolí.

Vždyť jsi byl sám v krajinách porýnských, a znáš jejich kouzelnou krásu. Šel jsem podlé široké řeky, ježto se po levém břehu vážnými vlnami o bohaté vinohrady otírala, v dáli se kroutíc okolo vysokých skal, na nichžto památky bývalých tvrzí černá temena svá k nebi vypínají. — Zdržel jsem se venku až k večeru. Měsíc vycházel právě u plné své jasnosti, an jsem se opět ku krčmě přiblížil. Šplouchání vody a veselý zpěv ozýval se před klidným stavením.

Hospodář vozil dva odrostlé synky kolem břehu na malé kocábce, a přede dveřmi pod košatou lípou seděla hospodyně u zvučné přeslice. Okolo ní prohánĕl se malounký klučík, a vedle ní seděly dvě dívky na nízkých stoličkách, pletouce z natrhaného kvítí strakaté věnce a poslouchajíce

Bürgerovu píseň „Při přástvě“, kteréž je matka líbezným hlasem učila.

Směj se mi, jak směj, an se tuto básnicky napínám, jako bych selanku vytvořiti chtěl. Směji se anebo usmívám se tomu také; usmání moje prýští se ale ze sladkého připomenutí. Byloť to věru krásné podívání, hodno, aby se o ně péro Gessnerovo pokusilo!

Když jsem se přiblížil k domu, zarazil hospodář právě u břehu, vystoupil z kocábky, a rovným krokem zaměřil si ke mně.

„Buďte mi vítán, pane!“ řekl a podával mi ruku tak srdečně, že jsem ji taktéž tisknouti musel. „Mimo vás nemáme dnes jiných hostů,“ doložil na to, „a dny takové slavíváme jako svátky. Jeť jich arci málo do roka, nám ale právě do syta. Tuším, že si nebudeme vespolek na překážku. Pakli se neštítíte, sedněte si, mladý pane, k nám.“

I nemohlť jsem mu srdečné pozvání odepříti, a přisedl jsem mezi rodinu jeho k večeři. Myslilť jsem v té chvíli, že přisedám *ke svým* — jichžto jsem byl nikdy nepoznal! Dobrý ujec mi krátké na něj zapomenutí odpustí.

Málo kdy vídaná domácnost tohoto druhu mě hluboce dojala. Brzo jsem dostal i větší příčinu pozornost svou na lid okolo sebe upnouti a víc a více

se diviti. Otec vyjadřoval se bystřejším rozumem a vybranější mluvou, nežli jsem u hospodského nadíti se mohl; matka pojila outlost pohlaví svého s věhlasnou obezřelostí domácí hospodyně, a děti objevovaly i v jednotlivých, semotam prohozených slovech lepší nežli obyčejné venkovské vychování.

„Byl jste od jakživa při této živnosti?“ táži se hospodáře s rostoucím úžasem. — On se zasmál a řekl, že nebyl.

„V posledních válkách sloužil jsem proti vojsku nepřátelskému,“ vypravoval dále, „a jednak z mládí něčemu se naučiv, jednak i trochou zmužilosti pravých věcí se ujímaje, stal jsem se poddůstojníkem. Jmena mého vážili sobě představení, a lid poddaný v ně pevně důvěřoval. Bylať mi cesta otevřena k stupni důstojnějšímu. Tu se však válka schýlila ku konci, a s ní zmizelo i nadšení, kteréž mě bylo z tichého domova do bouřlivého světa vyhnalo. I neměl jsem stání, dokud jsem nesložil zbraň a nenavrátil se do krajin domácích, do příbytku otců svých. Že mi cizina pro budoucnost blaha nepodá, to jsem dobře poznával; po které cestě bych je ale v otčině hledati měl, to nebylo ještě rozhodnuto. Tu jsem poznal svou Markytku, a jako bleskem rozednilo se přede mnou. I pokoušel jsem se o její lásku, a obdržev ji s otcovským statkem i požehnáním,

zvolil jsem stav sprostinký. Co však jsou hodnosti, k nimžto jsem kráčeti mohl, proti rozkoši, jakáž mi vykvétá u prostřed rodiny a nízkého povolání! Tu hleďte, pane, na laskavé oko mé dobré ženy, tu na zdravé tváře zdárných dětí, na pevné přístřeší, na úrodné role, na tučné stádo; jsoutě to částky mého vezdejšího štěstí. To mi věřte, mladý pane, chcete-li kdy ráje okusiti na zemi, volte sobě spokojenou domácnost — ale *nota bene*: mezi svými, ve vlasti!“

— Proč jsem ondy list svůj tak náhle přetrhnul a ukončil? Proto že jsem bláhovec. Bylo mi píšícímu, jako bych poznovu slyšel srdečná slova porýnského krčmáře — a poznovu se mi zakalily oči. Jeho duše plynula v rozkoši, an mi o své vlasti vypravoval; já pak pohlížel s bolestnou tváří k zemi, jako bych měl u vnitřnostech jejích nalezti, čeho jsem nadarmo povrchu vyhledával. Stálť před mým duchem krajiny neznámé v takové jasnosti a kráse, že bych je byl rád, na kolena padnuv, rozprostřenou náručí obejmul a zvolal: „*Vítám tě, drahá vlasti!*“ Avšak tou dobou uzrálo ve mně také pevné předsevzetí. Nejsem sice posud Čechem, ačkoli v Čechách narozen; ale vracím se tam s rychlo-

stí, jako by již u pomezí na mne jisté blaho čekalo. Nečinil bych to arci, kdybych se mohl jako ujec uzavříti na venkovském zámku a honositi se národem, k němuž přece nenáležím. Já to nemohu.

Skoumalť jsem i přesvědčil se, že ve mně nevře nepomíšená krev potomků Herrmannových! Obdivuji se velkému národu germanskému, a zastaviv se buď u hrdin Hohenstaufenských, anebo u nejnovějších děl vašich umělců, mám ve vážnosti veleobsáhlého ducha německého; ale Němcem přece nejsem, to dobře cítím, ačkoli Němcem vychován a vůlí dobrodince svého k Němcům připočtěn. Ubohý ujče! dělo se ti jako zahradníkovi, kterýž jmena i rodná znamení květin sobě pomíchav, jarní fialinku jako květ podzimní pěstoval. Dejž milý Bůh, aby mne nezklamala sladká naděje, že v Čechách neznámý poklad naleznu.

— Že jsem nevděčný? Nejsem, drahý Fridrichu, nejsem! .... Či má to býti pohnutkou k vděčnosti, že jsem v mládí zvuky jazyka vašeho slýchal, že jsem německé pěstouny dostal a že mi ujec denně předříkával: „Wir Deutschen?“ — Mohloť se to také díti jazykem arabským, muži arabskými, a ujec mohl od rána až do večera na mne volati: „Mladý Arabe!“ —

Ručíš mi za to, že bych se byl stal zdařilým synem afrických pustin? .... Ostatně ale dobrého ujce nerozhněvám. Cokoli tobě a listům svým svěřuji, dá se mi před ním ukryti. Splniť jsem až posud největší žádost jeho, a nestal se Čechem. Jestli bych ale k tomu chuti neměl? .... na to věru přiznati se neumím. Nu, vždyť sám víš, jak nás o Čechu smýšleti učili!

— Otcové! uložte si to za nezrušitelnou povinnost, abyste dětem svým nevštěpovali křivé soudy o národech cizokrajných, nepobratřených! Pak nezaroste srdce synů vašich škodnými předsudky, a nezabrání jim hleděti na národy světa okem lidumilým — bratrským.

Kéžbych to mohl vetknouti dechem oblažujícím v ňádra všech zemšťanů a zapudit všecko záští národní! Kéžbych mohl učiniti, aby se Španěl laskavě naklonil k měšťanu Lisabonskému, Francouz aby kysele nesočil na obyvatele spojených království britanských, Němec aby moudře myslil o Slovanu, a Slovan aby se přivinul celým srdcem k vám! —

Radostí zaplakal ujec nad bratrovcem, jenžto se byl v cizině po čtyry léta napomenutí a žádosti jeho pilen zachoval. Bratrovec pak poznovu

se rozloučiv, odjel do krajů českých. I bál se věru, aby neshledal, že jsou horší, nežli si někdy snad potajmu přál; bál se však také, aby na nich většího zalíbení nenalezl, než by ujcova vůle rá-čila. Rozedrané baráky a otrhané rodiny vlaské, zoufanlivou bídu chudiny anglické, nevzdělanost francouzských venkovanů a nespokojenost mno-hých krajin švabských neviděl ale v Čechách ni-kde. Požehnaná to země! Otvíráť poklady své lidu pilnému, vládou nejmilostivější chráněnému.

— Mnoho na mně požaduješ, Fridrichu! Jakž bych se mohl osměliti a popsání učiniti o národě, mezi nímž teprv asi půl léta přebývám? A po-kusím-li se o tento popis, jaké důkladnosti můžeš v něm pohledávati? Co se mi dalo až podnes na venku i v Praze pozorovati, krátce ale věrně po-znamenám; vímť arci, že to k zevrubnému nazna-čení charakteru národního nestačí; slibuji však pro budoucnost učiniti více. —

Cokoliv se týče pospolitého života, objevení zámyslů, žádostí a jednání, jsou Čechové uzavře-nější, nežli mnohý národ jiný. Majíť v ohledu tom podobu jakousi s Angličanem. Avšak není uza-vřenost Čechova nadání přirozené, jako anglická; ona jesti dcera potřebné prozřetelnosti a sprave-

dlivé nedůvěry, věrných to a z dlouhého utrpení pošlých bližencův. Čechova uzavřenost je plod několika století, za nichžto se národ s protivenstvím a nesnázemi potkával; ona jesti plodem i dosaváde trvajících předsudků, s nimižto nejen národové sousední, ale i nejbližší osoby na Čecha zhlížejí. Nepatrný snad, ale pravdivý důkaz uzavřenosti této nalezneš v Praze na všech takořka veřejných místech. Sedneš-li v zahradě na sedadlo, k němuž byl právě také jiný zaměřil, zůstaneš na něm samoten seděti; a byť i druhý přisednul, do hovoru alespoň málo kdy se pustí. Hovíš-li sobě v hostinci, buď jist, že se k tobě nikdo nepřitovaryší, dokud je místa u stolů ostatních; a přisedne-li kdo, zůstane hostem němým. Nemám arci na mysli, abych světomilovného Francouze nebo čilého Vlacha k Čechovi přirovnával, avšak i přívětivému Sasovi, žvavému Prusovi a prostému Rakušanu je s obdivením panující povaha na březích Vltavy a Labe. Patrno tedy, proč mnohý nezkušený cizinec dotvrzuje, že se hostinství — tato prý nejušlechtilejší cnost starožitných národů slovanských — z českých přístřeší již vystěhovala. Avšak je tomu přec naopak. Pohostinnost k pouhému *cizinci*, zvláště ve způsobě vtíravého pobízení a nucení, tu rozený Čech arci nezná; komu se však přátelstvím aneb

jiným jakýmkoli svazkem soudružství zaslíbil, ten je mu vždy hostem vítaným, tomu se vždy upřímně a ochotně ke všem službám propůjčí. Na slunci věrného přátelství roztaje snadně ledová kůra české uzavřenosti, a rozčilen a rozehřát projevuje Čech druhou krásnou známku rodu slovanského — veselou mysl, a pak učiní přeplněnému srdci průlev buďto hlučným hovorem anebo hojnými písněmi.

— Jen se mi stav za hradby v kolébce nasbíraných domněnek a bludů! Jen se mi vynášej národní vzdělaností Němců! Já tě s Čechy přece v letu dostihnu. Co se týče řemeslnosti a průmyslu, vynálezů a zlepšení — to arci nemohou Čechové, jakož i vy z veliké části nemůžete, všude stejným krokem držeti se za hlavními národy, vedoucími obchod po celém světě roztáhlý; avšak mluviti o příčině toho, zdá mi se v této chvíli zbytečno — a věc sama leží na bílém dni; pak také nevím, zdali bych dle přenáhlenosti a křehkosti lidské na čistou pravdu udeřil. Ostatně je ale budoucnost pokryta rouškou neprohlednou, a kdož ví, zda se za ní také Čechům onen chrám neotvírá, k němuž jiní při okolnostech příznivějších dřív sice dospěli, kam ale i Čechové již před mnohými během rychlejším se blíží! Duch

a síla nemůže se národu českému upříti, a potřebí jen tajmo doutnající jiskru příhodným dechem povzkřísiti, aby se znítila v oheň všezahřívavý a blahonosný pilnému lidu i spravedlivým pánům!

— Kdybych věděl, že se neprohřeším na nesmrtelné památce vašeho Göthe, směle bych se pustil za nepostíženým jeho letem a zazpíval si podobnou píseň, jako jest Mignonin zpěv: „Kennst du das Land, wo die Zitronen blüh'n?“ — A víš-li, jakým veršem bych začal? — „Zda kraje znáš, kde láska vykvétá?“ — Lásce bych obětoval nejvroucnější píseň.

Nediv a nesměj se. Člověkem, anebo-li spíše křehkou jeho přirozeností, vládnou tak podivné a rozdílné mocnosti, že mu nelze dnes určiti, kam se mysl jeho zejtra obrátí. Dlouhý čas mi to nedalo, abych ti psal něco jiného, neboť jsem nemohl postihnouti slov básníka, kterýž vlast veškerého člověčenstva v srdci býti praví. Čtvrt leta jsem se zamlčel — zatajil, a konečně pera se zase chopiv, začínám o lásce. Kdo že mne k takovéto písni roznítil?... Dvě krásné oči. —

O kéžbych měl pravdu a snové mojí větších základů, nežli je pouhé zanícení ducha! Nemysli, že mne snad již láska do čarokrásných

hájů svých uvedla; jenom dvě hvězdy se mi zjevily, svítíce temnou nocí bytosti mé a objevujíce blaženější budoucnost. A hvězdy ty slovou: Dvě krásné dívčí oči!

Hlučná společnost byla u hraběnky Wellendorfové, s nížto po matčiné straně spřízněn jsem. Ujec mi byl o paní té mnoho povídával; osobně jsem ji však nepoznal dříve, až po svém příjezdu do Prahy.

Laskavě uvítala mě přítelkyně mé nebožky matky, a ode dne své první návštěvy býval jsem častým hostem v domě jejím, kdežto se nejvybranější společnost hlavního města scházívá. Takž to bylo i před dvěma nedělmi. Téměř jako děcko těšil jsem se na tu besedu. Jakož se ale při velkém očekávání nejednou stává, nechtěla se mi naděje v rozkošné obveselení nijak vyplniti. Chyba neležela sice na společnosti, neboť se byla četněji a rozmanitěji sešla, než kdy jindy; chyba nebyla také na mně, neboť jsem byl přišel s celou chutí, jakovou nás ve sbor pospolitý vésti má; a přece jsem začal z dlouhé chvíle v jasně osvětlených pokojích blouditi, okem lhostejným z jednoho na druhého přebíhaje. Kdybych se chtěl k oněm přidati, ježto věří v tušení, řekl bych, že i mne ta nevyzpytatelná moc tenkráte v klepetech držela, zemdlevši ducha mého sílu jenom

snad proto, aby ji náhle výrazem silnějším opět povznesla.

Náhodou ohlédnu se po stole, u něhož bohatý lord s cizím jakýmsi učeným Vlachem seděl, a tu se na mne zableskne dvé kouzelných očí. Mezi oběma muži seděla dívka, pro kterou jsem rychle na bohatství jednoho i na umění druhého zapomněl.

— Skoro strach vzbudili ve mně listové tvoji, v nichžto jsi mi píseň o zamilovaném zazpíval. Přemítám-li na mysli vzdechy a přání, kroky a stání svoje od oné doby, co jsem *ji* uviděl, skoro bych na sobě všechny známky opravdivé lásky spočítal. Dosaváde vidím to velké, andělskou čistotou planoucí oko a ten libostný úsměv okolo malých a zajisté medových úst; dosaváde slyším onen stříbrný zvuk jejího hlasu, ony výlevy vzdělaného ducha i panenské skromnosti; dosaváde stojí přede mnou to štíhlé a přece plné, zdravotou jen kypící tílko; dosaváde vznáší se přede mnou ona neposkvrněná, po všech oudech se-jevící půvabnost a krása, dosaváde.... ach, což bych se pokoušel křehkými slovy naznačiti dojem, jakýž ve mně vykouzlila *ona!* Přijď a viz — a skloň kolena před její spanilostí!

— Že ji neznám? Ach, totě právě, čím se prudký oheň neustále ve mně rozněcuje, čím se láska moje stobarevnou, divuplnou září protkává. Že je to dívka v hlavním městě neznámá, to vím, to mi již pověděli naši mladíci; že je z venku a zde u přátel na návštěvě, zvěděl jsem také; že ji u hraběnky ještě častěji uvidím, to mi donesli taktéž; a že dle jména snad z kmene polských šlechticů pochází, toho jsem se o Lidmile, zemance Svojetinské, sám domyslil. Hraběnka prý ji dobře zná. Proč se tedy jí na věc potřebnou nepoptám? Snad se bojím, abych nevyzradil tajemství srdce svého.

— Dobře máš! Smělejším a rychlejším krokem pokusím se o blaho své. Pozejtří je u hraběnky veliký bál; i *ona* bude přítomna. Uchopím se příležitosti nejprvnější a budu o zdar své lásky pečovati.

— O moji krásní snové! Truchli se mnou, Fridrichu můj, truchli se mnou! Nejsladší naděje moje počíná se rozptylovati v pouhý dým. Jako bych se na pout do krajin rajských hotovil, chystal a těšil jsem se po celé dva dny na onen osudný, všerozhodný bál. Duše moje se zanášela obrazy šťastné lásky a zalétala do budoucnosti, a tvořila

si tam již chrám požehnané domácnosti. Vzpomínal jsem také na porýnského krčmáře, na rodinu a na Markytku jeho. Byla to vnadná Němkyňka, modrooká, zlatovlasá, jako zdařilá dcera rekovné Thusneldy vašeho Herrmanna. Když jsme se loučili, políbil jsem ji u přítomnosti manžela, a buďto dotknutím plných rtů, anebo slovy, jimiž dílem stydlavě zarděna, dílem slušně žertujíc, pozdravení milence mé vyřídit mi rozkazovala, vzbudilo se ve mně jakési stěsňující, ale i sladké toužení. Když mě ujec podruhé z domu propouštěl, řekl mi hlasem srdečným: „Hleď, abysi pro sebe hodnou ženu vyhledal a mně laskavou dceru přivedl.“ *To* i *ono* prohánělo se nyní myslí mou: všecko ale pojilo se u cíle jednoho, u pomyšlení na krásnou Lidmilu. Ach, jací to byli sladcí snové, a jaké žalostné z nich probuzení!

Skoro nejprvnější byl jsem u hraběnky na bále. Společnost v jasně ozářených komnatách se množila, hudba i ples všeobecně začaly, a já se osmělil Lidmilu k tanci požádati. I domníval jsem se, že jsem prosbu svou přednesl s ušlechtilou způsobilostí, neboť si na dvornosti v Paříži dobyté rád něco zakládám; avšak Lidmila sotva že hlavou pohnula — ani slova nepromluvila.

Jaké to hrdé stvoření! Krev se mi počala do tváře sbíhati. Neznámtě na outlém pokolení

ženském ohyzdnější poskvrny nad hrdost. I byl bych tedy měl dle víry své na děvu zanevříti — ale všeliký hněv rozplynul se v sladké omámení, an mi z blízka bylo patřiti na královnu dnešního bálu.

Postavíme se do řady. Prsty její spočívaly na prstech mých; rámě její doléhalo na rameno mé; pravice má vinula se okolo outlých boků jejích, a zraky mé bloudily brzo po skvělém, drahými kameny ozdobeném čele, brzo klonily se po růžových lících k hrdě sklenuté šíji a panensky se dmoucím ňádrům. Byloť mi, jako bych celý svět rozkoše v náruči držel. I letěli jsme, jako by se hvězdy a slunce okolo nás točily. Co nejvděčněji žehnal jsem všeobsáhlou péči dobrého ujce, kterýž byl při vychování mém ani na tanec nezapomněl.

Pak jsme opět stáli. Maje poslechnouti srdce svého hlas a přiblížiti se alespoň poněkud k cíli svému, musel jsem s Lidmilou začíti hovor. Ale poprvé za svého života byl jsem před rozmluvou v nesnázi. I vymlouval jsem tedy neštěstí své a prosil dosti neobratně za odpuštění, pakli že jsem dobou nepříležitou přišel a snad milejšího tanečníka zapudil.

„Pane, já vám nemám co odpouštět," odpověděla mi dívka v líbezné francině — „jakož

i příčiny nemám se horšiti, leda proto, že nemluvíte se mnou francouzsky.“

„*Français — Mademoiselle?*“ opáčím na to tím samým jazykem, poněkud překvapen a pomaten. „Nenadál jsem se, že vás Francie mezi spanilé dcery své počítá. Němec jmenuje všelikou krásu rád svou krajankou.“

„Mne nepočítá Francie ani mezi spanilé, ani mezi ohyzdné dcery své,“ dí zase děva s líbým úsměvem, kterýž ji tím více krášlil, čím patrněji se v panenské nenucenosti projevoval. „Francie mne ještě ani neviděla, an jsem až posud pomezí našich Čech nepřekročila.“

„Jak? Jste tedy růže z palouků našich,“ podivím se opět — „a nepřejete jazyku našemu?“

„Jakž mohu něčemu přáti, čehož ani neznám a co moje není?“ odpovědèla ona ještě plynnou francínou; hned ale na to ústa sešpoulivši, jako by chtěla něco velmi obtížného pronesti, doložila s chybným názvukem: „Ich bin kaine Daitsche, habe im Daitsch also kain gut Fortkommen!“

Já spadl jako s nebe! Několik slov k tomu ještě přidala; že pak jsem nepoznal, je-li to turecky nebo indicky, nemohu ti je napsati. A to je moje neštěstí! — Lidmila, dívka, jížto jsem od prvního okamžení zadal srdce své, dívka ta je rozená Češka, a lpí celou duší na svém ná-

rodě. Jen jediným slovem osmělil jsem se začíti boj proti její lásce k jazyku povrženému, pro lid nízký určenému: a jako mstitelkyně všeliké hany národu, k němužto chloubně se počítá, zajiskřila velkým černým okem. Proud jejích slov se valil zvučně s vysokých skalin národní pýchy, a zatopil rázem pádolinu cizokrajných ousměšků. Krátké bylo, co nejen k uhájení, ale i ke cti národu svého řekla; znělo to však již dojímavěji, nežli všecka pojednání hajitelů českých záležitostí. Stál jsem překvapen a tuším i zahanben. Pozorovala to, a buď aby přetrhla další rozepři, aneb aby mne vyvedla z rozpaku, podala mi ruku — a hned na to letěli jsme zase kolem do víru hlaholivé hudby.

Jak ale a co tenkráte kudebníci hráli, to jsem neslyšel. Duše moje upínala se jenom na podivnou dívku a hrozila se její nepřízně. Hudba umlkla; řady upocené se rozptylovaly, já jediný držel jsem tanečnici svou ještě pevněji, nežli při tanci. Bál jsem se, abych ji nemusel propustit, an se na mne hněvala. I prosím ji za odpuštění. „Napravím, v čemkoli jsem pochybil, slečno!“ jal jsem se mluviti a přitisknul dívčí ruku na ústa se-třesoucí. Dlouhý, jako s podivením a zalíbením promíchaný Lidmilin pohled byl odpovědí na můj slib. Na to rychle mezi davem ostatních hostů zmizela.

— Rozhodnuto jest, bratře, nad celým mým životem! K štěstí-li nebo neštěstí? — Kdož může zrakem smrtelným proniknouti přepevnou budoucnosti záclonu? Lidmilin otec nepřeje krvi německé, rovněž jako můj ujec nenávidí krev českou.

Onen, aby dokázal světu, že vlast jeho obstáti může i s lidem vzdělaným cele bez pomoci jinojazyčné, vyloučil z domu svého všecko, cokoliv se nenazývalo článkem národu českého, a jedinou dceru vychoval bez učitelů německých. Ujec můj pracoval, aby do mne ode dnů nejoutlejších až do let jinošských vštípil nenávist k národu, jehož nejprvnější okrasou je Lidmila — a hle! tyto dvě ratolesti stromů sobě odporných musely se potkati, musely se k sobě skloniti nepřemožitelnou mocí přírody! Proč by se mi to nevidělo býti Božím řízením? Po vlasti se mi stýskalo — a hle! s dívkou nalezl jsem i drahý tento cíl svého toužení! — Drahá vlasti a věrná lásko! Vás volím sobě za vodivé hvězdy na obloze života svého! Tebe, země česká, i tebe, krásná Lidmilo!

Listové tito pocházeli od mladého Alberta z Hardensteina, kterýž byl již v outlém mládí docela osiřel a v tomto stavu přišel k bohatému ujci, kterýž byl umírajícímu bratru otcovskou

péči o pachole vésti přislíbil. Starý Hardenstein neměl vlastních dětí, a krom Alberta žádného jiného dědice. Byltě kmen starožitného rodu šlechtického, mravů prostých, slov srdečných — jako na vzdor všem titěrnějším novotám a zmáhajícím-se zvykům při stavech vyšších. Jenom *jednu* skvrnu byloby snad oko nepředpojatého pozorovatele a nestranného soudce na něm dostihlo — totiž vášnivé zanevření na vše, co sloulo českým. Na svou německou krev byl přepyšný, a cokoli se k němu přiblížilo, muselo býti německé. Proč byl ale na Čechy ode dávna takto zanevřel, to nikdo jistotně nevěděl, ačkoli o tom rozličné pohádky panovaly. Rázně projevilo se jeho smýšlení, když se loučil s Albertem, jejž dvacítiletého do světa posýlal, aby cestováním ducha svého sesílil. „Alberte!“ řekl tu chvíli k němu hlasem přísnějším, než jindy mluvíval, ačkoli se mu k posledu přece oko slzou zarosilo.... „choval jsem tě jako vlastního syna, zakládaje v tobě rozkoš svého stáří. Domníváš-li se tedy, že mi proto, cokoliv ti moje láska již připravila, anebo proto, cokoliv ti na budoucnost ještě uschrání — domníváš-li se, že mi povinnován jsi vděčností: navrať se mi z cizích krajů, jak tě z domu vysýlám. Prohlédni světa řády a mravy; napí se z potoka radostí pozemských — jenom se mi ne-

stań Čechem!“ Rukou dáním a posledním políbením přivolil jinoch v žádost podivína ujce a zajel do světa. Vyňatky z několika listů, jakž je byl později v rozličných dobách příteli posýlal, poskytují dostatečného světla o celém stavu jeho ....

Nyní stál v lehkém letním obleku, s malým koženým vakem na zádech, u nepatrného městečka v kraji Klatovském. Neohlédaje se na půvabnost okolní krajiny za pěkného času letního, probíhal modrým okem jenom jasný oblouk nebeský. Ale ani tam ho nejímala krása. Hlava i srdce jeho byly uchváceny jakýmsi nepokojem — a v tomto rozjitření hledal jenom nějakého místečka, na němž by smysly své poněkud upnouti a snad utišiti mohl.

Přemítal na mysli všecky doby života svého, počínaje od bezstarostného, míruplného dětinství až do té chvíle, kdyžto se mu pozdnější jaro věku jinošského kaliti začalo pochybováním o svém stavu, o vlasti a národu, a se sladkou bolestí upamatoval se také na pevný slib, kterýž nedávno učinil jazyku českému a drahé dívce.

Živě stavěly se mu na oči sladké chvíle, kdež mu byla Lidmila s blahostným vyznáním své lásky do náručí klesla — prvním plamenem panenské milosti uchvácena jsouc, na vůli otcovu pozapomněla, a jinochu německy vychovanému věčnou milostí se zavázala.

Živě stavěly se mu na oči ony sladké chvíle, a slast jejich rozlila se poznovu po toužených prsou jeho; přitom vzbudily však také zpomínku na cenu, za jakouž byl dívčí milost odkoupil — na přízeň ujcovu.

Horlivěji totiž, nežli bohužel za našich časů mnohého rozeného Čecha vídáme, obrátil Albert z Hardensteina, Lidmilou podnícen, zřetel svůj nejdříve na jazyk, bez něhož dívka dle otcova návodu žádný rozkvět národu svého neočekávala. Albert nejsa tak dalece ani národní nenávistí, ani nerozumnou nezkušeností cizokrajanů zaslepen, pochopil brzo i krásu jeho, a vábeu dvojími pohnutkami, žádostí totiž, aby přízeň Lidmilina otce získal, a pak i dokonalostí samého jazyka překonán, záhy se češtiny ouplně zmocnil. Na to vystoupil co nejvroucnější zástupce české národnosti.

Lidmila plesala, a vidouc neunavené toto a vroucí snažení, nemohla panenské srdce před prosbami spanilého jinocha zavříti. Zamilovalať jej takovým plápolem první lásky, žeby vřelosti jeho nebylo mohlo přirůsti, byť se i byla dověděla, že přivinutím-se k národu českému přátelství jeho s drahým Fridrichem trpělo, že se proti ujcově vůli, proti svému jedinému dobrodinci provinil, a že k vůli své lásce přízeň jeho,

s ní pak i celou svou budoucnost v nejistou hru postavil.

Rádi oddali se milencové krásným snům o dnech budoucích. Cokoliv jim jako překážka do cesty vstupovati se zdálo, hodlali obrovskou silou své lásky odstranit anebo překročit. Jinoch doufal, že ujce přemůže, dívka, že otce nakloní. Brzo však počala se obloha jejich naděje měniti. Albert byl totiž jen pozdálí o své milosti k české dívce zmínku učinil, a neustupné záští ujcovo začalo se hned novou silou v zastaralém srdci bouřiti. Hrozilť Albertovi hněvem svým — a chudobou. Tu však vzbudila se jinochova pýcha. Vlastní mocí chtěl sobě světem dráhu proklestit a na té dráze dívku vydobyt. Mohlť nyní sice jako Čech již postaviti se před otce drahé své Lidmily a prositi o její ruku; neměl ale ještě, co by dívce byl podal k zachování příštího života — a statkem nevěsty se živiti? — to nepřipustila mužná jeho pýcha. I rozloučil se na čas s Lidmilou, vzal od ní slib nezrušitelné věrnosti, a sám setrváním se zavázav, odešel ještě jednou do širého světa, doufaje na cestách pobouřeného ducha zotaviti a na pevném oumyslu se ustanoviti.

Vyšel si pěšky do krajů českých....

Z městečka v kraji Klatovském přicházel pohřební průvod, kterýž mohl svou neobyčejností upoutati pozornost i zamyšlenějšího člověka, nežli byl té chvíle mladý Hardenstein.

Z předu si vyšlapoval kluk, nesa černý odřený kříž; za ním nesli čtyři muži v černých, ošumělých pláštích rakev, jiní čtyři kráčeli vedle nich, aby se s nosičemi střídali, neboť je hřbitov na čtvrt hodiny za městečkem vzdálený.

Za rakví šel tamější duchovní správce s kostelníkem, a za těmito kráčeli tři pocestní muzikanti. Jinak nebylo ani truchlících přátel ani plačtivých žebráků viděti, jako by to mělo býti znamením, že je tu zemřelý úplně cizincem.

Prostřední muzikant byl hřmotného, spíš ale kostnatého, než masitého těla, silných oudů a dlouhého rozkroku. Pískal na fagot, a měl přitom tváře tak silně nadmuté, že se k vážným jeho kročejům dobře hodily. V pravo vedle něho valil se houslista malé, složité postavy a plných tváří. Jindy býval snad i veselejšího pohledu, než jaký se teď na něm jevil, an se při tak truchlivé ceremonii nacházel. Po levé straně vedle fagotisty vykračoval si ale hubený a vysmahlý mužíček. Jeho obličej podobal se larvě, pod nížto se v hlubokých jamkách dvě velké, černé oči jako dva plamínky v tmavém sklepě míhaly. Hrál na housle;

ale všecko jeho pohybování a vládnutí smyčcem bylo ráznější, nežli houslisty prvního.

Takto kráčeli všickni tři zdlouhavým krokem za rakví, v níž bezpochyby čtvrtý jejich soudruh ležel; neboť na příkrově visela obstárlá flétna, a kolem ní na velkém, černě malovaném archu bylo rozmočenou křídou napsáno:

Vojtěch Komárek, rodilý z Vokounova.

Duchovní správce, vykonav na hřbitově obyčejné modlení a nebožtíka pokropiv, zůstavil rakev péči hrobníkově. A tento počínal již provazy okolo ní otáčeti a soudruhy zemřelého prositi, aby mu ji do hrobu spustiti pomohli, an ho nenadále tlusťounký houslista v počínání tom zadržel a takto promluvil:

„Ne tak zčerstva, příteli! Neboť stojí psáno: Maličko uzříte mne, a maličko neuzříte mne. Přišlať poslední hodina, kde s přítelem ještě jako pospolu stojíme; hodina uběhne — musíme mu ještě dáti s Pánem Bohem. Dovoltež tedy, přátelé moji, abych, nežli se bratr náš dočista od nás odebeře, v několika slovech o něm pochvalnou zmínku učinil.“

„I ať si to motyka kopne!“ zabručel hrobník. „Nechtěl byste mě daremným tlacháním zdržovati? Tamhle čeká nový hrob, a vaše jalová řeč —“

*

„Zdlouha, kmotře hrobaři, zdlouha!“ zakřikl ho řeči-chtivý houslista a strčil mu hbitě do ruky blýskavý dvacetník. „Chtěl bych se skoro dušovati, žes tu na daremné tlachání již uvykl; není-li tomu ale tak, tedy se kliď k svému hrobu, abysi z mé řeči bolení hlavy nedostal. Slova moje ale nepřetrhuj!“

Hrobník mumlaje cosi o bláznu, pospíchal za svou prací na druhou stranu hřbitova. Z brusu nový řečník si ale odkašlal, šňupcem tabáku posilnil nos i paměť, a rozkročiv se, počal z pohnutého srdce takto mluviti:

„Přítel náš, Vojtěch Komárek, byl Čech, a to je největší chvála, kterouž mu vzdáti můžeme. Čechem se narodil, po česku byl vychován, česky mluvil a jednal — protož mu byli Čechové také nakloněni. Nám nezbývá nic jiného, nežli říci: Škoda, že jsi již umřel, statný Čechu! Plakati nám nesluší, aniž sobě postesknouti: Bože, dejž mu věčné odpočinutí! neboť se ví, že Čechové odjakživa po pravici Boží toužejí, kdež je pravý, blahoslavený odpočinek. Ba ani slavnější průvod nebylo třeba příteli našemu vystrojiti, neboť by se byli mohli k němu přimísiti lidé, kteří ani o Melantrychu, ani o Komenském té nejmenší vědomosti nemají. My pak jsme upřímní, praví Čechové; nám přisluší zde o něm říci s básníkem:

Měl dobré srdce, ducha upřímného,
A za to Boha odplatitele;
Dal chudým, co měl —

.... co měl — co měl —“ opakoval několikráte po sobě, an se mu paměť při uvádění textu ztrácela, a rozpačitě ohlížel se brzo po soudruzích, brzo po rakvi, brzo i po oblacích, jako by mu odněkud měla posila přijíti.

Náhle mu však ze zadu přejal neznámý hlas nedokončenou řeč a doložil:

„Dal chudým, co měl — slzu oka svého,
Dal jemu Bůh, co žádal — přítele.“

Houslista, radostně překvapený, se obrátil, a na pravou cestu opět uvedený sám poslední verš vysokým hlasem dokončil:

„V tu svatou skrýši nenahlédej mnoho,
Co jeho křehkost a co byla čest;
To obé trna složil před trůn toho,
Jenž milým jemu otcem, Bohem jest.“

A na to, jako by na hrob i na nebožtíka byl zapomněl, otočil se rychle po člověku, jenž ho byl v pravé době z rozpaků vyvedl. Byl to Albert, jenžto se jako bezděky k sprostému průvodu přibočiv a více s osudem svým, nežli se zemřelým hudbařem na mysli se obíraje, až na hřbitov byl vešel.

„Čechu, krajane, příteli! dovolte, ať se k vám po česku přivinu!“ začal nyní k němu houslista mluviti, oběma rukama se ho uchopiv. „Milovanější host nemohl pohřeb našeho Komárka oslaviti, jako ten, kterýž *elegii na hrobkách veských* čítává.“

„Nemáte-li jiné příčiny, z přítomnosti mé se radovati, nežli že české básně čítám: tedy třebas na mne brzo s takovou hořkostí zanevřete, s jakovou sladkostí jste mě uvítal,“ odpověděl jinoch, a jemný úsměv rozložil se mu okolo úst. „Co je dobré, čítám všecko; buď si to již domnělá píseň Lumírova: *Ha, ty naše slunce!* buď Shakespearovo: *To be, or not to be — that is the question!*“

„Vám je tedy všecko jedno, buď si kniha česká nebo turecká?!“ zvolal houslista s ustrnutím. „O! tedy . . . .“ rozkřikl se na to ještě hlasitěji, a sepnuv ruce, byl by si bez pochyby na zaslepenost lidskou postěžoval; že však mladíka neznal, spolknul, cokoli odporného již na jazyku měl, a nevěda, jak by s Albertem další rozprávku začal, požádal ho prozatím, aby jim nebožtíka do hrobu uložiti pomohl.

Albert se nedal dlouho pobízeti, a uchopiv se provazu, pomohl spustit rakev do tmavého lože. Fagotista vzal potom do ruky rejč, kterýž

jim tu byl hrobník zanechal, a zarachotiv několikráte hromadou pískové země na smrkovou umrlčí truhlu, podal jej druhým, aby se při poslední službě všickni vystřídali.

Mezi tím obrátil se houslista zase k neznámému mladíkovi, a jako by se již opět nemilé odpovědi strachoval, ptal se ho nejistým hlasem, e-li Čech?

„Nejsem," odpověděl tento zkrátka.

„Že nejste?" ulekl se řečník vrtkavé paměti. „Kdo pak tedy jste?"

„Člověk jsem," řekl Albert po několika okamženích, mezi nimiž byl houslista na něj s podivením hleděl. „Člověk jsem, a užívaje i zachovávaje práva člověčenstva, doufám najíti krajanů po všech země končinách."

Houslista byl by mu rád něčím odsekl, a sice tím raději, čím prudčeji v něm žluč kypěti počala, an se v naději své — že totiž v pocestném dobrého Čecha nalezne — zklamána býti domníval. Musel však právě do rukou vzíti rejč, a protož i mrzutost svou na vyhrabané prsti vypouštěl, an ji plným náhrnkem opět do vnitřnosti země shazoval.

Albert přistoupil zatím k nejbližšímu hrobu. Kolem něho pnuly se sazenice z čerstvé rozma-

ríny, u nohou červenal se keř měsíčních růží, a za hlavou stál čtverhraný kámen. Na kameně byl pak takovýto nápis:

Krásně květl mi syn Vít,
Maje šperkem vlasti být;
Láskou se mi umořil,
Naděje mé pobořil.

Silněji počalo srdce v prsou Albertových bíti, an byl prostý nápis tento přečetl. Okem upřeným hleděl na písmena deštěm již trochu setřená, jako by ho čarovnou mocí přitahovala. Bledé tváře se mu zabarvily jako leskem vycházejícího slunce, a do očí mu vstoupily dvě horké, veliké slze. Bylo mu, jako by je nad svým hrobem vyléval. Najednou však ozval se v něm hlas mužného strpení a vytrvání; i zatajil dech, aby s ním i rozmáhající-se bolest udusil, a jako by si chtěl pot stírati, přejel si dlaní po čele a po zraku. Na to přistoupil k hudebníkům. Ti byli zatím zesnulému soudruhu dosloužili, a chystali se k odchodu.

„Líbí-li se pánu s námi?“ tázal se ho nedávný řečník, housle si pod paždím urovnávaje — „bude nás velice těšiti.“

„V patách přijdu za vámi,“ odpověděl Albert; „jenom se ještě trochu po hrobech ohlídnu.“

„S Pánem Bohem!“ řekl houslista. „Tedy v nárožní hospodě, v pravo na začátku náměstí — tam se shledáme?“

Zvaný pokynul mlče hlavou, a hudebníci zaměřili kroky svými k městečku.

„Do toho mladíka byl bych se málem pustil,“ začal po krátkém pomlčení první houslista. „Nevím věru, co o něm souditi. *Člověk* prý je — člověk! — Člověk ale má býti ještě něco více, než pouhým člověkem. A tuším, že se mu chtělo také do pláče? Nevšimnul jste si ho, Jedličko?“

„Nevšimnul,“ prohlásil se fagotista hlasem zvučným a hlubokým, jako na první linii basové *g*. — „Duše moje byla pohřížena v bolesti pro nebožtíka. Ubohý sirotek bude po něm v trampotách. A jakžby také nebyl? Vždyť nemáme na světě nic jiného než samé *kvaltování* a rozličné *fresuňky*. Možno-li, pane Dolanský, přispějte sirotečku na *retuňk*.“

Mrzutě zavrtěl Dolanský hlavou — ne sice proto, že se od něho pomoci požadovalo, nobrž pro způsob, jakým se byla prosba přednesla.

„Milý Jedličko,“ řekl důtklivě, jakoby chtěl fagotistu poněkud pokárati, „nedělejte mi svým

kvaltováním v našem jazyku fresuňky, sice vám bez retuňku pojdu. Což pak nevíte, že se ti barbarové již dávno z Čech vystěhovali, a že na místo nich přišly *namáhání*, *usilování*, *starosti* a *nesnáze*, po nich ale i *pomoc* a *zproštění?*“

„Což ale z Veleslavína?“ ozval se na to fagotista s takovým výrazem, jako by měl fortissimo pískati. „Já nemám ve zvyku pronášeti věci jinými slovy, než na jakých měl zalíbení nesmrtelný Adam Daniel.“

„I dejte mi pokoj s tím Adamem! Čest, komu čest — Adamovi pak přede všemi, to je pravda,“ odpověděl houslista, čepici posmeknuv. „Veleslavín je živá studnice blahozvučné češtiny; on je líbezná harfa českých hlaholů. Avšak i do přikryté studně napadá někdy smeť, i nejlepší harfa může falešně zazvučet. A kdož by chtěl se odívati šatem na několika místech pokáleným, a nesetříti s něho nečistotu jen proto, že se jím tak a nejinak lidé odívali před třemi sty lety? Milý Jedličko, od té doby se mnoho změnilo!“

„To vím — to vím!“ zabručel fagotista, začínaje ze svého nástroje jazejček profukovati, což pokaždé činil, kdykoliv se mrzel. I věděl to dobrosrdečný Dolanský, a na vzdor vlastní hořkosti musel se nevrlému počínání soudruha svého zasmáti.

„Tu to máme!“ řekl — „místo, co bych já měl jako zmokřený prach prskati, mračí se nám Jedlička. Hej, příteli Moravane! zažeň mi s čela ty bubáky, sic se na tebe nezasměji, dokud budu na českou zemi šlapati, a že to bude do mé nejdelší smrti, o tom jsi se, tuším, dávno přesvědčil.“

„I vždyť již vychází slunéčko, hehehe!“ zachechtal se až dosaváde tichý hubený houslista, a jako by něco vtipného byl pronesl, okázal potutelně na Jedličkovu tvář, na níž to se mrzutost a usmání přepodivně míhaly. Na to však obrátil se k houslistovi prvnímu a řekl: „Je to ale přece jen pravda, že máte s tou češtinou samé *elenty*.“

Jakoby ho byl zvuk nějakého pekelného nástroje projel, utrhl se Dolanský.

„Vomáčko!“ zkřikl na hubeného mužíka, zastavil kroky a zaťal pěstě. „Vomáčko! — pro živý Bůh, takové muky mi nedělej! — *Elenty!*“ naříkal dále hlasem skoro plačtivým. „Ach, ba s vámi jsou věru *elenty*. Kdož by to hledal v člověku, kterýž všechny Klicperovy almanachy přečetl, a *Točníku* i *Vitkoviče* ani dost nabažiti se nemohl — kdož by to, pravím, v něm hledal, že neví, že je německý Elend a česká *bída* všecko jedno!“

„I kdožpak by to nevěděl!“ řekl mírumilovný, druhý to houslista, a z hlasu i pohledu bylo

znáti, že mu na dobrém srozumění s prvním mnoho záleží. „To je jen tak dávný obyčej.“

„Ba právě ten proklatý obyčej!“ skočil mu Dolanský opět do řeči. „Ten šeredný, pošetilý návyk mohl jste již dávno odložit. Tak se to ale děje: co jsme vssáli s mateřským mlékem, to nás po pět a třiceti letech nerádo opouští. *Přes vás* asi Pražská matinka hodně *jamrovala,* že má *fotrlínek* a *mutrlinka* s *ercíhunkem* dětí hrozné *unkeleknhaity* — jakoby se pravidelně nad někým bědovati dalo obtížněji vysloviti, nežli rachotivé „jamrovati“, jakoby srdečné tatínek a mamimka hůře znělo, nežli zpotvořené „fotrle“ a „mutrle“, jakoby přespolní „ercíhunk“ něco vzácnějšího bylo, nežli domácí vychování, a jakoby „unkeleknhaity“ něco více platilo, nežli všecka nepříležitost — a tak jste to v srdci a paměti věrně zachoval až po dnes. Nerozumná, lesní zvířata ozývají se toliko hlasem sobě přirozeným; lvové řvou a zamítají bučení volské, kůň řehce, aniž psí štěkání do toho míchá a t. d. A pak, milý Vomáčko! slyšel jsi někdy Němce, aby do řeči své takovýmto způsobem česká slova vplítal? A náš milý jazyk český — není-li ohebnější a líbeznější — německému se přece tuším vyrovná?“

„Do té rozepře nebudu se s vámi pouštěti,“ odpověděl Vomáčka, „neboť bychme my dva ani

tou nejprudší hádkou obecnému zlému nepomohli. To zlé vězí v jazyku *všech* národů, a těžko jest, opříti se proti všcvládnoucímu pořádku.“

„O zaslepenosti lidská!“ zaúpěl zase Dolanský, „trestuhodná svéhlavosti! Věděti a poznati zlé, a přecc oumyslně při něm setrvati! A kdyby se to dělo z chudoby našeho krásného jazyka, anebo s jazyky sobě poněkud podobnějšími, nežli je německý a český — ale tak! I tedy si míchejte plevy s perlami. Ale to vám povídám: jak se vrátíme domů, sednu si na vůz a pojedu do Prahy! Tam budu šťárati, až vypátrám spisovatele, který se mi za dobré slovo a za plat veřejně proti tomuto neřádu prohlásí! Jako bedlivý lovec musí se prodrati chamradím u všelikých stavů; musí se zastaviti u tříletých dítek a dovleci se až k stříbrným šedinám; začíti u křiklavé nosičky a doplaziti se až k upejpavé jemnostpaničce; trknouti o záplatovaného drvoštěpa a pokloniti se před pánem s pentlemi a křížky. Vždyť je ta naše matlanina pro cizince tou nejplatnější příčinou k posměchu!“

„Zapříti nedá se arci, že se těch prohřešků v hlavním městě více nachází, nežli kde jinde,“ usoudil češtinu míchající houslista, an si první zatím po dlouhé řeči oddychoval; „však může se to poněkud vymluviti náramnou pomíšenosti

cizorodých v Praze obyvatelů. Křivdu ale činíte městu hlavnímu, myslíte-li, že to pouze *v něm* tak vypadá. Také již *na lontě* —“

Dolanský se ušklíbnul a začal si uši zacpávat.

„Na venkově, na venku nebo v kraji,“ opravil Vomáčka poněmčilou záplatu, „i v kraji se usazuje neřád.“

„Ba pohříchu!“ vzdechl si horlivý Dolanský. „Již i venku rozlézá se to jako nakažlivý hmyz. Avšak odkud béře ta bažina svůj počátek? Mladí hejskové, pobyvše několik neděl v Praze nebo v cizině na zkušenou, počínají hned ubohou češtinu prolamovati a prostrkovati, nevědouce, jakby jinák o své domnělé vzdělanosti důkazy podali. Ba sama ta naše školní mládež, opustivši Pražské lavice, kdežto se byla po panu *lérovi* několik *frage beantvortovat* naučila, zaráží napotom do českých uší tak nečeské klíny, že ubozí venkováci znamenitý pokrok v dobrých způsobech dělati se domnívají, když i sami do úrodné půdy našeho jazyka nakažlivou stoklasu natrušují. O kéžby učitelové naši, veřejní a domácí, aspoň trochu péče o to vedli, aby se česká mládež jazyku mateřskému čistě mluviti učila! Vždyť pak by se tím při stejné práci dobrá jejich pověst tím jen více množila, a naše obecné prospěchy by zrůstaly.“

„Nevím ale, zda-li by to vždy pomohlo, pane Vzdychale!“ ozval se fagotista, vážnou až dosavádc rozprávku v žert obrátit hodlaje. „Na našem Vomáčkovi máte dost dávného učeníka — sám vzdělání jeho všemožně fedrujete, a přec byste mu zajisté premium nepřiřknul.“

„Bohužel, to máte pravdu, pane Veleslaviňáku!“ posteskl si houslista, jakoby si s rozmarem fagotistovým stejně počínati chtěl. „Tuhle vomáčku nemohu dle své chuti připravit.“

„Proto mi však přece, doufám, svou přízeň zachováte,“ řekl ten, jehož se to týkalo. „Srdce mé je lepší, nežli zle navyklý jazyk.“

„I což pak to nevím?“ rozhorlil se dobrosrdečný Dolanský. „Vy jste můj, dokud se vám samému u mne nezlíbí. Musímť vás již i vady vaše jako metlu Boží snášeti.“

„Nedejž Bůh, aby na vás horší metla dolehla, nežli jsou moje slabosti!“ zvolal s patrnou srdečností hubený houslista, druhého samou vděčností za ruku chopiv. „Co se mne týče, vzácný pane—“

„Mlč!“ zakřikl ho Dolanský a ruku svou z jeho ruky vymknuv, ústa mu jí zacpával. „Co tu žvatláš o vzácném pánovi? Nevíš-li, že jsme ho doma nechali? Zde jsme sobě všickni rovni; ty, Jedlička a já jsme cestující hudbaři, anebo, jak se mnohým říkati ráčí: šumaři.“

„Pst, pst!“ pokáral ho fagotista, prstem hroze.

„A proč?“ zasmál se houslista. „Toť by mělo pro nás právě velmi čestným a pochvalným jménem býti; neboť jen dobrá, hlučná hudba *šumí* — a proto se jmenujeme šumaři.“

„Zdráva buď pana Dolanského důvtipnost!“ zaradoval se Vomáčka. „Škoda, že vás neslyšela celá česká země. Umíte to dobře vyvádět.“

„Což pak myslíte, že jsme se proto pustili do světa, abychme hlavu věšeli, jako zmoklé slepice?“ žertoval ještě Dolanský. „Veselá mysl má provázeti Čecha všude, buď si to i při vážném a důležitém zaměstnání. Toho se držím a napomínám i vás, abyste činili jako mistr a pán váš — arci že pokudž tomu zármutek pro nebožtíka dovolí. Jsmeť, jakž u našich starých psáno stojí, věrní *dobrodruzi*, anebo dle novějších vykladačů: tuláci a Abentheurer-ové.“

Takto hovořili mezi sebou, až se do městečka dostali.

V prostranné jízbě venkovské hospody řádili dva šviháci, jakoby si byli do českých krajů pro mrzutost a pohoršení lidu vyjeli. Jeden klel na nečistotu českých hospod a hostinců, na špinavost nábytku, na černá hejna ohyzdných much, na nelíbý zápach a na nechutnost připravených

pokrmů. Druhý zlořečil lenivosti krčmářů, škaredosti hospodyň, tuposti čeládky a nejapnému posloužení.

„Verwünschte Nester!“ znělo to hněvivě z úst jednoho, a —

„Verdammtes Hottentottenland!“ ozývalo se ze rtů druhého.

A hrdinské lání jejich množilo se tím více, an se domnívali, že se jim nikdo neopře. Hospodský nebyl doma, hospodyně a čeládka nerozuměly německému hovoru, a tři nepatrní šumaři, jižto v koutečku za stolem sedíce z plných žbánečků hrdlo proplachovali, nezdáli se býti mladým, reptajícím panáčkům tuze nebezpečni. Nevšímalit sobě, jak se právě těmto lidem tváře kaboní, čelo vráskuje, obočí stahuje, ruka zatíná — ano jak se jim i žbánky vyprazdňují, anto častým douškem zalívali hněv, působený nerozumným a nestydatým hovorem prostořekých hejsků.

Bystrým okem pohlížel na mladíky zvláště Dolanský, an se jako divé sršně po sednici točili. Pohlížel na ně, jakoby chtěl pozorovati, kdo asi jsou, a jakými slovy by se do nich pustiti měl.

Byli to hebouncí, vysoustrovaní panáčkové, jací nám po lidnatých ulicích hlavního města zhusta do cesty vbíhají. Načechrané vlasy a přičísnuté voskované vousy, táhnoucí-se od uší pod

bradou jako hustě ostříhaná křovina v anglických zahradách — to byly na nich nejhlavnější známky tehdejšího mladého světa. Strakaté, na stehnách těsně přiléhající, na lejtkách ale široko odstávající nohavice a kratinký kabát s osmi postrannými kapsami svědčily o krasochuti mladíků, jichžto největší starosti v tom záležejí, aby se dle nejnovější módy strojili. Lehounký jich kočár, bujní koně, sněhobílé prádlo, náprsní drahé jehlice a zlatý řetízek u kapesních hodinek byly dosti patrným znamením, že se počítají k stavu zámožnějšímu.

„Snad jsou to nějaká hrabátka?“ zašeptal v koutě se-tulící hubený houslista, mžouraje zpytavým okem brzo na mladíky, brzo na své soudruhy.

„Ďáblátka a ne hrabátka!“ zabručel na to fagotista. „Povrchní skořepina se tomu arci podobá — jádro ale! — jádro, pravím, nestojí za špetku červotočiny. Co tomu říkáte, pane Dolanský?“

„Žebych se ještě dnes na žíních svého šmytce oběsil, kdybych se měl obávati, že mladé větve šlechtických kmenů našich takto mluví o zemi a národu, kterýž byl druhdy jich praotce povýšil, jménem a slávou nadal, a kterýž nyní svou naději v bohatyrskou mysl jejich zakládá,“ řekl

na to polohlasitě první houslista. „Totoť jsou hejskové, jakých Bůh mezi nás jen proto posýlá, aby naši trpělivost zkoušel.“

Sotva že dokončil, udeřil jeden z mladíků dlouhým bičíkem na stůl, u něhož hudebníci seděli. Ne snad že by byl zaslechl, co se o nich právě soudilo, nýbrž jen aby rozpustilosti své uzdu popustil. I podařilo se mu to dle žádosti. Hubený houslista sebou trhnul, až se lebkou pozadu do stěny uhodil; fagotista si musel odplivnouti a Dolanský zůstal na okamžení jako zdřevěnělý seděti. Plné jeho tváře zalily se krví, že vypadaly jako dvě pivoňky. Oči se mu blyštěly a poletovaly jako dvě jedovaté střely na jinocha, jenžto si byl s ním a soudruhy jeho tak nelíbezně zažertoval. V srdci mu kypěl náramný hněv, a protož i pomalu se vzchopil — neboť na celém těle cítil třesení — a oběma rukama na stůl se podepřev, celým pak tělem ku předu se nahnuv, ptal se prostopášného mladíka, zdali blázní?

Mladík, jenž po ráně jakoby nic opět po sednici přebíhal a reptal, na otázku nepatrného šumaře se zastavil a brzo na Dolanského, brzo na svého soudruha jaksi blbě pohlížel. Konečně se na onoho drze obořil.

„Aby mu pekelní muzikanti zahráli!“ řekl. „Cože povídal?“

*

„Ptal jsem se ve vší zdvořilosti, zdali, pane, blázníte?“ rozkřikl se nyní ráznym hlasem Dolanský. Hněv mu dosaváde nedal více mluviti.

Ještě hloupěji nežli po první otázce vyvalil rozpustilý mladík oči na rozhněvaného houslistu. Byloť patrno, že by mu rád něčím důtklivým odsekl; ale v tom okamžení zmítal se ještě na rozpacích, nevěda, jak prudce a dalece by se mohl neznámému opříti. Vida však, že Dolanský ani slova více nemluvě, nepohnutě u stolu stojí, měl to za znamení bázně, a rychlým krokem si k němu zaměřil, bičíkem okolo sebe švihaje a odporníku jím hroze. Tu se však tento ze svého stanoviště náhle pozvedl a na mladíka rozehnal; ale Moravan fagotista i houslista Vomáčka hrnuli se za ním; první ho chytil za ruku, druhý za kabát, a oba ho táhli nazpátek.

Zatím však postavil se i druhý mladík mezi rozpustilého soudruha a podrážděné hudebníky; onoho strkal pravicí do zadu, proti těmto opíral se levicí, a hleděl působiti mír.

„Zpátky, pobláznění! — zpátky!“ volal z plného hrdla se přitom chechtaje. „Pokoj budiž mezi vámi!“

„Nech mě!“ křičel jeho soudruh, vydíraje se z ruky, kteráž ho pevně držela.

„Zůstaň!“ volal zase druhý.

„Pusťte mě!“ řičel Dolanský, náramně sebou mezi míruchtivými hudebníky trhaje.

„Pamatujte se!“ prosili oba, ještě pevněji horlivého Čecha se chápajíce.

„Pokoj budiž mezi vámi!“ zvolal ještě jednou mladík druhý, a chtěje svým slovům potřebný důkaz dáti, dupal nohama jako posedlý. Na to z jedné strany na druhou se obraceje, mluvil takto dále: „Ty se tamto postav, hrdinský Karle! — a ty, jehož jmeno sice neznám, z jehož tělnaté, převelebné postavy ale znamenitá zmužilost vysvítá — ty nepověstný obře, postav se tamto. Já soudce postavím se do prostřed, a stoje v prostředku, zajisté i prostředek naleznu, abych rozepři vaši zprostředkoval.“

Řekl, uchopil se židlice, a postaviv ji mezi vadivé, chtěl se na ni posadit. Dolanský mu to ale překazil. Vytrhnuv se z rukou přátelských, odkopnul židlici, že se až pod stůl svalila. Pak se obořil i na míruplodného mladíka, a odstrčil jej k druhému.

„Žádné frašky, nestoudný holobrádku!“ zvolal všecek rozpálen. „Postavte se oba do jednoho řadu. Oba jste lživým jazykem pohaněli zemi a národ, k němužto se také my počítáme — a kdo Čechem sluje, nemůže chladně poslouchati, aby se jmeno českého národu poskvrňovalo. Staré a do-

bré přísloví praví: Kdo se nedrží nás, pracuje proti nám — my ale nemůžeme takových pracovníků mezi sebou trpěti. Dorostlyť nám ruce i hlavy, že rouhavá ústa snadno okřiknem anebo zacpeme.“

Oči jeho se při té řeči jiskřily, a v rozhorlení svém byl se těsně až k mladíkům přiblížil. Onen s bičíkem ucouvnul, druhý se přestal smát.

Křikem a působeným hlukem přivábena zběhla se domácí čeleď, a s ní též kočí cestujících mladíků. Jak mile tento do sednice vkročil, zdálo se, že jeho velitelům zmužilosti přibývá. Novou silou chtěli se na stranu odpornou již obořiti — hudebníci chystali se na outok, a domácí lid je obklopil, nevěda, na kterou stranu se přidati. Takž tu všickni stáli pohotově jako bojovníci před bojem.

V tom se otevřely dvéře, a mezi nimi zjevil se Albert, přicházeje zrovna ze hřbitova.

„Ah dobře že přicházíte, přítelínku!“ zvolal naň hubený druhý houslista, drobným ale kvapným krokem se k němu utíkaje. Bezpochyby počínal se strachovati, žeby oni tři, totiž první houslista, fagotista a on sám, nad stejným počtem mladých odpůrců, nad kočím totiž a dvěma jeho mladými pány, třebas nezvítězili, a protož se mu viděl býti Albert potřebnou, v čas nouze od Boha poslanou podporou.

„Dobře, že přicházíte, přítelínku!“ zvolal ještě jednou, vleka jinocha mezi Dolanského a mladého původce všeho nesváru.

„Což pak to zde máte?“ tázal se jinoch jako z myšlének se probíraje a s podivením na shluklý sbor lidu se dívaje. — „Co pak se tu děje?“

„Myslilť bych, že vás to až na posvátném místě zastihlo a sem přitáhlo!“ odpověděl horlivý Dolanský, s potěšením vida přicházeti jinocha, jehož si byl na první pohled oblíbil. „Co by se jinde velikou vinou jmenovalo; co by se v cizině trestalo jako provinění na cti obecné: to se nám poctivým Čechům smí díti jako na vzdory a ze žertu. Vizte tyto dva mladíky!“ mluvil bez ustání dále. „Oba rozumějí a mluví česky, oba jsou bezpochyby mlékem českým napájeni, českým chlebem se živí, v Čechách se po rozkoši shánějí — a přece zem i národ slovem utrhačným zneuctívají.“

S podivením hleděl Albert na prostého šumaře, jenžto se věci (jak se podobalo) nad stav jeho daleko vznešenější tak vroucně ujímal. Již na hřbitově překvapilo jej sice houslistovo neobyčejné vlastenectví a známost českých spisů; nyní ale nad vřelým a prudkým výrazem srdce jeho užasl.

Nastala malá přestávka. Albert hleděl z jednoho na druhého; mladíci pak nevědouce, jak

o něm souditi, ještě mlčeli. Konečně začal onen sám další rozprávku.

„Kdo nad celým národem soud pronesti se opovažuje,“ řekl mírným, ale vážným hlasem, vak svůj přitom skládaje, „musel buď po mnohá leta vlastnosti jeho přísně zkoušeti, nebo žvatlá jako papoušek, co se jiným v zaslepenosti souditi uzdálo, anebo je tak sprostého rozumu, že se neostýchá slabotu svou veřejně ukazovati. Že tito pánové k třídě první nenáležejí, podobá se velice; druhá třída lidu nemůže však rozumného člověka k hněvu popudit.“

„Hrom a blesky!“ osopil se nenadále mladík, jenžto se byl až dosavád žertovně snažil, aby mezi rozpustilým soudruhem a rozhněvanými hudebníky mír způsobil. Nedbaľ na horlení těchto posledních, an se mu zdáli býti sprostými; ale slova Albertova i jeho vzezření jevily stav i ducha vyššího, a proto se i mladík člověkem jemu rovnějším uražena býti pocítil. „Hrom a blesky!“ ozval se, k Albertovi přistoupiv. „Pane, vy se opovažujete — ?“

„Co se opovažuji?“ přejal mu tento rázně řeč. „Pronesl jsem v rouchu největší mírnosti, co se mi v prsou pravdivého ozývá. Jestli se vás moje slova bolestně dotkla — to je vina vaše.“

„Víte-li pak, s kým mluvíte, příteli?“ nadmul se teď pánovitě mladík s bičíkem, o krok se přibliživ.

„Zamlčte jmena svá,“ odpověděl Albert lhostejně. „Věřím rád, že jsou lepší, nežli vaše smýšlení.“

„Vaše je však bezpochyby ještě horší, nežli surovost, jakovouž jste nás neznámé urazil,“ řekl druhý mladík, očima po příchozím zajiskřiv.

„Já jsem šlechtic z Hardensteina,“ řekl tento zkrátka.

„Šlechtic?“ ozval se onen, podivně překvapen. — „Tak? — Tedy mi rozumíte, pane z Hardensteina, když vám řeknu, že jste mě — urazil. Jmeno mé je z Dobrohrádku.“

„Vždy vám stojím k službám, pane z Dobrohrádku,“ doložil na to Albert kvapně. „Volte zbraň — “

„Stůjte!“ zkřikl mezi to náhle Dolanský, a hbitě se k mladému rozpustilci přitočil. „Z Dobrohrádku se jmenujete? — a snad Karel z Dobrohrádku? — syn starého Jana z Dobrohrádku?“

„Ano — ten samý —“ odvece mladík, s náramným podivením hledě na houslistu, jenžto se tak horlivě po jmenu jeho vyptával.

„Ten samý?“ opáčil ještě horlivěji Dolanský. „A neslýchal jste nikdy o starém ze-

manu Svojetinském? Neslýchal jste o dceři jeho Lidmile?“

„Člověče řečí nezpytatelných!“ ulekl se mladík. „Co je ti o těch lidech povědomo, a proč mi je tady jmenuješ?“

„Proto že Bohu děkuji, že jsem vás, pane z Dobrohrádku, dříve poznal, nežli vám Lidmila do ruky padla,“ řekl houslista. „Ejhle! jakby se vyjevily poctivému Čechovi krásné sny, kteréž míval o zeti svém! Ale já mu otevru oci — já jej poučím.“

„Jak že, člověče? Ty bysi chtěl se opovážiti —“ zkřikl mladík, houslistu za rameno popadnuv. Dolanský však sebou při tom zahrození ani nepohnul.

„Ano, opovážím se, nepovážlivý mladíku!“ odpověděl mu slovy hřmotnými, zraky ohnivými jej bodaje. Patrno bylo, že ještě více říci chtěl, náhle však na četné posluchače okolo sebe pohlídnuv, zamlčel se, jakoby před cizíma ušima nějaké tajemství ukrýval. Přitom chopil mladíka za ruku a několik kroků ho dále odvedl. Stoje s ním v koutě, šeptal mu cosi do ucha. I bylo viděti, že se mladík diví, leká, nevěří, pak bledne a před houslistou uctivě se drží.

„Dovolte, pane —“ začal k němu něco hlasitěji; Dolanský ale zacpával si uši.

„Své mínění jsem vám již projevil,“ řekl k němu, „a neopominu o vás panu Svojetinskému i dceři jeho Lidmile věrnou zprávu podati.“

Tak řekl a na znamení, že je rozprávka mezi nimi skončena, před mladíkem se uklonil.

Tento mrzutě taktéž učiniv, zkřikl na kočího: „Zapřáhni!“ — a než minulo deset minut, ujížděli oba mladíci z městečka.

S otevřenými usty a vyvalenýma očima pohlížela zatím domácí čeleď na nepatrného šumaře, kterýž byl krátkou, tichou rozmluvou vzácného panáčka přemohl. Jedlička mrkal na Vomáčku, a oba se těšili nad hloupým divením domácího lidu. Nejhůře dělo se však Albertovi. Oní byl slyšel houslistu o Lidmile Svojetinské a jejím otci mluviti, a nemohl pochybovati, že se to vyvolené dívky jeho týká. Jakáž ale její neb otcova známost s pocestným šumařem? Jaké to řeči o sňatku mezi ní a mladým pánem z Dobrohrádku? —

S tlukoucím srdcem přiblížil se k Dolanskému, jenžto se byl pro ukrocení pobouřené krve do vedlejší, na čas od hospodského najmuté sednice uchýlil.

„Nemějte mi za zlé, pane,“ promluvil k němu, „že snad nevčasnou otázkou na vás dolé-

hám. Ale poslední vaše rozprávka s panem z Dobrohrádku jeví, že znáte rodinu, na kteréž mi velmi mnoho záleží. Znáte opravdu zemana Svojetinského a dceru jeho Lidmilu?“

„Jestliže je znám?“ opětoval Dolanský, brzo na Alberta, brzo na své společníky se dívaje. Na tváři se mu střídaly podivení s usmáním, nedůvěra s rozpačitostí. — „Ano, znám je; tito muži vydají svědectví,“ doložil konečně, na soudruhy své okázav.

„Dobře pravíno, pane Dolanský; my vydáme svědectví, že zemana Svojetinského znáte,“ odpověděl fagotista hlasem hlubokým, udeřiv se při tom na prsa a zachechtav se, jakoby šest dvakráte vázaných C *staccato* přednášel.

„Ano, my vydáme svědectví,“ posvědčil také druhý houslista, chechtaje se o osm tónů výše, nežli svědek první.

„Ó, vždyť není svědectví vašeho ani potřeba,“ řekl opět Albert. „Věřím vám samému, neboť bych se rád o domě tom něco dověděl.“

„Zdali možná? Aj, aj, vyť máte na něm, jak se mi zdá, velikého součastenství, pane — tuším z Hardensteina? — Nesměl bych se ptáti proč?“ řekl houslista vrtě hlavou a jinocha bedlivým zrakem stíhaje. — „Znáte zemana?“

„Otce neznám, ale dceru.“

„Dceru že znáte?“ podivil se Dolanský. „I hleďme, hleďme!“

„Ano, dceru znám,“ opáčil jinoch. „Seznámil jsem se s ní v Praze. Vaše tvář, pane, má tolik půvabů, že navzdor vašemu stavu — odpusťte mi světský úsudek — že navzdor našemu ještě neuzrálému seznámení důvěrně se k vám obracím, doufaje u vás taktéž potřebné pravdy nalezti . . . . Já miluji mladou zemanku Svojetinskou.“

„Že — ji — milujete?“ podivil se houslista, nemoha v té chvíli překvapením ze sebe více vypravit.

„A kojím se nadějí,“ doložil Albert, „že Lidmila také mne miluje.“

„Lidmila — miluje také vás?“ zkřikl Dolanský, ruce sprásknuv u větším ještě podivu.

„Jen pak si pomyslete, milí přátelé!“ obrátil se na to rychlým slovem k druhým hudbařům; „Lidmila je milována — snad sama miluje — a já o tom ani vidy ani slychy.“

„Zemanka neměla snad ještě potřebu anebo příležitost o té záležitosti s vámi mluviti,“ usmál se Albert všechtivému muzikantovi, jehož prostý stav se podivně s tajnostmi zamilované slečny srovnával. — „Mlčení její vás nemůže naplniti takovou starostí, jaková se mne při vaší

rozprávce s panem z Dobrohrádku zmocnila. Proč jste mu povídal cosi o sňatku? Proč jste mu, jak se podobalo, zemanem Svojetinským vyhrožoval?“

„I ďas aby s ním jinak rozprávěl!“ řekl Dolanský s probuzenou opět horlivostí. „Vždyť je to skutečný ženich Lidmily Svojetinské —“

„Ženich?“ ulekl se milující jinoch, a bledá jeho tvář pokryla se barvou umírajících. „Tedy opravdu —?“

„To jest, on *byl* jejím ženichem; nebo teď nemůže již o svazku přátelském mezi nima řeči být,“ opravil Dolanský svoje slova, ve své horlivosti jinochova leknutí si nevšimnuv. „Starý zeman je kmen stromu nezkaženého. Je Čech, jako slavní předkové jeho bývali, a největší chlouba jeho zní, býti statným, zdárným synem českého národu. Dle tohoto smýšlení vychoval také jediné dítě své, Lidmilu. Slavně o ní platí Čelakovského píseň:

Hrabě Pulkava měl dceru roztomilou,
Všemi sedmera krasotek ozdobenou,
Třikrát pět
Počítala let,
Očka co trnky v hlavě jí hrály,
Usta co růže se smály.

Bez chlouby může to sám otec o ní říci; avšak to všecko nestojí za špetku slovíček, za pouhou

zmínku. Lidmila je ale Češka; ona je zrcadlo českých šlechtiček — a to něco platí! Znáť svůj jazyk mateřský, shodne se s Polanem, s Rusem, promluví s Francouzem, s Vlachem, s Angličanem, tancuje jako Taglionka, zpívá jako Catalanka, kuchyni rozumí navzdor naší Rettikové, a o hospodářství mohla by knihu sespati.“

Takto byl Dolanský opět s obzvláštním zalíbením v řeči své pokračoval. Najednou však se zarazil, pronikavě na Alberta pohledl, zasmál se a kvapně k němu přikročiv, za obě ruce ho uchopil a jako starého známého k srdci přitáhl.

„Což pak ale *vám* o tom povídati?“ mluvil jako blahostně rozčilený z vesela dále. — „Vyť Lidmilu milujete, a láska nalezá vždy ještě víc dokonalosti, nežli oko studeného diváka.“

„Na Lidmile nalezne i oko nejpřísnější jenom cnost a krásu,“ odpověděl Albert s opravdovou rozníceností. Počínalť zase volněji dychati, ačkoli o protivných záležitostech mezi milenkou a jejím tak nazvaným ženichem dostatečného světla ještě nenabyl. Nechtěje však déle v temnostech blouditi, obnovil opět rozprávku o Dobrohradském, vyzvídaje, jak se takový Nedočech vyvoleným znamenité vlastenky stal.

„Starý zeman Svojetinský,“ odpověděl na to houslista, „kojíval se tou sladkou myšlénkou, že

svou dceru za statného Čecha provdá. Mohlť se arci rodem a statkem postaviti na bok rodinám nejvzácnějším; proto však přece neobracel mysl svou dychtivě po zeti z domů takových. Pro všecko na světě vás prosím, příteli, jakéhož pak syna mohl se také odtamtud nadíti? Před malou chvílí měl jste tu dva obrázky, jakových za našeho věku po panských stěnách na sta visívá. — Třeba byl milenec jedinkého dítěte i rodu sprostého, jenom když ve vlasti dobrým jmenem vynikne — to byla myšlénka starého zemana. Mívalť pak Svojetinský za dnů mladých přítele, ačkoli ne ve všech věcech smýšlení naskrze stejného, proto však přece přítele věrného a milého. — Jak pak, řekl jednou sám k sobě, abysi dceru svou zasnoubil synovi starého Jana? Hocha sice neznáš — dle tatíka možno se ale dobrého, nezkaženého plodu nadíti. Pomyšleno, otci oznámeno, a tím také svoleno. Aby ho však ďas! Krásně si jedináčka vychoval. Píše a nadělá řeči o jeho zlatých vlastnostech, sype chválu na chválu — chytře ho ale pozornému tchánu na oči nepošle. Je prý ještě na cestách — již prý se ale vrací a snad jenom ještě Čechy projíždí, aby poznal krajany, kteréž miluje. Kéžby se byl Krakonoši dostal do klepet! Bohu díky, že ho aspoň *mně* náhoda na cestu hodila. Pošeptám já zemanu

a dceři jeho něco do ucha, co se jim tak líbiti bude, jako skřípání mastného šmyčce na mokrých strunách.“

„O kdož by se mohl na vaše slova bezpečiti, blahozvěstný anděle!“ zvolal Albert, neunaveného řečníka mocně k srdci přivinuv. „Vašemi slovy probuzuje se mi nový život!“

„Oho, jen zvolna — zvolna, přítelínku! sice blahozvěstného anděla umačkáte!“ řechtal se dobromyslný Dolanský, dera se z jinochova náručí. „Ačkoliv tím hrozně málo křesťanské lásky projevujete, an potěšení máte, že pan z Dobrohrádku košem dostane: můžete se přece na moje slova bezpečiti.“

Jako jemný květ jarním dechem zmáhala se naděje v prsou Albertových. Nevěděl sice, jakým právem by pocestný hudebník udání svá tvrditi, anebo za jakou příčinou by on v něj důvěřovati mohl; ale přece ho jakýsi vnitřní hlas popouzel, aby se mu se vším svěřil, a buď o radu, buď o pomoc ho požádal. Nyní teprva zdála se mu Lidmilina milost býti jediným pramenem jeho života — nyní teprva, když mu byla na okamžení opravdivá ztráta drahé dívky hrozila.

I přebíhal po sednici, nevěda, kudy svým slovům cestu proraziti. Konečně chopil se houslisty pod paždí, vnutil mu klobouk do ruky a hrubě

se-nezdráhajícího vyvedl padesát kroků z krčmy do šíré krajiny.

„Nemějte mi za zlé, pane, žebych s vámi rád potají promluvil,“ dí tu k němu. „Vidím, že jste v domě Svojetinském dobře známý, a zpráva muže takového je mi teď nad míru potřebná! Veškerá bytost vaše je obraz laskavosti, a k takovému se láska ráda utíká.“

„Aj, aj, mladý pane!“ usmíval se houslista. „Vyť počínáte řeč svou tak vznešeně, jako:

Zvěstuju vám pověst veleslavnou.

Ha, ha, ha! Z příma a krátka — co byste rád?“

„Já miluji Lidmilu —“

„To jsem slyšel,“ pousmál se zase Dolanský, vlídně na jinocha pohlednuv.

„Ona miluje mne.“

Dolanský pokynul hlavou. Bylo na něm viděti, že se do myšlének zabírá.

„Snažení mé nezná jiného cíle,“ začal opět Albert, „nežli nazvati Lidmilu svou.“

„Na vašem místě toužil bych snad po tom také.“

„Zemanův zeť musí prý býti ale Čech?“

„Nu, nemáte-li jiných překážek — za *tou* příčinou nemusíte snad se strachovati,“ prohodil houslista polohlasitě; všecka mysl jeho byla pohřížena v přemýšlení.

„Já ale nejsem Čech,“ doložil jinoch nesnadně. Dolanský pak, buďto že byl v tajném přemítání svém již u konce, anebo že se neočekávanou zprávou ulekl, sepnul ustrnutím ruce a zkřikl: „Co že pravíte — ? že nejste Čech?“

„*Rozený* Čech totiž nejsem,“ opětoval Albert, „jakož jsem se vám již v prvním okamžení našeho seznámení vyznal. K národu však, na nějžto jste, jak se mi zdá, poněkud zanevřel, také počítati se nesmím — to jste mohl již sám dobře poznati. Nejraději nazýval bych se Lidumilem. Každého člověka upřímně milovati, buďsi on jazyku jakéhokoliv — milovati ho bratrsky, dokud nezhanobí člověčenstva důstojnost a právo: to by mělo býti hlavním zákonem všelikých národů.“

„Mělo by, mělo! ale zdaž i jest?“ ozval se zprudka Dolanský, jehož horlení se nesrovnávalo s jinochovou mírnější myslí. — „Jmenujte mi, pane z Hardensteina, jediný národ, kterýž by na obyvatele krajů cizích pohlížel okem lidumilovným? To vězí v lidské přirozenosti, že se každý za ratolest stromu nejšlechetnějšího pokládá. Co není druhu tohoto, je ničemné. A proč bych medle měl posudky takové poslouchati, maje dobrou příčinu, vynášeti se tak jako moji utrhačové? Proč bych je měl trpělivě snášeti, maje sám dost síly, nad jich zdánlivost duševní silou

vyniknouti? Trp si, kdož takové zlehčování trpělivě snášeti se naučil; já to neumím, a učiti se tomu nebudu.“

„Nemohu se arci pravdě vašich slov protiviti,“ odpověděl jinoch; „neřekl jsem ale, jakž to na světě *jest*, nýbrž jak bych se já nejraději ku světu choval. Ke mně nepřišlo požehnání, ani když jsem byl Němcem, ani když jsem se stal Čechem. I protož jsem vyvolil kráčeti cestou opatrně vyměřenou, jako nad hlubavou propastí. Zastati se totiž práva tam, kde utlačeno bývá, a protiviti se neprávu, kdekoli hru svou prováděti se osmělí. Chci býti bratrem celého světa. Můžete mne z oumyslu mého trestati?“

„Nu, trestati — hm, oumysl váš není arci trestuhodný,“ vypukla z mrzutého houslisty horlivá rozpačitost... „co pak jste ale trpěl, an jste se stal Čechem?“

„Nebude-li vám obtížno poslouchati, rád vám věc vyjevím,“ řekl Albert; „nebo totě právě, proč jsem s vámi o samotě rozmlouvati chtěl.“

U cesty, po nížto kráčeli, stála košatá lípa. Vonným květem zapáchalo celé okolí, a pozdržeti se u líbezného stromu zdálo se příchozím proto ještě příjemněji býti, an se před nimi slunce za lesnaté hory potápělo. Po celé krajině plynula růžová záře.

Houslista se usadil, Albert sedl podlé něho, a tu počala mezi nima nová rozprávka.

Krátkými ale srdečnými slovy vypravoval jinoch o rodu, o ujci a o vychování svém; přišel až na Prahu a na seznámení-se s Lidmilou. Z pohnuté duše mluvil o lásce své, a hlas jeho ledva že hořkostí zaznával, an se o ztrátě ujcovy přízně, o zrušené naději v budoucí dědictví zmiňoval....

„Nejsem srdce zlého — ba někdy o sobě soudím, že dobrý jsem,“ končil své vypravování. „Lidmila je dobrota andělská; blažený život kynul nám v obapolné lásce. Tu se nám ale staví předsudky na cestu, a rozdírají blaho dvou srdcí!“

Takto řekl s bolestným povzdechem a povstal ze země, jakoby hoře své stoje spíše přemohl, kteréž ho s upamatováním překonati hrozilo.

„Máš ji míti, máš ji míti, Alberte!“ zvolal nenadále Dolanský, a vyskočiv přivinul jinocha žasnoucího k srdci. Slza radosti a pohnutí leskla se mu v oku. — „Kdož pak by se tedy mohl jmenem českým honositi, pakli že ty nemůžeš? Tyť jsi pro vlast a pro dívku již příkoří a protivenství vytrpěl. A jakžto praví náš Kollár?...

Půlku jednu vlasti, druhou Mině!

Mysl tvá je blažený mír; je — jakž pak bych řekl? — je jako tiché jezero, rádo na hřbetě svém plavoucího nesoucí; toho ale, kdo ti do vnitřno-

sti sáhne — toho pohltíš. Ano *mír! mír!* Takž, holečku, zní také heslo moje, a dokud mne z teplého hnízda nikdo vypichovati nepočne, rád se pod zelenými ratolestmi jeho ukrývám!“

„Vaše slova znějí arci překrásně, a pro mne obsahují obzvláště mnoho potěšitelného,“ posvědčil jinoch, nemoha se nad mládeneckým roznícením obstárlého muže malého úsměchu zdržeti. „Nač ale mám svou víru založiti? Jak se mi zaručíte za stejné smýšlení a vůli zemana Svojetinského? Vy, jenžto —“

„Jenžto jste pouhý šumař,“ doložil Dolanský žertovně, „světem putující houslista... či že ne? hahaha! Aj, aj, panáčku! držíváte vy tak mnoho na skořepinu, že soudíte za nehodné vyskoumati, co by v ní asi ukryto vězelo?“

„Jste na omylu, pane Dolanský!“ vymlouval se Albert, ačkoli potajmu houslistovi za pravdu dáti musel. „Ani stav, ani osoba vaše nezbudily ve mně nedůvěru; moje nelíčená srdečnost může vám býti toho důkazem. Toliko můj nynější stav zplodil ve mně onu námítku, a rcete sám, neudobřím-li ujce, t. j. nebudu-li před ním se přetvařovati... což nikdy nemohu... jak si mám při chudobě na Lidmilu pomysliti?“

„Třesky, plesky! nechte marných vrtochů,“ těšil ho rozmarný houslista. „Nežli koš vody

uplyne, zasvítí nám slunéčko na nejzdařilejší sňatek ve všech šeštnácti krajích země české!“

Mezi tím se přiblížil večer, a obadva se vraceli k městečku. Mlčíce kráčeli oba vedle sebe. Dolanský si mnul chvílemi ruce, jako by se z podařené věci radoval. Albert se odevzdával do rukou šťastné náhody.

„Ale jakž pak,“ ozval se houslista, kroky zastaviv a ruce o boky si podepřev — „jakž pak, kdyby vás, pane, děvče teď nechtělo?“

V Albertovi se zarazila na první okamžení všechna krev — tak strašlivo-pravdivě zněla ta otázka. Brzo však se zpamatoval.

„Jaké příčiny měla by Lidmila sliby své najednou zrušiti?“ ptal se, sobě samému důvěry dodávaje. „Myslíte, žeby ji mohl otec nutit?“

„Ne, ne — to nemyslím,“ řekl Dolanský. „K tomu je tuze šlechetný. Ale dívky mívají vrtochy — mně to jen tak napadlo.“

„A věru, také to nemůže nic více být, než pouhý nápad. Lidmila mě miluje, a ještě poslední dopis její zavznínal tou nejvřelejší láskou.“

„Je-li možná?“ zvolal houslista nově překvapený. „Tedy si také dopisujete?“

„Měl jsem se i té útěchy ve svém dobrovolném vyhnanství zbaviti?“ ptal se Albert.

„A já o tom ani slova!“ lomil onen rukama v směšné mrzutosti. — „Oni tak daleko, a já o tom ani nejmenšího zdání! Nu, počkej, holubinko! počkej. Proto panenka hlavu klopila, když se jí o mladém Dobrohradském mluvilo! — a my blázni jsme to měli za panenskou stydlavost — za nedůvěru horlivé vlastenky k člověku neznámému. Nu, počkej, panenko, počkej! však on tě otec napraví.“

„Ale drahý příteli!“ chtěl Albert něco omlouvavého namítnouti, nevěda, jak si houslistovo počínání vyložiti.

„A vás také napraví,“ mluvil tento dále, na mladíka nedbaje. „Vy svádivý pane z Hardensteina — ano, ano, vás také napraví!.... Ale, nebojte se ho — on je dobrá duše, starý podivín, rád má okolo sebe šťastné, veselé tváře,“ dokládal hlasem nejsrdečnějším, Albertovi na ruku poklepávaje — „a *vás* uvidí rád s blahým úsměvem. Musím vám svěřiti, že ho cele dojmete, jak jen vaše jmeno uslyší.“

„Moje jmeno?“

„Vaše jmeno — jste-li jinak opravdu bratrovec Hardensteina, toho starého mládence, kterýž dlouhá leta jako královský panoš Tkadleček pro svou milou naříkal. Musím vám říci — váš ujec a Lidmilin otec zamilovali se před lety do *jednoho*

děvčete — já to vím dozajista, neboť jsem měl od jakživa s rodinou Svojetinskou mnoho dělati — oba tedy snažili se o jedno děvče; zeman ale byl šťastnější nežli ujec váš a odvedl svou vyvolenou k oltáři. Hardenstein arci zuřil, a v tomto svém zuření uvrhnul hněv na vše, co z české krve pocházelo, poněvadž lid toho rodu za pramen svého neštěstí považoval.“

„Jak?“ divil se Albert. „Můj ujec byl by tedy k vůli tomu, že jiný člověk trochu většího štěstí v lásce měl — k vůli této vášni byl by na celý národ zanevřel?“

„Myslíte, že to není možná?“ řekl Dolanský. „O můj zlatinký, to ještě tedy člověka neznáte, ačkoli jste bez pochyby čítal:

Však ze vší hrůzy nejhroznější
Jest člověk ve svém šílení! —

K vůli nepatrnějším věcem, nežli je láska, prochvívající veškerou bytost lidskou, zanevře mnohdykráte člověk na veškeré člověčenstvo. Nu, však my o tom ještě promluvíme. Zejtra se vydáte s námi na cestu, a pod mou ochranou dostanete se do zámku Svojetinského.“

„Můžete mi to slíbiti?“ zvolal Albert živě. „Vaše slova znějí tak důvěrně —“

„Tedy jim důvěřujte! — a teď si popilme. Našim soudruhům se bude stýskati.“

Na zámku Svojetinském panovalo neobyčejné pohnutí. Všecko bylo na nohou a činilo přípravy k uvítání domácí dcery, kteráž byla minulou zimu v hlavním městě u příbuzné ztrávila a dnes opět domů se vracela.

Nejčileji počínal si přitom sám pán domácí. Nařizoval, napomínal, aby vše uchystáno bylo, čím jediné své dítě, milovanou dceru, překvapiti chtěl, a obcházel, mna si dle obyčeje ruce tajnou radostí, že ji sám na přivítanou něčím překvapí, o čem posud nikdo ani slovíčka nevěděl.

Konečně vjel kočár na prostranný dvůr. Povětřím se rozlehlo hlasité vejskání domácího lidu a školní mládeže, kteráž to se vždy z obzvláštní přízně mladé zemanky těšívala.

Otec a dcera padli si vroucně okolo krku.

„Nu — a teď pověz, Lidunko, jak jsi se měla?“ ptal se zeman, když byli z hluku obecného unikli a do svých pokojů vešli. „Povídej, jak se ti Praha líbila?“

„O Praha je skvostná studnice rozmanitých rozkoší, a pro venkovské poupátko, jako já jsem, pravý ráj,“ odpovídala dívka. „Já ztrávila těch několik měsíců, jako bych byla ve zlatých snech zpočívala.“

„A co pak tam říkali *tobě?*“ ptal se zeman dychtivě.

„Nejdřív se divili jako zvířeti z dalekých, neznámých končin — to si můžeš, milý tatínku, pomysliti. Já je ale nechala diviti se. Potom se chtěli usmívati; ale smích jejich neměl dost zmužilosti při mých slovech a mém pohledu se rtů jim slítnouti. Držela' jsem je na uzdě. Ostatně myslím, že jsem svému jmenu a vychování ani toho nejmenšího nezadala, nýbrž oboje modním článkem učinila. Takořka se o mne trhali.“

„Jen kdyby si také z tebe příklad vzíti a tebe následovati chtěli!“ řekl zeman s upřímným povzdechem. „To bude ale ještě marné doufání — je-liž pravda? Nu povídej, co jsi pozorovala? Jací jsou tam lidé? — jak smýšlejí? Co dělá ten mladý svět?

„Ten jsem neshledala jinak,“ řekla dívka, „než jak jsi mi ho byl dříve zobrazil. Zde onde pučí arci pěkné semínko — nic ale není rozkvětlého, nic dozrálého. Mluvím arci o životě, v jehož okresu jsem po boku paní tety se mohla pohybovati. Níže zelená se to ovšem bujněji a začíná milostně rozkvítati.“

„Nenalezli tedy panáčkové ze salonů milost před tvýma očima? — Neuvízl ti žádný v srdéčku?“

„Nebylo velikého nebezpečenství,“ prohodila dívka s lehounkým uzarděním. „Byli to bojovníci

slabých rukou a špatné zbraně před mým silně ohrazeným srdcem.“

„Tím líp, tím líp!“ zaradoval se otec, a mna si opět ruce, přešel jednou, dvakrát po pokoji, tajemně se usmívaje. Potom přistoupil k dceři hezky blízko, vzal ji za ruku a šeptal jí do ucha: „Já pro tebe něco vyhlídnul.“

Divka se ulekla, a všechna krev jí vběhla do tváří. Potom z nich opět zmizela.

„Milý otče!“ — chtěla mluviti, ale zeman ji nepustil k slovu.

„Nu, nu, jen se tak neděs, holubinko!“ smál se v dobrém rozmaru, „jako bysi krahujce nad sebou viděla. Ještě nejdeš k oltáři. Povídám jen, že jsem ti něco vyhlídl. Dřív to musíš arci poznati; dřív to musíme oba zkoušeti, a ruce ohledati, v kteréž bychme tak veliký poklad svěřily.“

Nepokojně dmula se dívce prsa. Chtěla mluviti — zdálo se, že chce jakési tajemství odhaliti, a přece opět váhala oponu s něho strhnouti.

„Že tě nedám jinému, nežli poctivému synu vlasti své — té vlasti, kterouž i my oba milujeme: to si můžeš pomysliti, duše má!“ mluvil zeman dále. — „Mám přítele — to víš — starého Jana z Dobrohrádku. Ten má syna — a psal mi o něm několikráte mnoho pěkných věcí. Já si myslil: je-li ta ratolest šlechetná, že bychme na

ni mohli květinu z vlastní zahrádky připnouti. Teď záleží jenom na tom, abychme v té věci jistoty nabyli, a protož jsem uzavřel vlastníma očima viděti a vlastníma ušima slyšeti — ale tak, aby mě jiný neviděl a neslyšel. Mám něco na mysli — ty se tomu snad zasměješ; ale je to kapitální prostředek. Podívám se k starému Dobrohradskému, aby nic nevěděl; vystihnu kroky syna jeho, anebo vyzvím alespoň, co se doma bez přetvářky o něm povídá. Neměj starosti — já to chytře navléknu.“

Lidmila nic nenamítala. S citem svým uchýlila se do hlubin duše své, a důvěřovala hlasu tajnému, kterýž jí sliboval, že cesta otcova dobře pro ni vypadne. Doufalať, že bude mladý Dobrohradský človíček obyčejného rázu a smýšlení, a že se otci nezalíbí.

Takéť se neosmělovala otce z dobrodružného předsevzetí zrážeti. Znalať pevnou, ba tvrdošijnou vůli jeho, když se oblíbeného plánu týkala, i byla na podivné kousky jeho od nejoutlejšího věku již uvyklá.

Zeman se vydal tedy za svým oumyslem na cestu, maje v průvodu tři ze svých nejdůvěrnějších domácích lidí. —

A opět činily se na zámku veliké přípravy. Všecko bylo živo, pohyblivo. Hostinské pokoje

se otvíraly. V kuchyni praskal veselý oheň. Kuchařky se potily.

Lidmila stála v bílých atlasových šatech u zrcadla. Oči její spočívaly na lístku, jejž byla den před tím od otce dostala.

„Mnoho štěstí, dcero má!“ psal jí zeman. „Raduj se. Vedu ti ho. Rozumíš? Jako že jsem vždy jen tvou blaženost chtíval — tak vím, že ti vedu štěstí. Učiňte přípravy k radostnému uvítání. Ostatně ale .... nebudeš-li chtít, nebudu tě donucovati.“

Celý svět podivného tušení bouřil v duši její; ale nad vlnami citů a myšlének smíšených vznášela se pevná vůle, že učiní, k čemu ji váže slib a navádí hlas lásky.

Zatím se přiblížil večer, a první soumrak ulehl si na krajinu.

Polní pěšinkou okolo pěkné, rozlehlé osady kráčeli tou dobou k zámku Svojetinskému tři osoby: primarius Dolanský, fagotista Jedlička a nově přibraný fletista Albert. Sekundarius Vomáčka byl se hned první den od nich odrazil a za důležitou příčinou — jak Dolanský Albertovi svěřil — napřed k domovu pospíchal.

Nyní vešli pocestní hudebníci v pěkné, dlouhé stromořadí, přímo k zámku vedoucí. Okna roz-

lehlého stavení byla osvětlena jako o slavnosti a hostině.

Na konci alejí se zastavili, a líbezní hlasové jich nástrojů rozlétali se brzo po dvoře. Najednou se počal i vchod do zámku osvětlovati, a z lůna jeho vyhrnulo se množství pochodní, svíček a lidstva. Všecko bylo slavně vystrojeno, nejslavněji mezi nimi ale spanilá dívka.

V Albertovi se zarazila krev, fletna mu vypadla z rukou, zraky jeho upíraly se na sbor lidu jako u vytržení, a rtové jeho zvolali: „Lidmilo!“

A děva, až posud s očima sklopenýma se blížící, lekla se hlasu toho, pozvedla očí svých, hleděla po hudebnících a spatřila — Alberta. Blahostí ztrnula. Radostný povzdech vyletěl z prsou jejích.

Tu se dal Dolanský do smíchu.

„No, co pak se neznáte?“ ptal se překvapených milenců. — „Blíže, blíže!“ mluvil dále, jinocha a dívku k sobě sváděje. Pak se obrátil k sboru ostatnímu. „Paničky a pánové — teď se smějte starému Svojetinskému dle libosti; dobrodružná jeho pout nebyla daremná. Tentoť jest nastávající můj zeť, mladý pán z Hardensteina, věrný a zaslíbený ženich Lidmily Svojetinské.... Nu, dceruško, jak jsem to vyvedl?“ ptal se pak s radostně pohnutým srdcem Lidmily, a dívka mu padla s blaženým pláčem okolo krku.

Tak spočívali několik okamžení v tichém objetí; když pak se jí starý z náruči posléze vyvinul, přistoupil k Albertovi, kterýž tu dosaváde stál v blahém zamlčení.

„Tuto je náš domácí učitel, pan Jedlička,“ řekl k němu, na fagotistu okázav; „tuto můj početní, pan Vomáčka; třetí soudruh odpočívá v pokoji — a tuto jsem poslední já — tvůj příští otec, milý synu — otec tvé Lidmily. Vyšeľ jsem — dosti směšně — abych poznal a vyhledal dceřina ženicha, a hle, také ho skutečně přivádím. O veselých a smutných příhodách našeho dobrodružství povíme si později. Teď honem ke stolu!“

V několika dnech na to letěl Albert k ujci. Stařec ležel na smrtelné posteli. Stářím a bolestí byl zchřadl; odpustil však milovanému jinochu v tomto velikém okamžení.

„Bůh budiž s tebou, Alberte!“ žehnal ho ve smrtelném chrapotu. „Jdi pravou cestou, a nebuď nikdy.....“

„...Čechem!“ chtěl bez pochyby říci; ale smrt mu nedala řeč dokončiti, a Albert si z hluboka oddechl.

Láska zmohla plod staré nenávisti, a v lásce objaly se větve, kteréž měly dle úsudků lidských z obou stran rozděleny uvadnout.

Alchemista.

Obrazy a ohlasy z věku sedmnáctého.

(Psáno roku 1836.)

Toho jsi, milý bratře, zajisté se nenadál, že po tvém odjezdu několik dní v trapném přemýšlení ztrávím! — Poslední naše rozmluva byla toho příčinou.

Přál bych si nyní, abych tě zde měl. Znova bychme o té věci hovor začali.

Jeť věru dobře, že člověk u svém zdání, u svých domyslech a soudech odporů nalezá; jinak nevím, jak by se mnohá hluboká pravda byla na denní světlo pronesla. My pak zajisté mluvili o věcech, o nichžto by řeč ani přestati neměla, dokud se hlubokost jejich nevyváží. *Vlastenectví* mělo by se za našich časů napořád ohledávati a ojasňovati, aby nám posléze jako věčně skvělé, blahostně zahřívavé slunce, nikoli však jako blýskavá, lákavě zavádivá bludička zářilo.

Ono tebe i cizinou nyní provází. Ty bytost jeho nyní hlouběji vyskoumáš.

Jen se již brzo přiznej, že je vlastenectví v skutku *největší blaženost každého člověka* na zemi... Poněkud jsi mi to upíral, alespoň jsme se ve všem nesrovnávali. Ty jsi chtěl přitom hleděti na stáří, na duševní schopnosti, na případnosti života, a dle toho činiti nějaké rozdíly; uvidím, jak se při navrácení tvém shodneme.

Já tuty dny papíry své přebíraje, nalezl jsem listy, které mi během a tísní času byly již skoro z paměti vypadly. Když jsem je psal, nemyslil jsem arci, že bych je kdy jinému do ruky dal. Jsou to pouhé nástiny několika obrazů. Jindá byl bych je snad jinak vyvedl. Tehdáž

*

mi jen o to běželo, abych je co nejvěrněji při tom pocitu nakreslil, jenž byl podivnou příhodou ve mně se roznítil. —

Znáš barona D... ého? — Zámek jeho je půvabná strakatina třináctého a osmnáctého století, jakož rodina jeho nově vštípená letorost na kmen starožitné české šlechty.

Archiv zámecký chová mnohou pěknou památku; ale za věc nejvzácnější a jako za poklad rodinný považuje se tam stará *bible Králická.*

Podivno — myslíš? Ach, onatě znamenitou pamětnicí nešťastné doby království našeho a s rodinnými příhodami nynějších baronů D... ých velmi ouzce spojena.

V zadu i předu nacházejí se na ní — jako desky, anebo nejpřiručnější denník nábožného, slovem Páně často se obírajícího ducha — mnohé listy popsaného papíru a pergamenu; komu pak zvláštní baronova důvěra do nich nahlédnouti dovolí, bude si té vetché, zhusta již natrhané knihy s popsanými listy jako nejkrásnějšího rukopisu, jako básnického zlomku, jako zrcadla lidských srdcí a tehdejších veřejných dějů vážiti.

Já se v ní bavil mnohou hodinu. První toho následek byl, že jsem několik těchto výjevů nakreslil, jež ti nyní k posouzení posýlám.

Proč to ale *nyní* činím, kdežto jsem v listu svém o *vlastenectví* mluviti začal? — toho se, bratře, sám domysli.

Já naschvál nikde *sententiam moralem* nepřipojil, nikde o hlavní myšlénce a ončelu nepromluvil; přece však doufám, že oboje naleznеš — budeš-li chtít hledati, a oboje pohřešíš — nebudeš-li po tom toužiti.

Jsemtě žádostiv, co mi odpovíš.

I.

Tělem, duší
Muž se kruší,
Klopotě, baže,
Píle, se snaže,
Měně a boře,
Štěpě a tvoře,
Mocí a lestí
Shánějte štěstí.
Schillerova „Píseň o zvonu".

Den sv. Jana Křtitele roku **1649** klonil se k večeru. Obloha rděla se růžovými červánky, a po okolí Pražském začali se chladiví větérkové točiti.

Mezi Bílou horou a klášterem Břevnovským stálo vedlé postranní, odlehlé pěšiny několik starých dubů. Za nimi, zdélí mnoha kroků, táhly se lískoviny, a pod nimi odpočíval toho večera cizinec, muž asi třicetiletý.

Dle oděvu jeho bylo viděti, že pod korouhvemi německých knížat sloužil, a tvářnost jeho jevila, že se byl v životě s mnohým protivenstvím potkal.

Tiše hleděl nyní za sluncem, a z velikých modrých očí jeho ukáply dvě slze.

„Blažený, kdo se na tvé navrácení těší, koule nebeská!“ promluvil na to se srdečným povzdechem. „Já .... se netěším. Na mne se nebudeš nikdy milostně usmívat! — Avšak uvidíme, co nám *Praha* přinese, ta pověstná!“ doložil na to po chvíli, hustá vousiska si hladě, a jako by se chtěl dalším trapným myšlénkám ubrániti, obrátil se na druhou stranu.

Tu právě od té strany, od kláštera, vlekla se lidská postava, pozorně se ohlížející a sehnutá říkaje po zemi se plazící.

Cizinec pod lískami se ani nepohnul, ale upřel pozorné oko na muže, kterýž blíže a blíže k dubům přicházel.

Ten se nyní až k nim samým přiloudal. — Byltě to stařec vlasů našedivělých, ale pokud se za soumraku rozeznati dalo, očí ještě jiskrných a oudů velmi pohyblivých, tak že se podobalo, jako by hubivý věk před časem byl vlády své nad hlavou jeho použil, ostatek těla i bystrotu ducha neporušiv.

Dle šatů a celého zevnějšku dalo se souditi, že náleží k stavu nezámožných měšťanů.

Na rameně nesl malou motyku. Tu nyní odložil, a čepici sejmuv, s vráskovitého čela pot si utíral. Potom se vůkol po nebesích ohlížel.

„Nu, jakž pak, milá hvězdičko!“ pravil na to s radostným, skoro dětinským úsměvem, „kdy pak se okážeš? — Haha! Počkej, však já to dnes vyčíhám! Večer svatého Jana Křtitele má zlatý květ; ale ti blázni to nevědí. Haha! Však já ti jej, milý pokládku, otřesu!“

Na to vytáhl z ňader jakousi šňůru, a pokud jen stačila, kolem prostředního dubu ji položil. Potom i s motykou do tohoto kola se postavil, poklekl a zemi políbil.

„Pro tebe, kolébko drahá, v nebezpečí se vydávám! pro tebe s tajnými mocnostmi zápasím! Bůh na mne hledí, a anděl jeho stojí vedle mne!“

Takto vroucími slovy promluvil, a spatřiv na to hvězdu, po níž se byl dříve ohlížel, třikráte znamení kříže okolo sebe učinil. Nyní pozdvihl motyku a začal u kořene dubu kopati. Temný ohlas padajících ran poletoval sotva za lísky.

Cizinec pod nimi zpovolna se vztyčil a potichu blíže k dubům přikročil.

Stařec kopal. Ňádra se mu pracně zdvihala, a pot se mu lil po tváři. Ale stařec kopal bez ustání, jednotlivými slovy — jako: „Pro Čechy! pro vlast! jen pracuj!“ — chuti a síly si dodávaje.

S podivením pozoroval jej cizinec. Večerní tmy se množily, kolem nebylo po živé duši ani

pocitu. I zmocnila se ho jakási péče o starého muže, a s touto přistoupil až k samému dubu.

Stařec, namáháním při kopání těžce oddychující, pozdvihnul nyní hlavu. I zahlídl cizince a pronikavě zkřiknul.

„Zpátky! zpátky, nepříteli!“ vyrazil ještě ze sebe, a vypustiv motyku, začal proti nenadálému ukazu oběma rukama v povětří šermovati; avšak brzo leknutím a zeslábloství přemožen, s bolestným sténáním a skučením mezi rozhrabanou zemi sklesl, a zůstal vedle dubu jako bez sebe ležeti.

Outrpně naň cizinec chvíli pohlížel. Potom se k němu sehnul u promluvil řečí líbeznou: „Příteli, co pak tu děláte? Hodláte pod širým nebem přenocovati?“

Ale nedostav odpovědi, musel starce pozdvihnouti, v náruči jej podržeti, spánky mu třiti a několikráte naň volati, nežli z mdloby procitnul.

„Kde pak jsem?“ tázal se tento, z hluboka si oddechnuv.

„V rukou pravověřícího křesťana a dobrého přítele, jenž by vás rád domů doprovodil,“ potěšil jej cizinec.

„Ach, že jste dříve nepřišel a tu obludu s plamenem a rohama nezahnal!“ postesknul si stařec. „Opět celý rok ztracen,“ doložil pak hla-

sem skoro plačtivým, „a nadarmo jsi mi dnes, milá hvězdičko, svítila! Doba ještě nevypršela; nesmím se pokladu dotknouti.“

Cizinec zdvihl motyku a druhou rukou chopil se starce pod paždí.

„Kam se obrátíte?“ ptal se ho přátelsky.

„Do města,“ řekl stařec. —

I šli vedle sebe, ani slova však nepromluvili. Stařec, pohřížen v tichých žalobách, sotva že rtoma pohyboval; cizinec pak, buďto mlčení jeho z outlé šetrnosti přetrhnouti nechtěje, anebo se poněkud zapomenuv, že se mu byl za průvodčího a ochránce nabídl a že tedy o něho pečovati měl, po celé cestě sám s sebou na mysli se obíral.

„Již tedy dnes v Praze?“ mluvil v duchu k sobě. „Hodlal jsem ještě jednou pod oponou nebes pospati! Nu, Bůh dej, aby šťastná byla hodina, když vkročím do města, toho dějiště činů velikých a věčně památných!“....

Právě měla se brána již zavříti, když k ní stařec a cizinec dorazili.

„Aj, bodejž to vlci!“ zvolal branný, když si byl pozdním příchozím do tváří posvítil. „Jste vy to, starý kutile? Byl jste snad někde na čarodějném kapradí? — A kdo pak se vás to přichytil?“

„Zastavte se u mne zejtra na skleničku barevného!“ přetrhnul mu stařec kvapně všecko další vyptávání, a ruku mu stisknuv, průvodce svého za sebou skoro táhl do města.

II.

I čeká, číhá, poslouchá,
Nic neklepe, nic nebouchá;
Již drahně chvíle ubylo,
Co dívče klidu pozbylo.
P. Šafařík.

Na Pohořelci stál toho času malý, nepatrný domek, byl ale v pověsti po celé Malé straně, ba i mnohý, jenžto ze Starého města přicházel, neopominul na to chatrné stavení se podívat.

Tento domek, z venku sice neouhledný, měl uvnitř jednu i druhou komnatu pěkně uspořádanou, a právě o těchto roztrušovaly se rozličné pohádky.

Jedna z těchto komnat byla každodenním obydlím tří osob, nejpodivnějších snad v celé Praze a pamětihodných mezi tisíci obyvatelů.

Byla to dosti prostranná, ač nevysoká světnice z dřevěných stěn, na nichž po jedné straně veliký, z lípy uměle vyřezávaný kříž, tamto rytířská zbroj a jinde rozličné domácí nádobí na silných hřebích viselo. Pod křížem pěkné klekadlo, pod zbrojí pohodlná lenoška, pod nádobím žele-

znými pruty okovaná, ale i rozmanitě vykládaná truhla, u prostřed kulatý dubový stůl, několik židlic — to byly ostatní částky tohoto obydlí.

Nyní v něm dlela osoba jediná; ale právě ta jediná byla celého domku nejskvostnější okrasa. Štíhlá, spanilá, vážná dívka — zjevení to nebeské, obraz živého panenství!

I stálať Anežka u okna a hleděla mezi bílými záclonami skrze malá, olovem upevněná kolečka zamodralého skla neodvratně do večerní temnosti, jako by ji násilně proniknouti chtěla. Krásná její ňádra nepokojně se vlnila.

Na stole hořela tenká svíčka; jinak byla by dívka okno otevřela. V tom ale zarachotila u domovních dveří závora, a nepokojná dívka odskočivši od okna, pospíchala otevřít komnatu.

V několika okamženích vkročil do ní rychle stařec — podivná, vysoká, úžasem naplňující postava. S tělem jako skála a s hlavou jako jabloň objevil se dívce, čekající na prahu.

„Vrátil se otec?“ byla slova jeho, sotva že dívku zahlídl.

„Bůh nás ostříhej, dědečku!“ odpověděla tato třesoucím-se hlasem a políbila starci ruku. „Ještě se nevrátil!“

„Nešťastný den!“ hořekoval příchozí, dívku objímaje. „Ale potěš se, milé dítě! Nic není ztra-

ceno. Musíme se však oba ještě jednou na ulici vydati. U svatého Víta odbila ovšem již desátá; ale ani pozdní hodina, ani městská stráž není pánem člověka, když se jedná o bezpečí drahé osoby. Podej mi svítilnu a vezmi šátek na sebe!“

I utřel si stařec tváře, ježto se mu v rychlé chůzi potem byly zalily, a z kouta přinesl si na noční procházku dubovou hůl. V tom se ale počalo na domovní dvéře tlouci.

„Anežko! Otče! — Anežko!“ volal z venku mužský hlas, a stařec v komnatě nechal holi, dívka odhodila šátek, a oba spěchali ven dvéře otevřít.

„Nebe nám seslalo hosta!“ ozval se opět onen hlas na předsíni — „i prosil bych, abyste ho uctili. Zlý duch pokoušel se dnes o starého Jetřicha; ale Bůh mu seslal tímto mužem pomoc v nouzi největší.“

S těmi slovy vkročil do komnaty obstárlý člověk, jenž byl toho večera při lesku první hvězdy pod Bílou horou poklad dobýval, a neodpovídaje na otázky dívčiny, kde se byl tak dlouho zdržel? — vlekl cizince, průvodce svého, říkaje násilně za sebou.

Ale tentýž pozastavil se na prahu, an byl při světle hořící svíčky spanilou dívku zahlídl.

„Příchodem vaším pod střechu domácí jest úloha moje ukončena,“ promluvil na to k starci,

jejž byl provázel. „Nyní dovolte, abych i já o svoje přístřeší se postaral.“

„Aj, milý pane!“ odvece stařec, jenž byl ještě před chvílí s dívkou v starosti vězel — „vyť se mi zdáte býti cizím příchozím, a snad ani o jistém noclehu v městech Pražských nevíte? Myslíte, že vás tak pozdě na noc ledabylo od sebe pustíme? Vyť jste, jakž vidím, našemu příteli důležitou službu prokázal —“

„Ano! — tu mi prokázal, otče! — věř mi, Anežko! tu mi prokázal!“ zvolal mezi to stařec z venku přišlý.

„Nenamáhejte se,“ odpověděl cizinec mírně, „abyste chválou vyšperkovali pouhou příhodu, při níž to ani té nejmenší zásluhy nemám. Těším se, že jsem při prvním kročeji v staroslavnou Prahu lidi seznal, na něž snad nebudu moci zapomenouti“ — doložil, a zraky jeho zaletěly na okamžení k Anežce; „avšak nechtež toto věčné zpomínání býti celou mojí odměnou; myslíte-li v skutku, že bych jaké za pouhé provázení zasluhoval. Ale pod střechou nechtějte se mnou zůstati; neboť kroky mé provází kletba, a věčný můj průvod sluje neštěstí.“

„Aj, pro milý Bůh! kdož pak jste, pane?“ — zavznělo na to z trojích úst, a s úžasem ucouvly od hosta zdráhavého tři osoby.

„Nic nejsem na dalekém světě!“ zvolal muž neznámý s hořkostí a bolestí. „Nechcete-li ale památku mou z mysli vyhladiti, nazývejte mě při laskavém zpomínání *cizincem!*“

Tak dořekl, a obrátiv se, vykročil kvapně z domku, jehož dvéře byly domácí ve chvatu zavříti zapomněli. A noční temnosti ukryly i hned jeho statnou postavu.

III.

— — A pod pláštěm noci krokem
Dalekosáhlým vychází lup a vražda.
Shakespeare.

Tenké půlnoc ucho má,
A všecko vyslyšela.
Bürgerova ballada.

Strašlivý lijavec valil se s těžkých nočních mračen. Bouře hučela. Blesky olizovaly báně věží na hradě Pražském a jezdily po vlnách Vltavských. Vítr potřásal okny.

Jakoby všechen lidský život byl vymřel, bylo prázdno po ulicích. Zvoník byl již dávno za dušičky odcinkal. Pořádku milovní měšťané odpočívali již po denní práci na loži, anebo těšili svou rodinu při hořící hromnici.

Toliko v Brusce, v nepatrné krčmě, zdálo se, jako by lidé ani spáti, ani na hlas Božího posla dbáti nechtěli. Za přivřenými okenicemi a zamknu-

tými dveřmi vynášelo se tam ještě pivo ze sklepa, a prolívala se prahnoucí hrdla.

Byltě to pelech poběhlíků, chudiny, zloděj-stva a smilstva. Veřejná obecní správa nemohla se ho nikdy dopásti.

V jednom koutě seděli dva muži, při žbánu a hovoru svém na nic jiného kolem sebe nedbajíce. Bylatě krčma odedávna jako veřejná radnice všelikého zločinstva, blahý to následek a zůstatek po dlouhých radostech třicetileté války a hospodářství švédského.

Oba tito muži byli zarostlí vousáči hubené postavy a zkostnatělé prostopášnosti. Oči jejich se jiskřily pod visutým obočím jako zraky hladových vlků, a ruce jejich pohrávaly na stole jako drápy sokolů. Na těle měli zbytky vojenských kabátů, na hlavách široké švédské klobouky s potrhaným okrajem.

„Nic na plat!“ zasípal jeden. „Ať si čert své pytle jak chce vyklízí — dnes do toho musíme. Snad máš strachy, že ti blesk zrzavé kňoury opálí, a že by se pak to děvče do tebe zbláznilo?“

„I kat si vem kňoury, ježto mi beztoho v pití překážejí!“ odpověděl druhý dosti hlasitě. „A déšť, jestli na nás nevypere, zajisté také nic nepokazí — o to všecko je hej! Ale máme dnes pátek!“

„Abysi se pekla nebál, poctivý modláři!“ obořil se první. „Či-li se ti babské pověry z potlučené palice ještě nevykouřily? A právě že je pátek — svěcený den — musíme do toho. Dnes i snad ten vyšeptalý černokněžník satanáši a jeho bábě pokoj dává, a nemá-li jinak ohnivé draky u svých truhel na stráži, tedy se mu dnes nejsnadněji do jejich vnitřností podíváme. Anebo nemáš-li chuti, kropáči? — zůstaň za kamny; tuhle sedí také kabát, který se jistě nedá pobízet.“

Přitom okázal na muže, kterýžto se u stolu vedlejšího, ruce na stůl, na ruce pak hlavu byl položil, a jak se podobalo, spal.

„I co ti napadá!“ zabručel na to druhý otrhanec. „Běží-li mi o břicho, obrátím i o Božím hodě cizí měšec na ruby. Byl to jen pouhý nápad — strany pátku; myslil jsem, že bychme i do zejtřejší noci s tvými groši vystačili.“

„I aby do tebe tisíc granátů, blbá palice!“ rozhorlil se opět první. „Víš-li pak, že jsem tu již za dnešní večeři musel nechat ženský šátek, jenž se mi v tlačenici z kostela šťastnou náhodou na prsty přilepil? — Pak mám už také toho psení dost, a zejtra se chci teplého najíst a zase kus poctivého kabátu si pořídit. Čert vem starého alkamistu — anebo jak mu říkají!“

V tom vyvolával ponocný jedenáctou hodinu; načež oba vousáči hovor přetrhli, povstali, krčmu si otevříti dali, a neustávajícím deštěm ve tmách k Hradčanům se pustili.

Ale hned za nimi otevřely se dvéře domovní ještě jednou, a z nich vystoupil muž, jenž byl u vedlejšího stolu sedě jako spal, a ten bystře uši napínaje, odkud chvílkami kroky zlodějů slyšeti se dávaly — zmizel také za nimi.

IV.

Hle! kdo to . . . .
Jejž patřím v bledé . . . září?
On zdá se mluvit k sobě sám,
A zradí starost ve své tváři.
— Jemu v hlavě vězi,
Co nemá žádných mezí.
Kopeckého „Sv. Augustin".

Druhá komnata v pověstném domku na Pohořelci bylo okrouhlé sklepení. Železem zevnitř pobité dvéře zamezovaly do něho přístup, a jediné, mříží opatřené okno bylo zakryto železnou okenicí.

Podívání na celé to sklepení bylo podivné. Po stěnách kouřem zažloutlých viselo hojně sazí. V pravo stálo zděné ohniště, nad nímžto komín široký svůj plášť roztahoval; s obou stran vedle ohniště nacházely se dubové skříně s množstvím podivných misek a hrnéčků, na podlaze pak lesklo

se několik pánví a kotlíků. V levo stál veliký stůl, na němž dvě hromady kněh a rukopisů ležely; za ním stála měkce vycpaná židlice; vedlé ní ohromná, dvěma zámky uzavřená truhla. Ode stropu, na mosazném řetízku, visela cínová lampa, rozlévajíc kolkolem zažloutlé světlo. A za stolem seděl šedivec, rozloženou maje před sebou dosti velikou knihu — Králickou bibli.

Lépe dala se nyní tvářnost jeho rozeznati, nežli za večerního soumraku při dobývání pokladu pod Bílou horou. Byla to tvářnost ušlechtilá, vzbuzující na první pohled k úctě a soucitu. Byla však bledá — bledší nežli po běhu ku Břevnovským dubům, a hluboké na ní vrásky měly podobu čitelných písmen, vypravujících o mnohé strasti života.

Sedèl u bible a psal na čistém, vzadu k desce přišitém listu.

„ . . . A starý Jan lituje — i Anežka naše zdá se, jako by truchlila, že jsme cizince propustili bez díků. Ale já vím dozajista, že ho ještě jednou spatříme. Byltě to statný jonák; ve smrtelném zápasu ležel jsem — a on se nestrachoval ďábla. Je-li Čech? Aj, kdož by snadněji mohl takto zápasiti? kdo laskavěji starci neznámému za podporu sloužiti? Čech jest; musí býti Čechem! — Je-li bohatý? — K čemu tato otázka? Nebudou-liž

se záhy veškeré tyto stěny zlatem lesknouti? — A nebude-liž brzo z nádob těchto zlatý proud po veškeré vlasti vytékati? Jen doufejte, doufejte, Čechové! — silou těla nemohu vám přispěti, ale divotvornou vodou sílu do vašich oudů vlíti a drahou mastí ramena vaše ozbrojiti — to dovedu. Neboj se, otče Jene — a ty jitřenko života mého, milá Anežko, nestrachuj se! cizinec náš přijde opět a vespolek se rozveselíme.“

Takto psal stařec do bible a zvolna potom v šecko přečítal.

„Zas jeden pátek dokonán!“ řekl pak polohlasitě. — „V pátek narozen, v pátek jsem poznal Eližbětu, v pátek opustil vlast, v pátek umřel — ach, kdož mi poví, co jsem všecko v pátek přetrpěl? — Ale budu přec i spasení v pátek očekávati!“

Potom otevřel svaté písmo a četl kapitolu ve zjevení sv. Jana.

V tom zahučela na věži chrámu Loretanského dvanáctá hodina, i donesla se větrem také mezi stěny malého domku na Pohořelci. A stařec v okrouhlé klenbě posaváde bdící zavřel bibli, a poznamenav se křížem, zhasil visecí lampu a s rozsvíceným pak nočním kaháncem bral se ke dveřím. Ale ty se v tom jako samy od sebe pomalu otevřely, a na prahu objevila se lidská

postava, hlavu s jiskřícíma očima zvědavě do vnitř prostrkujíc.

„Lehni si jen zase, otče!“ promluvil stařec postavy si hrubě nevšímnuv. „Já jdu již také na lože.“

„Prozatím tu ještě počkáš!“ zasípal nyní neznámý, a do klenby vtáhl se vousáč z Bruské krčmy. Dýka se mu leskla v ruce.

„Kdo to?“ ulekl se nyní stařec, před škaredým hostem couvaje.

„Mlč — ani slova nevydávej!“ zarazil ho lupič; „sic ti uberu krve — ježto tě nyní prosím, abys mi ze svých truhlic kapsu nacpat dovolil.“

„Jsi na omylu, muži neznámý! Jsem starý, chudý muž —“

„Nezapírej! Či-li jsem slepý a nevidím tě v kouzelnické kuchyni? Honem — pospěš — otvírej skříně!“

„V nich neroste zlato pro tebe!“ hořekoval stařec na těle se třesoucí.

„Neptám se, pro koho roste, ale povídám, že je máš vydat!“ zaječel zlosyn sípavý, a blížil se k veliké truhlici.

„Zpátky, nepříteli!“ zakřikl ho nyní stařec, a v zoufanlivé odvážlivosti napnul ruku proti lupiči; neboť truhla skrývala mnoholetý pot a mnoholeté jeho tajemství.

Avšak zlosyn popadl vetchého odporníka vztekle za prsa a pozdvihl naň dýku; ale v tom se i jemu samému ruka silná v týl zařala a mocně jej od starce odtrhnuvši, na podlahu jím mrštila.

„Zlořečený!“ zavznělo přitom rázným hlasem po klenbě, a zloději na kamenné podlaze bolestně řvoucímu klekl na prsa *cizinec*. Pak mu svazoval ruce koženým pasem, jejž si byl rychle s boků odepnul.

Třesoucí-se stařec stál posavad na jednom místě jako u vidění, nespouštěje oka s nenadálého ochránce. I poznal jej, poznal průvodčího od Bělohorských dubů, a slabostí sotva již kahánec na stůl postaviv, padl s hlasitým, radostným a vděčným pláčem cizinci k nohoum a začal je objímat.

V tom vběhli do klenby neobyčejným hlukem vyděšeni sedmdesátiletý otec Jan a dcera Anežka.

V.

Chopte se ho! chopte se ho!
Do pout s ním a žaláře!
Vrah-tě to! —

J. Kollár.

Ty lháři! — od paty až k temenu
Jsi živá lež.

Victor Hugo.

Vítr prohánĕl ještě po obloze mraky. Chvílkami hleděla z nich smutná luna. Na hodinách u sv. Víta odbylo kladivo právě hodinu z půlnoci.

Před malým domkem na Pohořelci stála městská stráž, kterouž byl zatím cizinec přivolal. Na zemi leželo zkrvácené lidské tělo, a při záři dvou hořících pochodní poznali drábové, že jest od zadu mečem probodnuté a již vystydlé. Byl to druhý vousáč z Brusky, kterýž stoje tu na stráži, an se zatím soudruh do domu dobýval, od cizince přepadený rukou jeho byl zahynul.

Mezi dvěma pochopy stál svázaný lupič, a mezi dveřmi bylo viděti postavu cizincovu, oba starce a dívku domácí.

„Mne tu na místě spíše rozsekáte," ozval se nyní zloděj, „nežli bych se dal samojediný z tohoto ďábelského hnízda odvest Všechny tři nás musíte do chladu odvléci; tuhle toho, jemuž snad právě na onom světě čert ruku podává — mne malomocného, a tohoto Jidáše, kterýž nás vlastně najal a vybídnul, a teď, když se honba zkazila, z pasti upláchnout chce." Přitom okázal na cizince.

„Nestydatý padouchu!" zahřměl tento. „Kdo tě vyzval, a jaká honba se tu zkazila? My tři silní nemohli jsme těmto starcům a této dívce odolati? — Odveďte ho, strážníci!"

„Vezměte ho také!" sápal se zlosyn. „Povídám, že nás najal, a ďas ví, proč potom zbraň svou na nás obrátil. Snad je s těmito starými

černokněžníky ve spolku a stará se jim o zásobu lidské krve, kterouž ke svým čarám potřebují. Kdo ví, kolik nevinných duší tu pod tou proklatou střechou již pošlo!“

„Spravedlivý Bože!“ bědovali starcové jichžto se lupičova žaloba týkala.

„Pekelný lháři!“ obořil se cizinec, a již chtěl i meč na zlosyna vytasiti. Ale drábové mu bránili.

„Ticho! drž hubu, zlosyne!“ zkřikl jeden mezi nimi, a potom se obrátil k cizinci. „Kdo jste mnedle, jenž také v podezření padáte? Městský ouřad nemá kdy, čas na jednom místě mařiti, an se zatím na druhém snad jiné zločinství provádí. Půjdete s námi!“

„I seberme to všecko!“ ozval se dráb jiný. „Beztoho již dávno celý ten pelech slavnému ouřadu jako trní v očích leží, a dosti možná, že je pravda, co tento člověk stran čar a krve udává. Seberme to všecko — v šatlavě se to dá pak pohodlněji rozhodnout.“

„Sem tedy, sem!“ volali ostatní, neboť je byl onou řečí rotmistr povzbudil, a všickni hrnuli se ke dveřím po nové kořisti. Ale náhle nabyl ten celý výjev opět jiné podoby.

„Zpátky, chaso nevázaná!“ rozkřiknul se cizinec strašlivě, a mžiknutím pádný svůj meč obnaživ, smělým krokem zděšené obyvatele ne-

patrného domku zastoupil. — „Zpátky! — vy, jižto se bedlivou stráží Pražských měst nazýváte! Jaká jesti to mysl vaše, jaké vaše zákony? — Proto chcete ruku vztáhnouti na slabé muže a na dívku bezbrannou, že ohavník tento jedovatým jazykem čest jmena jejich uštknouti se osmělil? Takového práva naděje se tedy v Praze nevinnost? — O hanba, styďte se — vy moudří vykladači zákonů! A neznáte-li studu — bojte se! Já sám k ochraně těchto nařknutých se postavím, a kdyby se měl meč můj se všemi vašemi oštěpy setkati!“ Přitom jako blesk několikráte ostře nabroušenou ocelí tak rychle okolo sebe máchnul, že drábové leknutím vesměs uskočili. A opět mluvil cizinec dále: „Chcete-li však jistotu a rukojemství, že jsou lživá slova tohoto lupiče, na nějž mě sám Bůh v pravém čase vyslal: tedy půjdu s vámi já, ačkoli zdejší zákony práva ke mně nemají. Meč svůj schovám — vy mě odvedete, ale zejtra opět propustíte. Vás pak“ — obrátil se k starcům a dívce — „vás vezmou nebesa pod svou další ochranu, a uznají-li za dobré, všechny nás vespolek ještě jednou svedou.“

Nato starcům hořekujícím ruce tisknuv a před pannou uzardělou se pokloniv, zmizel s městskou stráží zase tak rychle, jako se bez ní k ochraně byl vyjevil.

VI.

Maximilian.
A kdo pak jste?

Sachs.
Jsem, drahý pane, švec
A slovu Sachs...

Maximilian.
Jste vy Jan Sachs?...
Ját o vás mnoho slýchal.

Deinhardstein.

Na druhý den stál Jan z Pohořelce v staroměstské radní světnici. Zpytujícím okem díval se radní pán na starého muže, jejžto až dosavad jenom dle pověsti znal.

Stáltě tu stařec pln pokory a přece pln vážnosti, tak že se mu každé citlivé srdce nakloniti muselo.

„Vzácný pane!“ jal se nato jemně mluviti — „přišel jsem v tato mně neobyčejná místa, abych pověděl o zlé příhodě, kteráž nám tichým a chudým lidem v minulé noci záhubou hrozila.“

I vyjevil na to, co se bylo v domku jeho přihodilo, ničeho nezatajiv, co k objasnění té události sloužiti mohlo.

„Ale ochránce náš,“ doložil posléze, „nejen že se života proti zlým a nepravou pověstí snad zavedeným zlodějům odvážil, alebrž jest pro nás i do vazby uveden. A protož k důstojnému pánu přicházím, abych uctivě o propuštění jeho poprosil.“

„Tys chytrák liškou podšitý!“ odpověděl radní pán, „a rád bysi zákony nadešel, nežli tě samy k soudu popoženou — což by již i dávno byly učinily, kdyby přirozená jejich milosrdnost větší nebyla nežli přísnost. Avšak jednou již váha tvoje dopadla, a ty vydáš teď před naší spravedlností pravdu: kdo všickni jste, jižto se v rozkřičeném domku na Pohořelci skrýváte, a čím se živíte?“

„Jsme dva staří, a jakož doufáme, bohabojní mužové, kteřížto za dnů mladších něco jmění uchránili, a pak vnouče moje, dcera Jetřichova, kteráž umělým dílem rukou svých živu býti nám pomáhá.“

„Jaký obchod, jaké řemeslo vedete?“

„Veliká jsou léta naše a oudy zesláblé k provozování řemesla hmotného; Bůh ale byl mě za mladších let osvítil, a otevřel oči mé, že jsem poznal tajnou moc rostlin, z nichžto nyní k vyhlazení lidských neduhů hojivé kapky i masti vařím a zcezuji.“

„Aha! tedy to pochvíli přece na lidskou pověst dojde, že tropíš věci zapovězené a černoknižnictvím se obíráš!“

„Vzácný pane! podívejte se mi dobře do očí. Vězí tam něco, jež by nebeské a zemské zákony zatracovaly?“

„Tys vyučený pokrytec! Vímť, že se dělaním zlata obíráš a proklatou alchemii provozuješ. Musíš tedy o svém rodu a stavu důkladnější zprávu podati!“

Na ta slova radního pána stařec se zamlčel. Sklopil oči k zemi, a pak s těžkým oddechem zvolna je opět pozdvihnuv, řekl hlasem jemným a prosebným: „*Rogo te, domine consultissime, velis me audire sine testibus.*“

Radní nevěřil svému sluchu. I nevěděl, co činiti. Málem byl by se podivného starce strachoval. Avšak sebrav se u své ouřední důstojnosti a nechtěje proti svědomí svému výslech odepříti ani muži podezřelému, jenž mimo to i bez obrany proti němu se nacházel, pokynul písařům, aby odstoupili do vedlejší komnaty.

„Dovolte, vzácný pane!“ jal se na to stařec mluviti, a z tváří jeho, přívětivě se usmívajících, svítila utěšená důvěra — „dovolte, abych vám přede vším v paměť uvedl příhodu, jenž nám oběma k objasnění našeho zporu poslouží. — Je tomu víc než třicet let, kdežto v naší Praze na den svatováclavské slavnosti několik loděk s veselou společností po Vltavě se projíždělo. Zvláště na jedné ozývalo se bezstarostné dovádění študentův, a jeden mladík pokoušel tu přítele svého pošťuchováním a lehtáním tak dlouho,

až tento, lecjak se uhýbaje, po hlavě do řeky se skácel. Pronikavě zkřiknuv, skočil dovádivý mladík za ním, neboť věděl, že přítel plovati neumí, a šťastně jej uchvátiv, statečně ba zoufanlivě s vlnami se potýkal. Avšak přítel, ve strachu smrtelném křečovitě okolo těla se mu upnuv, tíží svou jej táhl a tiskl ke dnu, tak že již ostatní na loďce ouzkostně pokřikovati začali, sami nevědouce, jak pomoci. V tom se přihnala loďka jiná, a odvážlivý muž skočil z ní do vody — jinochy, an se pevně jeden druhého drželi, rychle silnou rukou uchvátil a šťastně až na blízký břeh je vyvlékl. Bez sebe ležel přítel, a hořekující mladík vlasy sobě trhaje, válel se podlého; ale nenadálý obou ochránce přivedl nešťastníka opět i k životu, a s pláčem líbal mu ruce nepozorný mladík, krev a život mu nabízeje k náhradě. A mladík tento nepovážlivý na loďce ale mnohá leta napotom vděčný a hodný ke všem přátelům, byl pan Ondřej Klika, *studiosus jurisprudentiae,* nynější staroměstský radní páu; onen muž ale, kterýž jemu i příteli život zachoval a později oběma mnohých důkazů své přízně dal, byl Jan Písecký, *medicinae doctor* — nyní pověstný černokněžník na Pohořelci.“

„Písecký?“ zvolal radní, a třesoucí-se na celém těle poskočil ze své vykládané židle. „Pí-

secký?“ zvolal ještě jednou, a jakoby se mu bylo před očima rozednilo, dávno nevídanou osobu poznav, s pláčem starci okolo krku padl.

Stařec pohledl k nebi a ovinul ramena svá okolo něho otcovsky.

„Té rozkoše jsem se nenadál,“ radoval se náhle zjinačený ouředník, „že bych vás na této zemi ještě jednou obejmul, otče můj! Ach, co jsme se pro vás nalitostnili! — Ale kam jste se mnedle na tak dlouhá léta z naší Prahy poděl, otče Písecký? A jak přicházíte nyní v ten nepatrný domek?“

„Moje bláhové srdce vyvedlo mě z domova i z vlasti. Johanka moje —“

„Ach! jak pak se jí vede — té ušlechtilé?“

„Té se vede dobře! Hledí na nás nyní s výsostí nebeských. Onať si byla vyvolila — manžela cizince, já pak ji na to do vzdálené vlasti provázel. Jindy o tom promluvíme obšírněji, pane radní — jeť to dlouhá pohádka. Po smrti její vrátil jsem se i se zetěm vdovcem a jedinou dcerou jeho zase do Prahy. Ale čas byl s doktorem Píseckým velikou změnu učinil, a já uznal za prospěšné, dny své potají tu skončiti. Kde mohu, ještě svou *arte medica* pomáhám; ale to mi věřte, radní pane — černoknižnictví netropím .... ani já, ani zeť můj.“

„Aj, ta slova ouřední musíte mi prominouti, otče Písecký! Vás nemohla se týkati. Pověsti pak hned ústa zacpeme. Já vás co nevidět v té rozhlášené dílně navštívím. To si pak ale vyprosím, abyste ze tmy své na světlo vystoupil a nás tu veřejnou přítomností potěšil.“

„Tys dosavad milý můj Ondřej,“ zvolal stařec, radnímu ruku tiskna, „jejžto jsem jako vlastního syna miloval! Chceš-li ale starému Píseckému něco k vůli učiniti, propusť mi našeho včerejšího ochránce — jinak-li se to s ouřadem srovnává. Zeť můj roznemohl se po včerejším leknutí a vzdychá po muži, jejž byla vaše stráž skrze nás zatknula.“

„Mohu-liž vám v této chvíli něčeho odepříti?“ zvolal radní, synovsky starce obejmuv. „Uvidíme, jak to s ochráncem vaším vypadne. I v ostatních věcech spolehejte se na přispění svého až dosaváde vděčného Ondřeje.“

Na to zazvonil, a do světnice vkročil posluha. Radní pán mu dal potřebných rozkazů, a za malou chvíli přivedli dva drábové cizince, však beze vší vazby, k výslechu.

VII.

„Mám prosbu jednu —“
„„Mne cizince si volíte?
Nuž — — — — — —
Pojďme, ať již vykonáno.““
J. K. Chmelenský.

Po Pražském mostě kráčeli ze Starého města na Malou stranu dva muži, kteří pozornost všech mimojdoucích budili. Byltě to stařec velebného pohledu, v šatě počestného měšťana, a vedle něho muž věku nejkrásnějšího v zánovním oděvu vojenském.

„Nu, neměl-li jsem pravdu?“ tázal se stařec svého průvodčího. „Podívejte se, jak po nás koukají. Zná-li mě kdo mezi nimi, diví se as, jak zlý čarodějník ve společnost tak švarného hrdiny přichází. Ještě jednou, milý pane! — moje díky za vaši laskavou ochotu. I nebudete litovati, když u nás několik dní ztrávíte.“

„Nebude-li jen *vám* jednou líto, že se mnou čas a peníze maříte,“ odpověděl průvodčí s lehkým, dobrosrdečným úsměvem. „Mně bývá doba lidské přízně vítána, neboť jest neobyčejná, jako jasný den za pošmourného podzimku; a přitom se bojím, aby nové chmury, až se nade mnou shluknou, i vaši domácnosti oblohu tichou nezakalily.“

„Aj, toť by musely býti zatrolené chmury,“ zažertoval stareček, „aby s *mou* hlavou něco

svedly, která již sedmdesáte a několik let všechněm bouřím vzdoruje. Nechte chmurných myšlének. Nyní jste náš, a my bychme rádi, aby nad námi všemi jasné slunce svítilo. Uvidíte, jak se tváře mému zeti zalesknou, až vejdu s vámi do dveří.“

„Přál bych si, abych mu v skutku k veselé mysli pomohl; nahradil bych vám aspoň poněkud, co jste již na mém chatrném oděvu laskavého učinili.“

„Vida, vida! — naposledy nás ještě přemluvíte, že jste naším dlužníkem,“ prohodil opět stařec. „I vždyť jsem já měl svůj vlastní prospěch na zřeteli, když jsem vás k novému kabátu přemlouval. Vidím to již jako v duchu, že se bude nyní luza o náš chatrný příbytek pokoušeti, a tuť doufám, že ji vaše statečná postava na uzdě udrží.“

„Na to se můžete spolehnout; a proto se rád přiznám, že jsem nebyl ostýchavým bláznem, abych nebyl přijal, co se upřímně poskytovala!“ řekl druhý. „*Dávání* je za časů našich tak vzácná bylina, že si *brání* pospíšiti musí, aby něco dostalo.“

„To máte pravdu, milý — ale pro Bůh! jakž pak vám přece říkají? Nějakého jmena musíte míti, chcete-li mezi křtěnými bydleti.“

Na tato slova cizinec poněkud se zamlčel. Byloť, jakoby sám s sebou uvnitř bojoval.

„I nazvete mě třeba Boleslavem nebo Strastimilem,“ promluvil na to. „Jmeno mé je nepovědomý zvuk v uších lidských.“

„Aj, vždyť my nebudeme po tajemství vašem pátrati!“ omlouval se starý. „Jeť jenom o to, abychom věděli, jak na sebe volati, nejsouce podobni bezejmeným holubům. Tedy — pane Boleslave — pobudete u nás, dokavad se vám líbiti bude, a my to již navlíkneme, že si nezastesknete. O to jediné musím vás ještě prositi, abyste měl s rozmarem zetě mého strpení. Jeť starý muž, a leta se o něj mnohými těžkostmi otřela — jeť časem dětinský, ale mírný přitom, jako dobré dítě — a protož vás to nelekej.“

„Že je starý a slabý, poznal jsem již u večer našeho setkání-se pod širým nebem, a stav duše jeho byl také ta jediná příčina, že jsem pozvání vaše přijal.“ ....

Mezi takovou a další rozprávkou brali se oba muži zhůru ostruhovou ulicí; čím pak blíže k Pohořelci přicházeli, tím častěji zastavovali se mimojdoucí, hledíce tu za starcem, po celém okrsku dobře známým, i za statným jeho průvodčím; neboť pověst o noční příhodě byla se již po sousedstvu i v dálce roznesla; neminulo pak hodiny, aby nebyla zrůstala, mnohými směšnými přídavky od pravdy se uchylujíc.

A proto se zdála zvědavým Pražanům zvláštní pozornosti hodna býti také třetí osoba, jež oba dva muže opodál takořka krok za krokem provázela; neboť všickni poznali v ní právního posluhu.

VIII.

A já bych se do cizích
Němec nevdala,
Raději bych svobodnou
V Čechách zůstala.
F. J. Kamenický.

„Kdo to klepá na dvéře? —
Vítám!“ a hned otevře.
J. V. Kamarýt.

Na měkké podušce odpočíval starý Jetřich; vedle něho stála dcera Anežka.

„O to tě ale prosím, dítě!“ promluvil k ní otec hlasem poněkud sesláblým, „abys mi ochránce našeho vlídně přivítala. Já se těším na příchod jeho, a nerad bych, aby ho tu něco potkalo, co by jej nepotěšilo.“

„Neměj pak starosti o dceru svou,“ prosila jej Anežka. „Či-li jste ji nenaučili jemným způsobům? Doveduť já statečného ochránce našeho uvítati, a naději se, že slova moje pravé ceny a váhy u něho nabudou, nechť jest jakákoli mysl jeho.“

„Šlechetná jest; na to se můžeš, milé dítě, spolehnouti! A mám-li ti pravdu pověděti,“ od-

povídal otec dále, a za ruku ji chopiv, trochu ji k sobě přitáhl, „mám-li ti pravdu pověděti — měl jsem o něm pěkný sen. Okázalť se mi ve skvělé podobě, a čím dále jsem na tvář jeho hleděl, tím živěji se mi zdálo, jako bych ho byl již druhdy vídal, ano, jako bych na svoje vlastní tváře patřil. Konečně jsme se obejmuli, a tu on mne otcem, já pak jej synem nazýval. Já při tom jmenu zaplakal. Vězí v něm cosi tak sladkého, že by proň člověk na všeliké života strasti zapomněl. Já však nevím o jiné cestě, jak bych jej mohl synem nazvati, nežli —“

Přitom se zamlčel, ale v jakémsi nevinném rozmaru dětinského stáří na dívku se zasmál.

„Co myslíš, milý otče?“ tázala se tato.

„Než abych mu tebe za manželku dal!“ doložil stařec radostně. „Nu, nu — netrhej sebou, jako by byl sokol holubici poděsil. Svatba je pěkná věc; ty pak — dopustí-li Pán Bůh — na dalekém světě brzo třebas osamotníš, a potom ti bude ženicha potřebí.“

„Ach, milý otče!“ vymlouvala se uzardělá panna a upřímná dcera — „jak můžeš takovými slovy Anežce svojí bolest činiti? Tebe i děda zachová mi Bůh ještě dlouhá leta, a musela-li bych nešťastná vás přečkati, pak se on sám také o mne postará. Světskou myšlénkou zabývati se panně

*

nesluší, a budu-li museti jednou ruku svou muži podati — to víš dobře — stane se to jen Čechovi, a tím se mi náš cizinec býti nevidí.“

„Že se ti Čechem býti nevidí?“ zkřikl stařec hlasitěji, nežli snad bolest jeho dovolovala, a již již chtěl mu i proud horlivých slov se rtů plynouti: v tom ale povstal před domem pokřik, a hovor ve světnici najednou se utišil. Anežka přistoupila k oknu.

Přede dveřmi bylo se nahrnulo zvědavých zahalečů, žvatlavých bab a toulavých učeníků, a každý z nich uměl noční příhodu jinak vypravovati; každý věděl o jiném místě, kudy se lupičové byli vedrali, a každý chtěl krvavou skvrnu po zabitém jinde nalezti.

Tak vzniklo štěbetání, hádky a křik, až pak mnozí pro důkladnější přesvědčení již i dvéře u domku otvírati chtěli: an se tu všechněch pozornost náhle na jinou věc obrátila.

Vracelť se totiž starý Jan, a s ním přicházel i cizinec Boleslav. Celý zástup zvědavých bylby starce rád obklopil, neboť se měl každý co vyptávati; ale žádný si to nedůvěřoval učiniti pro statného cizince, na němžto nyní veškeré oči žádostivě utkvěly.

A starý Jan se usmíval, průvodci svému tajné znamení dávaje. I bral se zástupem, jako

z úcty ustupujícím, k domku až ke dveřím; tam pak se zastaviv očekával, až k němu právní posluha dokročí, pořád ještě za ním pozdáleči jdoucí.

„Vyřiďte vzácnému panu radnímu uctivé moje poručení,“ promluvil tu k němu hodně hlasitě, a vtisknul mu stříbrný peníz do ruky. „Při tom učiňte mu i poděkování, že mi vás k laskavým službám propůjčil. Taktéž mu o mojí prosbě povězte, že budu slovutnost jeho co nejdříve k návštěvě čekati.“

Právní posluha, kterýž byl od radního pana Kliky jisté rozkazy obdržel, uctivě se před Janem pokloniv, s důležitou ouřední tváří odešel; načež i ostatní zástup, oči i ústa podivením otvíraje a pak o věcech divných mumlaje, zpovolna se roztrousil.

Jan zatím s hostem vstoupil do domku.

„Vedeš mi ho, vedeš?“ zvolal Jetřich, a celá bytost jeho obživla. Překvapilať jej ušlechtilá postava, v jakéž se mu nyní cizinec objevil, a radostí jiskřily se oči jeho. Sama Anežka, líbě překvapena při pohledu na statného a bujarého muže, panenským studem se zarděla. Sklopilať oči a s tlukoucím srdcem zašeptala: „Buďte nám vítán co nejsrdečněji.“

„A neváže-li vás v Praze nic pevnějšího a světějšího,“ řekl otec dívčin, „pobuďte mezi námi jako syn.“

„Dejž to dobrý Bůh!“ vzdychl cizinec.

„Amen!“ doložil Jan, a sepjav ruce, pohlednul k nebesům. —

IX.

To svaté slovíčko: Vlast!
Heslo mé a má je slast.
Krev, co mé probíhá žíly,
Duševní, tělesní síly,
Tobě dám — i čela pot,
Své zdraví a svůj život.

F. J. Kamenický.

„A tebe, synu, za nástupce volím.“ —

Ze staré hry.

„Jste Čech, není-li pravda — Čech tělem i duší?“ tázal se po několika dnech starý Jetřich Boleslava, s nímžto se byl do své klenuté dílny uzavřel.

„Jsem — zajisté!“ odpověděl tento, jenž byl za ten čas na takovéto otázky starého muže již uvykl.

„To je hezké!“ radoval se stařec, mna si ruce s úsměvem. „Vidíte, já se vás neptám, jste-li pod obojí nebo katolík — neboť k čemu nadarmo železného ježka do holé ruky bráti, abychom se upichli? My jsme Čechové a víme, co činiti. Byl jste dlouhá léta v cizině — je-liž pravda?“

„Byl!“

„Vidíte,“ řekl Jetřich potichu, důležitě k Boleslavu se nakloniv, „já byl také dlouhá léta v cizině; ale mne tam vyslal anděl strážce vlasti naší, chtěje mne vyvoleného k tajnému pramenu přivesti, z něhož bych napotom prahnoucí vlast napájel.“

„To je krásné a veliké povolání; blažený člověk, jenž ho dospěje.“

„I což pak je má řeč? Krásné a veliké povolání.“

„Šlechetné jako zlato!“

„Není-liž pravda, jako zlato? — Co soudíte o zlatě?“

„V rukou nerozumného je hruda plna jedovatých a hubivých výparů; v rukou mudrce vidí se mi ale býti rosou padající s nebes na zprahlý život lidský.“

Radostně přisvědčoval Jetřich při těchto slovech, hlavou kývaje, a potom Boleslava za ruce pojav, těsně se k němu přivinul a v ucho mu pošeptal: „Já je mám!.... Hahaha! to ty koukáš!“ dal se na to do smíchu. „Není-li pravda? Ale div se, jak div — já dobývám zlata! Vidíš, já tě uvedl do dílny, kam noha cizí ještě nevkročila. Zde se rodí a uzrávají zámysly moje. Dlouhá léta pracuji a skoumám tajnosti přírody, a nešetřím potu, nedbám na outraty.“

Přitom otevřel velikou truhlu a okázal Boleslavovi, vůkol se napořád ohlížejícímu, osekané kusy olova a cínu.

„Z toho všeho musí zlato vyplynouti!“ pravil dále, vyndavaje ze stolu veliký list popsaného pergamenu. „Zlato! — avšak bude to jen na početí větších podnikání, jimiž hodlám celé vlasti uleviti. Tuhle jsem již vypočítal co bude všeho potřebí. Máš tu summy na školy a na knihy — a nebudeť na škodu, když na ně i tinkturu vymyslím, aby se jich nikdy více oheň nechytil; máš tu summy na města a na vsi, a zvláště vypočítáno, mnoho-li zlata vyjde na meče, jimiž utiskující nepřátely vyženem. Co o tom soudíš? — meče, celé ze zlata!“

S mírností a outrpností poslouchal Boleslav Jetřichovo žvatlání. Přišlať mu na mysl slova Janova, jimiž ho omlouval, že bývá časem dětinský. I shledalť to Boleslav také, a sotva že se přitom myšlénce na něco horšího ubránil.

„Divíš se, není-li pravda?“ jal se stařec opět vykládati. „Ach! tyť nejsi první, a jiní se ještě více divili. Ba — co bys tomu řekl? — mnozí chtěli také roztrušovati, že jsem si rozum pomátl .... rozum pomátl — já! — blázen!“

A po těch slovech umlknul. Byloť, jako by s bolestným zpomínáním zápasil. Oči se mu na-

plnily slzami, a teprva po chvílce začal nad míru jemným hlasem dále mluviti.

„Blázen! — ačkoli by velkých divů nebylo, kdybych se byl zbláznil! Ach, milý Boleslave, já bych měl tvoje jmeno míti! Kdybych ti srdce své odkryl, a tys mohl na ty nesčíslné jizvy pohlednouti: odpustil bys mi, jestliže v skutku bláznim.“

I dal se do hořkého pláče.

„Aj, kdož vám takovouto lží ublížil?“ jal se ho Boleslav těšiti. „Lež je to a patrná závist! Snad vědí někteří zlí, že se tajným zpytováním přírody obíráte, že po zlatě pátráte; a co se člověku nerozumnému marným a nemožným dílem býti vidí, to nazývá snadno bláznovstvím!“

„Haha! dobře máš, milý synu!“ usmál se stařec, a v očích leskly se mu ještě slzy. — „Dobře máš! Lež je to a závist. Ano, kdybych jim své zlato před nohy vyhodil! Ale já budu skoumati a zkoušeti. Život jsem na dobytí toho drahého kovu odvážil, i musím onen tajemný kámen nalezti; já to nečiním k svému prospěchu. Vlast potřebuje zlata i divotvorného nápoje, aby se ze všech stran opět zmáhala. I nebyloť marné zpytování moje. Jsemť na dobré cestě k tomu klíči tajemnému, a jen stran života svého vězím ve strachu, aby kratší nevypadl, než je k mému

skoumání potřebí, a protož tobě, milý synu, cestu do té svatyně ukáži; v tobě‘ jsem zpřízněného ducha nalezl. Ty pokračuj dále, budu-li já muset před časem ustoupiti.“

I zotvíral napotom knihy, ležící na stole, a rozvinul před ním drahé rukopisy — rozličná to a skvostná pojednání o tajnostech alchemie. Potom přistoupil ku skřínkám, vzal z nich pánev, misky a sklenice, a posléz na ohništi uhlí v plamen rozdýmal. Boleslav musel mu při tom posluhovati.

X.

S Bohem, Minko, musím jíti.
Známá píseň.

V jaře živobytí svého
Pustil jsem se v cizinu;
— — odešel v poutnictví
Lehkým rouchem přioděn.
Slunce zašlo, slunce vzešlo,
Bez přestání jsem se hnal;
Ono ale mně nevzešlo,
Co jsem žádal, co hledal.
Schiller.

Tajným pudem všemocné přírody, jemuž lidské srdce od věků po věky podléhá, jemuž nadarmo se brání — tím nezpytatelným, svatým kouzlem hnáni sklesli si Anežka a Boleslav do náruči. V horoucím políbení sjednotily se duše jejich. Třesoucí-se ústa šeptala jen „Anežko“ a „Boleslave“ — „moje“ a „můj“.

Avšak najednou, jako by ho z ráje nezaslouženého anděl s plamenným mečem byl vyděsil, odtrhnul se jinoch poprvé milující od drahé dívky, a žalostně si tvář rukama zakrývaje, s hlasitým nářkem Anežce k nohoum se uvrhnul.

„Odpusť pomatenci, duše andělská!“ jal se žalovati, „jenž by tebe málem v bezedno věčných steskú byl uvalil. Setři obraz nešťastníka cizince z paměti své a odpusť mu vinu jeho; pokutu poneseť beztoho sám v prsou svých!“

Po těch slovech zmizel z malé zahrádky, ježto se nacházela při domku na Pohořelci, a dívka zděšená, z blahosti lásky sotva okušené opět násilně vytržená, slova nemohouc promluviti, hleděla v tom okamžiku za uprchlým jako bez citu.

Boleslav přikvapil k otci Janovi.

„Otče! kletba od početí mého na mně spočívající vyhání mě z domu vašeho — i musím prchnouti, aby chmura nade mnou se vznášející také vás nezastihla, jakž jsem vám již na začátku zvěstoval.“

„Aj, což pak se vám stalo?“

„Miluji Anežku.“

„Není-li většího neštěstí! Jáť myslil, že vám o hrdlo běží, milý Boleslave — a bude-li vůle Boží, brzo — milý synu!“

„Nikoli, to není a nebude vůle Boží. Já tu lásku musím v hrobě svých prsou pohřbiti.“

„Nemiluje vás Anežka?“

„Ach, toť právě muky mé zvětšuje, že mě láskou oblažiti chce. I protož musím přístřeší vaše opustit, dokud sladký jed milosti tu spanilou růži cele nezkazí.“

„Člověče! jsi zlosyn, že z chrámu pozemského blaha samochtě utíkáš .... Co je ti? — mluv! Až dosaváde ctil a šetřil jsem tvé tajemství — neboť jsi mi práva k němu nepodal. Shledal-li jsi ale po čase svého u nás přebývání, že by starý Jan důvěry tvé zasluhoval, tedy otevři před ním srdce své, a možno-li ti radou nebo činem přispěti, pokusím se o to dle možnosti.“

„Zlosyn nejsem! — Čisti jsou dnové moji a prázdni vší nepravosti; ale nešťasten jsem, co mě matka počala. Obraz její vznáší se mi jen jako v mlhách před očima; co malému děcku mi ji pohrobili. Otrhán musil jsem o hladě toulavé a žebravé dny tráviti. Řemeslu chtěl jsem se učiti; ale počestní pořádkové nechtěli o mně slyšeti. Prosil jsem, aby mě do škol přijali; ale zákony mi zapovídaly cestu k hodnostem. Snažil jsem se o přátelství, o přízeň; ale hlava lidská prohlásila mě za nehodna těchto darů srdce lidského. Zoufanlivě vrhnul jsem se v bouřeplný

stav vojenský; odvážlivost moje, vlastního života nešetříc, dobyla mi pochvaly a poněkud mě i se světem smířila. Avšak i *tu* mě záhy stará kletba, na věky obět svou pronásledujíc, opět postihla — nemohlť jsem déle v pluku pobyti. Tu se uzavřel mír, a já děkoval nebi, že jsem do dalekého cizího světa pustiti se mohl, kdež by se ode mne neodvraceli, že otce jmenovati neumím, kdež by mě neodstrkovali — co *pancharta!*“

XI.

Bible.

V domku na Pohořelci byla ještě třetí komnata, postranní a tiché obydlíčko starého Jana Píseckého. Zdélí dvou stěn stály tu malé dřevěné skříně, uzavírajíce výbor lékařských kněh bývalého doktora, buďto z věku lepšího zachovaných, anebo později semotam skoupených. I stůl a lože byly tu k potřebě postaveny. Nyní zde přebýval host Boleslav. I seděl právě u stolu a nespouštěl očí svých s jakési věci, kterouž byl před sebe na stůl položil.

Bylať to malá, kulatá, z hedbávné tkaniny ušitá schránka na hedbávné šňůře, s ostatky některého svatého aneb některé světice, jakž je tehdejšího času katolíci skoro vesměs na krku

nosili. Schránku tu byl Boleslav otevřel a hleděl nyní truchlivým okem na věci v ní schované. Okolo zetlelých kůstek viděl nápis malými perličkami vyložený: *Ora pro nobis.* Na nich ležel mnoholetým otíráním, potem neb slzami setřený a sedřený list bez podpisu, a na něm částka mužské kadeře.

„Přece snad jsi ve škapulíř tento požehnání své ukryla, matko ubohá, an jsi mi jej na krk uvazovala,“ jal se Boleslav z pohnutého srdce sám k sobě mluviti. „Ženo nešťastná! — neboť vinnou tě nazývati nemohu — kdož ví, zdali jsi se nadála, žeby se nepožehnaný plod života tvého takových blahostí kdy dočkal, jako na mne v Čechách čekaly.“

A zabrav se na to zase do hlubokých myšlének, spatřil se v náruči starců — děda Jana a otce Jetřicha, an se radují a syna, ženicha Anežčina, objímají; četl svou blaženost v planoucích očích milující nevěsty; i zdálo se mu, jakoby dnes byl kletbu svou přetrpěl a k životu novému se narodil. A spatřil to všecko zase v duchu, co jej bylo před několika hodinami v skutku potkalo.

V tom se otevřely dvéře, a do komnaty, jako pokradí, vklouzl Jetřich, ukrývaje cosi pod kabátem.

„Dobře, že tě, milý synu, nacházím!“ začal radostně, nevšímaje si, že Boleslav hedbávnou schránku rychle za ňádra schovával — „dobře, že tě o samotě nacházím; mámeť spolu co mluviti. Tys přede mnou, co před otcem, odhalil srdce své — a dobře jsi učinil; mně pak se vidí také slušnou věcí, abych s tebou upřímně pojednal. Ale otec Jan vždy se protiví, kdykoli o věci počínám — nu, musímeť starému některé vrtochy prominouti; a protož o ní, ačkoli bych rád, hovořiti nesmím. Bojímť se také, že bych to nemohl učiniti bez pláče; slze pak jsou nakažlivé — a k čemu i tobě bolení očí působiti? — Ale navlíkneme si to jinak!“ hovořil dále a vytasil se opatrně s velikou knihou, již měl pod kabátem ukrytou. „Vidíš, tuhle ti přináším bibli — hehe! Čti, milý Boleslave — ale až si všickni ulehnou — a když přečteš, dobře knihu schovej; já si pro ni zase přijdu. Čti ale dozajista! Nesmíť mezi náma býti tajemství — a k čemu bychom se báli Janovy opatrnosti? Myť se budem vespolek milovati a pro vlast milého zlata dobývati.“

A přitom nastávajícího zetě políbiv, bibli do rukou mu vtisknul, a jako byl přišel, zase tak pokradí se odvlekl.

S podivením a usmáním hleděl Boleslav za starcem. Domýšleť se, že je to zas následek

jeho, jak se říkalo, dětinské mysli. Bezděky otevřel bibli; avšak brzy ho nevábilo čtení svaté, alebrž listy, přišité mezi deskami.

Bylyť popsány rukou mužskou, ale dobami velmi nestejnými, a na jedněch barva již bledla, ježto na jiných ještě skvěle se černala.

A Boleslav četl, jakž ho byl Jetřich požádal.

Byl jednou jeden — —
Začátek národních pověsti.

Vám pieiu najniži piesň.
Ide z srdce mého, z srdce nainižeie
pohrúžena v hoři.
Záboj.

Psali jsme **1621**, a světili svátek svaté Eližběty.

Ach! jakž bych mohl onen den z paměti své vyhladit? — Eližběto moje! s tebou jsem se obíral při ranním procitnutí; toho dne jsem doufal blaženosti ovoce okusiti. Jakž bych na onen den zapomenul? — Jakž bychom mohli na onen rok vůbec zapomenouti? Byliť jsme vítězi, a život i statky jsme prohráli. *Te Deum* jsme zpívali, a slzami rány smáčeli.

Také Eližběta nalezl jsem v slzách. Byly to slzy hlubokých a všemožnou odhodlaností tajených bolestí.

Co je ti, dušo moje? ptám se polekán.

Eližběta poukázala na otce, jenž právě do komnaty vkročil.

Musíte se rozloučiti! řekl starý Světelský. Jsemť i s rodinou z vlasti vyhostěn.

Mne projel smrtící blesk. Eližběta začala hojněji slze prolévati a uvrhla se otci v náruč.

Až posud nebylo rozdílné vyznávání překážkou v lásce mojí k vaší dceři, otče Světelský! zvolal jsem. Já se vás i nyní nespustím. Nic nerozloučí srdce naše na věky!

Mladý pošetilče! odpověděl otec. — Myslíš, že si vyjdem na rozkošnou procházku? Čím bys ty se na cestu hrůzyplnou ozbrojil?

Láska mi bude ochranným štítem a věčně mládnoucí posilou! zvolal jsem, ohnivě Eližběty obejmuv.

Láska k dívce? tázal se zasmušilý otec. V bouři chceš na třtinu se podpírati? Nás musí to, co je člověku na světě nejsvětější, na té těžké pouti provázeti — nás musí *víra*, jako věčně nad hlavou zářící a všeliké mraky pronikající hvězda, na té pouti strastiplné vésti; tvoje víra tě však váže na domov, tys tady vítězem — tady pobudiž!

Nikoli! — Musí-li vše, co dobré jest a šlechetné, z Čech se vystěhovati, půjdu s sebou;

i očistím se utrpením v očích tvých, a učiním se Eližběty hodným. Láska mi dodá síly a vytrvalosti! —

Strastiplné doby! — a oni ubozí vyhostěnci zbožně se usmívají, a těší se v nehodách svých, těší se v zármutku, v bolestné touze po vlasti. Já se nemohu s nimi těšiti! Plamen lásky k Eližbětě mě sežírá, i trpím dvojnásobně, co rodinu její těžce potkává. Trpím, že nemohu pomoci....

Bez vlasti! — Hrozná myšlénko! — Bez vlasti — věčný cizinec, hynoucí květ, usychající kořen.

Bez vlasti! — V stálém protivenství — a věděti, že jsou v dálce duše krví spřízněné — o běda mému srdci!

Mne i plamen lásky k *vlasti* sežírá. A musím dlíti v lůnu jejím, musím se na bok postaviti oněm, kteříž o pěstování blaha jejího se zasadí. Jáť zajdu bez vlasti! Co jsem platen v cizině? — Láska k Eližbětě! láska k vlasti! — O, jak se ohraditi proti dvojí záhubě?!

Eližběta prý nemůže otce opustit! Otec nesvolí, aby semnou do Čech se navrátila. A ona se nesmí navrátit! Či-li by proměnila víru svou? — tu nepromění!

A já ji nemohu ještě obejmout co manželku! Otec vrtí hlavou. Jsemť dosaváde poletující, prchající ptactvo pod nebem. A kdož ví, kde posléze hlavy své skloníme?

Ale vynaložím ještě prosby a slze. Jáť musím do Čech nazpět! — Dobře měl Světelský: V bouři na třtinu se chceš podpírati?

Ach, kdož by mně byl dříve dokázal, že je silnější lásky na světě, nežli plamen k dívce vábící?

Běda i vítězství! — Eližběta mi s pláčem vyjevila, že je matkou! — *Matkou!* hrůzyplné slovo v srdci neposvěcených.

I musíť se mnou prchnouti! Nedůvěřujeť si hněvu a bolesti otcovské před oči vstoupiti. Půjde se mnou do Čech. Vždyť mě miluje, a *žena* nachází povolání své jenom v *lásce*.

Nesmím do Čech! — Sámť jsem se vyhostil; jmeno mé je vymazáno ze řady českého rytířstva! Odpadlíkem od svaté a jediné víry mě nazývají. Avšak musím do vlasti! Tatoť jediná myšlénka udržuje mě ještě v kotoučivém světa vlnobití. Či-li mám cíl života zcela v bezedno strhnouti? — Eližběta zůstane na pomezí. Já si zatím v Praze přátel vyhledám.

Otec umřel. Mladší bratr uvázal se v držení statků. K němu jsem se utekl. Ale neznal mě již — *nechtěl* mě poznati.

Ustrň se, bratře! — zastaň se o mne u práva. Nejmenší službu mi ve vlasti opatři. Jáť nechci statků otcovských; ale ve vlasti musím chleba jísti, a musí ho se mnou jísti manželka a dítě!

Jak? tys ženatý? — I myslil jsem, že outrpnost v jeho srdci vzniká; i pověděl jsem mu, co jsem byl od vystoupení z vlasti vytrpěl.

Nuže, tedy ti radím, abysi opět za pomezí české pospíšil, kde jsi svou nevěstku zůstavil.

Nevěstku?! zařval jsem jako rozdrážděný tygr a popadl nevlídného bratra za prsa. Ale sluhové mu přispěli k pomoci, a já spal toho dne na vlhké dlažbě tmavého vězení.

Vlasti! — Moji zlatí snové! ach, kam jste zaletěli?!

Kde jsem? — Dlouhá noc tížila mé zoufanlivé smysly. — Stonal jsem? .... Či trvá snad nemoc moje dosavád?

Jakéž to bledé, vyzáblé, divné a hnusné tváře kmitající-se okolo mne? — A jeden z nich staví si papírovou korunu na hlavu, a tříšku v ruce drže, křičí nadutě: Já jsem král! — A jiný po zemi se váleje, dělá křídou na podlaze

čáry a kola, i posmívá se králi: Tvé království nebude dlouho trvati! Slunce se bude rváti s měsícem, a země tvá připadne jim konečně k svačině — to ti zvěstuje Archimedes. — A okolo nich prochází se žena; kus dřeva, chatrnými plénkami obaleného, nosí na loktech a líbá je a zpívá: Hajej, děťátko, hajej! — až se vyhajáš, oba tyto muže zabiješ . . . .

Nebesa! nezbavte mě smyslů! to jsou pomatenci . . . . to jsou *blázni* . . . . a já mezi nimi uzavřen!

To byl bratrský kousek, synu otce mého! — Děkuji ti — tys bratru Jetřichu důstojné místo ve vlasti opatřil!

Hrozil jsem ti snad, že se uvrhnu k nohoum císařovým a že budu o milost prositi? — Již o tom nevím. Tys mi ale cesty ušetřil.

Na smyslech pominulý zatoulal se z vlasti; zákonové pomatenci vinu milostivě prominou, ale k držení statků je šílenec neschopen.

Tak jsi pravil, drahý bratře! a pan tchán — nejvyšší sudí zemský — aby dcerušce a zeti bohatství zachoval . . . . odsoudil bratra tvého mezi blázny! —

Mám-li ještě déle pod břemenem života vzdychati? — Jeden, jediný krok — a svoboden vznesu se na kraj věčnosti! — Ale, kam potom v té neobsáhlé, nekonečné říši? — Dojdu tam cíle? — Naleznu odlevy? — Či bude strast moje i tam trvati?

Ach, vlasti moje! Ubohá Eližběto! Pro onu umírám já; tato umřela pro mne. — Haha! jáť si veselou píseň na tu ztrátu zazpívám.

Třeste se, třeste! Neboť povstane nad vámi kníže, jehož Bůh od věčnosti až po dobu dnešní uchoval, a národ se vzchopí ze sizí svých i bude vesele poskakovati, a mezi nepřátely jeho vrazí kvílení a skřípení zubů.

Třeste se! meč jsem si dal již nabrousiti — měl' jsem poslední čtyry kopy; a nyní obouvám již střevíce.

Ach, kdo mi poví, zdali *také neblázním?* — Hlava mě bolí — srdce mě bolí!

Lékař a dohlížitel v kleci naší je hodný muž. Jemuť si mohu postesknouti o ztrátě; jemuť mohu říci, jak nevýslovně vlast miluji. Onť ji miluje také. — I navštěvuji přibytek jeho, a on mě vlídně poslouchává, když mu rozumně vykládám, jak sám jediný vlast naši hodlám všech

těžkostí zprostit a učiniti šťastnou. A on mi přisvědčuje a podává radu.

Kdyby nebylo vlasti, musel bych o své platnosti pochybovat a nad svým povoláním zoufati. K čemu jinému na světě? — Okolo vlasti točí se moje toužení, moje snažení, moje naděje! Až pozbudu vlasti, pozbudu i rozumu.

Eližběta byla dobrá i spanilá. — Lékař náš, učený Písecký, má dceru Johanu; ta jest také dobrá i spanilá. Ona mě těší, jakož i otec činívá.

Jsemť velmi — velmi šťasten. Bibli, jedinou památku dobrovolného vypovězenství mého, tu mi na radu Píseckého k útěše nechali. Blaze mi! já s ní velikou částku dnův svých ztrávím.

I budu nyní příhody života svého spisovati.

Nikdy prý odtud z domu nepřijdu. Dobrý bratr se o to mnohým nákladem postaral. — Jsemť a musím býti bláznem!

Děkuji mu za to. Já zde nalezl své nové nebe, i nevidím, zdali bych se s ním samochtě kdy rozloučil. A kdož mi poví, jak to příště vypadne?

Smí dívčí srdce blázna milovati? — Proč by nesmělo? Samu lásku nazývají bláznovstvím; proč by tedy bláznovství blázna nemilovalo?

Ale smí-liž jej za manžela pojmouti? Tuším, že nesmí. Lidé aspoň napsali: Za blázna se nesmí žena provdati.

Kdož ví, jak to vypadne? —

Otec Písecký povzdychuje smutně nad dcerou, nad svým i nad mým neštěstím; Johana běduje, a já —? ach, jakž tu bolest pojmenuji, v nížto se duše moje potápí? Není-liž dost *mého* neštěstí? Musejí-liž mnou i jiní trpěti? —

Znamenám, že se lékař stran mého propuštění ucházel. Miluje mne, a miluje dítě své nad život i veškeré statky. — Žádal o mou svobodu, ale oni se mu vysmáli; i hrozil, oni pak hrozili také. Ubohý! s pány se neshodl. V trudných myšlénkách je pohroužen — Johana mívá sny o zlých věcech.... Ach, já bych raději umřel!

Umřel jsem. Mám vyhráno!!

Ležel jsem v rakvi, a bratr mi dopřál té milosti, že mě čestně do hrobky rodičů našich položil.

Studený vzduch mě ovanul; čirá tma ležela nade mnou. Sahám kolem, všude těsno; sahám nahoru, všude ouzko; — ve smrtelném leknutí sebou trhnu, a opru se — i stalo se rachocení vedlé mne; víko rakve se mne spadlo.

I vidím vůkol sebe řady rakví, a v jedné z nich měl jsem za živa práchnivět. Hrůzou se mi ježily vlasy; studený pot se mi vyrazil na čele. Dlouhou chvíli hledím jako bez života do temného klenutí. Za duši mou hořely ještě voskové svíce vedlé hlavy mé.

Tu se v dálce poblesk hořící lampy zakmitnul, a z temnosti vykročil otec Písecký. Dříve ještě, nežli jsem se mohl zpamatovati, přikročil ke mně, a zakázav mi mluviti, pomohl mi z rakve. Brzoť jsme stáli na kamenných schodech, ježto vedly z hrobky.

Krásný jest daleký Boží svět, a nejkrásnější na něm lidská svoboda! — Já to nyní poznávám. Hlava mě nebolí — srdce mě nebolí!

Otec Písecký byl mě tajně připravenou šťávou v tuhé spaní uvrhnul, a zklamaný svět — či-li vlastně pokrevní přátelé položili mě i hned podlé zesnulých předků. Ale otec Písecký počítal hodiny snu mého, a vyvedl mě, k životu opět procitlého, znovu na svět. Brzy na to byly jsme, otec a Johana se mnou, na tajném odjezdu z Čech.

Nemiluje Písecký vlast? — Ach, o tom spolu nyní nemluvíme; teď nás poutá nový život svou rozmanitostí.

Johana jest moje. Otec zachoval pěkného jmění; umění jeho otvírá mu všude dvéře i srdce. Vítán je všude doktor *Joannes Čechides*, jak se v cizině nazývá. — Já se stal učedníkem krásné, blahoplodné *artis medicae.*

Jak ty léta ubíhají! — Kdo své dny radostně tráví, trávíť je i rychle.

Drahá moje Johana darovala mi dceru. Nazvu ji Anežku. Rozkoš dnů našich se zvětšila.

Co dělá vlast? — Zapomněl-li jsem na ni? — Otec Jan mě ji *v srdci* nositi naučil. Nyní jsem v ní napořád, a připravuji se bez ustání k službám jejím.

Samo nebe seznámilo mě s uměním lékařským; s ním jsem vypátral i jiných tajností u velikém chrámu přírody. Budu je dále stíhati!

A mám je! — Nalezenať je cesta, nalezen prostředek, jak vlasti pomoci. *Budu zlato dělati!!* —

Otec se mým starým letům směje? — Ale nejsemť stár! Závistivý čas mě jen ovanul; ale srdce zůstalo mladé.

Radost netrvá na věky! Zkusilť jsem toho, an jsme Johanu k hrobu doprovázeli. Blaze nám, že se můžeme Anežkou těšiti.

Nevím, co nás, pouhé starce, pojednou do vlasti vábí! — Vrátíme se do Čech. Kdož by nás poznal? — Mezi námi a Prahou leží lidský věk; my pak nebudeme se honositi jmenem svým.

Jsem tady! — Líbám tě, země posvátná! Raduj se! — s námi přichází pomoc! —

XII.

A když oko člověka zpět se ohlíží
po dnech minulých; — co vidí? —
Young.

Pilně přebíral se Boleslav v listech Kralické bible. Podivné osudy otce Jetřicha ho bolestně dojímaly. V tom zbudilo několik dopisů, mezi listy semotam vložených, a jinou rukou — rukou ženskou — psaných, pozornost jeho, a to tím více, an se mu písmo povědomo býti zdálo.

I rozevřel jeden letitý, vetchý papír a začal čísti.

Bylyť to žalostné stesky srdce ženského, plny vřelé touhy po milenci. V daleké cizině byla je *Elišběta* papíru svěřila. Týkalyť se Jetřicha.

A vedlé toho ležel ještě jiný list, v němžto se plna mateřského hořekování nad nešťastným plo-

dem života svého se vzdáleným milencem a se světem loučila.

„Odpouštím protivníkům našim," psala; „také ty jim odpustiž. Ráda umírám, neboť jest převeliké břímě viny a bídy mé. Kýž bych ti jen dítě naše, svého *Víta*, odevzdati mohla! Kdož bude oň pečovati? — Ubohé stvoření! Kdož mi poví, že někdy otce svého pozná? — Neboj se, že jsem tvoje jmeno komu svěřila. Což by to i prospělo? — Ale ty ho snad přece jednou poznáš; tajné cesty osudů lidských a hlas otcovského srdce tě k němu dovedou. Já mu zavěsím na krček onen škapulíř, jenž mi byl s posledním listem doručen na znamení, že posel od tebe přichází. Psaní tvé a kadeř tvá, drahý Jetřichu, leží v něm na tom perlovém: *Ora pro nobis*...."

„Spasiteli na výsostech!" zkřikl Boleslav, a na celém těle trna vytrhnul z ňader hedbávnou schránku. „Spravedlivý Bože! — Můj otec! můj otec!!"

S pronikavým křikem vyběhl z komnaty a vrazil rovným krokem do Jetřichovy dílny.

Stařec stál v pilné práci u ohniště, na němž pod železnou nádobou uhlí plamenalo.

„Otče! otče!" zvolal Boleslav již na prahu a chtěl se starci k nohoum vrhnouti; ale ten tu

sám bolestně zkřiknuv, začal se potáceti a padl příchozímu do náruči.

Buď že se byl synova křiku ulekl a na ohništi něco přehlédnul, anebo že nevčasným a prudkým otevřením silné průvětří se stalo: věc na železném kotlíku vroucí byla náhle zasyčela, zakypěla, vzejmula se a záhubně starému alchemistovi do tváře vystřikla. V okamžení potáhla temná rouška oči jeho.

S plesáním a bědováním držel syn otce v náruči. Na pokřik sběhli se Jan i Anežka.

„Otče! otče!“ volal Boleslav bez ustání — „syn tvůj se k tobě hlásí — *mně* zavěsila tvoje Eližběta škapulíř okolo krku!“

A zase bědoval, vida náhlé neštěstí otcovo, jakéž ho při nejmilejším zaměstnání bylo potkalo, i proklínal se co příčinu této nehody.

V tom padlo oko jeho i na ubledlou Anežku, a rázem zmizela z něho všecka mužská statečnost.

Jako zničena stála tu panna, když byla to hrozné, nikdá netušené tajemství zaslechla, ježto se tu nyní tak náhle bylo odkrylo a celému životu jejímu prajinou tvářnost dalo. Zlaté hrady milostných snů jejích ležely v černých sutinách, a sladký, čistý plamen, v němžto se byla nevědomá k nevinnému bratru tulila, šklebil se teď na ni jako černý hřích.

„Kletbo! kletbo moje!“ zkřiknul Boleslav pronikavě a sklesl jako bez sebe na zemi.

Poraněného Jetřicha držel v třesoucích-se loktech starý Písecký, a s očima uslzenýma po tichu se modle, omazoval nešťastnému zeti opálené tváře a obvazoval mu je šátkem ....

Náhlá a veliká bouře byla zatřásla tichou a mírnou rodinou v domku na Pohořelci; ale brzo vzešel opět mír na obloze její domácnosti — ačkoli se skvěl vážněji, nežli za časů, dokud byl cizinec přes práh nevkročil.

Otec nalezl syna, Víta svého, to drahé dítě umořené Eližběty — ale dnové jeho chýlili se ku konci; černá slepota obestřela zrak jeho, a radost, kterouž mu bylo nebe po trudném, dlouhém zkoušení na sklonek života jeho ušetřilo, podobala se poslednímu ohni, jenž měl duši jeho očistit, aby vešla bez poskvrny do bran věčné jasnosti.

Syn nalezl otce — dostihl cíle, o němžto myslival, že ho dospěti nemůže. Dostal poctivého jména; ale žalost hlodala na srdci jeho, že měl při shledání navždy opět ztratiti muže, kterýž ho nyní v počestný řád uvedl.

Sestra a bratr byli se poznali — ale ženich a nevěsta stáli teď s tichým hořem nad hrobem své milosti, a bolest jejich byla tím větší, tím

hlodavější, an si ani bratrskému a sesterskému pocitu svému uzdu povoliti nedůvěřovali, aby se k němu nic nepřimísilo, co by mohlo trestu hodným býti.

Jediný Jan, ten velebný kmet srdce měkkého, ta velebná, věkovitá sosna, nad kterouž byla bouře celého života bez pohromy přetáhla, ten stál mezi všemi jako smiřující a utěšující anděl, a slova jeho byla jako občerstvující rosa, padající ve zpráhlá prsa předrahých miláčků jeho.

Věrný přítel, vzácný radní pán, Ondřej Klika, zasadil se o vymožení práv dědických pro nešťastného Jetřicha a synovských pro Víta. Veškerá šlechta se v té neobyčejné věci srdečně zúčastňovala, a bratr Jetřichův děkoval nebi, že jej u soudu k ničemu více nepoháněli, nežli k navrácení statků.

„Jmena i moci jsme tobě dobyli," napomínal umírající Jetřich syna svého; „o vše ostatní přičiň se sám, čehokoli bude potřebí, abys dokázal, že vlast miluješ!" ....

A když počalo příští jaro před očima Prahy své nejkrásnější kvítka prostírat: ukryl se květ mezi nimi nejspanilejší před celým světem na věky. Slečna Anežka složila v klášteře svatojirském slib věčného panenství.

Domek na Pohořelci stál po smrti učeného Píseckého dlouhý čas opuštěn, až se i konečně pobořil.

U dubů mezi Bílou horou a opatstvím Břevnovským bývalo pak často rytíře Víta viděti, pohrouženého v jemnobolném zpomínání na večer, když byl starého alchemistu poznal.

České granáty.

(Psáno roku 1839.)

O m l u v a.

Krom *naší panenské* není snad již na světě literatury, kteráž by nebyla dopisy a přípisy, denníky a notata památných i nepamátných osob na veřejný trh přinesla; ano četli jsme jednou, že v Němcích z pozůstalosti Götheovy i krejčovská konta tiskem vydati hodlají. —

V *naší* literatuře nepokoušel se posud o podobnou věc nikdo, leda některá vtipná hlavička, kteráž laskavým a tudíž i lehkověrným čtenářům vlastní rukou sepsané listy za dílo cizí prodati chtěla. Uvádím zde na příklad jen vůbec povědomé i pochválené listy *nepatrných osob* z Musejníku. Jinák ale vypadá to s dopisy, kteréž *já* tuto mnohováženému obecenstvu na odiv a obdiv podávám, jsa té naděje, že se mezi ním veliký počet věřících nalezne. Totof jsou skutečné, ryzí, nepodvržené originaly, a nejsilnější můj protivník nebude moci dokázati, že nejsou pravdivy, aneb aspoň *pravdě podobny*. Já k nim nepřidal nic, leda někdy nějaké nevinné poznamenání.

Co *v nich vězí?* — o tom se čtenář dobrých očí a posluchač zdravých uší sám nejlépe přesvědčí; kdo je ale slepotou a hluchotou poražen, tomu těžko věc okazovati, tomu těžko o ní povídati; byť i sebe jasnější a zvučnější byla, on ji neuvidí a neuslyší. Že *v nich něco vězí*, na to se může laskavé čtenářstvo spolehnout;

*

nadarmo, z pouhého kramářského průmyslu nenazývám je *Českými granáty*.

Mnohý navrhne snad otázku: Kde jsem těch *drahých kamenů nabral?* — to je moje tajemství; mohu však doložiti, že se to stalo dovoleným způsobem. A proč je nyní u veřejnost přináším? — to je moje druhé tajemství; nebudu se však hněvati, jestli někdo tu neb onu tajemnou roušku odhrnouti dovede. To jediné musím napřed všem všudy ujistit, že ani pod jednou, ani pod druhou nic liškou nebo ježkem podšitého nevězí, a že by tedy marná práce byla, kdyby se pod nimi něco pototelného neb pichlavého vyhledávalo. Já mám přitom zajisté dobrý, ba pravý beránčí oumysl, a nechci žádného *pohněvati*.

Ostatně — bude-li chtít někdo někdy ouplné a důkladné naučení o písemnostech, zvláště o českém listovním slohu vydati — jakéhož věru posud nemáme — tomu kladu již nyní tu skromnou prosbičku na srdce, *aby tyto listy a listiny* ve svém pojednání *za vzory* předložil, neboť vím zajisté, *že je u nás ještě hodná hrstka učeníků*, kteří je u příležitosti a v potřebách rádi za příklad vyvolí.

1.

Václav Mrskáček, pomocník ve škole vesnické, Jiříku Švihalovi, präparantu na škole normální. *

Milý Jiříku!

Víš-li pak ještě, jak jsme o vánocích zpívávali: „Radujme se, veselme se!“? — Nuže tedy, radujme se, veselme se — mámeť vyhráno! to jest: *já mám vyhráno*, neboť jsem ve Hlupíně *mládencem*. To ty koukáš, viď? Však ono to také přišlo z čista jasna, jako hrom o svaté Dorotě.

Já myslil, že si ještě nanejmíň pět roků posedím; ale ono kdesi cosi — inu, také školní mládenci mají své osudy, a láska je hrozná věc! — Bývalý zdejší pomocník přiženil se totiž do sel-

* K tomuto listu není potřebí velikých výkladů; myslímť, že každý hlubokost jeho i bez brejlí až na dno prohlídne. Je to nejčistší výlev mladého, pro své povolání plápolajícího srdce, a člověk se nemůže jakéhosi nábožného pohnutí zdržet, když si dle tohoto trefného obrázku stav učitelů venkovských na mysl uvede. Já se dal přitom radostí do pláče.

ského statku, a místo metly nosí teď bič a bodku. Dobře udělal. Člověk se těch kluků napere, až ruka brní, a přece jen pořád prázdnou slámu mlátí; je-li sedlákem, nemá se toho vždy co strachovat. Obilí přece někdy dobře podsejpá.

Abych ti ale všecko a pořádně popsal — příští pátek budou tomu čtyry neděle, co jsem dostal dekret.

Starý Pískálek, zdejší učitel, mi to dávno sliboval, a také to nyní u vrchnosti vymohl. Jsem tomu hrozně rád. — Ročně tu mám svých 20 rýnských. Z koledy a pomlásky dostanu třetinu, ze Řehoře polovičku — protože budu sám nedvěda dělat — a co vytlučeme o posvícení, z toho mi slíbil starý ošatku koláčů a tolar na novou podrážku. V poledne jídám u něho, ráno člověk mnoho nepotřebuje, a večer se pozvu do pivováru nebo do mlejna. Ob den mohu také do hospody vrazit; tam vždycky někdo sklenici piva nebo kus chleba a syreček za mne zaplatí. Kabát nosím teprva půl druhého léta, kalhoty jsou dobré, a na svátek mám ty vybledlé ankýnky. Postel moje stojí ve školní světnici za kamny — a tak mám pohodlí, jaké si jen žádati mohu.

Sousedé mi přejí. Já si ale také svatě umínil, nežli jsem do školy jen pách', že budu děti

jenom *jednou za den* bít, a proto by mě teď matky radostí na rukou nosily. Starý Pískálek je prával rok do roka ráno i odpoledne — a proto si dělám také velikou naději, až jednou skapne, že mi zdejší místo neujde. *Deset roků budu rád na Hlupín čekat!* Učitel tu má 80 rýnských jistého, pět kop otýpek, půl sáhu dříví štěpinového, celé vědro piva a sobotáles. *Ten* musí ovšem, abych řekl, *vytloukat;* ale to nic nedělá, trochu počká, trochu se povadí, trochu požaluje — a není-li pak jiné pomoci, vybere to v másle nebo vejcích — při tom bývá to největší vyražení.

Ostatně umí náš starý se zdejším lidem chytře zatáčet. On s ním pije, on s ním louská noviny, on s ním cvikuje; řeč přijde k řeči — a za dobré slovo zavorá mu Kuba ten kousek pole, Filip mu to zaseje a sklidí, Matěj vymlátí. Já ho ještě neslyšel, aby si byl stejskal. *Což mu také schází?* Pomysli jen: má dva kabáty, a ženu pochoval. Doma uklízí teď dcera.

Musím se dát vždycky do smíchu, kdykoliv si zpomenu, že jsem jednou kdesi cosi četl, jak *prý je svrchovaný čas, aby se vůbec na zlepšení stavu vesnických učitelů pomyslilo.* Blázni byli, kordy měli! Jako by jim něco scházelo! Jsou prý nuzáci, živi z mozolů nedělní muziky; jejich vážnost je prý zašpiněna hospodským pra-

chem, a důstojnost jejich ovyklána nedostatkem a žebrotou.—Prosím tě, Jiříku! nedbej na takové městské žvatlání. *Máš-li, čeho bysi se najedl, co je ti potom do toho, jak se lidi na tebe koukají?* A oni se přece vždycky jen jako na učitele koukají. Měl bysi vidět našeho starého, když on v hospodě s houslemi pod bradou si povstane a mezi hlukem na vejrostky zahoukne! Oni se mu dají arci do smíchu, ale to nic neškodí; on zůstane přece učitelem, a má právo jim vynadat.

Ach, což bych já za to dal, kdybych už tak jako on, dlouhý a hubený, hlavu nad ostatní vystrčiti a pak si zadupnouti mohl, aby se hned řeklo: Vida, tamhle stojí Hlupinskej učitel! — Ale do té chvíle máme ještě oba daleko, *já i ty!* Proto však s chutí do toho!

Jenom si hlavu nelámej! Není toho potřebí. Já měl Bůh ví co strachů, jak to půjde, nežli jsem ponejprv hubu ve škole otevřel; ale ono to šlo a chodí posavad. Mezi námi řečeno — *na světě není nic lehčího jako učitelství, jen když člověk ví, jak to popadnout;* proto se také nedivím, že moudří lidé na zlepšení stavu učitelského ještě nepomyslili.

Za mých časů mluvilo se v městě, že budou *zvláštní ústavy pro školní čekance zakládat,*

že prej jich posavadní vzdělání k důležitému jich povolání nedostačuje, a t. d. Ale na to bych se podíval! Co sedlák potřebuje, tomu se našinec i *za čtvrt léta* v präparandě naučí; lidé jsou ale věční mudrlanti, a nikdy vlastně nevědí, co chtějí. My ale nebudeme na ně dbát, a zůstaneme, jako jsme bývali — ty můj a já

tvůj.

2.

Slečinka z venku — slečince do Prahy.*

Ma šér Lotinko!

Pro Boha tě prosím, kam pak jsi dala paměť? — to je už *cu* moc. Já tu vězím v té největší ouzkosti. Den po dni čekám, kdy přijde pomoc — a den po dni se klamu. Co pak není ta

* Tento i následující list je vlastně psán francouzsko-německy — čemuž se ovšem u vzdělaných slečinek diviti nesmíme; i měl jsem je tedy také původně v tom samém jazyku i se všemi mluvnickými a pravopisnými chybičkami tuto položiti; že jsem však při své dobrosrdečné prostotě myslil: „Vždyť jsou snad v Čechách ještě někde pouze české panenky, a těm by tedy *důležitá krása tohoto přátelského dopisování dvou ušlechtilých krajanek ušla, kdybych jim to podal v cizím jazyku*:“ odvážil jsem se na charakteristický překlad těchto písemností, a v *českém* rouše je tuto uváděje, doufám, že se jimi všechny rozumějící potěší.

modistka ještě hotova? Stydím se už na ulici vyjít. Inspektorovic Lori má od té doby dva nové klobouky, jeden *lila*, jeden *žamoa* — a já pořád ještě tu starou muchomůrku! —

Ostatně jsem zdráva. S Karlem byla jsem dva dny *fašé* — teď je zas dobře. Na kolenou mě odprosil. Celý ten čas byl *hin*.

Nového tu nemáme nic, leda že sládkovic Bábi umřela. Měla prej to z tance. Nevím. Nynčko tu leží půl patalionu myslivců. Několik oficírků je u nich *komifó!* Máme zde také nového, mladého doktora. Přišel nedávno z Prahy. U radního Berounka ho chválej. Hojí prej všecko vodou a je při tom *ukrutnej vlastenec*.

Apropó! Víš-li pak, co to je: *vlastenec?* Od nějakého času přišlo to slovo u nás do módy (přinesli ho, tuším, študenti z Prahy), a naši páni se teď jinak nepozdravujou, než: *Pane vlastenče!* Byla bych se už ráda zeptala, *co to vlastně znamená;* nerada bych si ale něco zadala. Dělám, jako bych to už dávno věděla, ačkoli jsem o tom ani v geografii, ani v Meidingrově gramatice neslyšela. *Mon Dié!* Kdo pak může také všecko vědět! Dost možná, že o tom ani moji učitelové nevěděli. Já vím dost jiných věcí, a krom protivného vaření a mrzutého šití nevyrovná se mi žádná holka.

Něco to bejt musí to vlastenectví — snad nějaká móda nebo hra, nějaké nové způsoby, nějaká špekulace nebo podnikání s akciemi, nějaký spolek nebo kasino — *něco to bejt musí.* Snad jsi o něm už také slyšela (aspoň to z Prahy sem přišlo, to vím už dozajista), a protož bych tě, *ma šér*, prosila, abys mi o tom co nevidět něco gruntovního napsala. Já tu už *teď* říkám, že jsem také *vlastenec*, a naši mladí lidé mohou se radostí zbláznit; což pak teprva potom, až budu o tom něco vědět? To bude *famós!*

Jen mi všecko hezky obšírně popiš: *musí-li člověk při vlastenectví něco vědět, něco umět, něco mluvit, něco dělat* — anebo co jiného. Něco s ním spojeno bejt musí, to poznávám, a jak se mi zdá, jsou při něm také nějaké *tajné*, před světem *ukryté radosti;* jinak bych sice nevěděla, proč by se ho naši lidé tak chytali. *Vidět* to ovšem není — já jsem alespoň ještě nic neviděla — ale něco takového při něm bejt musí.

Již tedy na mne a na to vlastenectví pamatuj — a kdybysi mohla dostat asi čtyry prsty široké roza-pentle, veliký vděk bys udělala

své

nejupřímnější.

NB. Nezapomeň, prosím tě, na pevný kartandl, aby se klobouku nic nestalo — můžeš do

něho také to vlastenectví strčit, aby se nepomačkalo. — A jak pak? ještě nevyšlo nic nového od Klaurena? Ondyno jsem ti čtla něco francouzského, bylo to od nějakého *Paul de Kocka* — a něco delikát! Ach, ti Francouzové jsou přeci jen andělé! *Co jsme my Němci proti nim*? — Těch několik skládaných oplatků jsem sama pekla; doufám, že ti budou chutnat, jen jestli je poslice nerozdrobila.

3.

Slečinka z Prahy — slečince na venku.

Mon bižú!

Tu ho máš — ten *ominés* klobouk. — Málem bych se byla k vůli němu s modistkou rozkmotřila. Vypad ale *aincik*!

Mnoho ti psát nemůžu, protože poslice čeká; ale ty oplatky byly *deliciés*! Od Klaurena nevyšlo nic nového, ale zdejší Německá literatura dočkala se klasického novorození. Kdykoliv jdu na Malou stranu, zastavím se v Jezuitské ulici u kněhkupeckých krámů a prohlížím za sklem vyvěšené novinky. Tu je: Dračí jeskyně a podoba půlnoční s krvavou dýkou — Psíhubý čarodějník a v slzách utopená princezna — Hladový rytíř v okovech — a jiné roztomilé titule. Člověku srdce v těle skáče,

když se na ně podívá. Také jsem už dva romány koupila, a na druhou cestu ti je pošlu.

Nekrč nosejčkem, panenko, že dnes *cu* vysoko a učeně píšu. V městě — to víš — musíme všecko vědět a všecko umět. Ach, ty bys ani nevěřila, co já toho už vím! Ale tomu se člověk nenaučí ve školách. *Du mein Himmel! ve školách!* Kdyby nebylo procházek do Šárky, do Hvězdy — nebo *tancšulů* a *reunionů*, nevěděla bych toho ani polovic. Venku takových příležitostí arci nemáte, a proto není divu, když venkovské zboží v Praze hned poznáme.

Teď mám *feš* hocha — juristu z pátého roku, *mord fešinébla!* Má kaštanové *loky* a *paknport*, *à la China*. Sluší mu to *aincik*!

Toni má už prošlé ohlášky; pozejtří je kopulace. Nevím věru, jak taková osoba k takovému štěstí přišla. Inu, co je mně do toho; ale já bych — aha, poslice už vstává! Zpropadená žena! *Adié, mon kér!* Tisíc hubiček od

tvé Loti.

P. S. Odpusť mému špatnému písmu; mám hrozně naspěch.

Vida! na něco bych byla zapomněla. O tom vlastenectví nemůžu ti dát žádnou *richtik* zprávu. Je to něco mezi mužskými — a já mám *cu* moc jiné práce, abych se také o mužské hračky sta-

rala. Prosím tě! *holka v Praze jako já* — a vlastenectví! Kdyby byl bratr doma, musel by ti několik řádků o tom napsat, neboť se mi všecko zdá, že si také s některými vlastencuje. a nejsem-li na omylu: tedy se to všecko jenom o *češtinu* otáčí. Ano, pomysli si! Ti lidé chtěj *českou řeč do módy* přivest. Je sice pravda, že teď v mnohých velikých domech české *amle* — nebo jak oni jim říkají, *chůvy* — držej, ale *mon Dié! čeština a móda!* Česky umí každý sedlák. Právě mi ale napadá, že jsem na bratrově psacím stolku několik listů papíru viděla — počkej, doskočím pro ně. — — Tu je máš. Zapomněl je zavřít, neboť jindá všecko uklízí, protože se mu doma smějeme Je to jeho ruka — ale já to neumím číst. Pod čtrnácte dní nepřijde domů; dej si to zatím přečíst; možná, že se z toho něco dovíš. Potom to ale pošli zase *retúr*!

Také naši nci? . . . *No, per se!*

Motto: Veselé myšlénky mrzutého člověka.

Pan Omastil.

Pan Omastil je notný, tlustý vlastenec. Dokud byl študentem, neslyšeli jste z úst jeho nic jiného, nežli: „*Jen si hleďme lidu! Nám pomůže jen lid! Z lidu přijde spasení! V lidu je naše síla! Náš lid má jádro!*“ To víte, študenti mívají bláznovské nápady — ještě dobře, že to jen při nápadech zůstává.

Ale nápady pana Omastila se nám líbily, a my se těšili jako děti, co z našeho lidu vyvede, až se mezi něj dostane.

Po študiích odešel k venkovskému ouřadu a stal se kancelářským. Dle svých dávných nápadů obrátil i také hned zřetel svůj na lid t. j. na sedláky, a ačkoliv mu při jeho tehdejším snažení p. správce a důchodní ještě překáželi: přece již i v tom obmezeném stavu dle staré vlastenecké zásady: „Hleďme si lidu!“ nedbaje na žádné klepy a klevety, na žádné pomluvy a domluvy, s velikým prospěchem si počínal. „*V lidu je naše síla!*“ — na to pevně věřil a — nezmejlil se .... ten pan vlastenec!

Jakž ale zaplesalo srdce jeho, když se konečně *správcem*, samovládcem krásného panství a živým zákonem několika tisíců selských duší stal! „*Nám pomůže jen lid!*“ to si napsal velikou zlatou literou nad postel, a vstávaje léhaje počítal, *čím* by asi onen statkář nebo tento chalupník pomoci mohl? Dalič již ovšem, co měli — ale kdy pak může člověk dost velikých obětí vlasti přinest? A „*lid náš má jádro!*“ — proč by ho tedy pan Omastil vlastenecky nesvlíkal, až by se dostal na jádro?

Ach, zlatý vlastenec! — Při tom všem namáhání zbývá mu ještě času, každého roku *článek o vznešenosti lásky vlastenecké, o blahu a vzdělání národu, nebo stesky o domácí chudobě* do našich časopisů zasýlati, a dvadcet zvláštních otisků pak mezi ostříhané ovečky své zdarma rozdávati, aby se mezi nimi čeština zmáhala.

Pan Pleskáček.

Jindy se myslívalo, že musí každý vlastenec *knihy psát*; Pan Pleskáček ale dokázal, že je dost na tom, když vlastenec *kniky kupuje*.

I vydával on hezkou summu peněz do roka! Není subskripce, není pränumerace, aby se nezapsal, aby si předplatní lístek nekoupil; a páni vyda-

vatelé nemají co žalovati, že jim své jmeno nesrozumitelně psané zasýlá, nebo jen leda bylo udává. *Na tom* neschází ani puntíčku. Celé jest a ouplné — od první čárky křestního názvu až do posledního kroužku nejnovější úřední jeho důstojnosti. *Důkladně musí to svět viděti, že je pan Pleskáček vlastenec* — protože knihy kupuje.

Co s nimi potom dělá? — na to se nemá žádný co ptát, ani sám vydavatel. Jenom ať se jich hodně vydává — ale *nota bene*, vždy na předplacení! a vzadu ať se jmena všech předplatců přitisknou — pak máte Pleskáčka jistého; jinak ale ať nakladatel nedoufá, že u něho exempláru odbude. Jmena předplatitelů musejí býti při knize — jediné *na tom* záleží; ostatně buď si v ní, co buď — pan Pleskáček ji nečte, a hezky svázanou do skříně postaví. Jen když ho, jak říkáme, *dobrá napadne*, to jest: když ho z dlouhé chvíle vlastenectví pošimrá, pak ji vezme zas do ruky, prohlíží titul a počítá *pränumeranty*.

Je to kus vlastence.

Pan Zakysal.

Pan *Zakysal* je také vlastenec. Mnohému se naučil, mnoho ví, a také mnoho pracuje. *Duch* jeho je dost jasný, *srdce* dobré — ale podívejte

se na *obálku* těch dvou drahých kamenů — prohlídněte si tělo a celý jeho povrch! Na první pohled zdá se vám, že vidíte někde na pasece polo-otesaný doubek.

Stojí — a nedbá, aby se narovnal; kabát na něm visí napřed bez knoflíků, nazad s rozpáraným loktem. Na botách se mu lepí osmidenní bláto, a na bradě strmí třinedelní strniště. Pro kouř, valící-se před ním z malé hliněné dýmky, není vidět, zdali se dnes myl.

S ramenem zabíleným stojí opřen o stěnu, a — chcete-li, bude s vámi bystrým okem prohlížeti filosofický pluk od Kanta až do Hegela a Schellinga — bude s vámi rokovati o slovníku Pařížské akademie, aneb o důmyslném bádání našeho Purkyně, bude rozbírati „Libušin soud“ nebo nejzapletenější proces. Ale řeč jeho je drsná, hučivá. Ozve-li se třeba dost mírně v neznámé společnosti, hned se každý ohlídne: Kdo to huláká? — Jde-li po pokoji, otřásají se stolice.

A největší radost jeho je přece u veřejnosti mluviti .... a jak mluviti! — že si každý hned uši zacpává.

Pan Zakysal ovšem pro národ a jazyk jen *hoří*; když ale ústa otevře, ptá se hned sousedasouseda: *Ich bitte Sie, wer ist der widerliche Schreier?*“

„*Ein böhmischer Patriot!*“ odpoví druhý s ousměchem. —

Ach, ty milá slovanská líbeznosti — neopouštěj nás! Stůj při nás, líbě usmívavá! — neboť oči nepřátel točí se po nás, a kdekoliv dosti malou vadu vyslídí — střílejí po nás! A já to vím, tys ráda při lidech, a nežádáš od nich nic jiného, než ochotnou vůli a povolnou mysl. —

Pan Hvizdálek.

Jmeno páně *Hvizdálkovo* čítal jsem již na titulech spisů českých, sotva že jsem ještě světoborného rozdílu mezi Jotou a Ypsilonem znal. Čítal jsem je potom i v našich časopisech — a vždy byla při něm slavná intráda! Jakž jsem neměl věřiti, že je pan Hvizdálek *velikánský vlastenec?* Mělť jsem to před sebou černé na bílém; mělť jsem to před sebou v listech kritických — a kdož by nevěřil *kritice*, aspoň *české* kritice?

Neznaťjsem pana Hvizdálka, nežli ze spisův jeho — ale ty nebyly vlastně ani sladké ani hořké — (aspoň se to mně tak zdálo, ačkoli jsem si to veřejně říci netroufal, protože mnoho let přede mnou dobří jeho přátelé vůčihledě dokázali, že pra-prasladké jsou) — a takž jsem ho tedy

aspoň za dobrého *vlastence* měl; ačkoliv bych si byl přál, aby *vlastenectví* své jinak byl dokazoval, nežli půl kopou špatných knih. —

Jel jsem do lázní. Seděli jsme na lehkém dostavníku; naproti mně hezká brunetka. Kdykoli vůz po kameně přejel, ťukly se naše kolena. I musel jsem posléz dívku prositi, aby odpustila. Dívka byla spanilá, v pěkném novomódním šatě — měl jsem tedy vlastně po Německu začít. Mám ale tu slabost, že, kdykoliv se hezkému děvčeti do očí podívám, česky promluvím.

„Račte milostivě odpustit —“

„— *Hat nix zu bedaiten.*“

Po akcentě jsem poznal, že je Němkyně — z Prahy. Mimo to, jak jsem viděl, i mé *české otázce* rozuměla... musel jsem ji tedy ještě poškádlit.

„Račte býti cizozemka?“

Ona se na mne podívala, nevědouc, nemám-li ji za blázna. I zapýřila se.

„*Ich bin aine Pragerin.*“

„Není možná? Aj, toť mi cesta jako v ráji uplyne. Tedy *Češka?*“

„*Wenn Sie durchaus wollen — ja. Eh, so sitz doch ruhig!*“ obrátila se k veselému hošíku, jenžto se vedlé ní na sedadle bez ustání vrtěl. „*Da, iss ainen Kuchen!*“

Přitom vyndala z malého košíku několik koláčků, zaobalených do návěští o nejnovějším díle p. Hvizdálka. Já do toho nahlédl.

„*Wie mir schaint,*“ usmála se brunetka, „*sind Sie ain Fraind vom Böhmischen? — Da kennen Sie vielleicht mainen Vatter? Er befasst sich auch mit der Sache, wenn er sonst nix zu macheu hat. Hier haben wir eben eine Ankündigung saines naiesten Werkes.*“

Mně bylo, jakobych s nebe spadl! *To je tedy rodina vyhlášeného vlastence?* .... O vychování! o vychování — — — a vy si, pánové, dáváte *přezdívati vlastenců?*

4.

Básník Cinkálek příteli a žáku svému.

Bůh tě pozdrav!

Tuhle ti posýlám nejnovější perlu naší literatury, mou velikou národní, epicko-dramatickou báseň: *Hladový kat čili devatero věder vycákané krve.* Není potřebí, abych se chlubil, ale to mi můžeš věřit, něco takového nečetl jsi ani v anglické, ani ve francouzské, tím méně v německé literatuře; o slovanské ani nemluvím. Viktorův Han je proti mému katu bojácné jehňátko; nesmrtelného malkontenta Don Juan je proti

mým rekům upejpavý mládenec — slovem, dílo mé je kvintesence vší srdcelomné hrůzy a velikánské nepřirozenosti. A takové to musí za našich časů býti. To popadá!

Vím sice, že tomuto nadobyčejnému úkazu na suchopáru literatury naší ani desátý neporozumí; ale to nic neškodí. Básník nespadl s nebes, aby se povaloval v popeli a prachu; a kdo nemůže za ním — nechť jako psík na měsíc štěká.

Těším se již na to kroucení našich kritikastrů. Že jimi opovrhám, to víš; tenkrát si ale s nimi zvláštní žertík vyvedu — tenkrát se jim vysměju. Jakobych je už slyšel: Jaká to čeština! Jaký verš, jaká forma! A to je dílo *slovanského básníka?* Jakoby člověk *mého* ducha jejich jazykem vystačil, a přitom ještě pedanticky odměřeným veršem se mordovati měl! — aneb jakoby jen slovanským duchem psáti musel, že se mezi *Čechy narodil!* Právě naopak. Já velebím Apolla a všech jeho sedm nebo devět služek, že jsem nikdy ani slova slovanského nečetl; teď aspoň beze všeho zotročilého nápodobení svou vlastní, genialní cestou kráčím, a — svět otvírá oči.

Tobě mohu při té příležitosti svěřiti, že jsou mnohé moje věci, kterým se lidé naši divili, pouhé překlady z jiných jazyků. U nás mohu je

snadno za original vydávati; neb co není v Praze a v Králové-Hradci tištěno, o tom se u nás neví. Jsem-li ale právě v dobrém rozmaru, udávám cizí pramen, portugalský, švédský nebo arabský — ačkoli to sám jenom z německých překladů předělávám. To jsou však vtipy, kterých náš lid nepostihne a neprohlídne; k tobě o nich *sub rosa* mluvím, protože stojíš pod mým protektorátem, a že jich také použiti můžeš.

Nyní ještě poslyš, jak to navlékám, že díla moje, buďsi romány, buďsi básně, tvárnost tak náramné hlubokosti a spolu i nesmírné výsosti mívají. Hlavní cnost každého díla básnického — to si pamatuj — je *nesrozumitelnost*, a básně *moje* zasluhují z této strany eminenc! — Ptáš se, jak bys toho i ty dosáhl? Udělej si slovníček (dá ti arci trochu práce) ze všech neobyčejných zastaralých nebo nově tvořených slov a jazykových forem — nejsnadněji to dovedeš, když si rejstříky z některých teprva před několika lety vydaných kněh: z Kralodvorského rukopisu, ze Starobylých skládání, ze Slovesnosti nebo Vznešenosti přírody vypíšeš; — sbírku takovouto zhotov, a potom s Pánem Bohem básni. Jsa u konce prohlídni ještě jednou *verše* a *slovníček*. Najdeš-li ve verších slova, kterých ti slovník ve starší způsobě poskytuje — honem nová, srozu-

mitelná vyhoď a starými nepochopitelnými je nahraď. Až několik set veršů upleteš, *obsoleta* sama sebou v paměti tvé uváznou, a hned při básnění jako voda do péra ti potekou. Moje nejkrásnější — t. j. *nejtemnější* básně povstaly tímto způsobem.

Co se týče metriky a rýmu — na to obojí ani nemysli. Což je metrika? Pouhá forma. A při díle uměleckém není forma ničím. Venuše Medicejská bylaby Venuši, kdyby i křivé nohy měla. Verš beze vší míry je znamení genialnosti, a člověčenstvo nehřešilo hruběji, jako když podobné výlevy nadšených duchů *Knittel* - veršemi nazvalo. Věk náš poznává tento poklesek, a já pozoruji s velikou lítostí, že se již i mnozí básníkové naši této formy či-li vlastně genialní neformy chápají. Mně posléz nezbude nic jiného, nežli robiti zase verše přísně vyměřené — jen abych měl něco zvláštního.

Rým ti velkých prací nedá. Jazyk český má tolik *ostí, áti, ého, ání*, žebys na dvě *Iliady* vystačil, a jestliže někdy přece uvízneš — je tu Puchmajerův *rýmovník*. Ten hezky vedlé sebe na stůl, oči pilně do rukou — a půjde to jako na másle. Byl to nejšťastnější nápad nebožtíka Jaroslava, když začal pírka a stebýlka na toto hnízdo slávy své snášeti, a divím se,

že mu básníci naši již dávno monument nepostavili — neboť, což by byli bez rýmovníku?

Co do *myšlének* v básních tvých — *per Deos immortales!* to budiž *poslední* tvá starost. Nejlépe bude, když do nich pražádné nevložíš — to dá čtenářům nejvíce hlavy lámání. Zvol si jisté obrazy a floskule, jako *vánky* a *červánky*, *bouř* a *kouř*, běduj pro ztracené blaho, hoň se za uprchlou vidinou — my, *inter nos*, víme, že jsou to pouhé bubliny z mydlin . . . . *mundus autem vult decipi, ergo:* šiďme kde můžeme. Bez koketování žádná poesie! — to si pamatuj!

Tvůj etc.

5.

Paní Háta Vybèráčková, direktorka v Y—ích — pensionistce Hladomřilové. *

Milá paní sestro!

Tuto Jim odesýlám mého Poldíčka a dva krocany. Prosím Je, daj mi na něj hezky pozor jako na vlastní dítě; já je oba sama nasadila a vykrmila. Oni si nemůžou ani pomyslit, jakou

* Listů podobného obsahu, jakož je následující, mám, chvála Bohu! hodnou hromádku. Všecky je otisknout— to jsem nechtěl, poněvadž říkaje všecky jako na jedno brdo jsou. Kdyby jich ale někdo k privátnímu studium,

radost mi ten hoch dělá! — a já ho mám tak ráda — viděj, že bych se k vůli němu třeba ještě jednou vdala, kdyby mi Pánbůh mého starého vzal. Ať chodí jen pilně do školy — a dobře, že jsem si zpomněla: prosím Je, zač pak je teď v Praze telecí maso? ráda bych ho tam něco poslala — a abych nezapomněla: *chodit* do školy musí, rozuměj? — ale mučit se tam tuze nemusí. K čemu to? On je trochu slaboučký na prsou, a až jednou tatík oči zavře, bude beztoho hotovým pánem — a to vědí, s penězi přichází tak dobře rozum jako s ouřadem. Nejlépe by snad bylo, kdyby se naučil tancovat, trochu francouzsky a několik kousků na fortepiano — to mu dá jakýsi *nóbl ónségn*.

Především Je ale, drahá paní sestro, žádám a prosím, aby ho tou *češtinou* nemořili. Nevím sice, jestli se ten mor už také v Praze ukazuje, ale u nás jim to jde *truc** cholery. Já si ne-

nebo z nějaké jiné zvláštní pasí, použiti chtěl, rád mu jimi posloužím; přede vším co nejochotněji se prokáži našim skladatelům novomódních, tendenčních, vzdělavacích novel a konversačních veseloher, kteří z nich zajisté velkého užitku vytěží, neboť jsou (tyto listy totiž) krásné zrcadlo nenucenosti, ohebnosti, dvornosti, jemnosti a přitom přece i jakési *různosti*.

* *Truc!* — to mi udělalo velký *truc*. Jsemť kritický filolog a vím, co tu vlastně místo *truc*, tak jako místo

můžu ani pomyslit, co si to ti lidé najednou začínaj. To jsme jim sem dostali učitele, pouhého holobrádka — já myslila, že bude po mně, když u nás první svou vizitu skládal. Jen si považej — řekne on mi: Račte mě, jemnostpaní, ve své milosti, zachovati. — *Račte! Vy — mně!* a *jemnostpaní* bez *direktorky!* Počkej, já ti dám milosti, ale nebudou to jistě Boží milosti. A ten člověk pokazil mého starého do gruntu. — Jindy aby byl dal krejcar za knihu, a k tomu za *českou?* I to, to! — Nyněko? Vyhazuje peníze jako zmámený. Ta čeština ho zbláznila. A co mě už nejvíc dopaluje — že mě chce podvádět, *mne!* Nejsem tak bloupá, jak vypadám. Tu mi onehdy začne kdesi cosi: „*To je pro matici.*“ Ale já mu dala matičku! Jako bych nevěděla, že je *matka*

hořejšího *ónségn* státi mělo; ale ästetické svědomí moje nedopustilo tuto oprávku filologickou učiniti, ježto by se tím celý effekt a komický nástin setřel -- a tohoť jsem si v tak výborné psané listině ovšem dovoliti nesměl. Mimo to slíbil jsem podati našemu mnohováženému čtenářstvu jen ryzí original, a za to nemohu, že lidé tak strakatou češtinu melou. — — „Ale, ale — slyším vás — k čemu tolik slov kvůli jednomu *truc?*“ Vidíte, vám se vede, jako se mně stávalo, když jsem druhdy pochopiti nemohl, proč mnohý pan präceptor pro samou interpretaci k moudrému slovu dostati se nemůže a žáky své čtyry neděle pouhým „*Quousque tandem* —“ mučívá. Ale jeť to pak ovšem spasitelná věc — *taková* filologie!

jeho už dávno nebožkou. Na to dělal, jakoby mě chtěl udobřit. Slíbil mi, že pošle do Prahy pro nějaké květiny či květy — a že mě přesvědčí — a Pánbůh milý sám ví, co. Já mám květiny ráda, i těšila jsem se; ale pomoz Bože! tu mi přinesl posel trochu potištěného papíru s malým věnečkem — a to měly bejt ty květiny. Já Jim povídám, k vydržení to není s tím člověkem; ta čeština ho celého zkazila. A já bych nic neříkalu, kdyby to byla věc, která by něco vynášela; ale tak! Pro Boha je prosím — no, vždyť vědí samy — my jsme také *Češky, a co z toho máme?* Že jsme musely hezky doma sedávat; do společnosti* jsme nesměly, aby se nám nevysmáli, že neumíme německy.

A proto Je, paní sestro, ještě jednou prosím, jen mi Poldíčka češtinou netrápěj. Jiné *nace* prej se vychloubají — říká teď můj starý, a *to* mu napískal nový učitel! — že jsou Němci, Francouzi nebo Angličané; my prej bychme to měli také tak dělat, a *chlubit se, že jsme Čcchové; bez jazyka svého prej žádný lid se nezmůže, k ničemu to nepřivede,* každý prej v chudobě zůstane — — ale já nejsem tak hloupá, abych takovým hlou-

* Tuhle by mělo vlastně státi: do *kselšoftu*, i nevím, co paní Háta dělala, že jí toto význačné slovo ukleouzlo. Avšak ovšem, někdy i tatík *Homerus* pospává!

postem věřila. Prosím Je, měly by husu radší, kdyby kvákala, nebo kachnu, kdyby kokrhala? *Kdo nám za to co dá, že česky mluvíme* — kdo? Tak se tady ptávám několika hodných paniček, ježto se také omámit daly, a nyní se nafukujou, jako by Bůh ví co byly a uměly, když řeknou: *My jsme Češky!* S Pánem Bohem! Já jim to nezávidím.

Maj se zatím dobře — a prosím, nezapomenou na tu teletinu; ona mi leží hrozně na srdci.

6.

Z pozůstalosti p. Mluvilka, bývalého redaktora časopisu: Všehochuť, listů zábavných pro všech 100 milionů Slovanů.*

a.

Bůh vám dej deset tisíc — odběratelů! .... Umím-li pak přáti — co? *čtenářů* ovšem tolik máte; ale to nejsou vaše medunosné včely — to jsou pouhé vosy a brumbáli. Časopis *váš*

* Ať se nikomu nezdá, že jsou následující listy pravdě nepodobny, porušeny anebo podvrženy. Já na nich ani písmena nezměnil — jsou, jak mi dědictvím připadly, a pochybujícím mohl bych ještě houfem podobných dokumentů z vlastní zásoby posloužit. Také

je však hoden všeliké podpory již proto, že ho tisknete *latinkou* — tou roztomilou, spanilou latinkou. Jeť to krásný kompliment pro celý národ, na nějžto důvěru skládáte, že to již tak daleko přivedl — že umí latinské litery číst. Věru, to mu dělá velikou čest před světem.

Jenom jedno bych si ještě přál — abyste totiž opravu našeho pravopisu ve svém žurnále zavedl. Jak ho posud máme, je plný velikých, oči urážejících vad, a po dnešní chvíli čekáme ještě na bystré oči, na hluboký rozum a odhodlané ruce. Jak náramný, daleko široko sahavý užitek vyplyne na př. z toho, až jednou místo *w* štíhlerostlé *v* psáti budeme! Kdykoli pak o ty dvě čárky míň udělám, pomyslím si s národní hrdostí: Hle, dostali jsme tě přece, panáčku! — Potom se bude ještě jednou tolik psáti a padesátkrát více kupovati — neboť pomyslete: Horváté, Srbové, Krajnci, Poláci a Rusíni budou se potom o knihy naše trhati, jelikož takovými oprávkami dle slušné vzájemnosti nejméně o deset kroků jim v oustrety vyjdeme, a tu naši milou češtinu jim tak srozumitelnou učiníme, jako by se jí byli od chův učili.

já si přestál očistec již na zemi — také já byl jednou redaktorem a měl jsem takové dopisovatele. Bůh jim to odpusť — já se již za ně pomodlil.

Může být, že vám později sám několik návrhů stran této věci učiním; neboť jsem potřebná k tomu studia již před dvěma lety skončil, a od té chvíle o té věci přemýšlím.

Slamoslav Slintáček,
absolvovaný posluchač čtvrté grammatické třídy.

b.

Tuhle posýlám panáčkovi dvacetník; je to na čtvrt leta napřed za to slíbené čtení. Ten první arch se nám ovšem jak náleží líbí — zvláště ale nasmáli jsme se, až nám slze po tvářích tekly, při té povídačce, jak ten tatík tu svou dceru na tom zámku zavřel, protože nechtěla ženicha, kteréhož on jí vyhledal — a jak ta dcera potom s okna skočila a hlavu si roztřískala.

Jenom o jedno bychme milého panáčka prosili: aby totiž ty věci netiskl tou učenou literou — to není pranic pro naše oči. My se tomu neučili, a kdybychme teprva teď slabikovat začali, daly by se nám děti do smíchu — a slovem: *My nechceme* tu učenou literu! *My ji nechceme* — a to je, tuším, pro pána dost platná i moudrá příčina. Když něco nechci — kdo mě může nutit? Může sice bejt, že je dost jiných blázínků, jižto

by tu novomódní literu v našich knihách rádi viděli — my jsme ale poctiví starověrci, a nechytnem se tak snadno lecjakých novinek. Na všechen způsob učiní panáček nejlépe, když každý arch pro naši obec tou starou obyčejnou literou vytiskne — pro jiné může to tisknouti novou literou.

Potom bych panáčkovi také radil — a já jsem člověk zkušený, to mi může panáček věřit — potom bych mu radil, aby tu věc tak *nedražil.* Dvacetník za čtvrt leta není žádný pakatel — to jsou čtyry dvacetníky do roka — a za to mám 20 mázů piva.

Dobře si to rozvažte, nebo dost možná, že i jiní moudří lidé takto smejšlejí, a že by tedy snadno panáčkovi odběratelů odpadlo. Já při něm arci vydržím až do leta, protože ve svém ohlášení, *salva venia:* ve své suplice pro Boha a všecky svaté o *laskavou podporu* prosil; za léto ale nemohu panáčkovi stát; v letě budu jedenácté složení stavět a tu mi nezbude ani chvílky času ku čtení; abych však peníze nadarmo z okna vyhazoval, to nebude panáček na mně chtít.

Váženého panáčka

upřímný

Matěj Lopatka,

mlynář.

c.

Račte Vašnosti dovoliti, abych Vašnostem na důkaz veliké úcty své, toto nejnovější dítko ducha svého podati, a na Vašnostino srdce tu poníženou prosbu vznésti směl, aby je Vašnost ve svém časopise dobrotivě, milostivě, přátelsky a otcovsky ohlásiti a posouditi ráčila.

Vím sice, že mnohý řekne: „*Zase básně!*“ ale Vašnost umí rozdílu dělati mezi plevami a perlami — a uvidí, že jsou moje na *velinském papíře se zlatou ořízkou* tištěny.

Kdyby ale Vašnosti k laskavému referátu času nezbývalo — tedy to učiní pan Cvrček. On mi to rukou dáním přislíbil, když jsme ondyno spolu na víně byli, a aby na to nezapomněl, strčil jsem mu ještě láhev Žernoseckého do kapsy.

Vašnosti poníženě pokořený

Mastimil Cinkálek,
národní básník.

d.

Servo! Jak se vede? — Co dělaji rukopisy? Nic — je-li pravda? O, já znám tu naši mizeru; ale člověk o tom nesmí mluviti.

Tuhle máš něco kritického. Vím, že se ti toho nedostává — nebo *kritika* a *my?* Poledne

a půlnoc. Na mou duši! kdybych já nepsal — *co by* tu bylo? — a *jaké* by to bylo?

Nevím sice, jak s Ticháčkem vycházíš; on mi ale nedá pokoje — pořád do mne mluví, a mimo to mi půjčil pět zlatých. Jeť sice — *inter nos* — genialní oslíček, ale člověk musí jednou z milosrdenství oko zamhouřit — a mimo to je dobrá duše; o košili by se s člověkem rozdělil. — Nebude-li ti závěrek mého referátu po vůli a chuti, můžeš ho takto změniti:

„Vůbec vysvítá z novel p. Ticháčkových, že ohledem na magnetické pojmutí a elektrické proniknutí oboru zevnitřního, jakož i jeho skladnosti a rozervanosti, potom transcedentalního vštípení v srdce básníkovo, jakož i subjektivního dojemu povstalých vidin a těmi novězrozených pocitů nadsmyslného světa: brzo jako nevídaná kometa mezi hvězdami prvních novelistů našeho věku skvíti se bude. Sloh jeho je hrčení veselého potůčku, řvání hromu, brekot beránků — a považíme-li rozmanitost lidských vášní jakož pořád se obnovující pramen jazyka: musíme se podiviti, jak potahmo na jednotlivce u rozsáhlém člověčenstvu a neskonalé říši přírody p. Ticháček mistrným krokem brzo jako tanečník jemně se otáčí, brzo hrdinsky si vyšlapuje a vždy — abychme řekli — *na place stojí.*“

Tímto, doufám, žádnému neublížíme — a to je u nás věc nejhlavnější. Jenom žádného nešťouchněme — to jest: žádného, kdo nám něco dáti může. To je nejmoudřejší zásada na cestě českého kritika.

Vale et fave! Tvůj

Ostříž.

e.

Chcete-li, pane, příspěvků do svého časopisu — umějte si lépe vážiti spisovatelů a nenakládejte s jich pracemi tak barbarsky, jako v posledním archu mou hádankou. Víte-li pak, *co to je hádanka?* Víte, jakého potu a lámání hlavy stojí? — Vy ledabylo vezmete své redaktorské péro, přetrhnete v cizích prácích, *mně nic tobě nic*, jak vám co napadne, a neškrábnete na místě toho, co se vám zalíbí! Abyste ale věděl — ode mne nedostanete již ani řádečku. Já vím, *co jsem i co umím*, a nedám se od každého bičovat.

Kornoutek,
kupecký mládenec.

f.

Veleváženy pane vlastenče a velectěný podporovateli mladých talentů!

Nepovědoma bude Vám sice ruka moje — a nebylo by divu! Osud, ten ukrutník, mě zaklel,

že musím sklenice oplachovat, punčochy plést a brambory loupat; ale já cítím v sobě síly k něčemu lepšímu — k něčemu velikému: k českému spisovatelství! I nemohla jsem to již vydržet — nedalo mi to pokoje — a tuhle to máte! Čtěte, ale pomyslete, že to psala outlá, slabá fialinka nebo sedmikrása — žádný habr nebo dub, a podlé toho to také posuďte.

V tichounké noci, když okolo mne všecko líbezně chrupalo a jen kohout kokrhal a psíkové hafali, seděla jsem u kahánku a psala tyto povídačky. Vím sice, že v tom budou ještě nějaké chybičky; ale já také nechci bobkový věnec; já budu spokojena, když dostanu těch několik zlatých, které jste spisovatelům přislíbil — neboť, abych se Vám upřímně vyznala, potřebuju *nové šaty*. Co jsem odešla ze služby, nemohla jsem si ničeho pořídit.

Ostatně račte opravit, co se Vám líbí — třeba ani slovíčka z práce mé nezůstalo, jen když pod tím moje jmeno bude. Na tom záleží; neboť dokud jsem byla ve službě, slíbila jsem p. Pekelnému, že budu *vlastenkou*, a ráda bych slovo držela.

Znáte pana Pekelného? O to je horlivý vlastenec! Dokud jsem mívala ty pivné žbánky pod svým dohledem, domlouval mi každý den a sice předc všemi hostmi (až se mu hloupí lidé smá-

vali, abych česky mluvila, nosil mi české čtení, pobízel mě, lákal a přemlouval mě, až jsem poslechla — ze služby odešla a spisovat si umínila.

Račte se mě již tedy, veleváženy pane vlastenče, ujmouti. Jáť vím beztoho a doslýchám, že se všickni páni vlastenci mezi sebou *až hrůza* milujete, laskavě snášíte, ochotně podporujete, že jste živi jako bratří a oudové jedné rodiny; račte mě tedy mezi sebe jako sestru přijmouti, a já se přičiním, abych se *vlastenecké* lásky Vaší hodnou učinila.

Lásky? — Ach, hle jak mi slza do očí vstupuje! Víte-li pak, že je láska z rejstříku života mého vymazána? Ano — celá pryč! Protož také ve svých povídkách proti ní bojuju, a kdybych se našich neromantických ouřadů nebála, chodila bych jako paní *Dudevantka* nebo český *Jiří Písek* v kalhotách. Zatím jsem ale veleváženého pana vlastence

ochotná

Amálie Jaroslavna Nožičková,
bývalá sklepnice, nyní švadlena.

g.

Pane! — to bych si vyprosil! Chcete-li o našem divadle referáty psát — nu .... tedy je pište. To si ale vyžádám, abyste o mně pražádné zmínky nečinil, alespoň ne takovým

způsobem, jako jste v posledním čísle si dovolil. — „Napověda, *vulgo* suflér, držel se toho dne zas jako neohrožený hrdina. Byli bychme ale radší, kdyby po druhé prsou svých trochu šetřil, aby k žádnému ourazu nepřišel; neboť kam by se podělo divadlo naše bez něho?“

Nic! nebudu se šetřiti — já znám své povinnosti, a myslíte-li, pane, že napověda žádného svědomí nemá: tedy bych vám radil, abyste si za to, co za redakcí berete, v apatyce koupil, čeho vám s hůry nedáno. A vždyť sám připouštíte — „kam by se naše divadlo podělo?“ — nač mi tedy mou horlivost vyčítáte!? — Mohu-liž já za to, že naši herci tak *slabou paměť* mají? Jako slepí v hustém lese brkali by a trkli se každé okamžení, kdyby jim hlas můj za jisté vodítko nesloužil.

Vám je dole hej, a snadno se dívat na komedii; vám to neuškodí, podřekne-li se hrdina, nebo uvázne-li milovník — vy se dáte do smíchu. Víte-li ale, *co mne* potkává, nedovedu-li pánům vždy a všude pomoci? Tu vám začne krupobití přezdívek a hrozí mi hlavu roztříštit; tu se vám vyhrne celé stádo dlohouchých a dvourohých hovádek, a všecky mají se jakožto bratří ke mně hlásiti! A zasluhuji to? já? — na němžto vlastně celé divadlo spočívá?

Nechte si, pane, svého vtipkování; a nemůžete-li je na uzdě udržeti, obraťte je na člověka, jenž toho zasluhuje, ale ne na mne, rozumíte? — já nejsem jenom *napověda*, já jsem také *vlastenec*! Ano, jen koukejte! Také já připravuji dílo k tisku, i nebude to nejhorší, ježto kdy z našich tiskáren vyšlo.

S neunavenou pilností a ohromnou těžkostí sbírám totiž od několika let všechny poklesky proti českému jazyku, jichžto se v našich komediích jen hemží — a z té sbírky bude první díl kritického slovníku; v ostatních dílech budou se nacházeti chyby našich herců proti jazyku, a těch bude tolik, že se počet dílů ani určiti nedá, jelikož pořád hojného materialu přibývá. Myslím a vím zajisté, že práce moje našemu obecenstvu velmi dobře za neklamné vodítko poslouží, aby přec vědělo, jak se ze stavu divadla svého radovati, kdy tleskati, a kdy a koho vyvolati má. Chtěl' jsem vám na okázku asi dvadcet archů do časopisu vašeho podati — ale tak vtipnému pánu není potřebí cizí pomocí. Páni redaktoři sami všecko vědí, sami všecko umějí. —

Šeptálek,
napověda národního divadla.

h.

No? — co pak to znamená? Proč pak až dosavad ze všech prací, které jsem vám poslal, žádnou v časopise vašem nenacházím? Bylbyste v skutku tak zaslepený, abyste nenahlížel, že moje důkladné popsání *zbořené panské stodoly*, *zchváceného honícího psa* a *rezivé kudly bez želízka* pro zpytatele českých starožitností *ukrutný* interes míti bude? A což ono kritické pojednání: *Důkaz, že nebyl Žižka slepý* — myslíte, že by mezi našimi historiky žádnou sensaci neudělalo? A moje básně: *Zlámaný planžet*, *Žabka na chodníčku* nebo *Rozmáčknutý chroust* — myslíte, že naše outlocitné dívky nad nimi sladkobolestné slze neprolejou? Slovem: nemohu nijak pochopiti, proč moje práce posavad pod zámkem držíte, a svůj časopis jimi neozdobujete? Píšete ovšem k některým článkům: „Pro množství příspěvků opozděno“ — jinde zas: „Nahrnulo se nám tolik příspěvků, že pány spisovatele o laskavé shovení žádáme“ — to je všecko dobře; ale mezi příspěvky a příspěvky měl byste dělati rozdílu. Přiznejte se: je každý spolupracovník váš také vaším *abonentem?* Vidíte! A já jsem již před půl druhým měsícem předplatil! Dosti hodná, tuším, to pohnutka, abyste práce moje před mnohými jinými přijímal.

Prosím vás tedy — slyšíte? já *prosím!!* — prosím vás tedy, mějte rozum, a nebuďte sám sobě na zkázu. Vytiskněte práce moje třeba na *zvláštní přílohu*, máte-li tuze mnohn příspěvků do řádného archu — *vytiskněte je!* — sice ztratíte jednoho předplatile. Rozumíte mi? . . .

Přitom posýlám ještě hluboké bádání o *trpaslících* — je zvláště pro časopis psáno, a proto jen 25 archů. Jemť žádostiv, jak dlouho je v temnostech mučiti budete. Pamatujte jen, že jsem váš *abonent*, že jím ale věčně býti nemusím. Nejsmeť již tokoví blázni, abychme z *vlastenectví* časopis kupovali; teď máme již jiných příčin a důvodů.

7.

Smolarinský, herec, umění svého první milovník, takto ale také intrikán u národního divadla v Neznámovicích, příteli svému u balletu . . . skému.*

Jak se máš, rachoto? — *Gut? trésbien?* — *Bene*, *optime*! Mně se vede jako pánu bez panství. Dnes máme pátého, já nemám již ani vindry — a patnáctého je tuším teprva za deset dní. *Patnáctého!* Ach, jazyk všech národů nemá tak

* Když jsem tento lísteček ponejprv na světlo Boží vyslal, bylo některým, jako by nad ním obočí a nos krčiti museli. Zatím ale uplynulo několik let — mnoho

líbezného a spolu přece i rázného — tak mystickyallegorického slova, jako je to čtyrslabičné: Patnáctého! — a kdybych měl přece některému přednost dáti, byloby to jen trojslabičné: Prvního! Kdyby bylo po celý měsíc každý den patnáctého a prvního — *bei den Gebeinen meines Rollers!* — bylaby to radost býti sto let u divadla. Pak by snad nemusel člověk pořád na gáži čekat!

Dobře, že jsem začal o divadle — byl bych skoro zapomněl. A kdož může také všecko v hlavě nosit! —

Jakživ bych byl neřekl, že může míti takový trulant, *alias* pan Kačer, přítomného času náš vysoce vážený pan principal, takovou kapitální myšlénku, jako *ta* byla: *založiti české divadlo.* Chlap ti sedí teď v rákosí až nad hlavu, a místo píšťalek řeže píšťaly jako fagoty. Avšak arci! — toho se nemohl *on* i *my*, tulipánové, nadíti! Našinci chňapají po všem, co jen trochu vlastenectvím zapáchá, jako ryba po kebuli. Vyskytni se, s čím chceš — mohou-li při tom lidé jen drobátko ukázati, že jsou Čechové: tu je máš, tu jsou při ruce; slov jako vody, chuti plná míra, peněz jako železa! —

obočí se vyhladilo, mnohý nosejček spadl; teď uvidí a ucítí snad všickni, že tu není nic přehnaného, nepravého — nic jiného než pouhá nátura.

Nemysli, že jsem se přepsal — nikoli! — *Auf Ehre!* praví Nestroj, a já jsem rád, že jsem to vloni ze své Vídenské cesty profitoval — *auf Ehre*! Já se nepřepsal — *ich kenne meine Pappenheimer — auf Ehre!* A proto se zlobím, že jsme *my dva* na tu myšlénku nepřišli. Teď jsme mohli *my* sedět u kasy — *ty* vybírat, *já* vydávat.

Ostatně jsem spokojen; publikum dělá, jako by bylo spokojeno, a věřitelové musejí býti spokojeni. Ti milí věřitelové! Šťastný člověče při své sprostotě, kterýžto nevíš, jaký je to národ! Tak pozorný, tak ostražitý, tak delikátní — ještě více nežli publikum. S *tímto* se také raději potkávám. Před publikum vstoupí člověk, třeba nic v mozku neměl; před věřitele jde nerad, když nic v kapse nemá. Publikum — a zvláště *to naše* publikum, je pravá ovce! člověk, jako já, může s ním dělat, co mu napadne. Mluv, jak jsi bez gramatiky, bez kněh, bez učení mluviti se naučil — ono bude rádo, jen když tě uslyší; sypej chyby z rukávu, ono bude nábožně poslouchati; mluv nesmysl, ono řekne, že je to vysoká čeština. Toho bych utopil, udávil, uškrtil, komu by napadlo, čistou, přísně gramatickou mluvu na naše prkna uvádět — aneb kdo by našim posluchačům uši tak otevříti chtěl, aby všechen neřád v přednášení našem viděli!

Jsou zde arci flouskové — škrabáci, kteří nás Bůh ví z jakého záští v žurnálech tepají; na štěstí to ale nikdo nečítá — a vezmu-li *já* někdy v kafírně list do ruky, kde si někdo na mne vyjíždí: začnu si jen z obou stran fousy natírat, ušklebím se, zachechtám se a řeknu hodně na hlas: „Kterej vosel to zasejc psal?“ — *Nota bene!* Referent sedí u druhého stolu a pije vodu s cukrem — ale já mu ji osladím! já! — Rozumíš? *Ich kann auch witzig sein, aber mein Witz ist Skorpionstich!* — Co je těm lidem do toho, jak hrajeme a jak mluvíme? Oni přitom čerta ztratí, a... pak, co potřebuje o mně *cizí* psát? Já si to dám napsat *známému*, anebo si napíšu sám něco *o sobě*. Redaktor si oblízne prsty, když mu pikantní článek zašleme — třebas byl polovypsaný a z ästetik celého světa stlučený. Což je mu do toho? Jen když se publikum hádá: Kdo to psal? *Vive la speculation!*

Láska básnikova.

Novela.

(Psáno roku 1840.)

1.

Le monde tremble que vous jouez.
Paganini.

Slunce se leskne. Jen se leskni a sviť a pal! Je dvacátého máje, půl hodiny před polednem. Pamatujte si to, přátelé! Není to sice den přepamátný pro krvavou bitvu nebo vynalezení bez knotů hořících svíček, to není. Píšeť se: 1832! Ale stojí za to přece, abyste jej v paměti podrželi. Vídeň se naň od velkonočního pondělí přes dvě leta těšila.

Víte-li, kde jsou redutní krásné sály? Dlouhou řadou hrčejí k nim skvostné ekipáže, a vedlé nich šumí do vchodu zástup městských bontonistů — křiklavých kavek, a strakatina umělců, hudebníků, literátů, kritiků — pěnkav, kukaček a posměváčků. *Il Dolce* dává dnes ve velikém sále druhý koncert.

Již zaznívá Hütenbrennerova uvertúra — a množství utichuje. Toliko vzdálený šumot mořských vln je slyšeti. Aj! jak zvučně teď orkestr

proniká! — Ticho, pánové — již kapají poslední tóny! — Tleskejte!

Přestávka. Prohlídněme si zatím publikum. Herež! jaký to čarovný sad růží, kamelií a jiřinek! — Co pravíte? — Vezměte oči do ruky! Totě kytka, věnec, pletení z diamantů, rubínů a safírů! — Oslepenci! — Toť jsou dívčí tváře, dívčí ústa, dívčí oči. Vítám vás, krásné svědkyně dnešního triumfu!

Avšak také okolo nás natísnilo se vítaných hostů; nemůžeme jich spočísti. Kdož ví, kolik klasů na úrodném poli vlaje?

Co to? — Bouře letí sálem. Strašlivý applaus — již vítají koncertistu.

Slyšíte děla houkati? Vítěz navrací se z bojiště. Ubohé houkání — disharmonie proti jásavému tleskotu, jimžto uznalost geniovi svou úctu skládá! — Neplakali jste nikdá, když divadlo hřmotem se otřásalo, vítajícím oblíbeného umělce nebo hezkou mladou zpěvačku? Srdce moje zachvělo se v takové chvíli často slzavou radostí.

Po širokých stupních přichází *Il Dolce* do sálu — Il Dolce, syn venkovského učitele českého, mladík, jehož jmeno v brzce jmenovati budou od Hekly až k Etně. Outlá, štíhlá postava v černém skvělém fraku, v bílé hedbávné vestě — kouzelné housle v zázračné levici.

Vidíte jej? Na tři strany se kloní. Proč to? — Úsměv mu poletuje okolo úst. Komu se směje? Sám sobě — svým poklonám? — Nyní stojí. Básnický zápal vyšlehuje z očí jeho.

Mrtvé ticho po síle. Il Dolce přejel struny, orkestr padl do toho hlučným akkordem. Akkord se rozplynul, a z houslí vyletěl roj neviditelných diblíků. Jaké to v strunách dovádění! Bleskoletou rychlostí honí se z hlubokého *G* po nejmenších stupních až k závratné výsosti pětkrát podtrhnutého *C* — tam se objímají — líbají, škádlejí — a obecenstvo tají dech, aby zaslechlo jich líbezné šeptání. Náhle začnou po dvou, po čtyrech i po šesti přes osm stupňů skákati, dotknou se nejhlubšího dna, a zase letějí jako šílení s divým chechtáním vzhůru — vzhůru k závratné výsosti! Všickni křičí; zdá se, jako by vzteklá bouře v pustém lese tisíc kmenů lámala — a přec je každý, každinký zvuk rozeznati! V divokém víru točí se nyní dovádivý chumáč v nesmírné výšce — v prsou smrtelných ouží se užasnutím dech! Najednou — strašlivá odvážlivost! vrhne se celé to klubko rozlícených šotků do propasti a zuří v temnostech. Jediný — outlý to, mrštný diblík, pozůstal na vršku, a skákaje, vejskaje směje se pronikavým hláskem té divé směsici v daleké propasti.

Publikum jásá! — Mrtvé, chudé slovo! Kdež je na tobě sladké trnutí všech žil, ten blahý tlukot srdce, ten žhavý proud krve — kdež je na tobě to povznešení všech smyslů viděti? Ubohý jazyku lidský! — Publikum jásá. Ucho lidské neslýchalo, oko nevídalo, co Il Dolce vyvádí. A divotvorný Paganini? Ani u toho pramistra, u toho hlavního zaklínače duchů nepoznalo podobné bravúry. Radost, ples, pochvala, křik, tleskání — vše bylo bez míry. I orkestr slavil triumf svého dnešního vévody, a veselozvučným nápěvem mísil hlasy své s hlasem obecenstva.

Viléme! Viléme! Ty jediný stojíš jako v mučírně? — — Každý zvuk očarovaných houslí padá jako šíp do srdce jeho — a krev jeho — on to cítí! — leje se mu z otevřených prsou po těle. Zimničný plamen sežírá duši a oudy jeho. Nemůže se pohnouti — nemůže zvuku ze sebe vydati. Hlava mu jde kolem.

Mrtvo bylo zas vůkol něho — sál byl naplněn automaty se živým srdcem a očima k jednomu puntíku obrácenýma. Il Dolce hrál adagio.

Duše Vilémova tonula v sladkostech — ale každý tón byl i pohřební jeho zpěv. Něco jej píchlo u srdce, a slze mu vstoupily do očí. Celý sál — jeho stěny, malba, lustry, světla, sedadla, hosté — všecko se otáčelo s ním po hlavě, a kam

pohlédl, tancoval diblík houslista — a šklebil se — a strouhal mu mrkvičku! A zvuky houslí jeho nebyly zvuky nástroje zemského, ale byly zvuky rozvětřených živlů, hučení bouře podzemní a nadvětrné, tak že se veškerá země otřásala, na tisíc kusů rozpadávala, a z každé skuliny zněla trouba soudcova: „Zkažen jsi! Prohrál jsi! Utec!“ . . .

A Vilém pozdvihl nohy a prodrav se davem, vyletěl ze sálu. Za ním rozléhalo se plesavé tleskání: ale Vilém se domníval, že je to posměch — že je to satyra na bolest jeho.

2.

Wohl schien ich selbst mir ein Begrab'ner,
Der längst schon unter'm Rasen schlief;
Du wecktest mich, ein milder Engel,
Der mich zurück in's Leben rief.
A. Grün.

Znáte první úsměv jarního slunce? Znáte libodechou violinku, jak se tiše a skromně z hlubokosti krytu svého k nebi dívá? Znáte růžové poupátko, ježto tvářinky své z obalu zeleného ledva vylouplo? Znáte hrdličku, jak ve stínu listnatých větví pírka svoje probírá? — Znáte Mínu? — Politování, hodni kdo ji neznáte!

Il Dolce a Vilém ji znají. Znají? — Sem slovník všech jazyků — sem ohromné dílo tříceteté české pilnosti! Budeme hledati *lásku* —

*

lásku se všemi způsoby, stupněmi a nástiny! Sem se slovozpyteckou lučavkou, básnickým pilníkem a řečnickým kladivem! — budeme z lásky, písmeno za písmenem ono slovo tvořiti, onoho kouzla dobývati, jež bylo Il Dolce a Viléma k Míně upoutalo.

Oba jsou krajané, Čechové, oba jsou přátelé! Ponejprv se potkali v cizině, v Paříži; jednoho tam přivedla žádost po slávě — druhého zvědavost poznati svět. Byltě básník.

V saloně hraběnky Ch . . . byla veliká hudební beseda. Auber, Boildieu, Meyerbeer, Rossini, Mainzer, Beriot, Chopin, Liszt, Lablache, Rubini, Malibranka, Marsová, Janin, Hugo — a kdož by je mohl jedním dechem pojmenovati? Všickni, všickni tu byli, kdož k honoracím uměleckého a kritického světa náleželi; byliť zde i urození diletanti a cizincové s velikou rekomendací.

Byla to jako zkouška mladého cizího houslisty; mělo se rozhodnouti, s jakou pověstí a důvěrou Il Dolce před Pařížské publikum vystoupiti má, a již po prvních desíti taktech sklouzalo s těchto kritických rtů bravo za bravem; před živou, uměním snadno zanícenou myslí Pařížanů zjevil se mladík jako divotvorec, jako krotitel tajných mocností, jako vítěz nad ohromnými, ještě netušenými těžkostmi.

Na to sedl k fortepianu Chopin a Liszt, po nich zpívali Rubini a Malibranka — posléz vystoupil ještě Il Dolce. Hrál quodlibet a variace na několik národních písní vlasti své. Po besedě plynula rozkoš... Dohrál. Meyerbeer a Mainzer tiskli mu ruku, Rossini a Boildieu ho ujišťovali, že jsou nejkrásnější motivy v dílech jejich proti těmto písním pouhý stín, a Janin ho objímal.

Ale davem obklopojících jej honorací dral se mladík, bohatý cizozemec, a s očima planoucíma přivinul se k mladému umělci.

„Krajane, krajane! Co jsi to ze mne učinil? City posud nepovědomé vzbudil jsi v prsou mých, a bělmo spadlo s očí mých. Mrtev stál jsem na luhách domácích — bzučení včel a cvrkání kobylek bylo mi významnější, nežli zpěvy českého rolníka. O, mne blázna slepého a hluchého! Spanilé byly zpěvačky na trávnatých lukách, ale duše moje neotevřela svatyni svou ani pro radost ani pro žalost písní jejich. Ty — ty teprva dal jsi klíč do rukou mých!“

Il Dolce se usmíval a tiskl mu pravici.

Druhého dne stáli oba na vrcholku Vendômského sloupu. V lesku jasného dne ležel pod jich nohama široce rozprostřený nový Babylon; duše jejich kochala se v pohledu na pestrou směsici nádherných budov a těkavý život, a na perutích

sladké touhy vznášela se z vůkolí za daleký obzor, za velebný Rýn, za modré hory, k českým ouvalům.

„Vilémě!“ chopil se Il Dolce přítelovy ruky. „Mně se zdá, jako bych měl křídla, a jako by země a nebe semnou letěly. Nebývá ti takto, když básníváš? Kdybych mohl slovem vyjádřiti, co ve mně živo: myslím věru, žebych také dovedl báseň napsati.“

Při tom zavřel oči, a líbý úsměv pohrával okolo rtů jeho.

„Zpomínáš na Prahu?“ tázal se ho Vilém.

Il Dolce pokynul .... „O, že mi nelze tóny houslí mých po větru poslati k břehům Vltavským!“

„Brzo tam budou odtud chvalozpěvy o jmenu tvém zníti, a přátelé tvoji zaplesají nad slávou svého soudruha.“

„Myslíš na zdejší referáty? Ach, ty kusy papíru snesou a roznesou i co zlost a závist lidská rodívá — a nademnou vládne okamžik. Vy básníci jste šťastnější. V tichu, jen dle popudu srdce svého tvoříte — a plod ducha svého netřeba vám na jevo dáti, leč v dokonalé, úplně vytvořené formě. Duch můj ale bude v rozhodné chvíli třeba dříti, a já bych zplakal nad ztrátou věku svého, kdybych —“ . . . .

„Kdybys neudělal v Paříži furore?“

„Ne k vůli sobě!“ zvolal Il Dolce mimo obyčej hlasitě. „Což je osoba moje, kde se jedná o umění a oslavu vlasti?“

„Podivný člověče! Jaká pak rána *vlasti* tvé se otevře nebo zacelí, budou-li Pařížané při tvé hře syčeti nebo tleskati? Ovoce genia tvého patří *tobě* — věnec náleží tvé dlouholeté pilnosti. Čechy ti k tomu ničeho nedaly, ani z toho nevzaly.“

„Tomu ty ubohý nerozumíš; proto žes ještě vlasti neměl — nebo posud nemáš.“

„Jak?“ podivil se Vilém. „Vidělo mě novorozence lesní doupě, kam noha lidská ještě nekročila? — nebo mě odchovaly oblakové hrady? Jsemť já Čech, jako ty.“

„To nevím,“ usmál se Il Dolce s prostou srdečností — „rád bych to ale věděl. Můžeš-li mě na svědomí ujistit, že jsi již jednou s blahou hrdostí veřejně řekl: Já jsem Čech! — žes na to kdy pomyslil, kde vlast naše druhdy stávala, a kde by nyní bez protivných osudů stála; žes poznal, jak veliká povinnost na každého syna jejího doléhá, aby ku vzniku, zdaru a oslavení matky své pomáhal — jest-li sis při svém básnění, při své touze, postaviti se do řady mužů pověstných, jen jednou zpomněl: Co tomu řekne vlast? — pak

jsi Čech jako já! — Neboť — abych se ti upřímně vyznal, snažení moje nechýlí se k tomu, abych byl slavným koncertistou, slavným hudebníkem — nýbrž jen slavným *Čechem*, a sice *Českým* Čechem.“

„Aha!“ — pokynul Vilém několikkráte hlavou. „Tys tedy také sloupek z onoho plotu, jejž někteří blázínkové teď okolo české země vystavěti usilují, nazývajíce jej vlastenectvím? Pro Boha tě prosím, nechytej se pavučin!“

„Jsou-li to pavučiny nebo lana — ony svazky, jimiž je duše moje k vlasti připnuta — to neumím a nemusím rozhodnouti. — Něco to ale jest — a sice něco velkého, něco silného! Cítím to v nejtenčích žilkách srdce svého, a hlas, vycházející z hlubin duše mé, jest mi tříkrálovou hvězdou. Tebe lituji, žes na pouti vezdejší posud k pramenu nepřišel, z něhož by se byly pravda a poznání prýštily; avšak nebojím se ještě, že jsi ztracen. Jednoduché zvuky houslí mých uděřily národním hlasem na prsa tvá — bylo to prorocké volání, abysi se probudil; a kdybysi znal dějiny, mrav a jazyk, strasti a slasti české, zatřásly by tebou, jako tě pouhé písně pronikly.

„Já miluji vlast svou“ — odpovídal Vilém ústy mírnými, ale srdce jeho tlouklo hlasitě

po slovech přítelových — „avšak nemohu se na ni očima tvýma dívati, nemohu ještě s úplnou důvěrou k tvé víře přilnouti. Jeť mi posud, jako bych lesknavý přelud objímati měl. Na zbouřených vlnách větrem hnaná loď je mysl moje, i nevím kde zakotviti.“

„Tomu se nedivím, neboť jsi básník z nové školy,“ řekl Il Dolce, rukou přítelovou potřásaje. — „Jsi-li však na rozpacích, učinil jsi již krok k poznání. Hádati se o věc nebudeme; jazyk můj není k boji vycvičen — snadže mé housle více dovedou!“ . . .

3.

Čestmír. Libčny se odříkej!
V to darmo
Slavoš. Doufáš . . . . . .
. . Ni ranám smrti láska moje
Neustoupí.

Činohra.

Il Dolce a Vilém přijeli do Vídně. Onen měl v residencí hojné známosti již z předešlých let, a uvedl nyní přítele do skvostných besed.

Ale což jste, skvostnosti vznešených spolků, což rozkoše bohatého města? Vás Vilém nehledal. Vy jste pro něj hvězdy bez lesku, kvítí uvadlé, harfy nenaladěné. On viděl Mínu; i zabřesklo se před očima jeho, a veškerý svět za-

planul v nevídané kráse. Ňádra jeho se dmou, opět ouží — buďte se, buďte a vylítejte z nich, zpěvy! — pán a mistr váš posýlá vás do světa. Mína se usmála!

Viděli jste kdy jindy Viléma mezi davem a řadami krasavic? Chladně sbíhalo oko jeho s tváře na tvář, ústa chvállla zrůstu, divila se chůzi — byltě chladný, ledový pozorovatel spanilosti; nebylať se mu ještě panna v andělské nádheře zjevila. Nyní však otevřela se před ním nebesa — vidí věčný lesk a slávu jejich — z kůrův andělů dotknul se jeden prsou jeho, a med vytéká z palčivé rány.

Vilém miluje. Sladké jesti to tajemství; ale srdce jeho je jím tak sklíčeno, že je musí setřásati — prsa před přítelem odhaliti.

Il Dolce podivil se planoucím zrakům jeho; celá bytost Vilémova byla se změnila — setřásla obal pozemský, a přioděla se paprskem nebeským.

„Příteli!“ zajásal Vilém, umělci okolo krku se vrhnuv — „miluji Mínu!“

„Co pravíš?“ poděsil se Il Dolce a vyvinul se z přítelova náručí. „Že miluješ Mínu? — Mínu? — ty? — O, pak běda nám! Já ji miluji také!“

Tak zvolal, a rukama tváře zakryv, žalostně sebou na sedadlo vrhnul. Vilém zbledl jako Kararský mramor.

„Ne — ne! — Ty ji nemiluješ!“ zkřikl pak hlasem pronikavým, a každá slabika padla mu ze rtů jako těžké břemeno. „Bratře, ty mě jenom škádlíš — ty ji nemiluješ!“

Nastalo ticho. Bylo jen těžké, prudké povzdechy a tlukot srdce slyšeti. Il Dolce pozvedl hlavu — tvář jeho byla mrtvá — slza se leskla ve skleněném oku. I vzchopil se.

„Viléme — Viléme! upusť od ní!“ začal tichým, prosebným hlasem .... ach, vždyť věděl, jak veliká, jak nelidská žádost jeho byla — a přece musel prositi! .... „Upusť od ní!“ — začal a slza mu ukápla z mroucího oka — „já ji miluji!“

„Mlč, mlč!“ zakřikl ho Vilém, a tvář jeho zarděla se do tmava. Bylo mu, jako by již již ruka loupežná po blaženosti jeho sahala. I odvrátil se. — „Já to nemohu věřiti! Ty nevíš — nemůžeš věděti, co to jest: Já ji miluji! — Tvá krev je tichá, mysl jemná — ty neznáš plameny, ježto prsa moje sežírají! Neboť kdybys je znal, nemohl bys tak chladným jazykem říci: Upusť od ní! Já bych se musel dříve všech citů a myšlének zbaviti, než bych samovolně od lásky své upustil. A tobě není lásky ani potřebí! Tebe zahřívá zpomenutí na vlast — tvé Čechy jsou i tvou milenkou — moji nejsou. V duši mé zbu-

díly se teprva láskou k dívce tóny, o nichžto jsem dříve tušení nemíval — láskou otevřely se mi oči u pohledu na daleký svět! Nyní teprva rozumím tajnému jazyku přírody — nyní slyším hvězdy zpívati a hlubiny mořské rozmlouvati. Bez lásky nemohu se do života navrátit!“

„Nemůžeš?“ opětoval Il Dolce s vážnou tichostí, ačkoli srdce jeho pukalo. — „A myslíš ty, že moje umění slunce zahřívajícího nepotřebuje? — slunce, ježto smrtelník ústy nesvěcenými láskou nazývá? Myslíš ty, že se jen v *tobě* netušené hlasy ozvaly — a prsa moje máš za dutou, prázdnou nádobu? — Nikoli! — nikoli — nikoli! — I moje duše zahřála se milostí k Míně, a má-li se kdy věnec oslavy čela mého dotknouti, musí jej uvinouti Mína!“

Nastalo zase ticho. Oba přátelé těkali za myšlénkami a myšlénky před oběma prchaly.

„A miluje tebe Mína?“ jal se konečně Vilém temným hlasem zpytovati, a tvář zamračenou k zemi skloniv, nedůvěřoval si očí k příteli pozdvihnouti. — „*Miluje tebe?* — Odpověz mi na spasení duše své!“

„Mohl bych sebe i tebe klamati, mohl bych říci, že mi oko, že mi úsměv — že mi hnutí veškeré bytosti její praví: Tys milován! — ale přiznávám se: ústa naše o tom ještě nemluvila.“

„Nuže tedy, ať Mína mezi námi sama rozhodne!“ řekl Vilém prudce. „Také mně se zdává, jako bych v oku jejím blaho své čítati — jako bych v dotknutí ruky její věčný ouvazek srdcí našich vyhledávati mohl — avšak ústa moje se posud ještě netázala — posud ještě nezjevila, co proudem ze srdce vystřeliti hrozí. Otevřemež tedy knihu tajemství svých před zrakem jejím, a srdce její ať pronese nad námi soud.“

„A myslíš ty opravdu, že to Mína učiní?“ ptal se Il Dolce mírně. „Bylo posud přátelství naše tak špatně vymyšlená bájka, že jí dívka nevěří? Bude ona milostná trní do prsou našich bodati? — A což kdyby to jen hnutí pouhého přátelství, dívčí nevinné náklonnosti — jakási úcta našeho umění byla, co my za lásku vykládati se osmělujeme? Což kdyby žádného z nás nevyvolila?“

„Pak . . . . pak bych musel zoufati!“ zašeptal Vilém s očima sklopenýma.

„A což — kdyby zvolila *mne?*“ doložil přítel, a oko spočinulo zpytavě na žalostném básníku.

„Ne — ne! to neučiní!“ překvapil se tento v hrozné ouzkosti. „To neučiní!“

„A proč by neučinila?“ tázal se Il Dolce, a jasný plamen zasvítil z jemných tváří jeho. „Jsem já horší, nežli ty, před očima milostné panny, před soudem šlechetného srdce a jasného

rozumu? Bohatství tvoje nepůjde na váhu — neboť i já mohu družce života svého bezpečnou, bezstarostnou dráhu slíbiti. Mluv, proč by mne tedy nemohla Mína zvoliti? Jsi-liž ty hodnější lásky její?“

Ale Vilém neodpovídal. Bouře v prsou jím zmítala; prudce přecházel po pokoji. Ruce měl před sebou křížem přeloženy; do rtů zatínal zuby.

„Nuže, nemáš-li smělosti, abys na otázku mou odpověděl — nech tedy svět rozhodne!“ ozval se konečně Il Dolce. „Nejhodnější tak veliké ceny a drahé odměny ať se pak o srdce Mínino zasadí! Avšak nic podlé činů, kteréž jsme posud vyvedli — při těch nelesknul se před námi cíl, po němžto nyní oba toužíme. Vykonejmež něco nového — ustanovme čas — a kdo se do té doby na vyšší stupeň pověsti a oslavy zasloužené povznese — tomu nechť se pak i chrám lásky otevře. Jsi mého mínění?“

„Jsem!“ odpověděl Vilém po nějaké chvíli temným a pevným hlasem, příteli ruku podávaje. „Půjdu s tebou v zápas nevídaný, ač — bojím se — nestejný, a operutím duši k letu odvážlivému.“

„Nuže tedy — po dvou letech . . . .“

„Dvě dlouhá léta mám s bolestí svou bojovati? — A což jestli se mezi tím Mína k jinému láskou nakloní?“

„Pak bylo i dnešní doufání naše marné; neboť by ani dnes žádného z nás nevyvolila. Avšak ona svou milost jinde nezadá, to mi praví srdce hlasem prorockým!“ zvolal Il Dolce s neobyčejným nadšením; náhle však bolestně zasténav sáhl si k srdci. Náramné píchnutí bylo mu zarazilo dech, a teprva po dlouhém zamlčení — z hluboka si oddechnuv — doložil tichým, smutným hlasem: „Mne ale sotva láska její oblaží!“

4.

Z Vilémova denníku.

. . . . Die eig'ne Lust, das eig'ne Lied
Woll' uns in deinem Herz kredenzen!
Lass tönend deiner Zähren Nass
An die metall'ne Wölbung klopfen,
Und über ihr verbluten lass
Dein Herz sich bis zum letzten Tropfen.
Wovon dein Kelch auch schäumt, mit Gier
Woll'n seine Gaben wir empfangen!
Mit durst'gen Lippen wollen wir
An seinen blut'gen Rändern hangen.

Freiligrath.

Povznesu-li se k výsostem, kdežto palma vítězství kyne a vínek myrtový se zelená? Smím se odvážiti? — postačí peruť moje? — Zaklínati budu genia svého, aby mi z nejhlubšího pokladu drahých korálů nanesl, vpletu si věnec do kadeří, a budu hopkovati jako divoch v amerických pustinách.

Musel' jsem v zápas jíti — musel! Cena je veliká — ach, kdybych veškerou krev srdce svého vypsal, nedostihnu pouhého stínu *její* krásy a milosti! — Cena je veliká — a on? .... o té dobré, čisté, zbožné, věrné duše, kterouž bych nenáviděti měl, kterouž ale tak nevýslovně miluji!

Pošetilý, pošetilý! Co jsi učinil? O závod jíti s hudbou, s tím jazykem veškerých národů, s tím klíčem veškerých srdcí? Ubohá, posvátná poesie! — kdež je kouzlo tvoje — kdež je síla tvá — kde vojsko tvé proti řadám omamujících tónů? Ale jen sem, sem proti mně do boje! Odvážím se. Poklid, krev a spasení vsadím na výhru. Nebudu zoufati nad člověčenstvem.

Ach, já jsem bídný, bídný — cítím slabost a mdlobu svou. Bázeň mě zchvacuje a tíží perutě moje. Ano, ano! — taková jsou okamžení, kdežto na nás malomyslnost, matka zoufalství, dolehá.

Malomyslnost? — Pryč, pryč! Ještě se usmívá Mína — před nadějí skrývá se zoufalství.

O Míno, Míno! — Ty sedíš u stolku svého, a růže mezi bílými oponkami za oknem hledí na tebe a směje se, a ty hraješ s uzardělým lupením a líbáš korunku její. Míno — víš-li, co ve

mně při tvé nevinné hře plápolá? — Běda mně, že mluviti nesmím!

Ale mluvím přece — mluvím s tebou tajemně, a svět bude s podivením poslouchat rozmluvy mé. — Bude-li posloucháti!? — Moje písně s tebou mluví; ony tě velebí, ony stýskají, žalují, ony jsou ohlas mého srdce, otisk ducha tvého, obraz vděků tvých!

Svatá, tichá noci! — ty roditelko ryzího básnictví! Nadchni mě tajemnou mocí svou, abych touhu a žal, naději a rozkoš tak živě — tak značně na papír vylil, jako hvězdy tvé hoří. Nech svět okolo mne spí a sní — krásnějšího snu, nežli je můj, nemůže požívati smrtelník.

Jak se na mne usmívá! — a při tomto úsměvu neměl bych zapomenouti, že srdce krvácí? O sladký balzáme na ránu jízlivou — milostný úsměve spanilých úst! Ty slunce nad zimním pokrovem — tebou jsem živ! Tebou, Míno má! tys pastýřka, tys paní a královna zpěvů mých!

A *on?* — Miluje ji posud? — Šílenče! přestaneš ji *ty* milovati? On je tichá sopka, to nyní poznávám; ale v hlubinách duše jeho to víří, a země se třese, až jenom lávy proud průchodu nalezne.

Vím to, vím, proč nyní času mezi hlukem světským nemaří, proč housle jeho nyní pořád v tiché samotě znějí! Vím to a třesu se! .... Mluvte, je-li ještě pokrok možný k dokonalosti — mluvte, blaha mého strážní duchové! Vyť víte, co Il Dolce umí .... „Jest! — jest!“ zní v uchu mém . . . Paganini! — Oh!

Byl jsem bez smyslů, když jsem zápasiti s ním se odvážil; ale mohl-li jsem jinak?

Proč blednou tváře jeho? Proč hoří oko jeho plamenem zimničním, když na její tváři spočívá? Je-liž to nedůvěra v sílu svou — anebo .... Nedopouštěj Bože! Nikoli, nikoli! — Byla to oškliválá, hříšná myšlénka! .... Či hlodá opravdu smrt na kořeně života jeho? — Jakže to pravil? „Mně láska její sotva oblaží?“

Ba oblaží!! ....

Běda mně! — Srdce její k němu lne. — Žárlivosti, divoký ostrovide, lačná šelmo, proč mi tak zvolna krev upijíš?

„Jste nemocen?“ ptala se ho Mína.

„Nejsem“ — řekl on; ale šestero těch písmen znělo jako: Jsem, jsem, jsem! I nutil se býti veselým; ale což je veselost líčená! Devatený smutek!

A ona se obrátila a utřela — dobře jsem to viděl! — zamáčkla slzu v krásném oku svém. Ach, což bych dal za takovou perlu, kdyby pro mne po jejím líci skanula!“

Nevolej mě k soudu, Pane, nevolej! Jsem bídný, hnusný hříšník — vyznávám se. Pane můj! — Ach, zlé nikdy nedřímá; zlé je věčně bdící, hladký had — nech dosti malou skulinu v prsou svých, a on se ti zažere do srdce.

Jak milostně slunce svítilo! Jak rozkošně kynuly stromy, jasné vlny a nebes opona! Tiše nesl jsi loďku naši, Dunaji! Mlčky seděli jsme v ní — on a já.

Oko jeho bylo upřeno na lesklou hladinu. Tvář jeho byla se denním parnem poněkud začervenala — a nebo myslil *na ni!* Tu přistoupil ke mně ďábel a šeptal, a srdce moje začalo se bouřiti — a pohleděv *na něj*, měřil jsem těkavým okem studený, hluboký pod námi hrob.

Hrůza mě obešla. — „Pryč, pryč, pokušiteli!“ zkřikl jsem a s hlasitým pláčem padl na podlahu, že se loď silně zahoupla. Ach, proč jsem nepadl o krok dále! Vlny byly tak lahodně studeny, všem bolestem vyhovující, nejplatnější balzám.

*

„Pro živý Bůh! Co je ti, příteli?“ ptal se...

Mohl jsem povědĕti pravdu? Mohl jsem mu říci: „Bratře, bratře! já jsem tě chtěl...“ *jemu* to říci, jenž tak čistým okem na mne hleděl? — Mohl jsem?

Ach, já jsem bídný, hnusný hříšník! — A pokuta moje? — — „Vyhostím se z ráje svého...“ Mohu-li snésti těžší pokutu?

Neviděl jsem ji! — čtyry neděle neviděl. Bláhovci myslejí, že jsem nemocen; ha, ha! já jsem vesel, vesel, vesel! — až mi radostí slze po tváři tekou.

Náhodou pohlédl jsem do zrcadla — dal jsem se do smíchu! Je to žertovné zrcadlo! Ne, aby *moji* tvář ukazovalo — to nikoli! Cizí, bledou, zarostlou tvář, vpadlé oči okazuje — ó žertovné zrcadlo!

Běda, moje hlava!... Strašlivé trhání — plameny — led!

Míno, Míno! — O bídné přátelství, kalichu hořkosti, kdy tebe vyprázdním?

A musí-liž býti nezrušitelné, *svaté* slovo mužovo? — Musí?... O hlavo má!

Ňádra moje jsou tichý hrob, a láska moje v nich pochována. Já jí sám píseň pohřební od-

zpíval. Nyní budu nad ní kvíti pěstovat, vyrostlé z krve mé — *tiché písně.*

Síla k divému, plamennému výletu je zchvácena.

Co to bylo? — Pro živý Bůh! — jiskra oživující probleskla žíly moje. Jsem-li nemocen, zdráv, bdím, sním? — O, kdož mi to vysvětlí? Opět jsem ji viděl. Lehké mráčky tichého smutku spočívaly na tváři její — a odletěly, an jsem vešel. Neklamal jsem se? Růže vykvětly na sněhu lící jejích.

„Byli jsme o vás velmi starostlivi!“ ... přitom podala mi ruku.

„Vy také?“ — a podržel jsem ruku v ruce své.

„Viléme!“... Oko její — ach, mně se zdálo, že urosené! — spočinulo na mne s milostným káráním. — „Domníváte se opravdu, že mohu býti pokojna, vědoucí, že jste v nebezpečenství?“

„O, proč jsem neměl této jistoty, této divotvorně léčivé many dříve? — Bolestný neduh nebyl by se ke mně zrádným krokem přiblížil!“

„Že jste jí neměl? — Mohu já za to, že nejste lepší znatel lidského srdce? — Ale arciť — vy nám podáváte jen *svého* srdce ohlas .... *což je vám do srdce cizího!*“

Ruka její chvěla se v ruce mé. Plamen roznítil se v žilách mých.

„Míno!“ zvolal jsem, ruku její k ústům tiskna, a pravici — ponejprv, co ji znám! — okolo těla jejího ovinuv.

V tom vešel *on!* .... Ach, proč netrval sen můj déle?

Zkáza bázlivcům! — Já se ještě odvážím. Tetiva je napnuta .... leť, šípe, leť!

Či-li mám zoufati před koncem? — Nechvěla se ruka její v ruce mojí?

Tu jsou *písně moje!* ..... Přijmi je světe a mluv!

Dlouhý čas nepomyslil jsem na statky své! Což je moje bohatství proti několika tištěným řádkům, proti několika mluveným slovům, *ježto mě nyní mezi první básníky staví?* Ach, teprva nyní jsem bohatý!

Míno, Míno! — Naděje moje se vzkřísila, síla moje roste.

A *on!?*

Dnes máme 23. dubna; a zejtra? — *On hraje* zejtra. Nade mnou svět již rozhodnul; nad ním rozhodne.

Já ho celé dvě léta neslyšel. A zejtra? . . . Nikoli! Nikoli! — Já ho nebudu slyšeti, já nemohu — já nemohu — jáť bych ho slyše neslyšel.

Pryč, pryč se vším veršováním! Blbá, chudá, ničemná poesie! Kdež je síla tvoje — kde? Kdež je odměna věrnému synovi tvému, kterýž tě krví svou napájel? Jako dým rozplynulo se kouzlo tvoje proti čaromoci hudby — proti jediným slabým houslím, proti nástroji ze dřeva! — Já jsem zničen.

Jsem, jsem zničen! — ale svět sám na sebe pasquil udělal.

Jeť to sprostý, marný, mizerný svět, po lesku a blesku baživá směsice bez ladu a skladu; je to děcko s pozlátkem si hrající! A ty — ty se chceš nazývati osvíceným?

Světlo tvé je prskavá, smolná pochodeň, a co se v rudé záři její nejeví — to nevidíš, to neznáš, to necítíš!

Což jsou probděné noci básníkovy? Což je zápas a vítězství jeho s mnohorukým velikánem, s jazykem? Což je plamen jeho — jeho smích a pláč — což jsou tobě zpěvy jeho?

Jsou-li nejohnivější, nejsvětlejší slova básníkova tolik, co jediné zabřinknutí strun? Je-liž

hrozný, otřásavý proud krvavého srdce tolik, co akkord na ta proklatá ovčí stře... nic, nic! Již mlčím. Všecko je v pěkném pořádku, proto že na to věčný oheň osvíceného století svítí. Mlčím, drahý světe! Budiž, jaký jsi — — ale proces můj není ještě prohrán. Tys o mně ovšem tolik hluku nenatropil, jako *o něm* — nechť ale soudcové důstojnější rozhodnou.

Ale kdo? — Ach, bojím se, bojím! — Celý svět je převrácen.

5.

Dalekáť cesta má!
Marné volání!
H. Mácha.

Jak tu sedí — ubledlý, ale s tichým úsměvem, sladkým poklidem na tváři.

Je druhý den po prvním koncertě — scéna: umělcův tichý pokojík, svatyně a kolbiště jeho.

Vidíte lístek se zlatou ořízkou?... Na kanapi leží památní jeho kniha — jeden lístek z ní v rukou jeho.

A co na něm čte? Nad čím se nyní zamyslil? — Charakteristické písmo černá se na lesklé hladině jeho — ruka to Nikola Paganiniho! Slova:

Al valente Sign. Slavík il Dolce.

„Il Dolce jsi napsal před lety? O že tě nyní skvostná Paříž poutá, abys mi pověděl, zda-li

jsem učinil dle slova tvého? — Krásnější cíl nemohl jsi mně vytknouti — děkuji ti! Ale nikdo nemá po mně toho stupně dostoupiti; i *s tebou* budu o palmu zápasiti! — Lahoda, sladkost *slavičí* budiž hra moje, ale také plná obrovských těžkostí, a jako báječný noh zastíním zvuků říši mohutnými perutěmi. — A odměna moje? O vlasti má! Míno má! — Míno! Smím-li říci *moje?* To ještě nesmím, ale dráha k nabytí zlatého rouna je prázdná, plavba je bezpečná! A Vilém? . . . .“

Služebník vešel s lístečkem.

„Od Viléma?“ a zraky umělcovy utkvěly na obálce . . . . „Je nemocen?“

Na to četl.

„Příteli! Mé zpěvy, moje díla znáš. — Víš, co o nich svět soudí, a víš také, co o nich ty souditi máš. Já tebe včera neslyšel — nemohl jsem; neptej se proč? — nemohl jsem! Jsi-li ale vítězem — musíš to cítit . . . čiň, co činiti máš, a již ani neodpisuj svému . . . .“

Il Dolce povstal a hebounkou pravicí několikkráte přes čelo přejel. Potom se opět posadil a psal odpověď.

„Příteli! Já tvé zpěvy neznám — já je nečetl. Nemohl — neptej se proč? — nemohl jsem. Byla to snad lítost, žes mi při naší smlouvě ne-

rozuměl, a že mi nikdy rozuměti nechceš. Kdyby si byl k národu svému se obrátil, jazykem národu svého: stál bysi nyní snad v čele jeho básníkův, a já bych byl — nu, co bych byl učinil, je nyní pozdě vykládati. Jak o tobě svět soudí, to vím; já však mezi náma rozhodnouti nemohu. Budu ale plody ducha tvého čísti — budu, a ty přijdeš na druhý můj koncert. Budu ještě jednou věci hráti, o kterých jsi snad mluviti slyšel. Pak se věc ukončí.“

A Vilém četl v této odpovědi ještě jednou:

„..... stál bysi nyní snad v čele jeho básníkův, a já bych byl — nu, co bych byl učinil, je nyní pozdě vykládati....“

„A což by medle byl učinil? Chce se ousměšně velikomyslností chlubiti? — Nebylo mezi náma řeč o nejvyšším stupni oslavy? — a té bych se byl mohl u hrstky lidu nadíti, jenžto se pořád ještě národem nazývá? Proč neřekne přímo: Já zvítězil — tys prohrál! — K vůli *mně* že bude koncert dávati?... Není ještě věci své jist? Bojí se ještě říci: Postup, ubohý veršikáři? Či-li chce naději mou ukrutně krmiti a s bolestí mou si zahrávati?.... Nebe a země! Nevěř mi! I přátelství je nit, kterouž vášeň přetrhne.“

Takto přišel dvacátý máj, a byl druhý koncert Slavíkův, poslední to zápas o palmu lásky.

Unaven i rozčilen udivením, pochvalou a plesem seděl zase ověnčený vítěz v tiché svatyni své — myšlénky jeho byly: Vlast, Mína a Vilém.

Tu vešel tento do dveří. Tvář jeho — hrobový pokliď, mrtvé spáleniště, uvadlá růže. Byl v šatech pocestných.

Oba se nebyli dlouhý čas — již před prvním koncertem — viděli.

„Příteli!“ zvolal vítěz dnešního dne, a rychle se vzchopiv, objímal Viléma. „Já četl básně tvoje . . .“

„A já slyšel dnes hru tvoji.“

„O, jakýs ty kouzelník! Jakou říši nevídaných obrazů otevřel jsi před mýma očima! — jaké city probudil jsi v prsou mých —“

„Nech toho, nech! Jsem pouhý hudlař — dnes jsem to poznal. Tóny tvoje přemohly mě jako obrovští velikáni malomocného pídimužíka. *Le monde tremble que vous jouez!* — neřekl ti takto Paganini? A věru! já se dnes při tvém hrání také otřásl.“

„Jako já při čtení tvých zpěvů! O Viléme, Viléme — že tě nemohu věštcem národu svého nazývati!“

„Měl bych z toho, myslím, tolik, jako že jím nejsem. Nemluvme o tom — bylať to výminka

přátelství našeho, že mi v tomto ohledu zdání své vtírati nebudeš. Řekni raději: Tys přemožen! — a budeme dříve hotovi.“

Hlas jeho byl odměřený, chladný — ozvěna zoufalství.

„Přicházím, abych se s tebou rozloučil, nežli odjedu. Věci mé jsou již přichystány . . .“

„Co jest? Kam pojedeš?“

„Ještě nevím. Nechám to kočímu rozhodnout. Ať se k ledovým horám na sever, nebo k palčivému pásmu africkému obrátí — vždy a všude něco v srdci ponesu, čím se mi svět v magickém světě lásky objeví.“

„Bratře, neděs touto studeností duši mou! Co hodláš počíti? Proč se strojiš na cesty?“

„Víš ty o něčem lepším, co bych teď začíti mohl? — Chceš-li snad, abych se tady na štěstí tvé díval?“

Hořkost byla v otázce. Palčivý šíp zabodl se v prsa přítelova

„Na štěstí mé?“ opětoval Il Dolce hlasem tichým. „A víš ty dozajista, že mi štěstí pokvěte? Před dvěma lety polekal jsem tě otázkou: Což kdyby zvolila *mne?* — a hle! nyní se nemohu myšlénky zbaviti: Což jestli mne nezvolí? — Bojím se, bojím, že jsme se do hry nejisté pustili — a že nás oba sladká naděje klamala.“

„Do toho mi teď nic není. Tys vítězem nade mnou —“

„Viléme!“

„Či-li nejsi? .... Plamen očí a tváří tvých mluví upřímněji, nežli by ústa mluvila. Tys vítězem. Luk je napnut; střel tedy ještě po nejdražší kořisti.“

„Tys ledový, uštěpačný ....“ rozhorlil se jemný, pohněvaný umělec — „a v tuto chvíli dáváš mi nejpatrnější důkaz, že nejsi Čech. Tak si nemohu Čecha mysliti! Mé srdce tone v žalosti, že máš nejvřelejší touhy své umořiti — a srdce tvoje naplnilo se jedem. Mám-liž oplakati přítele, an jsem milenky ještě nezískal? — a byť i získal, mám-li se proto přátelství odříci?“

„Nemluv mnoho, nemluv! — jazykem bojovati nejsi vycvičen —“

„S přítelem Čechem dovedl bych mluviti o životu i o smrti; ale s chladným německým básníkem .... to nevím arci, kde slov nabrati!“

„S chladným? A právě jsi o mých básních pravil —“

„Básně jsou klam a mam, jsou líčidlo! Tys živá přetvářka. Ty jsi lhal o bolestech i radostech — tys mi lhal o přátelství — ty jsi lhal, a Mínu jsi jak živ nemiloval!“

Bledé tváře Vilémovy se letem zarděly — poslední to červánky na večerní obloze.

„O, jen se zapaluj!“ mluvil Il Dolce dále, a veškeré srdce jeho, ta jemná, citlivá květina, chvěla se dechem lítosti a vznikajícího hněvu — „jen se zapaluj! Tys nemiloval Mínu ani mne — alespoň tak ne, jako já dívku i tebe ve svatyni duše své ukrývám. Mluv — na své svědomí — na to svědomí německého básníka pověz mi, kdyby ti bylo vítězství nade mnou připadlo: byl bys mohl, jako já nyní k tobě, říci: Přemohl jsem tě; pojď ale, ať mezi námi sama dívka rozhodne.“

„Ty to také nemůžeš!“ — řekl Vilém, a oči jeho zaleskly se žhavým plamenem.

„Ty to arci nechápeš — já to ale dokáži, a mohu se na to odvážiti. Nemuseloť by při lásce věšteckého hlasu býti, kdyby *tebe* Mína zvolila. Její milostnost k tvým přehnaným citům — její srdečnost k nepravdivosti — to by bylo hnusné provinění proti přírodě!“

Vilém se hořce usmál. — „Děkuji za tvé dobré mínění! Tedy myslíš, abychom rozepři svou Míně rozhodnouti dali? Vždyť jsi druhdy se domníval, že by se k tomu neodhodlala?“

„Nemluv o tom, co jsem kdy myslil, nýbrž o tom, co jsem nyní uzavřel. A máš-li v sobě zmužilosti, ortel svůj z úst jejích vyslechnouti —“

„Pojď, pojď!“ zkřikl náhle Vilém s procitlou divokostí, jako když vlk po dlouhém číhání konečně tichého beránka uchvátí. „Pojď jen, Cäsare — abych tě viděl ještě jednou triumfovati.“

Prudkostí Vilémovou utišila se krev přítelova. Jemně zachvělo se outlé srdce umělcovo, ústa chtěla něco povědĕti, ale vznikající žalost udusila slova.

Mlčky brali se oba k dívce.....

Tichá, zamyšlená seděla Mína u svých růží. Chtěla psáti list vzdálené přítelkyni, ale hlava plna divného myšlení spočívala na levé dlani; — pravička s pérem jezdila nevědomky po tenounkém papíru a kreslila po kraji samé V.

V tom vešli do pokoje Il Dolce a Vilém. Ulekla se; oko její padlo na papír, a s vysokým uzardĕním hodila na něj batistový šátek.

S tlukoucím srdcem stojejí teď všichni tři proti sobě. Vilémovy zraky pasou se dychtivě na vnadách uzardělé dívky.

„Divíte se, že nás po dlouhém čase jednou zas oba pospolu přicházeti vidíte“ — jal se Il Dolce mluviti.....

„Je to snad naposled!“ doložil temným hlasem Vilém.

Dívka užasla — ale nerozuměla mu.

„My tě milujeme,“ mluvil Il Dolce dále, a rty jeho se třásly, a srdce jeho bylo přeplněno ouzkostí — „my tě milujeme oba — pozorovati jsi to již musela, Míno; ale přátelství naše uložilo nám zápasiti o tebe snažením všech našich sil. Básnictví a hudba bojovaly o palmu a rozmarinu.“

Teď utichnul. Mína mlčela. Oči její byly sklopeny — stála tichá, a jen vlnění labutích prsou jevilo, že není socha z mramoru. Vilémova tvář byla mrtva — prázdný pergamen; příští minuta měla naň teprva *život* nebo *smrt* napsati.

„Hudbě připadlo vítězství,“ řekl Il Dolce po krátkém zamlčení hlasem tichým a stísněným.

„Ach!....“

Bylo to pronikavé, tělem a duší otřásající zkřiknutí, a Mína sklesla na prsa šťastného vítězného umělce; krasořasné oči její zapadly. Vilém strašlivě zastenal, divě se zasmál — a vyletěl ze dveří. —

Po čtrnácti dnech obdržel Il Dolce z Hamburku list.

....„Odploul jsem do Ameriky. Peklo zuří v ňádrách mých — trest a pokuta jdou se mnou. Já nejsem jako ty — čistá, míruplná duše; já jsem nakažen morovou ranou, plný nečistoty. Dříve musím vyhledati svého očistce, nežli se ti zas do očí podívám.

Sahám do hlubin srdce svého — a hle cítím to: nejsem člověk, jakéhos ty objímati se domýšlel. Musím odhaliti vinu svou, jinak nenajdu oddechu! Proklej aneb ožel památku mou.

Víš-li ještě, jak jsem si při oné plavbě po Dunaji co nesmyslný počínal? *To bylo svědomí!* Já tě chtěl — ach, nikoli, ruka se zdráhá strašlivý hřích napsati .... vymysli to nejhorší — ale nezatracuj nešťastného.

A když jsem tě slyšel v druhém koncertu a poznal prohru svou, vyhnala mě žárlivost a zoufalství ze sálu; oslepen, pomaten střelil jsem do salonu, kdež tě byl po prvním kuse dav přátel a ctitelů obklopil, a zlomyslně, zločinně sáhl jsem zapocenýma rukama na šmyčec — chtěje hru tvou zkaziti. Tys mě nespatřil. Neboť sotva jsem žíní se dotknul, bylo mi, jakobych do ohně sahal — — tys ale při druhém kuse, chybu hned poznav, a co možná se jí vyhnuv, ještě slavněji obstál.

A vida sebe úplně zkažena — odhodlal jsem se, ledovou, nalíčenou chladností tebe k činu popuditi — k činu, kterýž i následoval, ale neštěstí mé rozhodl. Já blázen pošetilý domníval se, že milován jsem od Míny, i čekal jsem, kdybys ji mezi námi voliti nechal, že *mne* vyvolí — ale ....

Pokuta jde se mnou. V zápase o lásku jsem klesl a přátelství ztratil.

Nebudu se hádati s nebem, proč do prsou mých lásku vštípilo, aniž budu plamen její dusiti; nikoli! Chovati a živiti ho budu v prsou jako věčně hladového jestřába, i budu jím čistiti svou malomocnost, až budu moci zas jednou před tebe předstoupiti *ryzí a lesknoucí-se*, jako je duše *tvá*.“ . . . .

6.

„Já jednu též panenku
Tak vroucně miloval;
Že však s jiným pohrává —
Jsem nepozoral.“
J. K. Chmelenský.

Bylo roku 1839. *Prume* dával v Praze koncerty. Divadlo bylo plné; — Prume vládl šmyčcem jako kouzedlným prutem, a publikum . . . .

Ach, proč povídám věci vůbec povědomé? — A komu jsou neznámé, jakž mu je živě na mysli zobrazím? — Po Paganinim nezpůsobil žádný violinista v Praze takovou sensací, jako mladistvý Prume, Belgičan . . . .

Podepřen o stěnu kolem lóží stál v parteru mladý, as třicetiletý muž osmahlých, ale ušlechtilých tváří. Ani úsměv, ani nelibost nebylo na

nich viděti. On jediný, zdálo se, neměl v obecném plesu žádného oučastenství.

Ale duše jeho nebyla studená. Žilo v ní bolestné zpomenutí — ale tvář jeho byla silný železný zámek, jenž nižádnému pohnutí na jevo stoupiti nedopustil.

Byl to Vilém, německý básník.

Máme-li ještě popisovati, v jaké doby ho paměť zanášela, když mladého Pruma před sebou viděl? — Jelť právě do Pešti. U Slavíkova hrobu končila se jeho pouť.

Zpráva o nešťastném dnu 30. dubna 1833, kterýž byl Slavíka v Pešti umírati viděl, došla ho i v Americe. — A Mína? O manželce nebylo při té truchlivé novině žádné zmínky. Byla jeho? — nebyla? — Naděje se Vilémovi opět zableskla — naděje krásná, nikoli však co mlhavé a kmitavé světlo bludiček, nýbrž klidně a mírně usmívavá, jako sedmibarevná duha. Doufal — byl však také odhodlán všeho se odříci.

Nyní byl na cestě do Pešti — a pak do Vídně . . . Jako sen leží před ním celá minulost. Vidí před sebou mladého koncertistu, ale neslyší ho. Duch jeho je pln hry Slavíkovy, jeho triumfu a jeho zhasnutí.

„Ubohý příteli! kolik dní a nocí přinesl jsi umění svému za obět? — a kdež je nyní věnec

tvůj, kdež památka tvoje? Chudá hudbo, ty panovnice okamžiků — stojíš-li pak za cenu života lidského ?“ . . .

Horká slza ukápla mu na snědou tvář — ale slza z oka cizího. Hbitě pozvedl Vilém hlavu. Spanilá ženština byla se nad ním z lóže nahnula, jako by tóny mladého koncertisty a jich ohlas po sále žíznivými ústy vssáti chtěla. Rozkoš, ale při tom i bolest jakási ležela na tváři její — z oka jí ukápla slza.

Viléma proniklo parno a mráz. *Byla to Mína!* — Mína, ale celá jiná, mnohem půvabnější — nemohl hned pochopiti, jaká změna se to s ní stala! — Jevila se mu v lesku ženštější ještě krásy, nežli byla, když ji osmnáctiletou opustil.

Také ona zahlídla Viléma. Zdálo se jí, jako by nevěřila očím. Leknutí vstoupilo jí do tváře. —

Vilém, prodrav se davem, vešel k ní do lóže. S nejjemnější dvorností uvítala jej Mína. Podivil se přítomnosti ducha, kterouž byla mezi tím nabyla. Veškeré sny minulých let stály před ním jako živé obrazy.

„Jak jste se měl?“ ptala se Mína. „Nebyloť od vás tuze hezky, že jste po celý čas ani slova o sobě slyšeti nedal.“

„Směl jsem se nadíti, že by zde ještě duše bylo, kteráž by o mně slyšeti chtěla?“

Mína se lehce usmála, nemohla však odpověděti; vešloť více hostů do lóže.

„Navštivte nás, pane!“ — řekla ještě — „mámť Vašnostem malé dědictví po zemřelém příteli doručiti. — Vyť snad již víte, že pan Slavík umřel ?“

I popsala mu své obydlí — a druhého dne stál Vilém v pěkném domě nejlidnatější ulice. Na předsíni postihl starého sloužícího, kterého však neznal. I pověděl jmeno své — a komorník litoval, že není vrchnost doma, že musela vyjeti, že tady ale něco pro pana Viléma S . . . . nechala — a pak aby ji pan S . . . . co nevidět svou přítomností potěšil.

Vilém obdržel malý balíček. I rozpečetil jej. Byla to přítelova písánka. Na tenkých listech byla v ní rozličná poznamenání o hudbě ze života, o denních příhodách — bylo tam i poslední Vilémovo psaní z Hamburku a pak přítelův list jako odpověd — ale psaný v rozličných dobách.

. . . „Neproklínám tebe, nikoli — ach, jáť jsem nešťastnější nad tebe! Tys v širém světě s bolestí svou, já ukován k vlasti. Ty se otužíš — *já* utonu v bolesti své.

Mína mě nemiluje. Odpusť — ty jsi chtěl mně přístupu do chrámu lásky zabránit, já tebe z něho vypudil. *Tebe* Mína miluje — dávno tě milovala. *Protož* leknutí její, an zvěděla, že jsem *já* zvítězil — protož ve mdlobách do mé náruče klesla.

O že jsi prchnul! Stojím sám a sám, a cítím, že to nebude dlouho trvati. — Mína zbledla. Nemělať síly, tajemství srdce svého přede mnou odhaliti, ale horká nemoc byla mluvnější. Ona tě volá! O, kde jsi? —

Musím ustoupiti. Mína je svobodna, prosta všech úvazků. Pozdravila se.

Zpomeňte si na mne — až budu práchnivěti, a to bude brzy. Mlč srdce, mlč! Dnové, měsíce a roky nejsou dlouhé. Že ne? . . . .

Mína zase rozkvětla. Silná jest její naděje. O přijď, přijď! — a zaplač na hrobě mém.

Tys přestál pokutu, *jižto jsi sobě sám připravil.* Byla těžká — o, já to cítím; ale odměna bude veliká! —

Půjdu také do světa. Český slavík bude zpívati! . . . . a svět bude poslouchati, a ze srdce i ze rtů jeho vyklouzne blahostné vzdechnutí. To bude moje náhrada.

Pout moje byla krátká. Zemdlený klesám, a slabnoucí ruka moje sahá po věnci vavřínovém. Darmo. Listové jeho vadnou.

Povídají, že umru. S Pánem Bohem! Ale v Pešti — o že ne v Praze! V Praze! V Čechách, v těch drahých — na lůně mateřském, jako milující syn . . . mezi bratry . . . o té blahosti! . . . té mi není popřáno . . . nic, nic mi nebylo popřáno, a moje hlava, moje srdce chtělo přece tak mnoho vyvesti!

O Viléme! Viléme! — ach, ty nevíš, jak to bolí, scházeti se světa a nemoci oslaviti vlast . . . zůstaviti tu drahou.“ . . .

Druhý den stál Vilém před Mínou. Noc byl probděl — nemohl spáti, ale kochal se v kouzelných snách. Dnešek je měl do života uvesti.

Plamenně spočinul zrak jeho na Míně — a třesoucí-se pravice podala jí přítelův list, nalezený v zápisní tobolce.

Mína četla. Tváře její se zarděly. — Vilémovi zdálo se, že mu ranní červánky nejblaženějšího, slzami a utrpením vyprošeného dne vystávají.

„Nikdy bych se nebyla nadála, že váš přítel také *básně* psával!“ . . . . s těmi slovy podala Mína Vilémovi list nazpátek.

„Míno!“ chtěl zděšený básník zkřiknouti; ale slova umřela na rtech jeho. Do pokoje vešel důstojný, ale šedivý muž, třiašedesátiletý boháč.

„Baron M... ský!“ uváděla jej Mína hostu svému s jemným úsměvem. — „*Můj milovaný manžel!*“

Pomněnky z Roztěže.

Arabeska.

(Psáno roku 1837.)

1.

Znáte Roztěž? — zdá se mi skoro, že neznáte. Je to líbezné lesnatými pahorky obklopené, malým potůčkem protáhnuté, ouhlednou kapličkou ozdobené, poněkud i lučnaté oudolíčko, as půldruhé hodiny od Kutné Hory. Pod kapličkou prýští se bohatý, čistý a studený pramen, z něhož tady — pokud pamět lidská dosahuje — příchozím hostům lázně připravují. Asi před dvaceti lety dělo se to ještě v dosti chatrném, dřevěném a sotva několika komůrkami opatřeném domě, pod velikými, hustými javory. Tehdáž byla kaplička s divotvornou Rodičkou boží o mnoho menší, toliko z prken vystavená; tehdáž poskytovala jen sprostá krčma na vršku hladovým a žíznivým navštěvovatelům žádoucího okřání, a času svátečního vřískaly v ní jen klarinety a trubice z blízkého Malešova; přece však mi nyní připadá, jako by se tenkráte v tom oudolíčku mnohem půvabnější, jakási divá, romantická krása byla skrývala, a památka na radostné hodiny,

ježto jsem tam po boku rodičů svých za dnů svátečních trávíval, provází mě až dosavad jako všecky kouzelné obrazy šťastného dětinství.

Jakže nyní lázně Roztěžské vypadají? — Ouhledné stavení na šíré prostoře, v něm světlý sál, příležité pokoje, slušné koupele, chutné pivo, dobrá kuchyně, opodál dlouhé stoly pod stinným stromovím, kolem zelené pahorky a zpěvavé ptactvo. Kdo se půldruhé hodiny cesty nebojíš, navštiv z Hory mou roztomilou Roztěž!

Na lehkém vozíku po pěkné silnici dostaneš se tam arci dříve; ale jakáž proti tomu krása cesty na pěší! Od samého města vine se rozkošné oudolí. V něm stojí mlýn za mlýnem, zahrada vedle zahrady — od jednoho k druhému běží jako živé pásmo Malešovský potok mezi vrbovím, mlýnská struha mezi olšovím, a ryborodné splavy, příhodné pro šťastné udice. S obou stran, od města až k samé Roztěži, hradí se vrchové a skaliny, dílem s polní ourodou, dílem s lesní pustinou, a když pak na to všecko s jasných nebes milé slunéčko svítí, a sedmihlásková kolem hrdélka otvírají, a po chomáčích peřestého kvítí motýlkové se houpají: pak mizí pověstná, hojně navštěvovaná Šárka u Prahy před oudolím na Malešovce jako stín, jako slabá podobizna proti bujarému životu! . . . .

Byl den, jakový za deštivého léta co posel nebeského utěšení k milovníkům venkovských zábav přicházívá — jasný, čistý a neposkvrněný, jako by byl z ráje vyklouzl. Byltě to po delším čase opět první den, že člověk s rozkoší a bez bázně před koupelí dešťovou paty z města vytáhnouti mohl.

Přehodiv kabát přes rameno, bral jsem se vedle potoka k Roztěži; se mnou šel Máchův „Máj“. I četl jsem a četl — ale brzo musel jsem vedle sebe do čistých vln na hravé rybičky a dále opět na dovádivou koupající-se mládež hleděti, brzo za pískotem ptáčat do hustého křoví lézti aneb u vrkavých holubů a štěbetavých housat se zastaviti; brzo opět musel jsem v bujné trávě anebo na libodeché mateřidoušce spočinouti a zamhouřiv oči, krásný kolem svět jako v nějakém kouzelném zrcadle ještě krásnější si představiti, abych lítostí a bolestí nepovzdychl, že se na takovém rozkošném světě také tak smutné věci vyskytují, jako byla příhoda na podzim r. 1836, kdyžto jsem nad smrtí nešťastného přítele, v prsou svých božskou jiskru nesoucího básníka „Máje“, zaplakal! — *Requiescat in pace et lux perpetua luceat ei!*

Já ho miloval, a láska moje musela zde o něm zmínku učiniti. Musím však již přestati; neboť mám o věcech veselých vypravovati, a k to-

mu se nehodí zpomínání na Máchu. Kdož ho také poznal, aby slova má úplně pocítil? Nepoznán zemřel. Jakož on se nehlásil ke světu, nehlásil se také svět k němu! . . .

U stolu před lázněmi bylo živo. Nehemžila se tu ovšem ona tancechtivá strakatina, jakovou sem zvučná hudba za času nedělního vábívá; byla to však dosti rozmanitá, z krásného, teplého dne a studeného piva nebo vřelá kávy se radující společnost. Shledal jsem mezi ní také dva bývalé spolužáky, nynější úředníky z vůkolí. Ti mě uvedli i hned ke svým ostatním přátelům, a tak jsem se v okamžení octnul v kole plném veselosti, z něhož i několik ženských očí přemilostně hledělo.

Ale v tom okamžení shrklo se na mne také trápení. Jeden z mých spolužáků byl kdesi a kdysi zaslechl, že se, jak říkáme, češtinou obírám; jinému pánu při tom napadlo, že jsem nějakou komedii přeložil, ano, jedna z přítomných paniček se nyní upamatovala, že mě v Praze jednou něco čtveráckého o ženských *deklamirovati* slyšela— slovem: v okamžení stalo se ze mne divotvorné zvíře, tak že na mne všickni kolem sedící s nezamknutými ústy hleděli.

I nevěděl jsem, jak si pomoci, nežli že jsem plný skromnosti všechny zásluhy, jimiž mě staří

i noví přátelé tady jako zasypati chtěli, všemožně setřásal a řekl: „Paničky, slečinky a pánové — dobře máte, češtinou se obírám; ale můj Bože, jaká to zásluha? Vy byste snad něco podobného dělali, kdyby vám času zbývalo. To musíte ale jednak v kuchyni a při dítkách, jednak při šperku a na bálích, jednak při oučtech a revizích se meškati, a zbývá-li kdy trochu toho skoupě odměřeného času, musíte opět na procházky, na spolky a na jiné potřebné věci mysliti. To je u mně všecko jinak. Já nemám ani kuchyně, ani dítek; na šperky a bály nedbám, a ouřadem nebo revizí soužiti se nedávám. Nemusel-li bych tedy Pánu Bohu den zhola ukrádati, kdybych aspoň *něco* nedělal? I obírám se tedy češtinou! Mimo to jsem blázínek, a myslím si: veliký, drahý, nevyrovnaný poklad jest jazyk národní — jazyk mateřský, a tento jazyk nemilovati, nezvelebovati, anebo z pouhé nedbalosti, lenosti nebo lhostejnosti ani ho neuměti, znamená tolik, jako zapírati svých rodičů, nehlásiti se k svému národu, nevděkem zpláceti drahé vlasti, ničehož nevěděti o národní hrdosti — slovem: nemíti v těle kouska cti a zasluhovati opovržení všech šlechetných. — Co se dále té přeložené komedie týká, musím se přiznati, že mi v skutku jednou takové bláznovství napadlo,

a že jsem jistou komedii — nepřeložil sice, ale překladateli přepsati pomohl, a tudy snad slávy své počátek založil; ale stran té třetí věci, totiž toho čtveráckého *deklamirování* o ženských — to se rád před vzácnou společností vyznávám, že na světě milejšího vyražení neznám, nežli je vychvalování krásného pohlaví, zvláště když na mne tak spanilýma a milostnýma očima hledí, jako dnes tuhle v oudolí Roztěžském. Nechť se to pak děje způsobem vážným nebo čtveráckým — chválu je vždy dobře přijmouti, a hana v ústech šprýmovných nebolí. — Pán Bůh nás račiž vespolek zachovati, a sklenice naše na zdraví všech přítomných naplniti! Píme ho!“

„Píme ho, píme ho!“ zvolal po mé orací hlučný chorál okolo sedících, nalévaje do sklenic, až přetýkalo.

„Bratříčku!“ zvolal pan kancelářský z blízkého panstvíčka, a padl mi okolo krku — „bratříčku — *diesen Kuss zum Freundschaftsbunde* — já nevím, jak bych to po česku vyvoslil, ale však ty mi odpustíš; my víme dobře, že jsi *zamasatělý Čechoslovec!*“

„*Bravo, bravo!*“ tleskali někteří ze společnosti — mně ale káplo při tom něco na nos. I pozdvihnu oči, a hle! buďto mou dlouhou řečí anebo zvoláním pana kancelářského přičarováni,

vznášeli se nám nad hlavami začernalí buráci a ti byli první kapku na můj nos pustili. Hosté tímto neočekávaným úkazem pobouřeni rychle vstávali a bědovali; každý zpomínal na domov, a žádný nevěděl, jak se za sucha do svého doupěte dostane. Někteří, a to zvláště z nejbližšího okolí, utíkali do svých kočárů a těšili se, že rychlým cvalem přicházejícímu lijavci ujedou. Jiní zase — a mezi nimi také já — vidouce, že není možno před nastávající slotou domova pěšky dostihnouti, odhodlali se s hrdinskou resignací v lázenském stavení déšť přečkati a třeba celou noc pobyti. A jaké zlé mohlo nás také potkati, kde hospodář a kuchařka otcovsky a mateřsky o nás pečovati slíbili?

Vítr začal vysoké topole ohýbat a kotouče prachu k jich temenům povznášet. My se ukryli před ním do pokojů vedlé tanečního sálu, rozhostili se za stoly, a začali si v bázni boží čas hovorem, pitím a sousedskou bulkou krátit. Při bulce (já bych se vlastně neměl prozradit, neboť každý, kdo mě zná, ví, že jsem špatný bulkář), při bulce tedy seděli jsme: pan kancelářský, pan polesný, pan učitel a moje osoba. Za introdukci k tomuto přátelskému karbanu mohla se považovati ještě velmi učená rozmluva o češtině, kterouž ale, kdybych tuto trefně popsati měl, aspoň

Lichtenbergovo nebo Jean-Paulovo péro míti bych musel. —

Mně i zajisté mnohým přátelům jazyka našeho se již přihodilo, že netoliko nevědomí hloubálkové a posměváčkové z krve německé otázku před námi prohodili, jak se *to* neb *ono* z mluvy jejich v jazyku našem vyjadřuje, ačkoli snad právě tentýž smysl buď z latiny, řečtiny neb francziny na strom jazyka svého byli vštípili — a takové otázky bývají moudrému k smíchu! Přihází se ale také někdy, že rodilí, pouzí Čechové, zavedeni jsouce buďto jakousi dětinskou nedůvěrou a bázní, aby ani jednoho slova cizího v jazyku našem se nenalezalo, aneb nevědomostí, že ani jednoho jazyka živoucího není, kterýž by nebyl méně více slov z jazyků jiných přijal, a že přednost jazyka hlavněji v ústrojí čili organismu jeho, nežli v čistotě a přesnosti pouhých slov záleží — pravím tedy, že sami rodilí Čechové někdy po českém názvu těch neb oněch věcí se vyptávají, kteréž byly již za nepamětných časů nejen v jazyk náš, ale i v mnohý jiný z cizího pramene přetekly, a ježto překřtívati by zbytečno, nebo i neplatno a nemožno bylo. Ale v Roztěži měl jsem ještě jiných oříšků rozlouskouti! Nejen že na mně věděti chtěli, jak se to neb ono z krajů cizích u nás jmenuje, ani jmena

dobře, *pouze* česká neobstála před jich kritickým parátkem.

I nevěděl jsem již, mám-li se smáti nebo zlobiti! Sotva jsem byl pana kantora ubezpečil, že může směle *basa*, *klarinet*, *flétna* říkati, jakož naši předkové dělávali, berouce v hudbě všelicos od Vlachů a Francouzů na půjčku: zarazil mě pan kancelářský otázkou: „Jakž ale máme *houslím* říkati?“ — A měl vlastně právo k této otázce, neboť nevěděl, kde toho slova kořínek hledati, a nežli jsem nabyl času, abych mu byl k pomoci přispěl, ujistil ho již pan polesný, že se housle vlastně *skřipky* jmenují, jakž prý to byl v Prachynsku a Táborsku, v těch nejzachovalejších krajích českých slýchával.

„*Fiat voluntas tua!*“ pomyslím si v duchu, a začnu karty míchati ....

Rád bych také toto své vypravování hodně promíchal, a protož jsem k němu těchto několik posledních kvítečků přimísil. Povšimnouť si jich snad začátečníci na drsnaté dráze spisovatelské — ti především, jižto se plody pěkné literatury obírati chtějí — a uvedou si na mysl, že ne libování-si v neobyčejných, semotam pracně sehnaných a potom na zdařbůh užívaných slovíčkách, alebrž v *tom jediném* jich čest a zásluha záležeti bude, když nejdříve co možná srozumitelně

a jazyku českému přiměřeně, pak teprva plynně a ozdobně psáti budou.

„Kopská duška“ — „denárský touš“ — „šest a dvacet!“ .... bylo po bulce, a já ji shrábnul. Náhodou vyhrávají lidé celá panství, proč bych nebyl já mohl bulku vyhrat? Se smíchem vysejpal jsem peníze s talířku, an se tu za mnou kdosi ozval, řkoucí: „Dobrého zdraví, panáčku! Pěkně prosím — dajte mi také krejcárek!“

2.

Slova, jako byla tato: „Pěkně prosím“ a t. d., potřebí jenom jednou slyšeti, a mezi sterým skuhráním lenivých, svévolných, zakuklených žebráků je člověk zase pozná. Jeť mi také věru tato prosba se svou upřímností a viditelnou potřebou (vyjmu-li bázlivě sklopené oko neb ostýchavá ústa skutečných a nevinných žebráků) ze všech žebrot nejmilejší — dá-li se vůbec dokládati, že může věc milá býti, která člověčenstvu kusa cti nedělá. Sotva tedy za sebou hlasu zaslechnu, vyndám krejcárek z kapsy (z bulky jsem ho dát nemohl, neboť z peněz vyhraných ubírati, to přináší neštěstí) a podám jej srdečnému suplikantovi.

„Paplať Pánbůh!“ řekl drátenník, a okolo rohu se otočiv, přistoupil s novým „Pěkně prosím“ k panu kancelářskému. Ale pan kancelářský nebyl v dobrém rozmaru. Zdálo se, že byl již tuze mnoho do pěti bulek dal, i nebyl tedy při chuti, ještě jinému dávati.

„*Verdammtes Bettelvolk!*“ zvolal mrzutý. „*Man hat nicht eine Minute Ruhe!*“

„Aj, aj, pane vlastenče!“ zasmál jsem se hněvu ouřednickému; „račte pomysliti, že s potomkem těchže rodičů mluvíte, od nichžto, alespoň dle jmena, sám pocházíte!“

„Jakže, pane?“ zvolal v historii národů ne velmi prohnaný mužíček, a v tvářích se zapálil.... „Ale arci — vám je snadno žertovat, an jste bulku shrábnul; a protož můžete také světoběžníkům a „*dnozlodějům*“ něco hodit.“

„O, já bych celé království rozdal, že mě náhoda s tak slavným slovotepcem svedla, jakož vy jste, zrcadlo všech kancelářských, pane — kancelářský!“ zvolal jsem jeho mrzutostí rozveselen. „Zdráv budiž váš „*dnozloděj*“ i všeliké stvůry, jakovými ještě svůj úřední koncept kdy obohatíte! Pí, příteli Tatranský, pí! neboť ty jsi křemen, o který se ocelový vtip tohoto panáčka otírá a jiskry vydává. Pí — a potom ještě jednou pána o krejcárek popros!“

„Dva groše ven a dva do bulky! — *Pro!*“ ozval se v tom pan kantor, a postrčil karty ke mně, jenžto jsem měl zase dávati.

„Zpropadené žvatlání!“ horšil se pan polesný, prohru vypláceje, a osopil se potom na ubohého drotára. — „Táhni ze dvéří! Pane lázenský — vyveďte toho tuláka!“

Já tomu však zabránil. Nechav zatím bulku druhým dvěma bojovníkům proti kantorské zkušenosti hájiti, sám pilnější zřetel na Trenčinského Slováka jsem obrátil.

Byl ještě mladý, asi pět a dvacetiletý, muž pěkného zrostu, ale poněkud zdivočilého pohledu. Oděv jeho byl až k ustrnutí zedraný. Prsa měl obnažena — zbytky košile na rukou a kus bývalého pláště na bedrách, ano i dlouhé zcuchané vlasy jeho byly tak naskrz promoklé, že se dalo snadno o dobrotě klobouku jeho souditi.

Někdejší kulatost jeho lící byla ztracena, barva jejich vybledlá, a veliké oči jeho byly vpadlé, ztrhané; — hledělo z nich opilství. Přece však spočívalo v celé té tvářnosti cosi tak bolestného a dojímavého, že se mi bezděky srdce k outrpnosti pohnulo.

Bylo mi, jakoby oživělá strast předemnou stála. Když jsem ale lázenskému poručil, aby ztrápenému brachu sklenici piva a kus chleba

dal, shledal jsem, že ta strast pozemským nápojem a pokrmem nepohrdá, a hospodář mi pověděl, že se Janeček po celý rok v okolí zdržuje, v létě na poli pracuje, v zimě u sedláků podělkuje — že je dobrá duše, ale že také pálenku nad míru miluje....

V druhém pokoji sedělo několik paniček a slečinek. Zunkaly kafíčko a poklepávaly.

„Ale, milý Bože!“ ozvala se teď mezi nimi ona, kterážto mě byla v Praze deklamovati slyšela, a nyní si pátý šáleček nebeského nápoje nalívala; „ty milý Bože, pane ****, jak pak můžete vést konversací s takovým člověkem, jako je tenhle otrhaný tulák!“

„I vždyť je také boží stvoření, má nejmilostivější!“ řekl jsem blíže přistoupiv — „a k tomu všemu hodně dobré, srdečné, upřímné stvoření!“

„Aj, aj!“ prohodila čtveračivá dceruška ranhojiče I—ského; „pan *** mluví o dráteníku, jakoby o milém bratru rozprávěl!“

„Nejináč, má ostrovtipná slečinko! A tuším, že se ho v této mnohovážené společnosti snadněji než kde jinde ujmouti mohu. Za jedno je to náš pokrevní přítel, a za druhé poznáte v něm člověka, jenžto se tím krásným a lidu nejhodnějším citem honosí, a kterýž také bezpochyby vás všecky, moje spanilé, jako nebeský oheň proniká.“

Milé paničky a panenky nevěděly, jak mým slovům porozuměti. Hleděly na sebe, jakoby byly s nebe spadly. Já je nechal okamžik hleděti, potom ale, nedaje si do řeči skočiti, začal jsem zase novou oraci.

„Ano, moje nejmilejší — chtěl jsem říci, nejváženější! račte se diviti, jak diviti — ale co se týče puntíku prvního — dráteník je dozajista náš pokrevní přítel, neboť pochází tak dobře z krve slovanské, jako my. Nevím sice, jestli veškerá vzácná společnost již o slovanské krvi slyšela, nebo jestli jí byl už někdo vyjevil, kdo její praotcové a pramatinky bývali; nevím, jestli se jí kdy poučení dalo, že tuto kolem sedící vesměs potomkové nejčetnějšího a nejrozsáhlejšího národu jsme — (poněvadž někdy češtinou se obírám, osměluji se, moji nejdražší, také *sebe* k vám, jako Čecha k Češkám počísti) — nevím, já řku, jestli se vám již do srdce vštípilo, abyste krev slovanskou milovaly, všechny z ní zrozené za bratry a sestry považovaly, hrdy přitom jsouce, tím pomyšlením, že k velikému kmenu lidstva náležíte, kterýž nepřítelem cizím i domácím přečasto utiskován, potlačován a zhuben byv, přece vždy a napořád jako zvláštní milostí boží v kořenech se udržel a nyní k radostnému květu krásné pupence vyrazil; nevím,

řku ještě jednou, jest-li jste, ušlechtilé Češky, o tom všem kdy co slyšely — neboť za dětských let máte s panenkami co hráti, musíte kratochvilné čtení „*für deutsche Töchter*“ přeříkávati, a „*je suis, tu es*“ nazpamět se učiti; za panenství nastává študium o módách, skládání zamilovaných psaníček nebo přepisování kuchařských receptů — a dále doléhají na vás ještě jiné a důležitější starosti. Nebylo by tedy divu, kdybyste o věcech, které jsem tu pronesl, ještě ani slova nebyly věděly! A *posito*, že jste nevěděly — já o nich s vaším dovolením promluvil — nyní o nich víte, a já jsem přesvědčen, že od té chvíle každého Slovana za pokrevního bratra považovati, a nejen hezkého a zámožného, ale i neouhledného a chudého syna krve slovanské milovati budete, buď on si Čech nebo Rus, Polák neb Chorvát, Hanák nebo — dráteník.“

„Ale proč pak se neoddají ti dráteníci něčemu pořádnému?“ navrhla mi nyní kritická panička. „Jakž pak má člověk ty svévolné lenochy návidět? Nemohou-li pěkně doma zůstat a řemesla nebo jiné živnosti se chápat?“

„Nezmožitelný běh lidských osudů vykázal jim cestu do světa, i nelze jim tedy za humny zůstati, má nejmilostivější! ledaby do keřene býti přestali, čím dosaváde jsou!“ odpověděl jsem

s tváří co možná učenou. „Především ale musela by se otčina jejich proměniti v ourodnou krajinu. Pusté hory musely by se snížiti, kamenitá půda změknouti; místo nízkého ovsa muselo by se v ní také žito a pšenice dařiti, místo selských brambůrků také řemeslnický hrášek vyrůstati, místo —“

„Ale pane na nebi!“ vskočila mi do řeči hospodyně D—ského pana vrchního, dáma srdce nad míru měkkého, kteráž k vůli roztomilé společnosti, dobrému kafíčku a přátelskému poklepání se byla zdržela, ačkoli na ni pěký kočár čekal. „Pane na nebi!“ řekla — „což je dědina těch dráteníků opravdu tak chudá, jak nám povídáte?“

„O, má nejlaskavější!“ odpověděl jsem slovy outrpně nastrojenými, „to je ten nejchudší kraj v celém požehnaném Uhersku. A protož nejen tato příčina, nýbrž i ještě jiná, a to právě taková, jakáž před očima outlého pohlaví ženského té největší milosti nalezá — totiž *láska* žene dráteníka do světa, kdežto se k milosrdenství lidskému jen proto utíká, aby pak s ustřádanou summou peněz opět domů se navrátit, svou Majolenku za ženu si vzít a svatbu vystrojit mohl.“

„Ah, vida — to se mi líbí!“ ozvala se páně učitelova sestra, čtyřicetiletá panna. „To je hezká

věc, že na své holky pamatují — ale to by mohli také jinde dělat, a nemuseli by právě v té své chudé zemi zůstávat. Či myslíte, že ji mají také tak rádi, jako svá děvčata? Blázínkové! Jejich holkám se nedivím, ty snad jakživy nic lepšího nevidějí; ale mužští přicházejí do světa a zhlídnou jiné, krásnější země —“

„A poznají, že jsou v cizině!“ dopověděl jsem bezděky poněkud horlivěji, nežli jsem z počátku obmýšlel. „Oni vidějí a poznávají krásnější kraje; — oči nalezají pastvu, ale srdce jejich přichází na ouhor. Srdce jejich zůstavuje všechnu rozkoš doma, kolébku svou, rodiče svoje, bratry a přátele svoje i milenku svou. I mohl bych vzácné společnosti několik příkladů vypočísti, kde se Trenčinským Slovákům v Čechách lepší zaopatření naskytovalo, než jakového se kdy chudáci — dle domnění našeho — v otčině své nadíti mohou; oni ale v takovémto případu vždy jen vlasatou hlavou potřásli a řekli: Ne, ne, milostpane — zaplať Pánbůh! my půjdeme domů! — A tato jich *přirozená láska k vlasti* byla, velevážná společnosti! druhou příčinou, že jsem dráteníka milosti vaší poručiti se osmělil.“

„Nu, to bych také nevěděla, co by mě do země táhlo, kde chudoba s nouzí zůstává!“ ozvala se na to ranhojičova slečinka. „Kde se nám

dobře vede, musíme rádi bydlet — soudila bych dle svého rozumu; a kde máme hodně mnoho vlastního, tam je, řekla bych, naše vlastní vlast!“

„Ah — ah — ah, vy dovádivá, vtipná pokušitelko!“ zvolal jsem jako plný podivení; „takovéto zbraně neračte proti mně slabému užívati! Proti žihadlům, jakových v Saphirově Humoristu nasbíráte, nemám ničeho, nežli prosbu: Neračte se přetvařovati! Veškerou vzáenou společnost prosím za svědka, nedělá-li tato andělská slečinka, jakoby nevěděla, co je láska k vlasti? Mně se to ovšem již také u jiných děvčat českých přihodilo, že se tvářily, jakoby nevěděly, že by v jejich srdéčku kromě lásky k pěkným šatům, k tanci, k milenci a leda k rodičům ještě jiná láska místa míti mohla: však to byly jen potměšilé čtveračky — ty mě chtěly jen pokoušet. Ony předobře vědí, že mají také tak velké, tak citlivé a vřelé srdéčko jako Francouzky, Angličanky, Španělky, Němkyně, Polky nebo Italky; ony předobře vědí, že mají takové též příčiny vlast svou milovati, jako dcery všech jiných národů; ony předobře vědí, že je láska k vlasti jakousi pýchou a národní hrdostí rozněcuje, a že, když řeknou: *Já jsem Češka!* všecka srdce našich mládenců k nim zalétají

a k nohoum jim padají. To všecko vědí — ale právě jako tato slečinka nechtějí to někdy na sobě ukázati —“

„Peníze došly, pane ****! — kasa je prázdná!“ zkřikl tu na mne hráč, jenž byl místo mne k bulce přisedl. „Budete hráti dále?“

„I což je o hru!“ řekl jsem, paničkám poklonou se poroučeje; „ale nerad prohrávám! Jednejte se mnou milosrdněji, páni vlastenci! Pomyslete, že jsem paničkám a dceruškám vašim slovo Páně hlásal, a tedy něco jiného zasloužil, nežli abych bulku za bulkou prohrával.“

I chtěl jsem již opět sám k stolku přisednouti, an se najednou venku zpěv ozval, vycházející z úst — dráteníkových.

„S dovolením, pánové!“ řekl jsem tedy ještě k svým šťastnějším soudruhům v nešťastné bulce. „Slovutný krajan tohoto zpěváka, slavík na Dunaji, pravil jednou:

Úšklebo, nekřič nám, že oper, že nemáme divadla!
. . . . nám pěje lid!

I nebudu vám nyní radosti a bolesti pravdy této doličovati, vykládati a objasňovati; neslyšel jsem ale již dávno českou zpěvohru, a prozatím se tedy tímto surrogatem potěším.“

Na dlouhé chodbě, z nížto se vchází do sálu a do lázní, bylo se shluklo několik služebných

děvčat, něco dětí a mladé chasy, kteráž tu před lijavcem outočiště hledala. Nezi nimi stál drátenník a zpíval:

„Proti fare mostek
Kolébá se,
Na ňom jetelinka
Zelená se;
Jetelinka krásná,
Někosená,
Tady moja milá
Odvezená!“

Kdo se jen poněkud s nápěvy národních písní Slovanů seznámil, zajisté již nejen jich náramné bohatství a podivnou rozmanitost, nýbrž i jich líbeznou trudomyslnost, hravou bolest a sladké toužení pocítil. Já alespoň mohu říci, že mě zpěvy našich pasaček nebo ženců, rovněž jako písně po světě se toulajících Uherských Slováků nejednou více potěsily, nežli draze placené hrdlo na prknech divadelních. Ale zpěv ubohého Janečka, jak se tu po lázenské chodbě rozléhal, měl cosi nadobyčejně dojímavého. Byloť říkaje na zpěváku viděti a z každého zvuku slyšeti, že mu píseň ze srdce vychází. Pozorně poslouchali ho děvčata a hoši, až pak on sám smutně dokončiv, vesele zavejsknul a na to skotačivou maděru zpívat a tančit počal.

Když byl hotov, padly jiskrné oči jeho na mne. Tvář jeho byla veselejší, nežli jakovou nám byl v pokoji ukázal, a tancem poněkud rozehřálý přistoupil ke mně.

„Dobrého zdraví, panáčku!“ řekl; „já jsem si za pintu vašeho piva malú veselosť urobil. Ale dajte mi ještě sklenku pálenky — aby jsom si velikú radosť urobil . . . .

Zazpívaj, slavíčku, v zeleném háječku,
Urob polehčení mojemu srdéčku!“

„Kdyby to byla pravda, žeby ti jediná sklenka pálenky polehčení způsobila,“ odpověděl jsem, „věru, tu bych ti dal snadno nalit. Zdá se mi ale, příteli, že jsi dnes již několik skleniček vyprázdnil, a že nemyslíš na nic jiného, nežli na pálenku.“

Drátenik se na chvílku zamlčel a roztrhanýma rukávama opocené čelo si otíral. Oči jeho upřely se k zemi, jakoby ze skla byly, a ústa jeho otevřela se posléze k temnému zpěvu:

„Žáden něví, čo je láska,
Kdo ju nězkusil“ —

potom ale, jakoby se byl mermomocí z trapných myšlének vytrhnul, promluvil ke mně: „Veru, němyslím na nič, len na pálenku. Ale čo je pánům do toho, čo chudobný drotár robí? Já něborák zomrem, a vy nězaplačete.“

„Pro opilce žádný nezapláče, to máš pravdu," řekl jsem na to. „Ale ty nemáš být opilcem, nemáš den po dni lenošením ztráceti a na zemření mysliti. Raduj se na světě a pracuj jako bratří tvoji dělají."

„Já němám žádného — žádného potěšeňa na svete!" vzdychl si Slovák, „a na moju dušu, zlatý panáčku .... kebystě vy němal žádného potěšeňa, také bystě rád zomrel."

„A co pak chceš, aby tě potěšilo?" ptal jsem se outrpně. „Mlad jsi, zdráv jsi — a svět je veliký. Proč pak jsou bratří tvoji veselí? A jsou také chudí, jako ty."

„A čo myslítě, panáčku, že mňa chudoba trápí?" namítnul mi drotár prostosrdečně. „Veru, já jsom zdravý a umjem dobrú prácu robiť. Bráti moji nějsú ale chudobní ako já; majú mamičku, sestry a frajerečky, a pre ty robjú ve dne v noci. Ale já? veru, já němám žádného, pre koho bych svetom chodil na prácu."

„To je ovšem smutné, nemáš-li přátel a příbuzných," dosvědčil jsem ubohému. „Ale cizí lidé nejsou povinni, žebrotu tvou trpěti a lenocha almužnami živiti, a já tady právě slyšel, že jsi lenoch. Celé okolí tě nazývá darebou —"

„Ně, ně — já nějsom dareba!" zvolal Slovák slovy mými najednou popuzený. „To něch si

žádný němyslí! Nešťastný jsom — ale ně daromný. A kebystě, panáčku, veděl, čo moje srdce trápí, pri sám Bohu — vy bystě nerekli, že jsom darebák.“

„Nu, tedy pojď sem a pověz mi — pověz nám všem, co tě trápí, abychom o tobě křivě nesoudili!“ řekl jsem drátenikovi, a pojav ho za ruku, uváděl jsem ho do pokoje. On se ovšem poněkud zpouzel a ještě před prahem mě zastavil, řka: „Panáčku, já nebudem rozprávať. Oni by sa ubohému drotárovi smáli — a já jsom zlostný!“

„Naše panička jsou měkkého a outrpného srdce“ — domlouval jsem nesmělému. — „Neboj se, ony se ti nebudou smát, nýbrž politují tě a nebudou pak zle o tobě mluvit. Vidíš, tamhle těm panenkám budeš o svém neštěstí povídat.“

„Tým panenkám?“ ptal se dráteník a pohlížel pronikavýma očima na mou společnost.

„Narováš, mamičko, narováš,
Komu to děvčátko vychováš?“

začal pak zase dle obyčeje svého zpívati, a doložil konečně: „Ano, budem tým panenkám povídati. Majú snad tyéž verných šuhajů, milých mláděnců, a veru, něchcel bych, aby sa tým vedlo, ako mně.“

Na to vešel se mnou do pokoje, a já přistoupil k ženštinám.

„Velevážená společnosti! moje milostivé přítelkyně!“ začal jsem k nim mluviti. „Opět se opovažuji a hosta vám přivádím, kterýž nám dnes již velmi příhodnou příčinu k pěkné rozprávce podal. Až dosavad znáte tohoto mladého Slovana jenom podlé jeho nynějšího konání, a protož je možná, že ho z nepravé strany posuzujete; on však hodlá nyní před vámi oponu svých prvnějších let odhaliti, a tudy padne snad teprva pravé světlo na život jeho. I nakloňtež tedy ucho milostně ke slovům jeho a pomyslete dle své přirozené laskavosti, že není člověka tak nepatrného, aby nebyl život jeho jako kniha, v nížto se jiní k poučení i k potěšení přebírati mohou.“

„I jen ať povídá, ať povídá!“ zavznělo ze rtů všech ženských; a drátenik, zahaliv se co možná do chatrného pláště, opřel se o stěnu, a na chvíli jako v hlubinu divných myšlének se potopil. Potom pozdvihl oči, z nichžto dvě veliké slze svítily, z hluboka si oddechl, a tichým polotřesoucím-se hlasem začal vypravovati příběh svého života, kterýž tuto dle způsobu jeho podávám, netroufaje si ale říci, že jsem jednoduchých, tím však dojímavějších slov jeho dostihl.

3.

....„Němyslitě si, milosťpaničky a slečinky, že jsom vždy tak otrhaný choděval, a vždycky pálenku pijal, ako ma včil vidítě. Moja zlatúšká dědina němá istě tak bohatých polí, tak úrodných stromů a tak pohodlných domů, ako česká zem; je to ale preca moja milá, drahá dědina — a nebol bych ju za žádný kraj ve svetě promenil. Němyslitě si dále, že doma též tak bědně a ošarpaně chodíme, ako v cuzině. Nazbytok němáme ničoho — to je pravda; ale veselosť bývá preca na tvárách našich a spokojenosť v srdcach našich. V čistej košeli a pekných čižmách zatancuje si u nás mládeněc ve svátok pri huslách a pri píšťale, ako by bol kníže pán; laskavo usměvá sa naň hezúčká děvča a hrá mu hybkými prsty v dlhých, uhladěných vlasách, a otcové i matky sejdú sa v krčme alebo na lúce okolo mládeže, a že nemóžú s nimi o závod dováděť, zpomínajú si na mladé léta, alebo vypravujú, čo kdě v cuzině zkusili. Jedni vyberajú v hlave medzi mládenci ženicha pre svoje dcery, druzí pozorujú medzi děvčaty, ktorá by sa najlepše k synoumu hospodárstvu hodila.

V našej dědině boli rodičové moji skoro najbohatší. Dědina je veru len malá a chudobná;

nebolo tam tedy velmi mnoho treba, aby sa človek bohatým nazýval. Hodná chalupa, kus pola a zahradka bolo celé naše jmení. Na predku v chalupe bývali rodičové — já, jejich jediný syn — a starý strýc, matkyn brat; v zadku, za našou svetlicou, stály v chléve tri kravy s pjatima kozami. Dal-li Pánboh dobré léto, rodilo sa na poli pekné žito, lebo aspon oves a zemáky. Na zahradě stálo několko zkřivených sliv a velikých ramenatých hrušek.

Povídám o tom, abystě veděli, že rodičové na svój stav dost mali, a pak abystě pochopili, ako ma milovali, keď syna svojho vác že celý statok si vážili. Ach, já jsom veru mal dobrú matku a hodného otca ! Keď jsme sa o svátkách schádzavali, němal nikdo tak blýskavú košelu, tak čistú kabanicu a pekný klobúk, ako já na se. To bola matkyna radosť, keď ma švarného medzi ostatními viděla; a otěc nědal si eště na staré kolena zabrániť, aby něbol zimného času na několko něděl mně k vóli do sveta vybehnul. Matka uprádala medzi tým doma svój lan, a brat jej pomáhal pri hospodárství; otěc ale vyhladával s drátem a pascami dobrých ludí, a to šetko, len aby pre mňa trochu peňazi vyrobil.

Já jsom sa veru rád pekně nosil, rád sa zavesclil, ale jsom i rád pracoval. Z počátku

šetko len pre dobrých rodičů — pozdějšje ale ešte pre někoho iného. Ach, moje zlatúšké panenky — tu děvčinku maly jstě viděť! Vy jstě tu krásné, to je pravda — hezúnké jsú v Čechách děvčátka; ale vaša vzácná krása je mi velmi vysoká a vzdálená. Vy jstě celé v pekném šatě ukryty, sprosté oko něví čomu veriť. Ale s našimi děvčaty je to šetko inák. *Jak* a *čo* jim Pán Boh nadělil, to je na nich viděť bez šetkého zakukleňa; a to děvča súsedky vdovy bolo od Pána Boha tolko darů dostalo, že to němožno jazyku ludskému ani vypísať. Jmenovali ju Hanička. To nění sice nič obzvláštného, a mnoho děvčat sa tak jmenuje. Ale tak iskrných očí, tak belúškých a červeně prekvítlých tváriček, tak lesknavých zúbčeků a tak hustých, dlhých vlasů na tej malej hlavence — toho šetkého němalo žádné iné děvče daleko široko. Keď sa Hanička zasmála, bolo človeku, ako by sa na jasnú božú oblohu díval; bola-li smutná, zdálo se, že mlhavý jasenní deň na zem pozérá. A keď okolo oken po dědině běžala, zdálo sa všem ludom ve svetlicách, ako by sa jim postava z púhého vetoru před očima míhala — tak lehúčký, tak létavý bol její krok; a preca keď ju zase človek pri tanci v rukách držal, tu poznával, že ta útlá a preca plná postava nění z ve-

tru, lebo od púhého vetru nerozhárá sa tak srdce, ako sa mně pri něj stávalo.

Už ako děti jsme spolu hrávali, a radosť moja bola, keď jsom jej mohel něco po vóli urobiť. Z najpeknějších květočků, jakéž len po našich polách rostly, pletával jsom jej venčeky lebo svazoval kyticu. Najlepších koláčů, jaké moja matka pekávala, tých jsom jej donášel. Z tenúčkého žlutého drátu upletol jsom jej krásnú klec, a vykrmil mladú penkavu — ach, mnoho dětinských her musel bych včil vypočítať, ktoré jsme pri našej sprostotě mávali. Rodičové naši neprekáželi nám v radosťách, a treba matka Haničkyna najchudobnějšá vdova bola, zdálo se preca, že jej něbe dcerušce k vóli žádné bídy trpět nědává, ba ako divem potrebných vecí jej uděluje, a že tedy obzvláštné požehnáně na děvčati spočívá.

Mně bolo dvadcat — Haničke šestnáct let, keď jsme o svatbe rozprávať začali. Mně nebolo inák, než ako bych do ráje nakukoval, keď jsom si nastávající časy na mysl uvádzal. Šťastnějšého človeka nebolo na celém dalekém svetě. Prjátelé mi vinšovali štěsťa — jediný starý strýc krútil pri mých radosťách hlavú, a něraz i starostlivé slovo o mojim budúcím životě prohodil. Něvím, synku, něvím! ríkával; ale Bože daj, aby ti Haničkyna marnosť zármutek nepripravila.

To je vrtivosť, to je nestálosť — ako jarný vetr. A tys prudký ako blesk. Něvím, synku, něvím! — Strýc mal istě pravdu. Hanička bola ako vetr, a něraz způsobila mi trpkú chvílu. Už ako dítě zahodila někdy mój najpeknější venček, a sáhla po jedinom květočku, ktorý jej cuzí mláděněc podával. Peknú klec roztlúkla a penkavu pustila. Keď jsme boli u muziky, púšťela sa do kola s iným jonákem, a najpeknější pentlu odo mňa darovala inému děvčati. Ale já to šetko len mladosti pričítal a pri svej žalosti vždy vrúcnější jsom ju miloval. Ach, veď pak ona sama chybu svú poznávala, keď jsom jej s ťažkým srdcom alebo v hněve výčitky činíval, a s plačom padla mi okolo krku a slubovala, že sa polepší. Já jej uveril, lebo hodiny našeho smíreňa boly ty najsladší, a těšil jsom se tým, že po letách srdce její ochladně a hlava k rozumu prijdě.

Já němyslím na nic zlého, říkávala pri tom slzíc. Uvěr mi, Janíčko! Tys mi nade šetko najdražší. Ale něvím, čo ma to popudzuje, že bych se ráda i iným zalúbila — ale ně ako těbe — to ně! Mňa to těší, keď sa iný na mňa usmívá; je mi ale veru šetko jedno, nech sa kdokolko usmívá. Odpusť mi!

A prosba lásky je velká i zapudzuje hněv ze srdca ludského. Odpustil jsom teda Haničke

raz i dvarazy — odpustil jsom jej vždycky; a s novými sluby lásky její odešel jsom konečně i do sveta, jakož je u nás obyčaj. Něboloť mi toho arci k živobytu treba; bol bych sa ale styděl, kebych samojediný z našej dědiny ničoho něbol zkusil a o ničom rozprávať něznal, ak to v cuzích krajnách vypadá. Chcel jsom také veselú svatbu strojiť, a k tej mi istě doma peňazí nezbývalo; tých sa mohlo len v cuzině vydělať. Najvác ale doléhal na to strýc, abych najméň rok i dve léta ve svetě pomeškal. Do toho času malo sa ukázať, zdali ma Hanička uprímne miluje a vernou mi zostane.

Láska moja bola silnějšia než strýcovo pochybováně i než moja bázeň, kerá chvílkami na mňa dopadávala, a slzy Haničkyné boly na konec pri lúčení našom tak hojné a uprímné, že všecku něduveru z ňader mojích splákly. I němyslil jsom na bolesť rozlúčeňa, ani na ztrátu, která by mňa v tom čase potkať mohla; ale myslil jsom len na svoje navraceně a na šťastné leta po navráceňu.

I odešel jsom do sveta, jako jsom za let chlapeckých na malú zahradku vybjehal, keď tam stromy ve kvetě stávaly. Šetko se na mňa smálo — a já sa smál též na šetko. O žádnom něsmýšlel jsom zle, i bol jsom té bláhovej very,

že také v žádnom nič zlého nevezí. Dni a nedele utékaly ako voda, lebo v myšlénkách bol jsom porád u Haničky a pak jsom pilně robil svoju prácu. Muselť jsom medzi tím arci také s krajany obcovať; ale veru žerty jejich ma netěšily, a každé útraty strachoval jsom sa ako velké škody. Najmilejšé vyraženě moje bolo, keď jsom pod šíré nebe sa dostal, a uzlík svój otevrel a uschované peňaze prepočítával. Nemyslitě si, pekné slečinky, že to bolo lakomstvo — já miloval svój poklad pre jinú príčinu. Veď bol každý krajcar, který jsom uložil, malý stupeň k mojemu budúcímu štěsťu, a takových stupénků mal jsom, bohužel! velký počet prekročit. Ale Bóh mi poprál síly a vytrvanlivosti. Než ubehlo půldruha léta, mal jsom v ranci sto rýmských, a keď jsom k nim posledný groš položil, bol mi deň radostný, ako veliký svátok, a deň posledný, ktorý jsom v cuzině premeškal.

Konec bolo šetkému túženu, a jako novorozeňátko viděl jsom pred sebú len život radostný. I spechal jsom domů — a pri tom spechání zlobil sa na vetor, že čerstvejš okolo mna letěl, a mňa pospíchajícího něboráka na svoje krídla nevzal.

Málo čo bol jsom po celý ten čas o svej dědině zaslechnul — a skoro nič o svej nevestě. Z našej dědiny nebolo mnoho známých ve svetě, a já po novinách také nedychtil. Pri svojej dů-

vere očakával jsom to najlepše. Dílem bol jsom tak učiniť strýci prislubil. — Něptaj sa, synku, po Haně, reknul ke mně, keď jsom odchádzal. Dělaj, čo dělaj — ale moja rada bolaby taková. Bude-li děvča ako rákosí vetrom sa klátící, darmo bysi svú dušu v dalekej cuzině pri němilých novinách zarmucoval; bude-li ale pevná, ako na uprimnú něvestu sa svedčí, vynahradí těbe prvé shledáně šetku bolest, ktorú snad v cuzině proto učuješ, poněváč celý čas o děvčati ničeho nědoslíchneš.

I letěl jsom teda včil domů, a nězнal ani, bolo-li sa medzi našim ludem něco zmenilo. Moja naděja bola tak silná ako moja láska, a v duchu viděl jsom už veselú svatbu, malé hospodárstvo, božjé požehnáně, a pri všem tom sebe a Haničku. Ale veru podivno! Čím bliž jsom k našej dědině prichádzal, tím něpokojnějše začalo sa mi srdce búriť, a němohel jsom to říkaje túžením a zvedavosťou už ani vydržať. Posledný deň roztrhnul sa mi opasok, kerý mi bola Hanička ušila. Nevím, zlatúške paničky, jestli tady také na znameňa držítě; ale já němal tu príhodu za nič dobrého.

Bolo večer, keď jsom do našej dědiny dorazil. Ani jsom k rodičům něvešol, srdce ma hnalo k chalupe, kde Hanička s matkou bývala. Chalupa bola zavrená, svetlica prázdná. Oklamaný vo svoji prvej naději, že drahé děvča radostně prekva-

pím, mrzutý a nějako polekaný ubíral jsom sa k rodičům. Matička — Bóh ju potěš! — ta radosťou plakala, otěc a strýc sa potěšili; mně ale nědali utěšcnú novinu, keď jsom začal o svej něveste hovoriť. Ach, dosavád bola jako jarný vétr, a srdce mi bolesťou pukalo!

Něbývala už Hanička v našej dědině, ale bola sa s matkou do osady prestěhovala, kde panský zámok stál, a kde sa letného času náš grof zdržoval. Na letnice bola tam šla k tanci. Moja milá matička jej říkala, aby toho něrobila; ona ale bola zaslechla, že sa tam z okolí najpeknějšé děvčata sejdú, a chtivá, akož bola odjakživa, chcela sa medzi nimi také blýskať. —

Veď něrobím nič zlého! vymlúvala sa pred mojou matkou — a raz za dlhé léto k tanci íť — to nějsú preca hříchy! Janíček bude mať radosť, až uslyší, že jsom něbola medzi najpeknějšími ta posledňá. — Šla teda s inými děvčaty na taněc, a v tom sa jej musí dať za pravdu, že nezostala v kráse posledňá. To pozoroval ale těž grofský myslivec a začal po něj túžebnějš pozerať, nežli po najpeknějšej srně. Dobre urostlý muž a šumný myslivecký šat, klobúk s perom a vykládaný myslivecký nož po boku — to šetko zalúbilo sa istě také děvčati, a něbolo tance, aby sa něbola s myslivcom do kola pústila. Spolu mlu-

vili, spolu sa smáli, spolu boli veseli, a keď jej na druhý deň strýc vyčítal, čo bol od iných zaslechnul: tu sa ona najprv zamyslila, potom ale dala sa strýcovi do smíchu, a radila mu, aby bol bez šetkej starosti. Janíček je môj, rekla, a grofský myslivec je blázen! — Ale starosti strýcovi něboly daremné. Myslivec si nadchádzal Haničkynu matku, sluboval jej hory doly, a premluvil ju na konec, aby sa prestěhovala do vetšej dědiny, kde vraj snadnějše živobytí povedě a blízkú jeho pomoc očakávať móže. Nadarmo jej to moje matka zrazovala. Panského polovníka něsmím rozhněvať, predstírala matka Haničkyna, je pánův miláček, a snadno by mně chudobnej vdově mohel uškodiť. Až prijde Janíček, beztoho sa to šetko zjinačí.

A čo robí Hanička? ptám se poděšený a už i na to najhoršje pripravený.

Něznám! — odpovedal strýc. Já sa od tej chvíle o tu vetrnicu něstaral. Zdá sa mi ale, že k něj mysliveček porád eště dochádzá.

Vo mně všetko vrelo. Krev sa mi vrazila do hlavy, a bolo mi, akoby jsom na vysokéj veži stál, a nad strašlivou prepasťou závrať dostával. I bolbych v tom okamžení celý svet porúbal. Chcel jsom i hněd z pomsty za něvernou sa rozbehnút; ale rodičové mi bránili. Hněv mój roz-

plynul sa teda v pláči, a já si počínal, akobych tu noc žalosťou zajíť musel.

I něchcel jsom na tu něvernicu už ani pohljednúť. To bude najlepšia pokuta za její vinu, myslel jsom si; ale skúro jsom si zase uměnil, že jej aspoň povedať musím, jak ju něnávidím — a nežli sa z rána doma kdo probudil, bol jsom už v dědině, kde Hanička bývala. Slovem, zase jsom ju spatřil — a zase jej odpustil. Jakoby sa nebolo nič prihodilo, bežala mi pres práh s radostným vykrikom v ústrety, keď jsom k nim prichádzal, a len keď jsom sa něpovolným k celováňu ukazoval, tu sa teprva zarazila a bojazlivo na mňa hladěla.

Aja, vám sa tu dobre vedlo! povedal jsom, a zlobivý do kola po svetlici sa obzeral, kdežto jsom vecí nalezal, ktorých Haničkyna matka prvej nemala.

Mamička našla dobrých prjátělů — začala Hanička hovoriť; ale akoby slovmi tými hněv mój průchodu bol našjel, rozsápaný jsom ju okrikol.

A ty s ňou! kričal jsom. Nežaluj na matku, kde jsi sama hrešila! — I klal jsom, teremtetoval a zase plakal a narjékal. Mój stav bol hrozný. I ta najmenšia lahkovážnosť, jakej sa Hanička kdy dopustila, zdala sa mi včil velikým hríchom býť, i jmenoval jsom ju, že je príčina mojho neštěsťa.

Ach, bola to zlá hodina! — Ona však zaplakala, a hněv mój zmizol. Priznávala sa, že chybila, a to ma utišilo. Dokládala však též, že je nevinná, a já jej rád uveril i odpustil.

Len matce k vóli hovorjevala jsom s myslivcom; ale od dneška nebude smeť do svetlice kročit. — Tak ma ujišťovala, a já nemohel od něj ve hněvu odjíť. Slovem — jak jsom už povedal — zase jsom jej odpustil; a navzdor všem prekážkám slavili jsme za několko týdnů svatbu.

Boly to pekné týdně — ty týdně pred svatbou — *na ten* čas nezapomeném do smrti. Keď ma včil trudný, ťažký život mrzívá, že bych sa hněd zabil: uleví zpomenutě na onen čas mojim bolesťám, a já povlečem toto zpomenutě s sebú v tomto slzavém údolí tak dlho, až ma Pán Bóh sám povolá.

Spechal jsom istě, aby s Haničkou k oltáru pristúpil, lebo jsom nemohel zlého nepokoja pozbyť, který mi časom na srdce uléhal. Čo nevideť mal sa grof náš z cesty navrátiť, a s ním mal prijeť též můj sok, kterého nebola Hanička od tej chvíle viděla, čo jsom sa bol domů navrátil. Nevím, čo to bolo; ale duša moja búrila se pri myšlénce na toho človeka — s radostí bolbych sa v krvi jeho pobrodil, a v takej chvíli bolo i chováně moje k Haničke trochu

urputné. I prišol deň mojho dávného túženia. Nevyslovná úzkost bola v srdci mojom, i musel jsom ešte s Haničkou, už vystrojenou, o samotě promluviť, nežli jsme si k věčnému svazku pred kňazom ruce podali.

Hanička, duša moja! hovoril jsom k nej — prosím ťa pre živého Boha, pre šetky radosti, čo sa nám slibujú, keď buděme dobri manželé, a pre šetky bolesti, čo na nás čekajú, keď buděme zlí manželé: nahljadni do srdca svojho, a rekni mi ešte raz uprímně a naposledy: můžeš-li toho pri sebe vykonať, abys mi nepůsobila bolesť svojou nepozornosťou? Poznávám, že bych bol nešťastný, a že bych v žalosti lebo ve zlosti seba i treba teba i iného nešťastným učinil.

Pevně držal jsom ju pri tých slovách za ruce, že musela poznať, ak sa celý trasem. Ona znala dobre, jak ju milujem. I padla mi okolo krku a povedala: Tys jediný mój, a bez těba bych zomrela! Pri tom mňa calovala. Tu jsom si oddechnul — a jakoby sa mi bola skala zo srdca zvalila, šjel jsom spokojený k oltáru. Všecci hladěli veselo; len starý strýc zostával pozadu a mal tváre truchlivé.

Nechajte ma! vymluval sa — némožem si pomocť. Vinšujem vám štěsťa; zdá sa mi ale o velkom nešťestě.

My pozvali skoro všechny súsedy z našej malej dědiny na sobáš, a proto velká naša svetlica pre to množstvo hosťů ledva stačila. I nělutoval jsom svých trudně uschráněných sto rýmských, ano žádal jsom si ještě raz tolko mať, abych bol mohel ještě raz tolko koláčů, tolko piva a pálenky hosťům predložiť. Muzika, dvoje húslí a dudy, veselo hrála, a my veselo tančili.

K večeru odchádzali někteří hostě domů, dávali mi dobrú noc, a šeptali mi něčo do ucha, a smáli sa, a já jsom plesal. I hladám, kde je Hanička, ale nikde ju nebolo viděť. Jediný strýc padol mi s truchlivou tvárou na oči, a bolo mi v tej chvíli, akoby smrt na mňa sahala. Neznal jsom ani, čo robím, ale vybehnul jsom za mraku do zahrady, ze zahrady ven do šírého pola. Tam stálo několko tenúších bríz a pod nimi zahlédnul jsom — svoju ženu s myslivcom. Ako ohnivá, pekelná mátoha ukázala sa mi ta podoba s vysokým, chocholatým klobúkom a s pramovaným šatom — jako ďáblův posel, ktorý mi v klikatých pazúrách najdražší poklad odnáší. S divým krikom jako lutá zver jsom zaskučal a rozbehol sa naňho s nožom, kerý jsom bol náhodou ve svetlici do ruky vzal. I boliby snad oba, Hanička i myslivec, padli ostrou ocelou — ale ještě nežli jsom mohel ruku na ně pozdvihnút, zachytil

ma někdo pozadu. Bol to starý strýc, který za mnou vybehnul a včil somnou zápasil. Myslivec medzitím ubehnul, a žena moja padla do mdloby. Ako smyslů zbavený trhal jsom si vlasy z hlavy a utekol na to daleko do pola. Čo jsom tej noci pod širým nebom zkusil — to neznám povedať, také sa už na to ani nepamatujem. To len znám, že jsom z rána na smrt bledý k domovu sa prikrádal, že na mňa hajduci ze zámku čihali, že ma na úrad odvlekli, a tam že jsom z milosti ešte padesát ran dostal, protože jsom chcel panskému myslivcovi ublížiť“ ....

* * *

Až potud vypravoval Trenčinský Slovák příběhy své nešťastné lásky. V hlase a na tváři jeho byloť ovšem i každé pohnutí srdce jeho poznati — což tuto péru mému podařiti se nemohlo, a když přicházel ku konci, nemoha se pláče zdržeti, rychle sebou trhnul a z pokoje utekl.

Žádný ho nezastavoval, neboť každý maje útrpnost s bolestí jeho, věděl, že si ubohý o samotě nejlépe odlehčí. Nastalo pomlčení, a když asi tak dlouho trvalo, co jsem času k vykreslení hořejších tří hvězdiček potřeboval, ozvala se ranhojičova slečinka:

„Ach, to je škoda, že právě teď utekl, když to nejlepší teprva začíti mělo!“

„Já se těšila,“ řekla hospodyně a mrskla okem po panu polesném, kterýž byl i s ostatními od bulky vstal a také poslouchal — „já se již těšila, jak si teď z pomsty na myslivce počíhá — a jak mu vymele.“

„To se stalo sotva, moje nejdražší!“ odpověděl polesný, jakoby se myslivecké cti zastával — „ačkoliv se mi nelíbí, že před hloupým dráteníkem utekl. Rád bych ale věděl, jak to s tou šlakovitou Hankou dopadlo? — byla-li to schůzka objednaná, nebo náhoda? — co jí potom ženich říkal —“

„O té lehkomyslné nám již nemluvte!“ opřela se mu hospodyně. „Ta svému trestu neujde; není-liž pravda, pane ****? Vyť pak také takové věci psáváte — co byste myslil, jak se ta věc skončila?“

„Ano, povězte nám to *vy!*“ ozvali se ostatní.

„Proč bych nepověděl?“ řku já na to. „Povím — ale s výminkou!“

„S jakou? Ven s ní! Povězte!“

„Že pak jedenkaždý z vás k obecnému vyražení něco poví, co jej kdy potkalo.“

„Ach, to nejde! To nedovedeme! Až si to přemyslíme — až se opět sejdeme!“

„Nuže tedy, až se opět sejdeme. Já se budu již ode dneška na to těšiti. Zatím, vzácná společnosti, dobrou noc!“

4.

Krásná, tichá byla noc! — a jakoby nikdy nebylo pršelo, hořely hvězdy na jasné obloze. Měsíc byl v ouplňku.

Samoten šel jsem okolo žitnišťat. Myslil jsem na nešťastného Slováka. Tiché štěbetání skřivanů ve hnízdě anebo tlukot křepelky nevytrhoval mě z myšlének a citů mých, až mě najednou hlasitější zvuky projaly. Byl to lidský usedavý pláč. I ohlídnu se, a spatřím pod blízkým pahorkem v trávě člověka ležeti . . . . Byl to ubohý dráteník.

„Janečku, co pak tu děláš?“ zvolám naň u nemalém podivení, až k samému se přibliživ.

On pozvedl hlavu jako u vidění, hleděl na mne dlouhou chvíli uslzenýma očima, a nemohl mě poznati.

„Proč pak jsi nám tak rychle utekl?“ jal jsem se ho zase tázati .... a tu teprva obživla mu v paměti moje podoba.

„Ach, mój zlatúšký panáčku!“ odpověděl na to ubohý — „jak pak jsom mal dále povedať — tu sa podívajtě!“

*

A s těmi slovy podal mi několik složených archů papírů, nad kterýmiž byl právě hořké slzy proléval. I rozevřel jsem je, a pokud jsem co při měsíční záři poznati mohl, byl to průvodní list jeho, při něm asi dva měsíce starý, neumělou rukou psaný list od rodičů, plný smutných novin, a .... Haniččin umrlčí list.

„O moja Hanička, moja Hanička!“ hořekoval vedlé mne na chladné zemi nešťastný ženich, jenž byl opuštěnou nevěstu od svatby své nespatřil a pro zemřelou, žalem utrápenou nyní bědoval; já pak stoje vedlé něho s duší velice pohnutou, skládal jsem tiše zvlhlé papíry, a umínil si také za ubohého dráteníka vplésti pomněnku do věnce, kterýž jsem památce dobrých lidí věnovati za důležitou práci života svého ustanovil.

Vlast a matka.

Novela.

(Psáno roku 1844.)

I.

Kde je můj syn? . . .
Běda! urvaná je rozkoš
Má a zpráhlá pastva
Duše mé.

Smutnohra.

Byla neděle. Jasně a mírně hledělo nebe na rozkošnou krajinu, utichlou po šestidenním lopocení.

Na začátku bujně krásného údolí stál pěkný, výstavný dvorec. Tam se chystaly tři osoby na cestu do božího kostela. Byl to hospodář a držitel dvorce Podhajský, jeho rozšafná manželka, paní Kateřina, a milá schovanka jejich, květoucí Růženka.

Tři tyto osoby poskytovaly rozličného, ale stejně dojímavého pohledu.

Podhajský byl nevelký, trochu zavalitý muž, a zdraví jeho bylo tak pevné, že mu ani pět a padesátý rok, ani tělesné namáhání ani duševní boje až dosavad neuškodily. Tvář jeho byla vážná, skoro přísná, a v denním, neustálém přihlížení k obšírnému hospodářství na slunci a větru

opálená. Vzhled jeho jevil pevnost a neustupnou vytrvalost mysli, kterou se v každé případnosti života vyznačoval. Oči jeho nebyly odporné, ale pronikavé, a rády na všech věcech zpytavě utkvěly. Malá lisina nad zvraštělým čelem zvětšovala dojem vážné jeho podstaty.

Šat jeho, ačkoli sváteční, byl nad míru jednoduchý, a člověk neznámý byl by v jeho krátké kazajce spíše nemajetného chalupníka, nežli zámožného hospodáře hledal. On nenáviděl všechnu zevnitřní oupravu, pokud se osoby jeho týkala; ačkoli jinak v životě ani sobě, ani lidem svým té nejmenší ujmy nečinil.

Paní Kateřina byla vzor domácí hospodyně a jedna z oněch tvorů ženských, ježto s pokladem srdce svého z hluku světského utíkají, aby jím skrovný okres tiché domácnosti tím hojněji obohatily. Duše její byla věčně tekoucí studně ženské dobroty a lásky.

Byla o deset let mladší nežli Podhajský, outlá, drobná postava, jemných tváří, laskavého pohledu. Z jemně modrých očí jejích hleděla citlivá duše a tichá, moudrá povážlivost.

Šťastnějších manželů nebylo daleko široko. On byl pánem, ona paní — a přece řídil se jeden vůlí druhého. On ctil její měkkost — ona jeho sílu. Pětadvadcet roků byli pospolu; ale ani je-

dnoho večera neskončili denní svou úlohu, aby nebyly struny srdcí jejich líbezně souhlasily.

Třetí osoba, chystající se do kostela, bylo sedmnáctileté děvče, ozdobené vším půvabem, jakový se v tomto věku po dospívající panně rozkládá. Byla domácí miláček, a oupravný, skoro malebný šat její, pěkná směsice z kroje venkovského a městského, dokazoval obzvláštní péči, kterouž hospodyně i hospodář na ni nakládali....

Nyní stáli všickni tři již pohotově, majíce před sebou čtvrt hodiny cesty do nejbližší osady. Paní Kateřina dávala jenom ještě nejstarší děvečce některé rozkazy stran dnešního oběda — Růženka, s modlitební knížkou v ruce, hleděla oknem na cestu, a Podhajský popocházel se svou sukovitou holí již po světnici.

V tom se klepalo na dvéře.

„Ave! — jen dál!“ zvolal hospodář, a do světnice vešel hubený, vytáhlý, asi třidcetiletý človíček. Jeho modrý frak se žlutými knoflíky, přistřihnutý podlé vlašťovčích vidliček, byl sice již na loktech do běla otřený, pod páždím propocený — šedivé letní pantalony byly o dva prsty krátké, za to ale dlouhými podšlapky ostře natažené: přece však bylo na něm jakousi strojivost viděti, a bažení jeho po uhlazeném zevnějšku bylo zvláště na bílé pikové vestě, na červeném polo-

hedbávném šátku na krku a na žlutých rukavičkách pozorovati. V ruce měl klobouk a tenounkou rákosku, s kterou skoro pořád zahrával.

Tvář tohoto človíčka byla nad míru pohybná a téměř bez ustání se-usmívající. Řeč jeho zněla sladkošeplavě, a celé tělo bylo nastrojeno jen k samým poklonám.

Byl to panský ranhojič z blízkého zámku.

„Vespolek dobré jitro a na celý den hojnost božího požehnání!“ řekl, sotva byl hlavu do dveří strčil.

„Ah, pan Koníček!“ uvítal ho Podhajský. „Dejž to Pán Bůh! — Již z Prahy nazpátek?“

„Již před večírem. Nebylo mi ale možno, svou poklonu dříve složiti. Nahrnuté práce — několik těžkých případů — *typus meridionalis*...“

„Co dělá náš Antonín?“ ptala se nyní domácí hospodyně, blíže přistoupivši. „Viděl jste ho, pane doktore? Mluvil jste s ním?“

„Viděl — mluvil!“ dosvědčoval panský ranhojič. „Neopominu zprávu podati. Zde ale“ — přitom hodil okem po služebné holce — „zde není rádno o takových věcech mluviti. Jak znamenám, chystáte se do božího kostelíčka — dovolíte-li, tedy vás vyprovodím, a na cestě vám povím, co jsem v Praze zpozoroval.“

„Snad ho nepotkalo nějaké neštěstí?“ ptala se paní Kateřina s propukávající starostí, a posýlala děvečku do kuchyně.

Koníček se usmál. Vypadalo to, jako by se omlouval, a také jako by chtěl pečlivou matku potěšit.

„Nic — nic ho nepotkalo,“ řekl přitom — „žádné neštěstí, jak se obyčejně v životě říkává, když se myslí na tělo a na zdraví. Jinak arci nemohu zapříti, že se malá změna s ním udála.“

„Tedy mluvte! Nekažte mi hodinu před božími službami,“ prosila nyní matka — „a nechtějte, abych přede tváří otce nebeského s nejistou, rozptýlenou duší státi musela!“

„To nemusíte, mnohovážená paní Podhajská,“ ušklebil se zase Aeskulapův miláček. „Věc není o sobě tak důležitá, aby vám nepokoj činila. Je to spíše malé sběhnutí s moudré cesty opatrného života, čehož se mladá krev snadno dopustí.“

„Aj, tedy jenom pořád nenabíjejte, ale také jednou spusťte!“ přejal mu nyní Podhajský další slova trochu ostře. „Nerozkládejte před námi své nabroušené nástroje, ale pusťte nám už raději žilou, a uberte nám trochu krve. Co víte o našem Antonínovi? — Což by to bylo, abyste to hned ze srdce svaliti nemohl? Tak něco veli-

kého to přece nebude, aby se to pod domácí střechu nevešlo!“

„Nerád bych ale, abyste k vůli mně pozdě do božího kostelíčka přišli . . . .“

„Bůh nás nepožene k soudu, když to z pravé a jemu milé lásky a starosti o své dítě o několik minut později přes práh jeho kročíme. Jen mluvte!“

„Nu, tedy s Pánem Bohem — ale to si vyprosím, aby proto ani jiskra vašeho hněvu na mne nepadla. Činím, co mi jen křesťanská povinnost káže. Také vy, rozkošná Růženko, neračte střely hněvu svého na mne házeti, anebo mě mrakem čela svého strašiti, řeknu-li tu něco nemilého.“

„Vy byste jí za to stál!“ prohodil Podhajský brumlavě polo pro sebe.

„Co ráčíte?“ obrátil se k němu Koníček se svým obyčejným úsměvem.

„Abyste pověděl,“ řekl mu rázně, „co vás pohnulo, naší matce stran Antonína starosti působit?“

„Nu tedy vězte,“ odpovídal ranhojič, nutě se noviny svoje s nejdůležitějším posuňkem tváří svých spojiti — „tedy vězte: váš pan Antonín *vlastenčí!*“

To řekl a hleděl s jednoho na druhého s jakousi vítězoslávou. Ale slova jeho neměla žádného oučinku. Nikdo jim nerozuměl.

„Co že dělá?“ ptal se ho Podhajský pokojněji, než kdyby mu byl někdo o novém způsobu setby pověděl. Matka vrtěla trochu hlavou a dívka se nevědomky usmívala.

„Vlastenčí!“ opakoval Koníček krátce a trochu rázněji.

Podhajský se podíval na manželku, pak na dívku, potřásl hlavou, a uchopil se klobouku i hole, kteréž byl mezi tím odložil.

„To nám můžete po cestě pověděti!“ řekl k ranhojičovi. — „Věc vaše zdá se býti trochu zatemnělá; snad se nám pod širou oblohou lépe vyjasní! Pojď, matko — pojď! a nedej si mysl marnými bubáky kaliti.“ —

Podhajský byl vzorný hospodář, daleko široko známý pro své mnohostranné zkušenosti ve všech oddílech venkovské živnosti, byl poctivý muž, ctitel boží vůle a věrný poddaný. Co se ale mimo tento okres na světě dělo, to nebylo pro něj, a zůstávalo mu neznámo. On spojoval veškeré síly své jen k vyplnění úkolu, jakýž si byl co držitel výnosného dvorce pro svůj život vytknul, a mimo to nehleděl ani na levo, ani na pravo. Hnutí národního ducha českého za let

posledních — to mu bylo posud egyptskou tmou zastřené tajemství. Odtržky rozličných pověstí o češtině byly sice jako zaváté lupení i k němu doletěly; ale byly se jen ledva uší jeho dotkly — hloub neuvázly, nenalezajíce půdy příhodné a vzdělané. —

Nyní byli všickni tři domácí i s hostem na cestě do kostela. Kolem nich pnulo se bujné osení, ženoucí do klasů — nad nimi pnula se modroskvělá obloha. Srdce poctivých lidí šířilo se rozkoší nad krásným, velebným pohledem.

„Teď můžete povídat," promluvil Podhajský k ranhojiči — „a myslíte-li, že nebudete se vším ke kostelu hotov, můžete si kus i po božích službách nechati. — Co že tedy dělá Antonín?"

„Vlastenčí," řekl Koníček, jako by měl radost, že jeho krátké a přece důkladné i úplné odpovědi nikdo nerozumí.

„Ale u všech živých... ať nekleju!" ozval se Podhajský již netrpělivě. „Co pak je to? Co to znamená? Co to vlastně kutí?"

„Maří čas děláním pošetilých zámyslů a výmyslů," začal nyní člen zámecké honorace ohebným jazykem vykládati — „vyhazuje peníze za daremné české knihy, běhá po kafírnách s lidmi, kteří chtějí ubohé staré češtině na nohy pomoci, přitom ale takovým jazykem mluvějí a takovým

pérem píší, že jim živá duše nerozumí; uvádí se v posměch před očima všech rozumných — upadá v podezření, že...“

„I toť aby do toho všickni živí ďábli uhodili!“ zvolal starý ökonom, slyše tuto litanii domnělých přestupků.

„To že dělá náš Antonín?“ ptala se paní Kateřina tak malomyslně, jako by se již o vezdejší i věčné spasení jediného syna jednalo.

„Hlouposti vyvádí?“ ptal se otec dále.

„Do kaříren chodí?“ bědovala matka, rukama lomíc.

„V posměch se vydává?“

„Do zkázy upadá?“

Aeskulapův miláček krčil ramenama a pokrýval tváře tím nejpodivnějším úsměvem.

„I toť aby do toho všickni živí...!“ rozkřikl se Podhajský, pádnou hůl svou hluboko vedlé polní pěšiny do kypré země zabodnuv.

„Rodičko boží!“ naříkala manželka jeho. „Mé ubohé dítě!“

Nyní nastalo ze všech stran trudné mlčení. V podivných pocitech brali se všickni dále. —

„A to se jmenuje *vlastenčit?*“ prohodil konečně Podhajský zase otázku.

Koníček pokynul rychle hlavou. „To — i všecko jiné, co je s češtinou nějak spojeno!“

řekl přitom. „A to bývají věci ještě mnohem horší. Nepozorný, lehkověrný člověk upadá při tom mezi lid, jejž ani nezná, a má s ním býti hned jako s bratřími. Hlava i srdce vznáší se přitom nad nebezpečnou propastí — a já viděl pana Antonína ve společnosti a slyšel o něm věci vypravovat, že mě spravedlivý strach pojal. Co byste řekla, moje rozkošná!“ obrátil se nyní k schovance Podhajských — „že i na vás nějak zapomíná?“

Dívka sklopila oči, zarděla se a pak zbledla.

„Co že pravíte, pane doktore?“ zděsila se Podhajská. „Jakou to vinu uvalujete na dítě mé?“

„Následek jeho vlastenčení,“ kroutil se Koníček, žalobu svou nejsladším hláskem omlouvaje. „Seznámil se — jak dozajista vím — se sladkou ochechulí, a dává si teď od ní rozkošné písničky zpívati.“

„Pane! — to je lež!“ zvolal poctivý hospodář, úplnou důvěru v syna svého klada. — „To je utrhání!“

„Nazývejte si to, jak se vám líbí,“ usmál se Koníček, tenounkou svou rákosku v obou rukou ohýbaje — „já nemohu jinak mluviti. Ostatně je to věc přirozená — proto že vlastenčí.“

„I ať si třeba čerty kuje!“ odsekl rázně Podhajský — „to se mu promine; vždyť je mladá

krev a musí také vybouřit. Že by ale tropil daremnosti — to mi, pane, nenamluvíte!“

„To ne!“ zvolala nyní manželka jeho živěji, z hlubokosti žalu a úžasu svého mocně se vypínajíc, a jemné oči její zanítily se blahonadějným plamenem. „Já vychovala dítě své v boží bázni a v lidské kázni — já své dítě znám, a raději pustím od víry ve svou blaženost, nežli bych uvěřila, že se mé dítě daremností dopustí!“

Hbitě chopila ji po těch slovech Růženka za ruku, a tiskla ji křečovitě svými outlými prsty. Libý ruměnec rozlil se po tváři její, a oko její navlhlo radostnou slzou.

„Nelekej se toho, zlaté dítě!“ promluvila k ní outlocitá žena — „měj pevnou víru, milá děvečko! Antonín je můj syn, a já vím, jak jsem ho vychovala.“

„Dobře, pěkně — jakž to mohl celý svět viděti, dokud rostl panáček před vašima očima,“ začal zase Koníček šeptati; — „a já jsem toho pevného přesvědčení, že by byl tou cestou dále šel, kdyby nebyl mezi vlastence upadl. Ale což se budu tady s vámi hádati, když nechcete mým slovům nijakou víru přiložit? Pochopuji arci, že byste na syna svého nerádi něco připustili, jako každí rodičové . . .“

„Pane, to není pravda!“ ozval se nyní Podhajský hlasem vážným... „ne jako každí — tedy i nemoudří rodičové; ale jako lidé, kteří vědí, že svou povinnost vykonali, a kteří by sami nad sebou žalobu pronesli, kdyby krev svou k dobrému konci nepřivedli.“

„Nu, tím samým!“ řekl na to ranhojič. „Právě proto jsem vám také pověděl, na jaké cesty pan Antonín zabíhá — proto že vím, že na něj pěkné naděje budoucích dnů svých skládáte, že jste v něm takořka celý svůj život založili — a že bych nerád, aby se tak nadějně vzcházející sémě na panu synovi daremně zmařilo.“

„Vy tedy pořád ještě na své žalobě stojíte?“ ptal se Podhajský, pronikavě oči na zlého novináře upínaje.

„Žádné žaloby, vážený pane Podhajský,“ kroutil se tento pod jeho vzhledem — „pouhé zprávy o věcech, které se v skutku tak a nejinak vynacházejí, které jsem na vlastní své oči viděl, a o kterých tedy pravdivě mluviti mohu.“

„No — však uvidíme!“ vyrazil Podhajský ze sebe v návalu zmahajícího-se hněvu.

„Co uvidíme?“ ptala se rychle manželka jeho. — „Máš něco v mysli?“

„Mám!“ přisvědčil onen; — „ale teď toho nechme, matko! Tuhle stojí dům boží — tam se

nám snad v duchu zableskne, že budeme vědět co činiti.“

„To doufám také!“ doložila zbožná žena s hlubokým povzdechem.

Mezi tím šeptal Koníček ještě něco tichému děvčeti; nenacházel ale žádné odpovědi a žádného oučastenství.

2.

...S tebou smím — o slasti!
Bodromyslně k velké duchů vlasti
Dokonání během letěti.
Blaze mně!
Purkyně dle Schillera.

Parní loď vracela se z Drážďan do Prahy. Byla tichá, vlažná noc, temně modrá obloha rozepnutá nad krajinou, jako nesmírné, tisícem a tisícem hořících lamp přeplněné klenutí. Břehy tonuly v magickém osvětlení.

Hučivě rozrývalo ostré lodní čelo šumivé vlny, ježto se pak vůkol v širokých kolech točily. Vysoký dymník u prostřed paluby vyplivoval po chvílích větší menší chumáče létavých jisker i šlehajícího plamene, a v takových okamženích zplanul vždy celý povrch její podivnou, jaksi tajuplnou září.

Částka pocestníků byla se uchýlila do kajit první i druhé třídy — částka jich meškala na

palubě, a to zvláště z oněch, kteří k druhé třídě patřili. Tu leželi jedni na lavicích, jiní se krčili na podlaze vedlé parního stroje; jiní, zahaleni v pláštích, seděli a dřímali po sedadlech okolo lodního zábradlí, a jiní se procházeli mezi směsicí naloženého zboží.

Vzadu, okolo vrátného a jeho řídícího kola, bylo nejprázdněji a nejtišeji.

Zde seděly dvě osoby, asi čtyradvacetiletý mladík a o něco mladší dívka. Ruce jejich byly důvěrně spojeny. — Oba byli v svrchním šatě elegantních cestovatelů.

Dívka se byla zamlčela. Zdálo se, že upadla v zajímavé zpomínky. Mladík ji nevytrhoval. On sám byl plný podivných myšlének a pocitů. Konečně ale, jako by se jich rád zprostil, otevřel ústa k polotiché otázce:

„Kam vás fantasie opět zanesla?“

„Myslím na Rýn,“ řekla dívka poněkud ze svého snění vytržena, a při nové pršce létavých jisker pozoroval mladík na tváři její blahostné usmání.

„Jenom na Rýn?“ ptal se jí dále.

„Nu, ano — ještě na někoho! Byla to právě takováto noc, když jsem Ferdinanda poznala. Jeli jsme spolu po Rýně.“

„Šťastný Ferdinand!“ řekl mladík s malým povzdechem, a ruka jeho tiskla jemně ruku dívčí.

„Proč pak to pravíte tónem, jako byste mu to záviděl a sám byl nešťastný?“

„A nemám-li vás celému světu záviděť? — nemusím-li se obávati, že moje štěstí pomine, jak mile se k vám někdo přiblíží, kdo se může starším právem v srdci vašem usídlit? Mé štěstí je tuze pěkné, aby na něj svět podezřivým okem nezhlížel. Mé štěstí je květina, jejíž kořeny hloub rostou, nežli kam jádro země dosahuje — a libovonná koruna její vypíná se k výsostem nebeským. Co tedy s ní na zemi? Já to cítím. Ale jak se jí mám odříci, ježto můj život novým duchem naplnila a bývalou mdlobu zapudila? Jak se mám tvého sladkého přátelství odříci, ježto osvítilo dny mé, a co věčná hvězda na obloze mé zářiti bude?“

„Tys blázínek, milý příteli!“ řekla dívka, a jemné tisknutí ruky provázelo slova její. „Kdo pak ti tvou podivnou květinu beře? Kdo pak tě z přátelství mého vypovídá? ... Čeho se strachuješ? Což je úvazek srdcí jako tenká nit, kterouž každé dítě přetrhnouti může?“

„To nemůže — a toho se také nebojím. Ale nevím — přece mě přepadá jakési tušení, že svazek srdcí našich pohromu utrpí. Mluvím

k vám upřímně — jak se mi to v hlubinách duše ozvalo, když byl čarozvuk prvního zhlížení-se našeho ve mně dozněl — mluvím k vám hlasem nelíčeného přátelství: řekněte mi sama, nebude-li mi svět blaha mého závidět a rušivým prstem po outlém květu jeho sahati?“

„A co je vám do toho? Jste si nějaké viny povědom? Anebo se musíte za štěstí své hanbiti?“

„Emilie!“

„Co tedy chcete s těmito strašidly? Proč je citujete násilně z hrobu, kde by měla věčně prachnivět? A co si myslíte konečně o mně, ježto bych jako něžnocitá ženština těchto strašidel dávno byla měla se lekati, a přece mužněji nežli vy do očí jim hledím anebo s tichým úsměvem na ně zpomínám?“

„Emilie!“ zvolal mladík hlasitěji — „v jaké nesnáze mě to uvrhujete? Neslíbili jsme si slibem upřímným, že vždy srdce své před sebou věrně a nelíčeně odhalíme? Neslíbili jsme si to přátelstvím docíliti, co někdy ani láska nezmůže — prokazovati si totiž úplnou, neobmezenou důvěru? A mám ti teprva ještě dokazovati,“ mluvil dále a pozvednuv ruku její, položil ji na srdce své — „mám ti povídati, v jaké záři se krásná duše tvá přede mnou vznáší? Ale právě

snad jen proto, že je štěstí mé tuze velké a posud neporušené, bojím se lidské závisti; kdyby se bylo nad ním už dost malé nebezpečí vyskytlo, snad bych se té bázni smál a jí vzdoroval. Jakž ti ale mohlo napadnout, stíhati mě v myšlénkách... na pochybnostech o tvé dostojnosti..?“

„Vždyť je dobře, milý příteli! — vždyť je dobře — a já sama musím vyznati, že má naše přátelství něco ve své podstatě, nad čím obyčejný člověk nosem pokrucovat může. Vy máte dívku, jížto jste bohaté srdce své na celý život obětovati přislíbil — já mám milence, v jehožto duši se mi čarovné háje lásky otevřely — a tu zatím uzavíráme spolu svazek svatého přátelství. Ale mně to ještě nenapadlo, jak o tom svět souditi, co tomu říkati bude. Můj svět je srdce mé — a to si zachovám tak diamantově čisté, že se ho dech cizího světa nechytí. Ostatně nepochopuji, proč vás právě dnes tak teskné myšlénky přepadají. Je toho snad tajuplná noc příčinou? Z té povstaly již ovšem přepodivné stvůry mysli básnické — a jedna z těch je snad také vaše bázeň, že mě ztratíte!“

„Jen se mi posmívejte — to je ta nejmoudřejší pokuta.“

„Anebo je snad srdce vaše ourodná půda pro všelijaké tušení?“

„Věříte vy hlasům, ježto v nás povstávají, aniž víme odkud se prýštějí a kam tekou?“

„Jakž bych nevěřila, an toho právě na vás pravdivý příklad nalezám? Ano — ano, příteli! Bylo to pravé tušení, že svazek srdcí našich nějakou pohromu utrpí.“

„Co pravíte?“

„Co bych vám i bez vašeho tušení tyto dny byla svěřila... že se záhy rozloučíme.“

„Kdyby vaše slova žertovným zvukem nezaznívala, myslil bych, že mě chcete za mou prvnější bázeň potrestat.“

„Ne, ne — drahý příteli! já musím zase do světa. Krásné naděje, kteréž mě přivedly do Prahy — ty se rozptýlily... co bych tu měla déle meškati? Hrob jejich nepotřebuji viděti; vždyť ponesu v duši jejich památku.“

„A co se stane ze mne?“

„Aj, aj — příteli! Což nemáte nic jiného před sebou, nežli denní hovor s prostým děvčetem? Neznáte žádný jiný cíl života, nežli přátelství s divadelní zpěvačkou?“

„Vy jste nespravedlivá sama k sobě, že si...“

„... tak malé ceny přikládám — není-li pravda? Měla jsem se domýšleti, že budete toužením po mně usychat, že se mým odjezdem obloha vašeho života zatmí a t. d. Nechme toho, milý

příteli . . . a promluvme, jak na rozumné lidi přísluší.“

„Srdce tedy nemá u vás hlasu žádného.“

„Srdce? — ba právě to bláhové srdce — to mě zas odvádí, jako mě bylo přivedlo. Srdce to bylo, ježto se rozkoší ve mně zachvělo, když ke mně první zpráva o vašem novém divadle dolítla; a srdce to bylo, kteréž mi od té chvíle pokoje nedalo, svodným hlasem štěbetajíc: Jdi, přines a polož i ty sílu svou na oltář obětní! — pomoz i ty na novém chrámu stavěti a čestné věnce plésti! — to pošetilé srdce to bylo, ježto mě posléze i sem dohnalo, abych smutné zbytky pěkných nadějí nalezla.“

Hlasitěji, citem zmožena, byla Emilie tato slova pronesla; nyní se na chvíli zamlčela.

„A jinak není možno, abyste mezi námi zůstala?“ ptal se jí po chvíli mladík tónem polotichým a nejistým.

„Jak pak? — Nebuďte bláhový. Nepatřím sice k oné třídě blahých roznícenců, kteří vlast po každém třetím slově na jazyku mají, ale ona žije v srdci mém, a tichá avšak vroucí láska k té drahé provázela mě cizinou jako anděl útěchy.... kdyby nebyly teď okolnosti jinak určily, byla bych toho zajisté dala důkazy; tak veliká blouznilka ale nejsem, abych si k vůli této lásce

snad celý běh života zkazila. Já se oddala divadlu, i shledala jsem, že mohu na té dráze svoje i rodu svého jmeno k oslavě povznesti, a myslím ostatně, že se dá vlasti doma i mimo dům sloužiti.“

„Vím, vím — vždyť nejsem dítě, leda lítostí nad ztrátou vaší, a protož bych si také jako dítě přál, abyste mezi námi zůstala. Jeť tu jenom jiným na příklad...“

„O jiné se nestarejte! Již tu máte pěknou květnici, a tak spanilá bylina, jako je láska k vlasti v prsou ženských, množí se hojně, jak mile jen úrodnou zemi nalezne. — Mimo to, drahý příteli!“ doložila Emilie s malým úsměvem — „nebyla bych pro vaše panny v každém ohledu dosti dobrým příkladem?“

„Co vám napadá?“

„Či myslíte, že budou tuto naši cestu chváliti?“

„Emilie, kdo by se mohl opovážiti...?“

„Ten, kdo vám prvé strachu nahnal, že by mohl závistivým okem na štěstí vaše pohledět. Je to půjčka za oplátku — náhrada za to vaše pěkně poukryté mravokárnictví, ježto ze strachu vašeho mluvilo. Já vám musela také říci, že jsem se na více nežli vy odvážila, an jsem s vámi přátelství uzavřela. Ano, milý Podhajský! já

ti musím říci, že mi větší pohroma hrozí, nežli tobě, mladý panáčku! Ženská pověst je pel na té nejoutlejší květině; — jediné dotknutí, a na vždy ztratí se její milostný lesk. Ale já nejsem zvyklá, radosti své tuze ouzce podlé vůle obyčejného světa přistřihovati. Vím, co ve mně vězí — a mohu se tomu roztomilému světu s pokojným srdcem do očí podívat.“

3.

Z domu ven:
Kolem kynou boží divy;
Uzříte jich, vždyť jsme živi
Jednou jen!

Píseň.

Bylo o desáté hodině. Po břehu, délkou Roudnického předměstí procházel se člověk v krátkém, obnošeném plášti. Na hlavě měl plstěnou čepici s velikým stínidlem, v ruce sukovitou hůl.

Nyní se zastavil u selského pacholka, kterýž tu o strom podepřený jako na rozkazy jeho čekati se zdál.

„Vrať se ke koním, Jakube!“ řekl teď k němu člověk v obnošeném plášti — „a zejtra hleď, aby si kolář pospíšil. Po poledni můžeš býti snadno v Praze. Rozumíš? Nebo ti natáhnu uši!“

Pacholek slíbil, že se dle rozkazů těchto zachová, přál milému pánu, jenž mu natáhnutím

uší hrozil, dobrou noc, a bral se podlé břehu do města. Muž v plášti začal se opět procházet . . . Byl to starý Podhajský.

Noviny vrchnostenského ranhojiče bzučely mu ještě okolo uší jako jedovatý hmyz, a ležely mu na prsou jako olovo. Jakkoliv se u své pevné důvěře i namáhal, aby tato strašidla zapudil: nemohl jich přece pozbyti, a břemeno jejich bylo tím nesnesitelnější, an si jich na mysli dobře zobraziti neuměl, a vlastně tedy ani nevěděl, čeho se bojí nebo čeho se báti má.

I manželka jeho byla se nadarmo lesklou zbraní své mateřské lásky opásala a při božích službách s těmi nejvroucnějšími slovy k Bohu utekla: podivné zprávy o jediném dítěti zatemňovaly přece milojasnou oblohu duše její a nepopřály jí po celý den utěšené chvíle.

A Růženka? — To milé poupě bylo ještě nejmírnější. Onať nebyla ještě do světa nahlídla. Až posaváde stála jako outle pěstovaná květina v blažené osamělosti. Pro svět a jeho poměry nebylo v ní míry. Ona si nemohla pomysliti, jak by Antonín jiným býti mohl, než jak ho od svých nejoutlejších let znala. Ona zůstala tichá.

Ale pěstounové její znali svět a nebyli tiší. Věděliť sice, že byli dítě své do hluku a tísně světské dobře opatřené a ozbrojené vypravili . . .

ale nebyli přece pokojní. Vědělť z prvnějších let, že je lákání světa veliké a svodné.

I netajili si vespolek starosti své, ačkoli se také zdálo, jakoby tím jeden druhého z nich vyrážeti chtěl.

„Tomu uděláme pojednou konec!“ řekl náhle Podhajský pevně odhodlán. — „Já se podivám do Prahy.“

I dal také hned dávnoletý kočárek z kolny vytáhnout, prohlídnout a připravit. Druhý den byl na cestě.

Ale hraví, škádliví osudové, jižto se člověku rádi v těch nejdivnějších postavách do cesty pletou, vzali tehdáž na sebe podobu dvou vozních kol, a rozsypali se — ještě dosti milosrdně! — po několika mílech při prvním zahrčení na Roudnické dlažbě.

Podhajský dováděl na nepozorného pacholka, ten ale sváděl vinu na starý, zpukřelý a přeschlý vozík, kterýž dlouhé časy ani z kolny nepřišel.

Nyní nezbývalo nic jiného, nežli pod ochranu ochotného koláře se uchýlit, a ten slíbil kola i voj do druhého dne v nové podobě odevzdat. Ale Podhajský byl jako na trní. Co tu měl zatím tak dlouho meškati! On chtěl jen jako letmo do Prahy nahlídnout, se synem promluvit, a pak zase tak rychle k matce s útěchou se navrátit.

I chtěl si jiný povoz najmouti; ale podivnou nehodou bylo se toho dne všecko do všech úhlů světa rozstříklo. Na zejtří bylo tu příležitostí dost... jenom dnes ne.

„Ale co si budete hlavu lámat, pane!“ řekl hospodský, k němuž dal své koně zavesti. — „Máte-li tak na pospěch, sedněte si tu dnes na parní loď, a zejtra časně ráno jste v Praze, ani nezvíte.“

To byla šťastná rada, a Podhajský se jí také hned uchopil .... Nyní se procházel po břehu a čekal na loď.

Myšlénky jeho byly v Praze. Jako nekonečná nit otáčely se napořád okolo Antonína. Srdce jeho nebylo pokojné.

„Držel jsem ho arci trochu přísně“ — mluvil sám k sobě po malých přestávkách — „trochu těsně, a když pustím mladého koně z otěže, začne divné skoky dělat, a všechna luka jsou mu ouzká... ale Antonín není nerozumné hříbě! Ne, ne — mně se zdá, ten prokletý olejkář si neviděl do huby. Buď mu hoch něco na nos pověsil — anebo nám chce ten lízavý lidobijec sám oči zastřít. Pozoruji, že ho naše holka píchá. — Ohó, panáčku! — zůstaňte při laskominách . . . Ale což kdyby — kdyby v těch jeho proklatých novinách přece kousek pravdivého zrna věze-

lo?“ mluvil dále, a popouzen divným nepokojem, začal se ještě rychleji pohybovati ... „kdyby byl kluk udidla překousal, uzdu přetrhal a jako splašený se honil ... nedej Bože! abych něco daremného doslechl ... to by byla jeho zkáza .... a matčina smrt .... Ale však já ho popadnu — železnýma kleštěma ho sevru, že se nebude moci pohnout ... já mu napravím ten jeho vyvyklaný rozoumek ... já mu přejedu tu jeho češtinu!“

Veselý smích vytrhnul ho z dalšího rozjímání. Z města přicházelo několik hovorných mladíků. I zastavili se na břehu, a zase popocházeli; zdálo se, jako by také na parní loď čekali.

Podhajskému se zkazila tichá procházka. Okolo rozveselených mladíků nechtěl přecházet, od přístavního místa se nechtěl tuze vzdalovat; sešel tedy po úzké pěšince s břehu k samé řece, odkud měl do lodi vstoupiti. Ale ani tam nezůstal samoten. V malé chvíli přicházeli za ním hovorní pocestníci.

„Musíme si přece místo prohlídnouti, kde Jason se svou Medeou přistaví,“ ozvala se mezi nimi zvučným hlasem vysoká postava v letním šedivém kabátě — „aby nám ani ta nejmenší maličkost k jeho životopisu nescházela.“

„Ah, ten by byl famósní — to máš pravdu, bratře!“ odpovídal na to hebounký mužíček, a na

znamení své úplné spokojenosti pohrával si prsty mi okolo brady v licousích. „Tuhle náš kamarád mohl by z toho jednou interesantní novelu upříst.“

Přitom okázal na mladého muže v dlouhém tmavém svrchníku, kterýž se byl až k samé řece přiblížil, a nyní po temné hladině její do dálky hleděl.

„I dejte mi pokoj s novelami!“ řekl tento. „Já mám teď smysl pro věci důležitější. Pohodlné lehátko v kajitě, hezký stoleček a něco dobrého na něm bylo by mi teď milejší, nežli ta nejpěknější novela. V tom ohledu je Podhajský šťastný chlapík. Ten si teď hoví při plné sklenici anebo ssaje med z růžových rtů své bohyně.“

„Dobře se mu děje!“ prohlásil se čtvrtý, jehož hustě porostlá brada, zašpičatělý klobouk a krátký habátek dosvědčovaly, že k některému uměleckému cechu náleží. — „Já jsem jen žádostiv už vidět, jak bude koukat, až se do kajity přihrnem. Toho by se dozajista do nejdelší smrti nenadál, že bychme mu přijeli naproti!“

„Nejraději bych viděl, kdyby ani na lodi nebyl, a se svou princeznou tak někde po saském Švejcarsku se toulal.“

„Hahaha! to by byla kvintesence našeho výletu, a kousek romantiky do knihy našeho všedního života.“

„Podhajskému to bude také všecko jedno, přijede-li o den později nebo dřív.“

„Ale vždyť mi slíbil . . .“

„I jdi mi s takovým slibem! Po boku takového démona, jako je Emilie, vypadl by ti také mnohý slib z paměti.“

„Šťastný chlapík! Plné kapsy, v kajitě na měkké pohovce, kouzelnici okolo sebe . . . na mou duši, toho se nenadál, když ovce pásal.“

„Co že?“ ozvalo se najednou z ostatních úst.

„Jak vám povídám. Tatík jeho je starý podivín a odhodlal ho k venkovskému životu, aby pěkný dvorec jeho do cizích rukou nepřišel. Podhajský musel co kluk všechny práce okoušet, které se při velkém hospodářství naskytují. Musel orat, sít, žít, sklízet, mlátit, stromy očkovat, k dobytku přihlížet, včely chovat, podmáslí tlouct . . .“

Ostatní se dali do smíchu.

„Snad nevěříte? Nu, to je přece stará, známá historie! Přitom chodil k starému faráři a k blízkému polesnému na lekce, a ti mu vlívali všechno své vědění tak dobře do mladé kotrby, jako kdyby byl kluk všemi školami proběhl. Otec ho nechtěl pustit do světa, a matka ho chtěla mít pořád na očích.“

„To musí být famósní páreček!“

„Ba že je! A já bych na to chtěl přisahat, že to s ním dobře myslili.“

„Co pak by asi říkali tomuto jeho výletu?“

„Křižovali by se — to je patrno. Teď ale nechme daremné rozprávky, a hleďme tamhle do tmy. Vidíte ji — tu prorockou záři! To je její předchůdce. Hned se nám ten leviatan se svou soptící tlamou objeví!“

„Parní loď!“ volalo se nahoře na břehu, a v blízké krčmě všecko obživlo. Blížení-se lodi bylo znamením k obecnému pohnutí všech čekajících.

Jenom pro starého Podhajského nemělo toto okamžení žádného půvabu. Celá duše jeho byla upnuta na lidech, kteří o jeho synu mluvili; ti se mohli nyní do Saharských pustin obrátit — jemu bylo, jakoby se jim na paty zavěsiti musel.

Všecko v něm hořelo. Hned první vyslovení jmena jeho projelo jej co palčivá, prožíravá jiskra. V *prvním* okamžení byl jist, že se tu mluví o jeho synovi — a další řeč utvrzovala tuto jistotu. I třásl se na celém těle a musel všechnu svou sílu sebrati, aby se před časem neprozradil.

V nitru jeho děly se náramné převraty; sloup důvěry jeho se bořil, a sutiny jeho vrážely mu krvavé rány do srdce. Co měl nyní o dítěti svém věřiti . . . o tom dítěti, ježto byl dlouhá

léta tak přísně ostříhal? . . . Záhy se měl o tom přesvědčiti, měl seznati, jak dalece ústa ranhojiče Koníčka pravdu mluvila, a jak nyní hovor synových přátel pochopil . . . . příští hodina to mohla rozhodnouti . . . . on se jí děsil — on se třásl hněvem a žalostí.

Mezi tím sešel z blízké krčmy člověk s lucernou dolů k samé řece, a drže světlo do výšky, dával blížící-se lodi znamení, že tu noví pocestní čekají. Loď přihučela ku břehu, a po spuštěném prkně lezli do ní mladí cestovníci, kteří byli příteli Podhajskému naproti vyjeli. V patách za nimi šel rozjitřený hospodář v obnošeném plášti.

4.

— synu můj, mé požehnání
Na pout do světa dalekou,
— slzy moje při shledání
Radostí více netekou.

V. J. Picek.

Antonín a Emilie seděli ještě na palubě.

„Můj celý život,“ vypravoval podivný přítel podivné přítelce — „rozpadával se na dvě části sobě tak odporné, že se nikdy sloučiti nemohly. Doma zdálo se mi, že jsem otrokem, neživotným strojem ledové, nelaskavé vůle otcovské. Tam jsem byl jen poslušným, vycvičeným zvířetem. Co se mi poroučelo, to jsem vykonal.

*

Otce jsem se bál při pouhém pomyšlení; já se lekal jeho mrknutí, i třásl jsem se, když na mne promluvil. Já nemohl pochopiti, co to je láska otcovská. Držel jsem ji za pouhou smyšlenku. Ani v tom nejsmělejším, v tom nejpodivnějším snu nemohlo mi napadnouti, že by mě otec miloval, že by mě z lásky tak vychovával. Srdce moje toužilo po něčem jiném. Doma jsem to nenalezal, ale tím hojněji venku pod širým nebem, u velikém svobodném chrámu přírody.

Blízko našeho dvorce táhne se dlouhé údolí. Je to jako bohatá pokladnice, do níž divotvorná ruka Stvořitelova těch nejrozmanitějších darů nastřádala. Skaliska v nejpodivnějších podobách, sluje a strže, křoviny a kusy hustého lesa, trávnaté paloučky a šumivé potůčky — vše tu je rozestláno v přepodivné směsici a souzvuku. V ta místa jsem zabíhal, když mě domá ruka otcova z otěže pustila; zde jsem pomeškával, když jsem se od svých učitelů navracel; zde jsem pak z hrobů vyvolával vavřínem ověnčené hrdiny, o kterých mi starý duchovní v řeckých a římských dějinách povídal; zde jsem vedl vlastní život svůj a lezl po skalinách, skákal do roklí, šplouchal se v potoce, honil se za motýly, hlídal ptáčata, provaloval se po trávě, a hledě vzhůru do modrých nebes, zpomínal na

oči matky své.... té dobré, drahé, měkké ženy!... té jediné, o které jsem jistě věděl, že mě miluje, a kterou jsem i já miloval.“

Sladkým ohněm zanícen mluvil Podhajský, až konečně pohnutím umlknul a jako přeplněnou mírou citů svých unavený hlavu k prsoum sklopil.

Emilie mlčela. Slova jeho byla v ňádrách jejích sladké ozvěny zbudila. Jemně tiskla ruku jeho a sklonila hlavu na rameno jeho.

Podhajský ovinul okolo ní pravici a tak seděli dlouhou chvíli mlčíce.

„Vaše matka je zajisté velmi šťastná!“ řekla konečně Emilie hlasem blaženě pohnutým.

„To si také myslím,“ dosvědčil Podhajský — „neboť se domnívám, že blaho, ježto v druhé osobě nalezáme, i tuto blažiti musí. A já byl v lásce matky své blažený — tak blažený, že mi napotom svět nic podobného neposkytnul, až jsem konečně vás nalezl.“

„Aj, aj — milý příteli!“ prohodila dívka hlasem polokáravým — „zapomínáte na svou Růženku?“

„Nikdy!“ zvolal Podhajský živěji a rychle se vzchopil. Že však Emilii ještě za ruku držel, přinutil ji také, že se pozvedla. — „Nikdy!“ řekl nyní ještě prudčeji — „já se ti zaklínám

touto hvězdnatou oblohou — nikdy jsem na ni nezapomněl! Ona má můj slib. Ale já jsem zrostl v lásce její jako v živlu, kterýž mi byl k životu právě potřebný; já jí nebyl zanícen — já jí nebyl nad povrch tohoto života unešen. To se mi stalo teprva u tebe!“

„Ano, ano — bylo to jakési unešení nad povrch vezdejšího života a jeho dávnověké zvyky,“ dokládala Emilie pološeptmo, svou krásnou hlavou zvolna potřásajíc — „když mě okamžení tak překvapilo, že jsem vám slíbila přátelství, jakého snad na tomto úzkoprsém světě ještě nebylo ....“

Mezi tím byla parní loď k břehu přirazila, a jela nyní, zase obnovenou silou hnána, k výšinám Mělnickým.

Nově způsobeným hlukem a pohnutím jako z tichého zasnění probuzeni, byli Emilie a Podhajský místo své opustili a začínali nyní po palubě malou promenadu. Ruka její spočívala v lokti jeho.

Po chvíli blížil se k nim posluha z kajity. Zdáť se býti potěšen, že je konečně nalezá.

„Račte, milosti, dovolit...“

„Co dobrého?“

„Pěkné poručení od několika pánů z kajity, kteří vašnosti toužebně očekávají a o vašnostinu přítomnost prosejí.“

„Nás oba? — nejsi na omylu, příteli?“

„Oh, nižádným způsobem — pánové mi dali tuze dobré popsání — a mimo to nemáme dnes na lodi žádného, s kým bych se mohl mýliti.“

Přátelé Podhajského byli se totiž domnívali, že ho naleznou v kajitě, a protož také co možná jedním rázem do ní se vtlačili; ale na první pohled viděli, že se v naději své zklamali.

„Tu máte nadělení, Podhajský tu ani není!“ ozvala se mezi nimi ústa, pod nimižto se vousatá brada lesklа.

„I neprorokuj hned zkázu Jerusaléma,“ odbyl ho šedivý letní kabát — „že ti tu Podhajský již na hřebíčku nevisí.“

Přitom se obrátil k posluhovi a začal se vyptávati po dvou pocestných tak malebným a plastickým způsobem, že tato vytřelá hlava i hned osoby hledané poznala a přítomnost jejich dosvědčila.

„Tedy sem honem víno — ale to nejlepší — a šestero sklenic!“ rozkazoval třetí, zahrávaje si radostně ve vousech. — „Ať je přivítáme nabitými puškami, jak mile nos do kajity strčejí!“

Sklepník učinil vedlé rozkazu a poslal zatím druhého na palubu.

Mezi tímto krátkým výstupem vyhlídl si starý Podhajský místečko v nejoddálenějším a nej-

temnějším koutečku pěkné kajity. Tam se usadil, stáhnul si dlouhé stínidlo do čela, límec pak u pláště vytáhnul si přes uši a bradu, a po celé tváři jeho nezbylo ani památky. Zdáloť se, že se chystá ku spaní; zatím ale pod stínidlem bystrýma očima na každé hnutí v kajitě pohlížel. V této chvíli bylo mu teskno a ouzko, jako člověku, kterýž očekává rozsudek nad živobytím a nad smrtí.

Konečně se otevřely dvéře — na posledním stupni do kajity objevila se Emilie a v patách za ní na ouzkých schodech Podhajský.

„Poutníkům z dalekých končin plesavé přivítání na zemi domácí!“ ozval se hlas mezi přátely, jižto se byli okolo blízkého stolku shromáždili, a jeden z nich povystoupil, drže v ruce plnou sklenku vína.

„*Er ist da! er ist da!*“ začal outlý mužínek dle známého nápěvu z Heroldova Zampy zpívati, a ostatní hlasové dokládali na to tím samým tónem: „My také! My také!“

Emilie znala tyto přátele Podhajského a jevila své překvapení líbým úsměvem.

Nyní vešel Podhajský .... a v otci jeho začala krev jako zžíravý plamen přebíhat, i srazila se mu všecka na srdce, a rozletěla se nato k hlavě, div že mu očima nevystříkla. Podo-

bného okamžiku nebyl ještě ve svém živobytí okusil. Teď bylo všecko pravda, co mu byl panský ranhojič oznámil . . . ba šetrný člověk jim ani úplnou pravdu o synově stavu nepověděl!

Chladná, jindy mu tak přirozená povážlivost jej opustila. — Toť byla v očích jeho strašnější případnost, než kdyby byl ztrátu celého jmění utrpěl. Tu viděl duši do zkázy pádit, z kteréž měl jedenkráte oučty skládat — a na jejímž blahu tolik let byl marně pracoval!

Přátelé synovi zdáli se mu býti prostopášní hejřilové, tuláci a svůdcové. On si nemohl v té chvíli vyložiti, že by pořádní lidé bez nevyhnutelné potřeby na cestu vydati se mohli. Smích jejich zdál se mu býti škodochtivým šklebením nad chycenou kořistí — nad záhubou syna jeho.

A pak ta ženština? — Což mohla býti jiného, sama a sama ve společnosti mladých lidí — což mohla býti nežli ochechule, kteráž podvodným zpěvem duše do sítí láká a utracuje .... jak to byl miláček Aeskulapův pověděl? A po boku jejím teď jeho syn! — to dítě, jejž byla žena jeho, ta perla mezi matkami, svou láskou napájela ... pro nějž doma ten nejčistější kvítek z říše panenské se rozvíjel... to bylo více, nežli otcovská přísnost, nežli otcovská láska snesti mohla! Tato myšlénka zbavila ho poslední úvahy.

I vyřítil se z kouta svého, nevěda co činí, a rovným krokem, ačkoli se nohy pod ním chvěly, vrazil mezi přátele, jichžto se po krátkém uvítání ten nejsrdečnější rozmar zmocňovati začínal.

„Pryč od něho, číhaři, kteříž tělo i duši do věčné záhuby lákáte!“ zkřikl silným hlasem, Antonína za ruce uchvátiv, jako by ho jižjiž do propasti letícího udržeti chtěl.

Hned první tón řeči jeho projel synova prsa jako meč. Mezi tisíci byl by Antonín hlas tento rozeznal, a účinek jeho byl omamující. Mladík zbledl a zachvěl se v hlubinách duše své.

Ostatní to pozorovali za žert, třeba i trochu nevčasný a nejapný. Podoba starého ökonoma v krátkém, chatrném plášti a v plstěné čepici byla poněkud komická. I zdál se jim v prvním okamžení býti veselý patron, jenžto by se byl rád neobyčejným způsobem v jejich společnost uvedl. Bezděky vypukli tedy všickni ve hlasitý smích.

„Co se smějete, světoběžní svůdníci?“ obořil se na ně přísný venkovan, smíchem jcště více popuzený. „Pamatujte raději na hodinu, až nastane pláč a zubů skřípání.“

„Historie začíná být interesantní!“ ozval se hlas mezi přátely, a ruka si vjela do vousů.

„To je zbytek z posledního maškarního bálu, který až dosaváde cestu domů nalezti nemůže!“ řekl druhý.

„Ale jak přichází Podhajský k té obzvláštní cti, že v něm tak statného hlídače těla i duše nalezá?“ ptal se třetí.

„To ti může, pane, on sám jádrným slovem pověděti,“ odpověděl rozjitřený hospodář, „a zvědavost vaše umlkne.“

„Aj, tedy mluv, mluv!“ ozvalo se to ze všech úst najednou — „abychme umlkli.“

„Zde není místa k takovýmto výjevům,“ vynutil Antonín ze stísněných prsou .... „a tento pán ...“

V té trapné chvíli, kdežto se již oči všech pocestných na toto tragikomické intermezzo upírati začínaly — teď se mu zdálo nemožno vyznati, že je to jeho otec.

„Tento pán udělá nejlépe, když tam opět zaleze, odkud nepovolán vylezl!“ doložil rázným hlasem dlouhý přítel v šedivém letním kabátě, chtěje Podhajskému pomoci z nesnází, do nichžto jej, dle jeho důmínky, hrubý žert neznámého člověka uvedl. Při tom byl pohled jeho tak opravdivý, že na okamžik i starého ökonoma zarazil.

U ostatních stolů ozývaly se již hlasy, napomínající, aby se netropila váda.

„Já nemohu vůbec pochopiti, jaký je to pořádek a jaká správa,“ prohlásila se nyní Emilie — „že tu má člověk dotíravé hrubosti neznámých lidí snášeti.“

„Ty mlč!“ rozkřikl se otec Podhajský, hlasem jejím na novo popuzený — „ty mlč, svodná ochechule! Nebo právě tys to....“

Dále nemohl promluviti. Mezi přátely povstalo prudké pohnutí. Antonín se mu byl vytrhnul a vedral se mezi něj a dívku.

„Pro živého Boha, umlkněte!“ zvolal vášnivě, a tváře jeho zahořely temným plamenem, a ruce jeho sepnuly se bezděky ve dvě pěsti. „Pokálejte kohokoli pěnou pošetilé zlosti — ale toho anděla se nedotýkejte!“

„Co? ty se opovažuješ —?“ zkřikl nyní otec, a náramný hněv zatřásl celou jeho bytostí. Jednou rukou po něm sahal, druhou nevědomky pozdvihoval.

„Ano — opovažuji se!“ odpověděl syn, těmito nedostojnými posuňky ještě více popuzen, a odmrštiv ruku jeho, postavil se proti němu.

„Ha, nešťastníče!“ zaúpěl starý Podhajský, a přemožen, zdrcen touto smělostí člověka, jejž byl až dosaváde za stroj své vůle považovati uvykl, sklesl na blízké sedadlo. Něco hroznějšího nemohlo jej potkati — nic nemohlo duševní sílu

jeho tak zlomiti. Všecko se mohlo na dalekém světě přihodit — všecko! — tiše byl by snesl každou ránu osudu; ale že by mu někdy vlastní syn odpor učinil a urputně se proti tváři jeho postavil: toho by se byl nikdy nenadál. Celá bytost jeho byla na okamžik zvrácena.

„Jsoutě mezníky,“ mluvil zatím jaksi křečovitě roznícený mladík dále — „jsou mezníky, u kterých i nejsvětější povinnosti přestávají a proti bezprávému násilí opříti se musejí. Myslíte-li, že zde máte co jednati — jednejte se mnou — ale nedotýkejte se nepoškvrněné cti tak podivně vznešeného tvora, že dostojnost jeho ani pochopiti nemůžete. — Odpusťte, Emilie!“ nahnul se pak pološeptem k ustrnulé, skoro ve mdlobách tu stojící dívce — „záhy se vám všecko objasní.“

Po těch slovech bral se rychle z kajity, pohlednuv přitom na otce, jako by ho vyzýval, aby šel za ním.

Ten se také prudce vzchopil, a hnal se jako nově štvaný po úzkých stupních za synem na palubu. Ztrnutí jeho otcovské síly bylo již opět pominulo, a na místo jeho vstoupilo nové vědomí jeho důstojnosti, popichováno nevídanou posud zpourou synovou.

I kvapil v patách za ním až na zadní část lodi. Zde bylo ještě prázdno.

Tu se Antonín zastavil, kvapně se obrátil, a v okamžení stál otec a syn proti sobě. Bylo to okamžení trapného očekávání.

„Co tu děláš?“ vyrazil konečně ze sebe otec hlasem, v němžto se celá bouře duše jeho ozývala.

„Malá projížďka po domácí řece,“ odpověděl syn, „nezdá se mi býti tak velkým proviněním, abyste k vůli němu ve hněv upadati musel.“

„Nezdá se ti? — Nu, tedy ti povím, že je to cesta daremná, a že budoucně všem takovým projížďkám přítrž učiním. Proto jsem tě nepustil z domácích otěží — proto jsem tě neposlal do světa.“

„Mně se zdálo, že jste mě proto z otěží pustil, abyste hlas svědomí svého ukonejšil, kterýž vám již dávno pravil, že jste mladost mou v tuze ouzké meze vtěsnával.“

„Ty se opovažuješ — kluku?!“

„To není žádné opovážení, když vám chci pověděti, že tato moje cesta není tak daremná, jak se vám snad zdá, jenžto v nynějším životě svém žádné jiné cesty neznáte, nežli do polí neb do lesů. Vy jste mě ale poslal na několik let z těchto mezí ven, abych se i v dalším světě ohlídnul, abych na jeho peřestou tvářnost pohleděl, abych se v kolotání jeho uvrhnul a k srdci jeho se

přitulil — abych se napil z té kouzelné číše života, kterou jste mi dlouhá léta skrbivě ukrýval. Já dle toho jednám, hledě spolu na radu hlasu vnitřního, kterýž mi cesty předpisuje. Zní-li hlas tento nyní trochu jinak, nežli zněl blízko vás, dokud jste mu z nepokojných, toužebných prsou vystoupiti zabraňoval: to nevím; ale ujistit vás mohu, že mě až dosaváde na daremné cesty nesvedl.“

V němém úžasu poslouchal jej otec. Tolik slov jedním tokom z úst syna svého nebyl ještě nikdy zaslechl. Vždy patrněji vdírala se mu tedy myšlénka, že ho veliká změna potkala,

„Zcela daremné cesty tvoje nebyly — to vidím,“ řekl nyní. „Alespoň jsi se přiučil mluviti. Jakého také divu! Mezi lidmi, ježto jsi za své společníky si obral, musí se jazejček obrousit.“

„Prosím, otče, zbavte se všeho podezření stran lidí, kteří k těm nejpočestnějším třídám pospolitého života našeho patřejí. Jsou to šlechetní, vůbec vážení mladí mužové, jichžto přátelstvím se honosím, a kteří k vůli mně na několik hodin Prahu opustili, aby mě líbezně překvapili.“

„Tebe — a nebo tvou společnici, tu hanebnou . . .“

„Zadržte, otče! a neházejte kamením hněvu svého po dívce, kteráž je ve své panenské

dostojnosti tak vysoká a skvělečistá, že jako sluneční záře obyčejný zrak oslepuje. Já vám na to přisahám, že v ní všecko spočívá, co jste snad někdy sám v tvoru ženském krásného pohledával.“

„Mlč — svedený pošetilče! a děkuj nebesům, že mě dosti časně na tvé stopy uvedla, nežli jsi úplně do zkázy upadl. Já učiním, že tě ta vysoká a čistá ochechule déle mámiti nebude ... Minulou hodinu mluvil jsi s ní naposled.“

„Já s ní budu ještě také příští hodinu mluviti. Já jsem na této cestě jejím společníkem, a musím svou službu až ku konci provesti.“

„Ty se mi nehneš z místa...!!“

„Ušetřte si hněvu, otče! Pomyslete, že nestojíte ve svém dvorci, a že nemluvíte s chlapcem, který se druhdy před vámi třásl ... poněvadž jste mu jiný cit vštípiti neuměl.“

„Ha, ty nevděčné plemeno! Je to řeč dítěte s otcem?“

„Proč mi vynucujete vyznání, kteréž bych bez vašeho násilí na věky byl v hlubinách duše své ukrýval? — Ostatně buďte ubezpečen, že vím předobře, co vám povinen jsem, a že na tyto povinnosti své nikdy nezapomenu.“

„Poslušnost je tvoje první povinnost — a já i nyní poroučím, abysi z místa se nehýbal.“

„Chcete, abych se k vůli vaší nedůvěře — k vůli vašemu nápadu směšným učinil?“

„Lid, mezi kterým vězíš, může se ti vždycky posmívat; hleď jen, aby tě posměch rozumných a rozšafných lidí nepotkal.“

„Pro dnešek vidím, že vás k jinému přesvědčení nepřivedu — a hanobu přátel svých nemohu poslouchat. Mimo to nehodí se také toto místo k vyrovnávání rozepří a žalob, jakové jste začal; mějte strpení do zejtřka — v klidné domácnosti dá se o tom lépe mluviti. Pak mi povíte se svou přirozenou povážlivostí, co vás v tak pozdní hodinu na loď přivedlo. Já musím nyní ke společnosti, abych zase do koleje uvedl, co jste vy prvé z ní vymrštil.“

„Stůj, nešťastníku!“ zvolal nyní otec zprudka i hlasitěji, nežli byl až dosavad celou rozmluvu za synovým příkladem vedl, a vstoupil mu do cesty. — „Stůj a pověz, řekni mi, děťátko — nemyslíš nikdy na matku a na děvče, kteréž pro celý život tvým býti má!“

„Na matku?“ opětoval Antonín, a všechny struny srdce jeho zavzněly hned jiným — jemným, bolnosladkým tónem. „Zda-li na matku nemyslím? . . . Před hodinou mluvil jsem o ní na těchto místech, a duše moje tonula v slastech. Vzpomenutí na lásku její obletuje mě jako strá-

žný anděl na všech cestách mého nynějšího života, a dosavád nemám příčiny, abych studem před ním se uzardělo. I obraz Růženy prohlédá ke mně usmívavě a kyne mi důvěrně .... ale nechme teď rozprávku o věcech, ježto nám nadarmo mysl rozpalují. Beztoho zbudili jsme zřetel soucestníků — již začínají po nás zvědavě hleděti ... a tamto mě hledají přátelé. Zejtra tedy o těch věcech více ....“

S těmi slovy mu proklouzl, a za chvíli na to seděl starý Podhajský samoten na tom místě, kdežto byl před nedávným časem jeho syn v rozmluvě s Emilií meškal.

Prostý, prudký venkovan zde seděl a snažil se tichou myslí, jasným okem pohleděti na stav věcí, jakož byl po celý život činiti uvyknul. Rozhorlenost ustupovala pomalu chladné úvaze a přecházela v neustupnou tvrdošíjnost. Jenom někdy probleskla veliká, nikdy neokušená hořkost duši jeho, a v takových okamženích vyrazil ze sebe krátký, trpký smích, nebo udeřil holí o palubu.

„To je krev moje — ha, ha!...“ držel mezi tím krátké samomluvy. „Já se dočekal veliké radosti! To je ratolest z kořene mého, nad nížto jsem ostražitě bděl? — o zdařila se proklatě a vydává rozkošný květ — ha, ha! — Ale já se jí zase chopím! .... já ji vytrhnu z půdy,

kde ji hmyz ožírá .... On se minul rozumem, a v takových případech musí se silných léků užívat ... Zde nemohu ničeho začínati — to má pravdu; zde nejsem proto, abych s otcovskou přísností divadlo prováděl; já se nechal hněvem překvapit a uchvátit ... ale doma nebudu rušiti cizí pohodlí ... tam s ním promluvím po otcovsku — ha, ha! — že svou starou poslušnost opět nalezne.“

5.

Vůle vůli podrobená
Nehodna jest šlechty cnosti;
Vůle s cností spřátelená —
Tato nezná povinnosti.
Bol. Jablonský.

Druhého dne vešel starý Podhajský do synova příbytku.

Od včerejší noci, od té chvíle, co se byli otec a syn na palubě rozešli, nebyli se oba již skoro ani okem spatřili. Starý se nehnul po celý čas z paluby, a syn nevyšel z kajity. V Obřiství z lodi vystoupivše, byli se opět bez setkání rozešli. Mladý si najal s přátely zvláštní povoz, a starý odejel s obyčejným dostavníkem ....

Nyní stáli otec a syn zase proti sobě.

Starý vešel, zaniž mladého pozdravil. Tvář jeho byla pokojná; železná chladnost ležela v kaž-

dém tahu. — Ani nesejmul čepici — a jak byl sedl do vozu, ve svém obnošeném plášti, s holí v ruce, postavil se do prostřed pokoje. Ohlížeľ se kolem, jako by se dle nábytku, pořádku a celé podoby příbytku přesvědčiti chtěl, zda-li si pravdivý obraz o synu svém učinil.

Po chvíli přistoupil ke stolu, na němž vedlé rozličných hromad papírů i několik kněh leželo. Pohledl do nich, a malý ouškleb potrhnul ústy jeho. Byly české.

Na to se přiblížil ke stěně, kdež několik obrazů ve zlatých ouzkých rámcích viselo — a nový ousměšek zatemnil opět tvář jeho. Byly to podobizny několika výtečných českých spisovatelů.

Ještě neotvíral ústa. Obrátil se a přešel dvakráte pokoj. Antonín tu stál v podivném, trochu traplivém očekávání.

„Neodpočinete si, otče?“ začal konečně starého se tázati. „Odložte a pohovte si.“

„Chystej se na cestu!“ odbyl jej ale starý krátce a příkře.

„Na jakou cestu?“ divil se Antonín.

„Pojedeš se mnou domů.“

„Přihodilo se doma něco?“ ptal se mladík tónem starostlivým.

„Aby se *zde* nic více nepřihodilo,“ řekl starý důrazně — „proto se mnou pojedeš.“

„Já se zde ničeho nebojím.“

„To věřím. Komár se také hořící svíčky nebojí, až si křídla popálí. Já ti chci okázati, že jsem pečlivý otec, a zbavím tě nebezpečenství.“

„Nebezpečenství? — já nepochopuji, v jaké důmínce to vězíte — a co vás sem tak náhle za mnou přivedlo!“

„Neptej se. Na to je dost času, až budeme míti Prahu za zády.“

„Ale vždyť ještě čas nevypršel, který jste mi dovolil mimo dům ztráviti.“

„Kdybych se byl mohl nadíti, že mé otcovské slabosti takovým způsobem nadužiješ — ani toho bych ti nebyl poskytl.“

„Jak jsem jí nadužil?“ ptal se Antonín, hlas i čelo poněkud povýšiv. „Vy jste mě na radu mých učitelů vypravil do světa, abych v davu jeho sesílil. Já se do něho pustil, a cítím, že se teď ve svém živlu nacházím. Já užívám tedy jenom práva svého, a nepožádal jsem až podnes k jeho vyvedení od vás více prostředků, nežli kterých mi vůle vaše poskytla.“

„Já ti ale neporoučel všechen čas v Praze promařit!“

„Já viděl také kus jiného světa, ale srdce moje zůstalo v něm jako na poušti a nenalezlo

rozkoší, až se uchýlilo do Prahy; zde cítilo, že není v cizině — ale že je ve vlastním domově.“

„Tím spíše pojedeš tedy se mnou — to budeš v nejvlastnějším domově,“ řekl starý zpurněji, než posud rozprávěl. „Dělej — chystej se na cestu!“

„To nejde tak na kvap, milý otče!“ omlouval se Antonín. „Já stojím v rozličných poměrech, mám známosti a spojení —“

„Vím, vím — ale právě ty se musejí náhle přetrhnout.“

„Já vás v několika dnech navštívím —“

„Ty pojedeš hned — a navždy!“

„To nemohu!“

„Chceš, abych ti pomohl? Víš, kdo ti poroučí?“ zvolal nyní starý, a postavil se těsně před syna.

„Otec“ — řekl tento mírně, ani dost málo v tváři se nepohnuv, „kterýž si ale také na mysl uvede, že s děckem nemluví, a kterémuž bych rád zpomínky na tuto chvíli nemilé ušetřil. Já si při svém vstoupení do světa umínil, že si z každého kročeje oučty složím — a protož nemohu Prahu opustit, dokud nevím proč.“

„Chceš tedy, abych ti to pověděl?“

„To bych si přál. Alespoň by se mi snad ledaco vysvětlilo, co až dosud živou mocí pochodní rozumu svého proniknouti nemohu.“

„Ty tedy chceš?“ ptal se starý ostře, a zraky jeho zapnuly se ve tvář jeho jako hladové pijavky — „ty tedy chceš mermomocí, abych ještě jednou o věcech mluvil, které mi již včera žlučí zamíchaly? Anebo myslíš, nezvedený, že nevím, do jakých osidel jsi padl?“

Po těch slovech přistoupil ke stolu, udeřil na knihy, a obrátiv se ke stěně, okazoval holí po obrazech. — „Co je *to?* — a co je *to?*“ ptal se přitom.

„To jsou díla některých českých básníků,“ řekl Antonín pokojně — „a toto vůbec podobizny našich učených.“

„Co je ti do českých básníků? — kdo je to? jací jsou to lidé? kdo jsou ti učení? Poslal jsem tě proto do světa, abysi mi s lidmi se přátelil, kteří jsou u moudrého člověka v posměchu?“

„Ale co pak vám napadá?“

„Mlč! Anebo myslíš, nezdárníku, že nevím, že — *vlastenčíš?*“

Na vzdor mrzutosti, ježto v něm při nehodném a nespravedlivém dotýkání-se cti jeho povstávala, musel se Antonín usmát podivné důležitosti, s jakou otec poslední slova pronesl.

„A proto se horšíte?“

„A není to, zaslepený, k spravedlivému hněvu dosti veliká příčina? Neupadl jsi právě proto

lidem do rukou, kteří na tvé zkáze pracují? Tito přátelé — ta svodná ochechule . . . i bodejž do toho všickni živí . . . ! já si na to nesmím zpomenouti, jak ta čeládka včera o mém domě mluvila. Ale já jí zmatu počty, že se po čertech omejlí.“

Antonín začal netrpělivě po pokoji přecházet. Krev se začínala v něm bouřiti, a v takovém případu měla pak jeho povaha mnoho podobnosti s otcovou.

„Nemluvte o věcech, o kterých žádného přesvědčení nemáte,“ řekl poněkud již nakvašen.

„I ty ničemo! Chceš mi zdravé smysly moje upříti? Neviděl jsem a neslyšel jsem? Můžeš mi říci, že nevlastenčíš?“

„Ale pro živého Boha! — což je vlastenčení, o němž vám bez pochyby někdo tak zamotanou pohádku pověděl, že nevíte, kde je konec a kde začátek . . . je toto vlastenčení jediná příčina horlení vašeho, jemuž nerozumím? Nevíte nic jiného?“

„A není míra poklesků tvých ještě dost veliká? Je mi třeba ještě něco věděti?“

„Nu, to ať vám tedy jiný člověk rozumí,“ řekl Antonín s propukávající nevrlostí — „já nevím, co myslíte. Vlastenčení — jakž vy to nazýváte — je ten nejskvostnější poklad, kterýž

z davu světa pod tichou střechou domova přinesu, a přál bych si, abyste vy sám, jediným paprskem blahozářivého plamene jeho osvícen a roznícen, mysl a srdce ještě na něco jiného upoutal, nežli jenom .... na chlévy a stodolu.“

„Jakže, nesmyslný? Ty se opovažuješ, poctivé, zachovalé jmeno moje káleti důmínkou takovéto pošetilosti? Vyzul jsi se již tak ze všeho studu a počestnosti, že na sebe samého zapomenuv, i mne chceš do proudu strhnouti, kterýž tě mezi smeť a plevy odnáší? — Mlč, mlč! — a chystej se na cestu. Doma ti vlastenčení zaženu!“

„Můžete-li mi duši z těla vytrhnouti,“ řekl Antonín poněkud příkře — „tedy se o to pokuste. Za jedno ani nevíte, o čem se tu jedná — a za druhé neumím i nechci se tak přetvařovati, abych vás utišil nadějí, že zanechám věci, kteráž novou záři do temnice života mého vpustila. Já děkuji nebesům, že mi ještě dosti časně zraky otevřela a skvostnou, libě páchnoucí květinu vlastenectví nalezti daly, kterouž nyní jako divotvorný amulet ve skrýši srdce svého ukrývám. Teď teprva vím, k čemu na světě jsem a jakou cenu život má . . . teď teprva rozumím hlasu božímu, jenžto s námi přepodivným jazykem mluvívá.“

„Mlč — a nerouhej se, nesmyslníku!“ zkřikl starý Podhajský, zapomenuv, že byl přišel, aby s ledovou myslí všecko dle vůle své v pořádek uvedl a natrženou nit mezi dvěma srdcemi s pevnou rozvahou zacelil. Krev se mu valila do tváří . . . . pohoršení otcovské sršelo z celé jeho bytosti. „Třebas ty se byl jazykem hýbati naučil,“ mluvil dále — „moje lebka je přece, Bohu díky! tuze tvrdá, abysi ji tím ohebným strojem svého rozoumku provrtal. Uším a očím v této své lebce věřím více, nežli velikému hejnu řečí tvých — a teď toho mám také do syta! Delších slov nemohu dělati! Chystej se — ještě dnes odjedeme.“

„Dnes .... nemohu!“ řekl syn jeho pevně.

„Ty se mi chceš zpouzeti?“ zvolal na to tvrdohlavý ökonom, a v povýšený hlas jeho mísil se názvuk hořkého smíchu.

„Já chci jen marným řečem zabrániti, kteréž by snadno o mně povstaly, kdybych tak náhle, beze všeho připravení, odtud odešel,“ řekl Antotonín, pevně oči své do zraků otcových potápěje.

„Do toho ti nic není — to se děje za tebou — tebe se to nedotkne — tvůj svět a tvoji lidé budou nyní mezi mezníky našeho domova — a tam půjdeš hned . . . a nebo mi více na oči nepřijdeš.“

„Myslíte mi tím důkaz otcovské lásky poskytnout?“ zvolal Antonín s názvukem trpkosti, a srdce i hlava jeho vřely divým plamenem; „nebo se chcete přede mnou svým otcovským právem zaskvívat? Já ctím oboje a přijedu domů, jak mile si tu věci potřebné spořádám... ale to vám pravím napřed, pouhou hračku ze sebe již dělati nenechám, sice bych musel nad cenou života svého zoufati.“

„Nuže tedy zoufej, nevděčný kluku!“ zkřikl otec, jako v hlubinách své podivné bytosti poraněn. „Já nechci o tobě slyšeti! Roztrhej úvazek poslušnosti — já zdrtím pouto péče otcovské. Ty nejsi můj — já nejsem tvůj!“

S těmi slovy se hnal ke dveřím, jakoby chtěl uniknouti z plamene, kterýž ho z jádra bytosti jeho užíral.

„Otče! otče!“ volal syn, tímto převratem celého vyjednávání náhle zdrcený, a kvapil za ním a chopil jej za ruku. „Stůjte, otče! — a nedejte hněvu a hořkosti tak velikého místa v srdci svém, aby tam ani jiskry náklonnosti k synovi nezbylo. Já se podrobím, pokud vůle vaše . . .“

„Budeš poslouchat?“ obrátil se k němu otec s rychlou otázkou. „Svlékneš se sebe nynějšího člověka? Budeš jako jsi býval? — volný, ohebný nástroj v rukou mých? Zahodíš všechny přívěsky ze své nešťastné pouti?“

„Ne, ne! — to nemohu!“ zvolal Antonín, při těchto otázkách otcových pořád víc a více bledna. „Já nemohu nic slíbiti, co se veškeré mé duši protiví a co zplniti nemohu. Na své pouti světem nabyl jsem teprva jistoty a pevnosti — nyní teprva vím, jak budoucí dny své rozměřiti, aby žádaný užitek vydaly. Já jsem a zůstanu synem poslušným — ale buďtež jen také laskavým otcem!“

„Budeš poslušný bez výminky?“ ptal se otec příkře a zamračeně.

„Otče!“ prosil Antonín s rostoucí zaníceností — „otče — to nemohu! — já tě znám a vím, co budeš požadovati! Ale ne k vůli sobě — k vůli tobě samému zaklínám tě, nepožaduj ode mne více, nežli co moudrá otcovská láska žádati může. Pomysli na svět — pomysli na matku — pomysli na svědomí —“

„Mlč!“ rozkřikl se starý hlasem náramným, a plamenné oči jeho chtěly syna zničiti. „Mlč, a hleď, abysi od této chvíle sobě samému dobré naučení dával! Ty opovrhuješ útočištěm, kteréž ti moje péče podává — tedy stůj sám, a chraň se sám a živ se sám. Práh mého domu je pro tebe bodláčím zarostlý, a na stráži stojí tam kletba otcovská!“

6.

Pryč mi z cesty!
Matka jde, a s krokem jejím
Přichází též láska . . .
Dechem jejím zkamenělý
Budí se proud srdce.
Činohra.

S napnutou zvědavostí očekávala zatím Podhajská návrat manželův. Duše její zmítala se na vlnách pochybnosti a důvěry. Chvílemi strašily ji noviny vrchnostenského ranhojiče — pak ale zmizely zase před lesklou září lásky její.

Konečně přijel manžel — dřív nežli se nadála.

I vyběhla mu s Růženkou naproti, na prostranné nádvoří; ale pohled jeho nebyl jí milým, dobrým prorokem.

Starý Podhajský byl ještě oka nezamhouřil; s chomáčem jedovatých hadů v rozedraných prsou spěchal k tichému domovu. Krutý boj vášní byl na tvářích jeho patrné známky zůstavil. Leza s kočárku ani žádného nepozdravil, nýbrž tiskna starostlivé ženě ruku, bral se mlčky do světnice.

Čeládka začala hlavy sestrkávati. V takovém stavu ho nebyla ještě spatřila.

„Co je ti? co se stalo?“ dotírala teď na něj polekaná hospodyně.

Podhajský se ale vrhnul na svou starou lenošku a z hluboka si oddechnul. Nyní teprva

zdálo se mu, že je v jistotě; až posud mu bylo, jako by se ohavné příšery nevděku, hněvu a pomsty za ním honily a jej stíhaly.

„Co mi přinášíš?“ mluvila paní Kateřina dále.

„Neptej se — nejsem ještě v tom stavu, abych ti pověděl — dosti časně se dovíš“ — odpovídal Podhajský, chtěje se její zvědavosti uhnouti a nějak ji uchlácholiti; zatím ji ale svou rozpačitostí jen více popouzel a hlubší ránu jí zasazoval.

„Čeho se dovím?“ ptala se matka s rostoucí úzkostí.... „O mluv tedy, mluv! Co dělá Antonín? co dělá naše dítě?“

„Naše dítě?... Ubohá, nešťastná matko! Zbav se té myšlénky.... o tom dítěti nemohu ti radostné zprávy podati.“

„Nebeská dobroto!“

„Bůh ho zatrať!“ zvolal starý — „že jsem této chvíle dočkati se musel, kdežto tě, ubohá ženo, slovy svými jako kapkami jedu otravovati mám!“

„Ale co pak se stalo?“ prosila Podhajská, napořád blednoucí a opět se zardívající. — „Co dělá Antonín?“

„Veta po něm! Vyzul se ze vší povinnosti, zpouzí se otcovské vůli mé, tone v bahně daremných spolků . . .“

„Spasiteli na nebesích!“ zkřikla Podhajská, a trnoucí po celém těle, musela se zadržeti stolu, aby neklesla.

Na to se jal Podhajský vypravovati, jak byl Antonína nalezl a jak se konečně s ním rozešel.

Matka hlasitě plakala, a sklesla na židli. Růženka držela ruku její, tiskla ji k tlukoucímu srdci svému, a veliké, skvělé slze kanuly jí po tvářích.

„Můj syn! — mé ubohé dítě — můj Antonín v osidlech zkázy!“ bědovala matka, rukama lomíc, když byl Podhajský vypravování skončil. „Zničena péče moje! — strhán květ lásky mé! — zbořen sloup radosti a naděje mé!“

Byl to okamžik veliké, všechna srdce rozrývající bolesti. Chvíli nebylo nic jiného slyšeti, než usedavý pláč bědující matky.

Náhle se však tato vzchopila. Tváře její se zarděly; líbezné oči její svítily se nadpozemským zápalem.

„Nikoli! syn můj není ztracen — já to nemohu věřiti!“ zvolala živě. „Ty jsi se oklamal, otče! — mé dítě se nemůže tak zvrhnouti! Ty jsi dobře neviděl a dobře jsi neslyšel!“

„Nezastihl jsem ho ve společnosti darmodrahých svůdníků? — a nepoznal jsem je? neslyšel jsem jejich rozprávku?“

„Jestli nemluvili nic horšího — tedy je nemůžeš na to jediné vyslechnutí zatracovat. Měli pravdu — a to jsi měl považit!“

„Pravdu?!“

„Či choval jsi dítě své jinak, nežli to popisovali? Mohl ti kdy Antonín skrze přísné tváře až k srdci dohlédnouti a přátelům pak jiný obraz o svém otci podati?“

„Jak? ty ho chceš omlouvati? Chceš i to snad s jeho beder sníti, že mě před cizími zapíral? — že se opřel vůli mé? — že se svodnou ochechulí—“

„Já neomlouvám viny jeho,“ vskočila mu paní Kateřina rychle do řeči, nechtíc, aby se jeho slova milé Růženy bolestně dotknula — „já neomlouvám hříchy jeho, jestli se jakých dopustil; také ho ale nemohu zatracovati, dokud nevím, zda-li co v pravdě provinil.“

„Neshledal jsem hříchy jeho *já?* — Nemluvil jsem s ním? — nejednal jsem s ním?“

„Ale *jak* jsi mluvil? *jak* jsi jednal? Byla řeč tvoje považlivá? Bylo srdce tvoje laskavě pohnuto? Zněla tvoje slova líbezně?“

„Co?“ ozval se Podhajský nevrle. „Měl jsem s ním snad hrát a žerty provádět? Nejsem jeho otec . . .?“

„A není on tvůj syn? Ty všecko na něm požaduješ, ale sám ničeho podati mu nechceš. On

se však vydařil po tobě — je krev krve tvé, a jakou hlavu na tobě shledal, takovou i sám sobě utvořil. Tu jste stáli křemen proti oceli — tu nemohlo nic jiného nežli oheň povstati. Ale až *já* se proti němu postavím....“

„Ty?!“ zvolal Podhajský, oči své u náramném podivení na manželku upínaje.

„Ano — já!“ opětovala tato důrazně. „Ženin okres a říše je arci jen domácí práh a ohniště; ale zvláštní příhody požadují také zvláštního kročeje. A protož dohlednu sama k Antonínovi!“

„A co u něho?“

„Což není můj syn? Nemusím-liž jedenkráte před soudce nejvyššího s ním vstoupiti a říci: Hle, Pane, tak jsem pěstovala duši, kterou jsi mi svěřil? Nemusím-liž tedy všechno učiniti, abych jej šťastně z osidel tohoto světa vyvedla?“

„To nemusíš! On se vymknul násilně z rukou našich — my nemáme za něj co odpovídati! Já ho vymýtil ze srdce svého a uzavřel před ním bránu domácnosti své.“

„Nuže, tedy já mu otevru srdce své a ozdobím v něm stánek, kde mu bude blaze pobývat!“

„Ty bysi chtěla...?!“ zvolal starý zprudka se pozdvihnuv.

„Ponejprv tvé vůli se protivit!“ řekla žena pevně a mírně. „Tu se jedná o blaženost

čtyr lidí — a k vůli té musím odvážný krok učinit.“

„Jdi ven!“ poručil nyní Podhajský Růženě, stojící tu posud v bázni a nevědoucí, jak se tato nevídaná bouře na zdejší domácí obloze přežene. Chvěla se na všech oudech.

„Jdi ven!“ zkřikl Podhajský, chtěje další výstup, kteréhož se nyní sám strachoval, před nevinnou dívkou ukryti.

„Jdi ven — jdi, má děvečko!“ obrátila se k ní také Podhajská. „Přichystej mi můj manžestrový živůtek s beránkem a velký zelený šátek — sama si vyber kousek čistého šatu — a řekni Jakubovi, aby hned zapřahal. Jedni koně od včerejška stojejí.“

Růžena si utřela zástěrkou oči, a brala se ze dveří.

Podhajský přešel několikráte prudce po světnici. Paní Kateřina přistoupila ku skříni, kde svou zvláštní domácí kasu chovala....

„Ty chceš tedy opravdu jet?“ ptal se konečně Podhajský, blízko ní se zastaviv.

„Chci,“ řekla ona krátce.

„Mně tedy nevěříš?“

Podhajská potřásala hlavou. — „Já tě znám — ty se ale neznáš; já znám také Antonína — ty ho neznáš. Mladý, světem prošlý muž nenechá

s sebou nakládat jako nezkušené pachole, kteréž musí chodit a se ohýbat, jak jim otcova ruka zatáčí.“

„Ty tedy myslíš, že jsem jednal nemoudře? — sama že jsi moudřejší a že něco lepšího dokážeš?“

„Já nebudu dbáti na hlavu; — já poslechnu jen hlasu srdce svého, a vím, že nezbloudím.“

„Zkrátka — ty se domýšlíš, že s Antonínem lépe vládnouti umíš?“

„Já budu mluviti k srdci jeho, a vím, že najdu cestu k jeho nejtajnějším hlubinám.“

„A já bych měl pak před klukem státi, jako zahanbený preceptor, v jehož počtech pomocník notnou chybu našel!“ vypuknul nyní Podhajský s trpkou, až posud ukrývanou prudkostí. — „Já bych se měl studem zardívat, an by on zatím, to nezvedené klouče, předemnou .... i ať do toho všickni živí ďáblové! — ne a ne! — já vím, co jsem učinil — a ty se mi nebudeš do díla míchati. Však ona mu nouze tvrdou lebku sama oblomí! Ty nepotřebuješ za ním jezditi!“

„Já ale pojedu,“ řekla Podhajská s důstojností manželky i matky.

„Ženo! — ty nepojedeš! — Či to má k vůli nezdárnému, zkaženému dítěti tak daleko přijíti, že ....“

*

„Nezlořeč dítěti mému a nepřelamuj ten hebounký proutek naděje, kterého se ještě chytám — neprobodej srdce mé, dokud vlastníma očima nepohlednu, nad jakou propastí syn můj se kotácí. Tys pánem mým — ale já nejsem otrokyní tvou; ty mi nemůžeš veleti: Jdi, zabi syna svého anebo nech ho zabiti!“

„Nebe a země! ženo — pozbyla jsi rozumu?“

„Či hodláš něco jiného počíti? Nestrojíš vlastní rukou záhubu synu svému? — Těsně vyměřil jsi okres života jeho a vpustil kořeny jeho do půdy, z nížto jej nyní vyvrhuješ! Kam se má schýliti, když od něho ruku odtáhneš a všeliké podpory ho zbavíš? Má v boji s bídou a hladem zajíti? Má ve smrtném chrapotu sebe i otce proklínati! To nesmí — a kdybych ho měla vlastní krví zachovati! Já ho vysvobodím a ušetřím sobě i tobě těžkého odpovídání.“

„Já ho ale nechci vidět!“ osopil se Podhajský, tvář zamračiv.

„Ani když cestu mezi vašimi srdci vyrovnám a dítě své s povolnou myslí domů přivedu?“ ptala se Podhajská hlasem povýšeným.

„Nikdy! — mysl jeho nepovolí — ty ho nepřivedeš — nikdy! On musí býti prutem v rukou mých, jenžto se na vše strany ohýbá! Tak ho chci míti — tak jedině znám syna svého —

jinak nikterak. A chceš-li, ženo pošetilá! za dnů blížícího-se stáří najednou jasněji viděti, nežli já; chceš-li muži svému se zpouzeti a úklady mu strojiti s odpadlým, nezdárným synem: tedy jdi... jdi a nenavracuj se do domu, z něhož pouť udělám!“

Prudkým krokem opustil na to jízbu.

„Bůh nám budiž milostiv!“ vzdychla Podhajská z hlubokosti duše své, a sepnouc křečovitě ruce pozdvihla uslzené oči k nebesům.

Tak tu stála dlouhou chvíli.

Podhajský byl se zatím vyhnal přes nádvoří ven pod šíré nebe, a bloudil nyní mezi ourodou bujných rolí.

7.

Zasviť mi, ty slunko zlaté,
Na poslední z vlasti krok —
Zahřej v prsou city svaté,
Usuš v očích slzí tok.
Baron Villani.

Nepokojně přecházela Emilie v tom nejpěknějším pokoji velkého hostince. Hebounký čaloun prohýbal se pod její outlou nohou.

Byla to přepodivná bytost, plna zvláštností a úchylek od úzkých mezí obyčejného světa ženského; velikolepá postava, plna svodných půvabů a přece i plna oné důstojnosti, kteráž kaž-

dou dotíravost vzdaluje. Divadelní enthusiastové plesali při myšlénce, kteráž jim poskytovala možnost, že ji co Romeo nebo Fidelio a Normu uvidí; jakož v prvních úlohách půvabná, musela v poslední být vznešená. I šla s ní veliká pověst umělecká: ale Emilie nechtěla teď v Praze zpívati.

„Měli mě tu dříve — a nevšímali si mě. Ovšem — z domácí půdy nemůže nic dobrého vykvesti! Blázni. Mimo to jsem nepřijela, abych si dala věnce z cizopanského kvítí házeti — ne, ne! Já chtěla vidět, jak to na divadle *českém* vypadá .... ale po jeho pohřbu nemohu zpívati. Nechám si to až k jeho vzkříšení!“....

Emilie byla časně osiřela. Léta svého mládí ztrávila u pěstounky, kteráž byla hlas její pozorovala a ve zpěvu ji cvičiti dala. Později ztratila i tu — a nyní stála na dalekém světě samotna. To snad zavdalo také větším dílem příčinu její nynější bytosti, jejího smýšlení a citu.

Když odcházela z vlasti, prochvívalo její duši jen temné tušení podivného převratu, kteréž ji pak v cizích končinách potkal a co libovonný květ z hlubokosti prsou jejích vystřelil. Teprva v cizině začali v ní zřetelnější hlasové proskakovati, kteříž jí domov a jeho poklady, jeho řeč a písně, jeho život a konání v mysl uváděli

a pevné, ustálené vědomí v ní prostírali. Nyní teprva cítila se k daleké otčině připoutána tak svatými řetězi, že je nikdy více přetrhati nebo zničiti nemohla. Utěšené zprávy o blahoplodném, požehnaném zdaru české národnosti bývaly pro ni slavnostmi, kteréž — aniž sama věděla, jak? — duši její povznášely a hrdostí naplňovaly. I zahořela nyní žádostí, aby mohla hřívnu sobě svěřenou také na oltář vlasti položit.... a to ji přivedlo zase do Čech a do Prahy.

Zde sice již neshledala, co ji bylo hlavně přivábilo; ale za to se otevřel jiný, posud netušený svět před jejíma očima. Octnula se najednou mezi lidmi, kteréž podobný cit, jako ji, rozněcoval, a kteří zároveň s ní ve zdaru a rozkvětu národních záležitostí hlavní středistě svých tužeb a svého blaha nalezali. Najednou byla mezi bratřími a sestrami.

Zvláštní jakási náklonnost — neuměla ji jmenovati — *láska* to nebyla, ta světitelka zemského plamene — tu znala v hloubi a výšce, ta to nebyla — něco docela jiného vábilo ji zvláště k mladému Podhajskému, jejž nalezla ve společnostech, jimiž ji ona část spanilomyslného obecenstva uctiti se snažila, kteráž v ní byla příbuzného ducha shledala. Bujará, ohnivá mysl její potápěla se s jakousi dětskou rozkoší v jeho

sladkém blouznění, z něhož přece pevná, odvážlivá vůle a vřelý, pravý cit probleskovaly. I byla k němu pevněji přilnula, nežli snad obyčejná míra světská za dobré uznávala; ale srdce její nebylo také dle míry tohoto světa, svědomí její bylo jako diamant a vůle svobodná jako peruť orlova. Druhdy — nežli znala svého Ferdinanda — přávala si míti bratra; nyní se jí zdálo, že ho nalezla — a když si časem příští svůj život hodně vábivě vymalovati chtěla, postavila se vždy mezi Ferdinanda a Podhajského. Onen panoval celou silou v srdci *ženštiny* — tento zaujímal srdce *vlastenky*.

Nyní byla o něj v starostech. Dva dny nedával o sobě věděti . . . . Jak vypadlo druhé setkání-se s otcem? — Byla plna nepokoje.

Konečně vešla její panská s usměvavou tváří, zakývala potutelně hlavou — a v patách za ní vkročil Podhajský.

Ale pro živý Bůh, jak to vypadal? . . . On byl za ty dva dny o deset roků sestárnul. Tváře jeho byly ubledlé, avšak spočíval na nich výraz takové odhodlanosti, že se podobala vzdoru. Krok, pohybování těla, celé jeho vzezření bylo v tom kratinkém čase zmužilo.

Emilie naň hleděla s patrným úžasem, i zapomněla ho skoro přivítat.

„Je mé čelo již tak patrně kletbou znamenáno, že se i moje přítelkyně leká?“ promluvil Podhajský vážným, ale trochu trpkým hlasem.

„Co je vám, Podhajský? Co se přihodilo?“ zvolala Emilie, a rychle k němu přikročivši, vzala ho za ruku. „O pojďte — pojďte, milý příteli! a nenechávejte mě v ouzkostech.“

S těmi slovy ho vedla k sedadlu.

„Já přečkal život minulý, a vymknuv se z náručí nenadálého časného úmrtí, narodil se k životu novému,“ řekl Podhajský, po boku jejím na pohovce usedaje.

„Co je? — chcete mě jazykem nějakých mysterií lekati? Mluvte zřetelně! Jak jste vyšel s otcem?“

„Dobře — alespoň jsme se dobře rozešli.“

„Jak — ?“

„Že se více nesejdem.“

„Podhajský — pro živý Bůh!... z vás mluví zoufalost! Co se to stalo?“

„Nic nového. Historie lidského srdce může se mnohými příklady vykázat.“ — A na to jí vypravoval, co se bylo mezi ním a otcem událo.

Emilie poslouchala s celou duší. Když byl dopověděl, vzchopila se rychle ze sesadla a počala prudce po pokoji přecházet. Prsa její se bouřlivě vlnila.

„Jaké to nepřirozené roztržení těch nejsvětějších svazků!“ jala se mluviti. „Je-liž možné, aby se něco takového za našich dnů událo? Otec opouští šlechetného syna, že ho nemůže jako dětský míč z ruky do ruky přehazovati....“

„Já se otci nedivím,“ prohodil Podhajský. „Náhledy jeho jsou tuze obmezeny; on nezná ze světa nic jiného, nežli co jeho pluh objímá.“

„A já jsem říkajíc vaší spoluvinnicí!“ zvolala Emilie u svém rozvažování pokračujíc a krátké omluvy Podhajského si nevšímajíc. „K vůli mé osobě roznítil se největším dílem hněv otce vašeho — já to pozorovala již na lodi —“

„Emilie!“ prosil Podhajský.

„Co budeme omlouvati věci,“ obrátila se tato k němu — „ježto se v skutku tak a nejinak vynacházejí? Naštěstí nechtějme si nikdy zmenšovati. V celé jeho velikosti postavme si je před oči — a pak naň zmužile zraků svých upřeme. To nám podá pravou míru našeho konání. — Já nesu díl vaší nehody — ačkoli nevinně .... já musím nyní také díl myšlének převzíti, kteréž by tuto nehodu zase zničily.... Co hodláte počíti?“

„Já se nemohl po tuto chvíli na ničem ustanoviti.“

„Zkusíte to ještě? — budete domů psát? nebo se utečete osobně k srdci otcovu?“

„To ne — alespoň ne hned. Já znám otce, a vím, že bych teď ničeho nedospěl, kdybych se vůli jeho úplně nepodrobil — a to nemohu. Nikoli! Mně nelze opět hračku obmezených nápadů jeho ze sebe učinit.“

„A můžete — odpusťte, že se vás přítelkyně na to táže — můžete bez otce existovati?“

„Já cítím k tomu v sobě dost síly — ačkoli v tomto okamžení ještě nevím, v kterou stranu a ku které věci ji obrátím.“

„Budeť to také pro vás těžká úloha.“

„To nezapírám. Ale mužnou vůlí dají se všeliké těžkosti oblomiti. Ostatně má svět tolik rozmanitých tvářností, že se některá přece na mne usměje.“

„Proč ne — když jí dovedete usmání vynutit. Jinak ale ukazuje svět obyčejně jen škaredé tváře.“

„Vy mi dáváte málo útěchy.“

„Proto že jsem světu do tváří nahlídla — a že mne odtržení vaše od posavadního života bolestně dojímá. Nemůžete se nijak v předešlou kolej navrátit?“

Podhajský vrtěl hlavou.

„A co bude říkati matka vaše?“ ptala se Emilie.

Podhajský bolestně sebou trhnul.

„A co se stane z Růženky?“

„K čemu mi vrážíte jedovaté šípy do prsou, ježto až posud krvácejí?“ zvolal Antonín, rychle se vzchopiv. „Takto ptal jsem se tuty dny již bezpočtukráte, ale ani jedna odpověd neposkytla mi úlevy. Já nevidím pomoci aniž jakého vyklouznutí z tohoto smutného labyrintu. Zdá se to býti chod osudů — a podlé toho musíme nyní všickni alespoň na čas běžeti.“

Tváře Emiliina zastínila se tichým zármutkem. Vnitřní nepokoj nedal podivné dívce ani postáti.

„A na čem se tedy ustanovíte?“ ptala se napnutě.

Podhajský krčil rameny.

„K veřejné službě mě nevychovali, a k početí této dráhy jsem také trochu přestaralý .... jáť si již věru hlavu až do bolení nalámal, kde bych se měl ohlídnouti; ale mysl má je až posaváde tak sklíčena, že nevím, kde se v tomto vlnobití břehu zachytit.“

„Myslil jste na vychovatelství?“

„Já?... Moje drahá, já nemohu na věci myslit, při kterých mi teprva školní atestace dosvědčiti musejí, že bych je mohl podstoupiti; takových divotvorných papírů nemám ani lísteček. Ne, ne — já musím něco počíti, co jako ze mne

vyroste — k čemu nepotřebuji cizího výkazu .... něco se mi již arci na mysli zablesklo, ale já si posud netroufal, tuto myšlénku pochytit, ze všech stran ohledat a pak jako oživující jiskru v sebe uložit.“

„Nu —? a tato myšlénka?“ ptala se Emilie, důvěrně vedlé něho usedajíc.

Podhajský s odpovědí poněkud váhal. — „Nechtěla byste hádati?“

„Což je to něco takového, co vám těžko s jazyku sklouzá?“

„Já chci uhodnutí vaše za osudné orakulum považovati.“

„Ale což vím *já*, k čemu se mladý muž vašich schopností oddati může?“

„*To* můžete věděti .... leží to ve vašem okresu.“

„Snad ne divadlo ....?“ prohodila Emilie kvapně.

Podhajský posvědčil.

„Ale, milý příteli!“ prosila dívka — „co pak vám napadá? Což jsou všechny jiné cesty mnohotvárného života před vámi uzavřeny, že chcete právě tuto voliti?“

„A proč bych ji nevolil? Taťmi ještě nejspíše rychlého a jistého postavení poskytne —

a byť i bylo sebe skrovnější. Vímť arci, že se tomu stavu trochu pozdě oddávám — ale to se mi namítne u každé jiné obživy.“

„A což pak víte, že u divadla obstojíte? — Zkoušel jste se někdy?“

„Ty můj Bože! u divadla máte tolik chatrných, nedospělých žáků, že mezi tou velikou hromadou také snad ještě pro mne kousek místa zbude. Vždyť netoužím po věnci a vavřínu. Chci se jenom nějakým novým poutem k životu připnouti — dokud se přetrhaná stará vazba opět nezacelí... kteréžto naděje ohledem matky a Růženy ovšem zpustiti se nemohu.“

„To je něco jiného!“ řekla Emilie s vyjasněnou tváří. „Nebo abych se vám přiznala — mne pojal strach z vašeho oumyslu. To naše ubohé umění považuje se obyčejně za květnatou louku, kteráž medem a strdí přetéká, a kde třeba jen ústa otevřít, aby člověk rozkoší užil. I není věru jiného stavu na světě, kterýž by tolik nepovolaných přechovával, jako stav herecký — a vás by bylo škoda, kdybyste měl navždy snad jen ouvozem obyčejných komediantů se potloukati. Chcete-li ale divadlo za ochranné útočiště považovati, dokud se zbouřený proud dnů vašich zase neutiší; chcete-li na ten čas spíše jako dobrovolný ochotník přijmouti, co vám jeho chrám poskytne:

pak vám to nebudu zrazovati. Bude to pro vás dobrá škola, kde člověka dle jeho vášní, dle jeho veškeré bytosti lépe seznáte, nežli v celém ostatním životě. Pozbudete přitom arci několik pěkných obrazů mladistvé obrazivosti — přijdete o všelijakou naději — ale nabytý poklad zkušenosti vám tu ztrátu mnohonásobně nahradí. Teď se již sama těsím!“

„Já se ještě netěším — nebo při celém tom rozkošném návrhu nedostává se mi ještě maličkost.... totiž místo; a v tom ohledu nejsem dost pošetilý, abych se domníval, že mi na první zaklepání hned otevrou.“

„Aj, tedy budete dvakrát i třikrát klepati! Nechte jenom, až vás některá direkce uvidí — zvláště bude-li její representantka hlava ženská. Ty mívají hezké muže rády okolo sebe.“

„Moje přítelkyně začíná býti veselého rozmaru —“

„A jakž bych nezačínala? — Prosím tě, milý mládenče — jen si to dobře rozvaž, není-li to zpropadená ironie osudu? Tatík tě vychoval mezi lesem a skalami, aby o tebe svět ani prstem nezavadil — a ty se chceš nyní na prsa jeho s tou nejbujnější čeládkou vrhnouti! Mně se zdá, že by vás otec raději za pluhem, nežli před lampami viděl — s nalepenou kozí brádkou, s dlouhým

peřím na sametovém biretu. Jeho vychovací soustava ho šeredně zklamala.“

„Tedy myslíte, že bych se mohl na to odvážiti?“

„A proč ne?“ mluvila zpěvačka se svou přirozenou, lehko zanícenou živostí. — „Nehodný člověk svého štěstí, kdo se o ně nepokouší — a kdyby v zápasu i poslední žíla praskla. — Já tě již vidím, spanilý jinochu, jak budeš očima kroutit, ruce roztahovat... doufám přece, že budeš milovníky hrát?“

„I třeba stoly vynášet!“ zvolal Podhajský tónem položertovným a polozoufalým — „jen když přijdu na sucho — nebo vlastně na prkna. Ale jak se *tam* dostanu — to je jiná otázka.“

„Já vás engažuji, pane Podhajský!“ zvolala Emilie, a rychle se před něj postaviwši, podávala mu ruku. „Nebudu míti sice potěšení, s vámi zároveň na prknech stávati — ale z přátelství člověk ledaco učiní. Tedy....?... chcete?“

„Ale, milá Emilie...“

„Budu psát Ferdinandovi. Jemu anebo mně k vůli direkce něco udělá.... a nebude-li místa u nás, bude místa jinde, kde naše jmena také něco platějí. V jakých rolích chcete vystoupit? Jako Carlos, Werner, Savage...“

„Pro živého Boha — Emilie, netropte žerty.“

„Žádné žerty! Vy jste herec od maličkosti — rutinované nářadí . . . . snad nemyslíte, že bych vás jako pouhého začátečníka někam rekomandovala? Tys, přítelíčku, ještě nezkušený, neotřelý nováček! Odhodlaně, s jistotou — jako byste již celé koše bobkových věnců a několik balíků básní v kapse nesl, musíte vystoupiti. Však já vás k tomu připravím. Kus postavy a hlasu máte — srdce a hlava nejsou také prázdny — ostatek těla též zatím nějak přihladíme. Počkejte — já budu hned Ferdinandovi psát.“

A mysl Podhajského se znítila slovy podivné dívky, a naplňovala se vábnými obrazy. Zapomněl na minulost i přítomnost, a žil jen v budoucnosti.

Není stavu na světě, kterýž by svým lichocením tak léčivých prostředků na mladé srdce přikládal, jako stav herecký. V jeho okresu — v pouhé naději, že se podaří v čarodějné kolo jeho kročiti, spočívá tolik mámivé útěchy, že mladík na všechny rány zapomíná, kteréž byl snad posud utrpěl . . . .

Emilie psala, potom sedla k fortepianu a zpívala. Potom dělali s Podhajským krásné plány o budoucnosti.

8.

O vlasti má, ty krásná země,
Ty ráji v světě jediný,
Jen tobě bije srdce ve mně,
A pro tvůj národ milený. —
Tvůj jsem celý, o vlasti má!
V. J. Picek.

Podhajský byl zase ve svém příbytku a — byl skormoucený. Napnuté perutě obrazivosti jeho byly klesly — bílé vyduté plachty jeho naděje byly splaskly, a loď jeho ploula zase tichou hladinou vážného rozmyslu. Pořádal věci své. — Každá maličkost uváděla mu zašlé časy na paměť. Tuto věc měl od matky — onu od Růženy. Jemným pohnutím trnulo srdce jeho. Myslilť na obě — myslil na to, co jindy bývalo — i na to, co asi bude. Bytost jeho rozplývala se plamenem bolnosladkých citů.

A čím dále, tím živěji, tím tíživěji usazovala se na dně duše jeho hryzoucí žalost a rozrývající bolest. Omamující zápal, jenž ho byl u Emilie bezděky uchvátil — ono sladké zanícení bylo vyhaslo; nyní naň otvírala skutečnost své lačné oči, a ledové trnutí prochvívalo oudy jeho.

Myslil jenom na matku a na Růženu. Novým hořem pukalo srdce jeho. I vrhnul sebou na kanape a zakryl tvář v jeho podušce. Byloť mu, jako by se chtěl před děsivými podobami ukryti.

V tom se ozvaly ženské hlasy na předsíni — klepalo se na dvéře, a v okamžení na to vešla do pokoje Podhajská s Růženou.

„Matko! — matko, matko!“ zkřiknul Antonín, když byl hlavu pozvedl, a poznav příchozí, letěl jí naproti.

I ležel na prsou jejích a plakal jako dítě.

„Upokoj se, milý synu!“ pravila matka, sama proudem slzí tvář jeho smáčejíc — „upokoj se — vždyť jsem *já* u tebe, abysi nekvílel a nezoufal. Přicházím jako spravedlivá, milující matka.“

„O nyní je po vší bolesti a žalosti!“ zvolal Podhajský, a úsměv blahosti rozjasnil tvář jeho. „Nyní se ulehčí srdci mému a před očima tvýma nebude se podoba synova jako šalebná stvůra, plna hanobících poskvrn míhati. Jen s tebou ještě mluviti — moje matičko! — to jsem si přál, to jsem vyprošoval na Bohu; pak bych byl rád bedra svoje opásal a chopil se berle poutnické.“

„Nech řečí, Antoníne, kteréž ti u příchodu matčina nesluší a ježto mi srdce jako meč probodávají. Seber smyslů svých, abys mě rozumně do té tkaniny uvedl, kteráž tak záhubně okolo nás všech se otočila.“

„O pojď, pojď, matičko! — pojď i ty, moje milá Růženko!“ mluvil Antonín a přivinuv radostně se-chvějící dívku lehounce k srdci svému,

vedl je obě k své pohovce. — „Sedněte si — budete umdleny — odlož, pohov si, matičko — odlož klobouk, Růženo — já obstarám zatím....“

„Nech všeho, Antoníne — a obrať smysly od věcí vedlejších. Či-li se domníváš, bláhový, že bych mohla mysliti na pohovu oudů nebo na tělesní rozkoš, dokud mi srdce ouzkostí trne a starost mou duši svírá? Přisedni ke mně, synu — otevři srdce a ústa svá, ať zvím pravdu, svatou pravdu, co jsi provinil, nebo co na tebe podezření viny uvrhlo.“

„O ptej se — ptej, matičko!“ odpovídal Antonín, a sedal si na nízkou stoličku mezi matku a Růženu. — „Ptej se, má Růženo! — Co jste o mně slyšely? Před vámi je dokořán otevřeno srdce mé.“

Podhajská upřela na něj své jemné oči, a blahost mateřské pýchy nad ušlechtilým synem, jejž nebyla delší čas viděla, a kterýž byl mezi tím půvabně dozrál, rozlehla se jí po laskavé tváři. Také tichá Růžena pohlížela na něj s hlubokým pohnutím své něžné duše, a sladký, míruplný ples ozýval se její útrobou. —

„Řekni mi, Antoníne!“ začala Podhajská po malé přestávce ... „je to pravda, že vlastenčíš?“

„Ale pro milé nebe!“ zvolal Antonín — „co pak to máte s tím vlastenčením? Také otec na-

cházel v tom něco hrozného, ačkoli se zřejmě nevyjádřil. Co to myslíte?“

„Nu... to, co nám doktor Koníček povídal.“

„Ten kobylčí mastičkář — který mi tu minulý týden dotíravě na krk lezl? A co pak vám povídal?“

„Že na daremné věci myslíš...“

„Ten hanebník!“

„... že za daremné české knihy peníze vyhazuješ —“

Podhajský se dal do smíchu.

„... že se nebezpečných spolků chytáš...“

„Nic víc?“

„.. a že — do kafíren chodíš....“

Antonín se chechtal a vesele se vzchopil.

„Ty se směješ?“ ptala se matka vážně.

„Ale kdož pak by se nesmál, moje zlatá matičko? K vůli takovým výparům necháte si hned celou oblohu zakalit! To jsou tedy vaše starosti? a ta stran kafíren je snad ta největší?“

„Doktor mluvil také o nějaké — ženské osobě...“

„Jak?“ rozpálil se Antonín. „Ten hanebník se opovážil —? Ten by měl jenom na kolenou, s rukama přes kříž, s hlavou skloněnou její jmeno vysloviti! Matko — moje drahá Růženko!“ mluvil horlivě dále, a klekl si vedlé dív-

ky, a vzal ji za ruku a tiskl ji ke rtům a na prsa . . . „moje zlatá duše, ty jsi mohla něco zlého o mně mysliti? Mám se také před tebou očisťovati?“

Růžena potřásala jemně hlavou. — „Já ničemu nevěřila — ani slovu,“ promluvila sladkým pološeptem. „Já věděla jistě, že jsi se nezměnil.“

„Ale tak pak mi jen tedy pověz,“ řekla Podhajská — „co to všecko znamená? Obelhal nás doktor?“

„Hlavní věc vám pověděl, ale smysl její převrátil; z černého učinil bílé, z pravého levé — a já nepochopuji, jak jste tomu člověku víru dáti mohli. Kdybych to já byl učinil — byl bych nehodné věci o tobě, zlatá Růženko, uvěřil —“

„Co že pravíš?“ ptala se Podhajská.

„Že mi chtěl ten váš hubený pijavkář o Růžence namluviti, že našeho kancelářského ráda vidí . . .“

„Ten hanebník!“ zhrozila se Podhajská.

„Já ho arci odbyl, jak se slušelo — on ale poděsil na to z nešlechetné pomsty vás, a já to musel zaplatit.“

„Ale nebeská dobroto — proč pak jsi to nepověděl otci?“

„Ten o tom nečinil zmínky, a já nemohl tušiti, že by na tom něco záleželo.“

„Nešťastná tvrdohlavost! — nešťastné nedorozumění!“ bědovala matka . . . „Teď ale mluv! Co to vlastenčení tedy obnáší? Co je to? Pověz mi to moudře a pravdivě, ať se jasně ohlídnu.“

„I povím, zlatá matičko, povím!“ řekl Podhajský, zase mezi obě usedaje. — „Totě věc, která se hlavně srdce týče, a tuť naleznu u tebe dozajista půdu, v nížto moje slova pevnými kořínky se zachytí. Dej pozor, matičko — tobě Růženko, nebudou také slova moje na škodu . . . Co bysi říkala, kdyby tvůj Antonín na všechnu tvou lásku zapomněl, kdyby pustil z paměti, co jsi pro něj učinila, kdyby nechtěl nic o tvých starostech, o tvých probděných nocech, o tvých modlitbách věděti . . .“

„Ale Antoníne!“ namítala milující žena.

„Neměj starosti! — vždyť povídám: Kdyby! — Teď si ale uveď na mysl, že má každý člověk *dvě* matky.“

„Dvě?“ divily se ženštiny.

„Jedna je ta první drahá rodička, jako ty jsi ta moje, zlatá matičko! — a druhá je naše *vlast* — totiž ona země, kde jsme se zrodili a k něčemu dobrému dospěli.“

Podhajská hleděla na Růženu, jakoby synovi docela nerozuměla; ale v očích a na tvářích dívčích spočíval sladký úsměv vypravováním Anto-

nínovým zbuzený — jakoby celou duši její blahé tušení prochvívalo. Tím se prostá žena upokojila a dávala zas pozor na syna.

„Ty jsi ovšem až posud hrozně málo o vlasti slýchala, matičko!“ mluvil tento dále — „není-li pravda? — ty ale za to nemůžeš — to není vina tvá. Tys odrůstala v časech, kde stran vlasti naší ještě zlá zaslepenost panovala. Také moje vina to nebyla, že jsem o ní skoro nic nevěděl, dokud jsem po domácích lukách běhával. Teď ale o ní vím a musím se k ní chovati jako k matce své — sic bych se dopustil viny tak veliké, jako ta je, kdybych tobě nevědkem splácel lásku mateřskou. Vždyť je to země, kde jsme božího světla spatřili, kde jsme zrostli, radosti okoušeli a v starostech se tužili — země, kteráž nám jako pravá matka všech pokladů svých poskytuje, jimiž vezdejší svůj život ozdobujeme, a kteráž ve svém lůně duše přechovává, s nimižto v jednom jazyku mluvíme, jedny písně zpíváme, jedněmi obyčeji život pořádáme, v nichžto po jedněch otcích pravé sestry a bratry nalezáme; — vždyť je to země, kteráž je naší kolébkou, naším domovem, naším chrámem .... a tu bychme neměli jako matku milovat? Řekni ty sama — přiznej se, drahá matičko — zda-li na ten kousek země jakživa

radostně nezpomínáš, kde jsi se narodila a mládí své ztrávila? Jakž bysi tedy neměla milovati celou tu krásnou zemi, kteráž nesčíslné množství takových míst v sobě chová — a sice míst, které jsou domovem našich milých krajanů, kde se učení mužové zrodili, kde udatní hrdinové krev svou prolili, kde slavné činy povstaly, kde se znamenité nálezy učinily — a to všecko jen k oslavě a ve prospěch nás všechněch, kteříž jsme v této zemi zrozeni a jedním národem se nazýváme!“

„To je všecko hezky,“ řekla Podhajská, hlavou potřásajíc a slova synova uvažujíc, pokud je na první podání postihnouti mohla — „to je všecko hezky; ale já v tom ještě nic nevidím, co by se podobalo věcem, o kterých náš doktor mluvil.“

„Také na ně dojde. — Pomysli si, že někoho miluješ, že jsi mu díky povinna — tak asi jako dcera matce: zdaž nebudeš také vše činiti, co by osobě této užitek přineslo, co by jí radost působilo — nebo co by jí ke cti sloužilo?“

„To jsou zbytečné otázky. Každý poctivý a rozšafný člověk musel by tak jednati.“

„Nu — tedy si nyní pomysli, že také vlast miluješ i díkami jí povinnována jsi — a snadno pak uzavřeš, že i v její prospěch pracovati

a ji zvelebovati musíš. To však nedokážeš lépe, nežli když díl vezdejších starostí svých ve prospěch lidí obrátíš, kteří v lůně jejím přebývají, s tebou jednoho rodu, jednoho jazyka, jedněch obyčejů jsou, tobě nejblíže stojejí a také dle božího přikázaní největšího práva k tvé lásce mají. Tím právě matku potěšíš a šťastnou učiníš, když o blaho dítek jejích pečuješ — či-li mluvím nedobře?“

„Já ti rozumím. Vždyť nepovídáš nic jiného, nežli co nám křesťanská povinnost činiti poroučí. Ale ještě nenahlížím...“

„To přijde hned. Když bysi tedy vlast milovala a služby své lidu jejímu, totiž krajanům svým, obětovati chtěla: jednalo by se ještě o to, jakými prostředky bysi to dokázati měla. Dle mého zdání může se to díti dvojím způsobem — buďto skutky, dary, dobrodiním, ochotnými příspěvky a jakoukoli činnou pomocí anebo radou, poučením a všelikou jinou službou jazyka. Z obou těchto způsobů je druhý, tuším, důležitější; za jedno nemůže každý člověk činnou pomoc poskytnouti — každý nemá, co by ze své majetnosti mohl udělit a oželet, k tomu náleží vždy jakási zámožnost nebo aspoň schopnost ku šlechetné oběti; a za druhé záleží všechno lidské štěstí hlavně na tom, aby měl člověk

všechněch věcí dobrou známost, protřelou hlavu a zušlechtěné srdce — aby tedy moudré naučení poslouchal, je pochopil a podržel. Rozumíš, matičko?... Lidský jazyk — lidská řeč je tedy prostředek nejhlavnější, kterým se může blaho národu rozšířit a tudy i vlasti posloužit. Musí to býti ale jazyk takový, kterému lid rozumí, v kterém uvyknul mysliti a myšlénky i city své vyjadřovati — totiž jazyk mateřský. Tím se musí lid vyučovati, tím se musí k němu mluviti a povinnosti jeho do hlavy i do srdce mu vštěpovati. Naši vlast potkalo ale chodem války a jiných nehod to neštěstí, že přišel jazyk její před mnohými lety k oupadu; nic se v něm nepsalo, lid se jím neučil, ani neřídil — a tudíž počal se oupad a zkáza jeho i na lidu okazovati, a obyvatelé jiných zemí, jiní národové začali nás v umění a vědění přestihovati, jmeno i statky své mocněji rozšiřovati a nás ve všem všudy zatemňovati. Byl to bolestný stav lidu našeho, kterýž na slavnou památku předků svých zapomínaje, a minulý skvělý stav svůj z mysli pouštěje, jen leda bylo život vedl a pravou cestu po blahém osvícení neviděl, ani nehledal. Konečně ale vzchopili se někteří mužové, jimžto byl Bůh ducha osvítil a jiskru své lásky v srdci roznítil — ti se vzchopili, poněvadž poznali, v čem

chyba vězí, proč náš lid vázne, a začali zase mateřským jazykem k němu mluviti; začali mu vysvětlovati, že je tento krásný jazyk nejdražším dědictvím po jeho praotcích, že ho musí milovat a naučení v něm přijímat. Mužové tito píší nyní knihy v tomto jazyku, a těmito knihami rozprávějí s lidem, jejž ve všech potřebných a užitečných věcech vyučují — a o těch mužích se praví, že vlast svou milují. — Dokud jsem byl doma, nepřišlo mi o tom ani slova k sluchu; teprva venku — zde se mi rozjasnilo v hlavě, zde se mi rozehřálo srdce; — zde jsem poznal muže, kteří svou láskou k jazyku, k lidu, k vlasti toho nejčestnějšího jmena i uznání zasluhují — a s těmi, zlatá matičko, přátelím. Myslíš, matičko, že mohou takoví lidé něco daremného tropiti? — daremně čas a peníze mařiti? — v daremných společnostech tonouti?“

„Ne — to nemyslím!“ řekla Podhajská jemně, a přemítala ještě slova jeho. „Co mi tady povídáš, zdá mi se pěkné a dobré — ačkoli, abych se upřímně vyznala, všemu ještě nerozumím . . .“

„Ale já mu rozumím!“ zvolala Růžena, jejíž tváře mezi Antonínovým vypravováním neobyčejně byly zahořely a jako květ nového života se jevily. „Já mu rozumím — a cítím,

že mluví pravdu. Nyní vím, co mě bolívalo, když si záměčtí pánové posměšek z českého lidu tropili! Já to nemohla vysloviti — ale srdce mi pukalo. Nyní tomu rozumím!“

„Růženo!“ zvolal Podhajský radostně překvapen a chopil ji za ruce. „Je-li možná? Ozývá se i v tobě hlas, kterýž naplnil duši mou? Vykvétá v prsou tvých ona čarodějná květina, po nížto práhne touha má?“

„Co to myslíš?“ ptala se dívka tiše.

„Byla bys v stavu mě pochopit, kdybych s tebou o vlasti a národu rozprávěl? Nalezla by láska k těmto věcem místa v krásném srdci tvém?“

„Já to neumím povědeti — ale když mluvíš, tu poznávám, že jsou to slova srdce mého — a že budu věčně jako ty smýšleti.“

„O moje Růženo!“

„Vy jste hodné děti,“ ozvala se Podhajská po kratinkém, ale blahém zamlčení ze všech stran .... „ale já nemám ještě pokoje. Což je to tedy všecko, o čem náš doktor rozprávěl? A proč viděl samé daremnosti?“

„Každá dobrá věc má svoje protivníky, milá matičko!“ řekl Podhajský — „to je stará pravda. Také počínání šlechetných mužů, kteří vlast naši upřímně milují a protož přirozeně *vla-*

stenci jmenovat se mohou — také smýšlení a jednání těchto mužů nalezlo svých nepřátel a odpůrců, kteří se jim protivějí nebo posmívají, ano podezřelými je učiniti se vynasnažují, a myslejí, že kdo ví co vtipného pronesli, když o nich řeknou, že *vlastenčí.*“

„Ale otec mluvil o svůdnících, o hejřilech...“

„Matičko — moje zlatá! prosím tě, neopakuj věci, které mi již tolik bolestí způsobily. Kdybysi ty muže znala, kteří otci tak nevinně hlavu pomátli, řekla bysi dozajista, že svému Antonínovi jakživa jiných přátel nepřeješ. Vážní a zamračení arci nebyli; ale můj Bože, což pak se nemá člověk veseliti, když si jednou k zotavení do širého pole vyběhne?“

„Ale ... co to bylo s tou — ženskou osobou?“

„Chceš ji vidět? — chceš ji poznat, matko? Já ti nebudu o ní mluviti, ale přesvědč se vlastníma očima.“

„Já nemám veliké chuti seznamovati se s podezřelými osobami...“

„Ne, ne, matičko! — tak nemluv, a nechceš-li ji viděti: tedy poslechni.“

A nyní začal o Emilii vypravovati; mluvil ohnivými slovy a líčil živými barvami. Popisoval život její, smýšlení a city její — pověděl,

co ji bylo do Prahy přivedlo, jak ji poznal — a mluvil také o jejím Ferdinandovi....

„Takovou osobu nesmíš, matičko, podlé jiných děvčat posuzovati.“

„To bych neřekla. Co je v ženské ženského, to musí v každém stavu zachovat.“

„To ona také zachovává a střeží, jako poklad největší.“

„A zná chování její člověk, jemuž, jak pravíš, svou lásku darovala?“

„Jakž by neznal? — ona nemá před ním žádného tajemství, a nebyl by jí hoden, kdyby o ní dost malé pochybnosti měl.“

„Ale tak svobodně po světě...!“

„Toť přináší stav její. Ona jest neobmezená paní vůle své a ví, že je všude vítána, kde se umění její zaleskne.“

„A co znamenala ta jízda s tebou po vodě?“

„Chuť navštíviti krásné Drážďany a viděti rozkošné břehy našeho Labe. Cesta není daleká — je pohodlná, a já se jí nabídnul za společníka, chtěje také hlavní město přívětivého Saska poznati. Ostatně měla s sebou také svou panskou — myslíš-li, že tím jakési vážnosti nabude.“

„Má ta osoba panskou?“ podivila se Podhajská — a Antonín se dal do smíchu.

„Již vidím," řekl, „že se musíš na ni podívat, sice ti uvízne v paměti přepodivný obrázek — tak asi jako o mladé světoběžnici. Není-li pravda, moje růžičko! ty se na ni také podíváš, aby ti všechno děsivé myšlení z hlavičky zmizelo."

„Já jsem spokojena se vším, co se tobě líbí," odpověděla dívka tiše — „a ničeho se neděsím."

„To jsi moudrá, moje panenko!" zvolal Podhajský — „a matička nebude zatvrzelejší. Či nejsi ještě pokojná?"

„Jsem — jsem! ale ta osoba se mi přece nelíbí . . . měla by té své neženské hry a svobody nechati."

9.

O pojď a viz mé slze!
Synu poslyš! Ústa, jež tě
Nejprvnější líbala, tu
Lkají.
Smutnohra.

„A nyní buď veselá, moje zlatá matičko!" zvolal Podhajský, když byl honem přípravy k nějakému zotavení a občerstvení obou ženštin učinil. Chutné pečivo a dobré víno stálo na stole; káva se vařila.

„Nyní buď veselá. Zapomeň na to, co se bylo událo, a raduj se z této chvíle."

„Raduj se, raduj!“ opětovala matka, po jejíž tváři chvílkami ještě malé obláčky kmitaly. „Myslíš, nepovážlivče, tím že je všecko zpraveno, a že jsem jen proto za tebou přijela? — Nezpomínáš na otce?“

„Co je mi platno na něj zpomínat?“ prohodil Antonín hlasem temným. „Pomůže mi zpomínka?“

„A jakž by nepomohla, když to bude zpomínka *synovská?*“

„Ale jakž to může býti zpomínka synovská? Mohu-li na něj zpomenouti jako *na otce*? Nezrušil on sám svazky, jež ho ke mně poutaly? Neodřekl se práv otcovských, když i moje zničil?“

„Mlč!.... dítě, nemluv ke mně ve smyslu takovém!“ prosila i kárala ho matka hlasem, kterýž celou duši jeho projímal. — „On je *otec* tvůj — to je moje celá odpověd — to si měl povážit, to mělo všechnu tvou hořkost osladit. On je *otec* tvůj — to ti mělo v uších zníti, a kdyby ti při tom bylo srdce pukalo. Jáť vím dobře, že ti přišlo požadování jeho za těžké; ale kdybysi byl na vše zapomenul: měl jsi aspoň na mne pamatovati.“

„Matko! nečiň mi křivdu. Já na tebe pamatoval... ale otec nedal k srdci svému přistoupit.“

„Nu, tedy nedal — já ho neomlouvám — starým lidem se musí ledaco prominout; ale nyní dá k sobě přistoupit, když se jako syn přiblížíš!“

„Matko! — co to požaduješ?“ lekal se Podhajský.

„Abysi jel se mnou domů,“ řekla matka svým nejmírnějším hlasem a vztáhla po něm ruku.

On ji uchopil, sklonil se k ní, tiskl na ni tváře své a řekl úpěnlivě: „Já nemohu!“

„Že nemůžeš?“ ptala se matka se srdcem mocně tlukoucím.

„Ty žádáš mou smrt!“

„Umučený Spasiteli!“ zděsila se milující žena, a vstávajíc od stolu, spínala ruce. — „Já .... tvou smrt! Nešťastné dítě... Bůh ti odpusť nerozumné slovo.... já tvou smrt!“

„Matko!“ prosil Podhajský.

„To je tedy cíl a konec lásky mé?“ mluvila žena dále hlasem se-třesoucím. „Tak mi tedy rozumělo dítě mé?... O jdi tedy, jdi — a poslechni svou moudrou hlavu — nedbej na matku! Nedbej na to, budu-li se trápiti — budu-li si dělat nezasloužené výčitky, že jsem dítě své nevychovala, jak sám Bůh poručil: aby ctilo otce i matku svou. Na mém hrobě můžeš pak...“

„Ustaň, ustaň, matko — a nerozdírej mi srdce novou žalostí!“

„Ale nemysli, že tak snadno synovské povinnosti se sebe odhodíš! Já se nehnu od tebe! Odstrkuj mě, odháněj a zapírej mě — já tě budu

jako stín provázet — budu jako duch klatby kroky tvé střežiti a denně ti blednoucí tváře své okazovati. Já slíbila otci, že tě přivedu nazpět, i dostojím tomuto slovu svému — anebo zahynu!“

„Ne, ne — ty nezahyneš!“ zvolal Podhajský v zimničném zanícení — „ale *já* nevidím žádného vysvobození.“

„O pošetilče!“ mluvila matka dále. — „To je tedy ta tvoje láska ke mně — a ta vychválená k vlasti, že se bojí v zápas jíti s otcem? To je hlubokost a pevnost její, že se bojí člověka přesvědčiti, kterýž tě z celé duše miluje, třebas i srdce své do tvrdé slupiny ukrýval a hlavu svou podlé tvé míry ukloniti neuměl? Jdi — jdi, bázlivče! Tys nemiloval a nemiluješ ani matku, ani vlast: sic bys i k vůli nim rád něco snesl, a tímto snešením i ve své lásce se otužil.“

Nastalo pomlčení. Antonín ukrýval si dlaněmi tvář. Matka tiše plakala.

Tu se přiblížila Růžena k Antonínovi, pojala ho za ruku a položila ji mezi sepnuté ruce své na prsa svá. V očích se jí leskly dvě drahé perle.

„Antoníne!“ jala se mluviti nejistým, ale nesmírně dojemným hlasem — „poslechni mat-

ku! Pojeď s námi domů. Vždyť pak i nemůžeš nic jiného učinit! Či bysi mohl na nás tak zapomenout, že bys neměl té nejmenší starosti, jací budou příští dnové naši?“

„Antoníne!“ zvolala nyní Podhajská, plamenem veliké lásky své na novo uchvácena . . . „Antoníne! ty necháváš i dívku nadarmo k sobě mluviti, kterou jsi na vždy ve svém srdci chovati — s kterou jsi radosti a žalosti tohoto světa zdíleti slíbil? Synu — synu! Což mám opravdu nad tvým srdcem zoufati? Což pak je to věru něco tak těžkého učiniti matku a otce a dívku svou šťastnými?“

„Mou krev — můj život — mou blaženost pro tebe, matko moje!“ zvolal Podhajský — „ale vůle otcova požaduje ode mne ještě víc! Ona chce zničiti bytost mou . . .“

„To není pravda — tomu nevěř! Žalostí a hněvem byla přeplněna duše jeho. On si nevěděl jiné pomoci, jak by tě ze zkázy vytrhnul . . . . on to myslil dobře, já to vím jistěji, nežli on sám, a věřím v to tak pevně, jako jsem věřila, že tebe nazpět přivedu. Či-li jsem se v tobě zklamala? . . . . Synu, synu! Což pak již ani tolik důvěry k své matce nechováš, abys ji uposlechl a přesvědčen byl, že jenom na tvé štěstí myslí — a že by tě k ničemu nenutila —

a o nic neprosila, kdyby nevěděla, že je to štěstí tvé?“

„O já vím — já vím! Ty jsi byla odjakživa anděl milosti, kterýž mě zlatými perutěmi ochvíval; — dech tvůj a myšlénka tvá je láska mateřská . . . jak bych ti nemohl důvěřovati? Ale nemůže se i láska tvoje mýliti? — nebo nemůže mi jiné cesty vykázati nežli tu k domovu?“

„A kdež by čekala na syna lepší cesta, nežli je ona k domu otcovskému? Kde postojíš tak jistě jako před očima otce a matky své? O pojď, pojď — neuvaluj na sebe hřích, že tě matka nadarmo prosila.“

„A můj nový život — moje nynější smýšlení, ježto mám otci v obět přinesti, a mimo sebe pustit, jako lehké ranní sny . . . co bude z toho, matko má?! Či budeš pokojně a utěšeně na to hleděti, když mě vůle otcova jako nedospělého chlapce sevře a ztrýzní, záměry moje zkazí —“

„To neučiní, Antoníne! Já se ti zaručím svou mateřskou láskou, že se celá obloha domácnosti naší vyjasní, když se povolným — když se synem ukážeš. Není ti toto rukojemství dosti veliké?

„O je, je veliké!“ volal Podhajský vroucně a líbal ruce matčiny.... ale tváře jeho bledly.

„A nebo myslíš, Antoníne, že pranic u otce nezmohu? Že nedovedu svou vůli a svůj zámysl provesti?“

„Vím, vím! — a odevzdávám se do rukou tvých. Čiň tedy semnou, co se ti líbí, a co láska tvoje za dobré uzná!“

S těmi slovy se jí vrhnul okolo krku, a oba potrvali v dlouhém a vřelém objetí. — Růžena se blaženě usmívala.

10.

Zas vidím vás, otcovské luhy,
A vás pahorky zelené,
Vás, klasem zlatým kryté pruhy,
Vás, lípy v dolci milené!
Synův návrat od V. J. Picka.

Nepokojně přecházela opět Emilie po svém pokoji. Před půl hodinou odešel od ní Podhajský s matkou a Růženou.

Živá, cituplná, obrazivá divadelní rekyně, kteráž celému světu neohroženě do tváří hleděla a žádného soudu se neštítila — tato podivná ženština nemohla nyní obraz prosté ženy z mysli zbýti, a v duši jí zaznívaly ještě poslední slova její.

Paní Kateřina si dala říci a navštívila dívku, jejíž bytost pochopiti nemohla. I zděsila se takořka jejího pohledu. Byla něco prajiného

očekávala, nežli se jí ve spanilé, půvabné a elegantní dámě zjevilo. I začala ji v duchu již odprošovati. Šťastná žena byla by na to přísahu složila, že pod takovýmto zevnějškem nic . . . takového vězeti nemůže, čeho se byla na počátku obávala.

I Emilie byla prostou, ale jemnocitou ženou dojatá. Pudilo ji to k ní, jako k vlastní matce, kterouž arci již dávno — dávno byla pohřbila. A srdce její otevřelo se před ní jako drahá pokladnice, v nížto se diamanty a rubíny blýskaly — otevřela se před ní jako divůplná obloha, na nížto se měsíc, slunce a hvězdy honily — otevřela se před ní jako stará, vzácná kniha, kde se báchorky o zaklených kněžnách, nábožné žalmy a veselé písně střídaly.

Podhajská tušila velikou vnitřní cenu její, ale přece potřásala starostlivě hlavou, a tisknouc jí ruku pravila: „Já bych té nebezpečné hry nechala, a vrátila se do světa ženského.“

Tato slova zněla nyní Emilii v celé duši a naplňovala ji teskností. Byl to hlas tajemný. Dívka nemohla říci, proč by se jich strachovati, proč by se jimi děsiti měla.

V tom se dávaly návštěvy opovídat — a v okamžení na to vešli Antonínovi přátelé. Emilie na ně čekala.

V okamžení sletěl všechen mráček s čela jejího. Dáma nejoutlejšího tónu a přítelka otevřeného srdce vítala mladé muže.

„Pánové, já vás dala volati, zda-li byste semnou malé dobrodružství podniknouti nechtěli.“

„Běží-li při tom o krk — můj vám stojí k službám,“ nabízel se známý šedokabátník.

„Takového nebezpečí při tom není — ačkoli jistit nemohu, zda-li nás někde škaredá tvář nepotká. Slyšte! Dnes nám odjede Podhajský. Jeho matka nám ho odvádí, aby ho s otcem smířila. My jsme dílem také příčina, že se na syna rozhněval; — tu mi napadlo, zdaž by nebylo slušno, abychme také něčím k obecnému smíření přispěli a domácí krásnou slavnost nějak oslaviti pomohli.“

„To by bylo arci famósní!“ radoval se outlý přítel. „Ale jak?“

„Abychme za Podhajským vyjeli, a brzce za ním na otcovský dvorec vrazili. Tu přijdeme právě mezi rozjitřené affekty a budeme moci nejsnadněji celou věc k dobrému konci otočit.“

„Já jsem přitom! — Já také!“ ozvali se přátelé — a nežli uběhlo čtvrt hodiny, začali se na improvizovanou cestu chystati. Slibovaliť si veliké rozkoše a chytili se podivného návrhu se vší chutí . . .

Starý ökonom neměl mezi tím ovšem ani zdání o všelijakých náběžích a outocích, které se na srdce jeho strojily. Nyní nebyl ani vstavu na svět pomyslit. Bylať se s ním v tom krátkém čase hrozná změna udála.

Zdálo se mu, že je na poušti. A také na ni skutečně byl. Domácí čeleď se mu vyhýbala, on se štítil čeledi; ona to činila z bázně, tento ze studu. Projímalť ho chvílemi hlas, že se byl přenáhlil .... a to mu nemohl až posud nikdo vyčítat. Plamenně to nyní cítil, že tu krom hrudy a prsti ještě něco je, nač byl srdce své upoutal, třebas to i pověděti neuměl, nebo to časem ukrýval — a to byla žena jeho .... Růženka .... a Antonín.

Ano, on ho miloval! S blahým trnutím uváděl si na mysl postavu ušlechtilého jinocha .... ale srdce jeho bouřilo dvojitým hněvem, když si na jeho vzdory zpomenul. S plamennou touhou čekal, jakou zprávu od manželky dostane, proklínal ranhojiče, proklínal Antonínovy přátele — doufal, že se manželčina slova vyplní .... jednou chvílí se třásl, druhou zuřil, třetí by byl slzel.

Plesavé zkřiknutí vyrvalo se mu rázem ze stísněných prsou, když náhle domácí kočárek na nádvoří vjel a Růžena s něho skočila. I chtěl jí běžet naproti — ale nohy pod ním klesaly ...

a pak chtěl zase na přísného otce hráti. Ale tato vůle jeho se brzy rozpraskla; — vždyť viděl jenom Růženu slízati!

„Kde zůstala Kateřina?“ ptal se vstupující dívky.

„Dobrého zdraví, tatínku!“ odpovídala tato, lehounkým kročejem k němu letíc a ruku i ústa mu líbajíc. Zdálať se býti jako novým životem nadchnutá. — „Pěkné pozdravení od matinky...“

„Ale kde je? kdes ji nechala!“ skočil jí Podhajský do řeči . . . „Pověsila se na toho proklatého nezdárníka . . .?“

„Ne, ne — neklej, nehorši se, tatínku!“ prosila Růžena, outlou ručinkou ústa mu zacpávajíc. „Nic zlého o našem Antonínovi — sice ti nepovím, co ti matinka zkazuje.“

„Zbláznila jsi se?“

„O, proč ne? Rozkoší se zbláznit — toť nemůže býti nic blaženějšího. Pro tenkráte ti ale povídám s úplným, zdravým rozumem, že tě dává matinka prosit — pěkně prosit, abysi obměkčil srdce své a nezatvrzoval se ve hněvu.“

„Co?“ zkřikl Podhajský, a mžikem vrazila se mu všechna krev do tváře. Myslilť, že byla cesta matčina marná, a že chtějí nyní srdce jeho k vůli nepovolnému synovi podrývat. — I uchvátil ho nový hněv.

„Co? — já se mám obměkčovat, aby jiní tím urputněji na svém bezpráví setrvati mohli? To je tedy ovoce vaší cesty?“

„I tak pak si jenom nech pověděti, tatínku!“ chlácholila ho zase dívka. „Naše cesta vydala pěkné ovoce — a já tě nyní jen prosím, abysi mu ve svém srdci místečka vykázal.“

„Co je tedy? — mluv! Jak vidím, musely se divy dít, neboť i ty jsi něčeho nabyla, co jsem dříve na tobě nikdy nepozoroval.“

Dívka se líbezně zapýřila.

„Ano — stalo se něco,“ řekla sladkým hlasem — „slyšela jsem Antonína mluviti, a kouzelným jeho slovem praskly kruhy okolo duše mé. Tatínku .... také ty ho musíš ještě jednou vyslechnouti —“

„Koho?“ ulekl se Podhajský. — „Kde je? — já nechci ...“

„Matinka tě dává prositi, abysi zpomněl na její lásku, na její oddanost ...“

„Kde je? — kde je Kateřina?“ ptal se Podhajský netrpělivě. „Co mluví o své lásce ústy cizími? Kde je sama?“

„Tu je!“ ozval se hlas ženský za ním, a na prahu, mezi otevřenými dveřmi, stála Podhajská s Antonínem.

Ona byla přede dvorcem s kočárku slezla a zahradou do domu se vkradla.

„Tu je!“ ozvala se nyní — „a splňuje slovo své. Přivádí syna tvého.“

„Otče!“ zvolal Antonín a sepnuv ruce na prsou, posýlal k němu prosebné zraky.

„Syn tě volá, otče!“ řekla matka, blíže přicházejíc.

„Já měl syna,“ promluvil starý, s očima k zemi upnutýma, hlasem žalostí a radostí se-třesoucím... „já měl syna poslušného —“

„Ten opět přichází!“ zvolala matka horlivě — „a navrací se litostně.“

„A poslušně?“

„Poslušně.“

„Beze vší výmínky?“

„Jako dítě tvoje za let pacholetských.“

„Jako dítě moje za let pacholetských?“ opětoval starý ökonom s blahou zpomínkou, a hlava mu sklesla ku prsoum.

„Otče!“ zvolal Antonín — a vrhnuv se k němu na zem, objal kolena jeho a tulil se k němu s dětinskou důvěrou.

A starý se k němu sklonil — položil hlavu svou na hlavu jeho, ovinul okolo něho ruce své — nemluvil, ale horké, veliké slze na osmahlých tvářích mluvily za něj.

Živý proud rozkošné rozpravy uchvátil nyní čtyry blahé lidi. Tu bylo vyobrazování a vysvětlování, vyptávání a zpytování — ale všecko s přívětivou tváří a laskavými slovy.

Kde zůstal přísný otec?

Ach, ten zmizel rostoucím zalíbením, jež nalezal v ušlechtilém synu, a namáhal se, aby postihl všechny ty pěkné věci, o nichž mu nyní mladý vlastenec z plného srdce vyprávěl.

Vrtěl při tom arci ještě tuze často hlavou, ledaco nemohl pochopit . . . . ale bolest jeho za dnů právě minulých byla tak veliká, že se nyní takořka nutil věci uvěřiti, které se mu v obmezené příhrádky starého rozumu jeho vtěsnati nechtěly — nutil se věřiti, jen aby zas podobné bolesti neucítil, a touto vůlí začalo se v něm i přesvědčení zmáhati.

A když byl nejjemnější souzvuk srdce všechněch opanoval, zarachotily dva pěkné povozy na prostranném nádvoří.

„Hvězdy nebeské!“ zvolal Antonín, kterýž se byl s ostatními k oknu přihrnul. „Totě Emilie — a moji přátelé!“

S rozličnými pocity hleděli šťastní obyvatelé osamělého dvorce na hosti i na sebe, a nežli si mohli otázku předložiti, co tato návštěva zna-

mená? — otevřely se dvéře, a domácí děvečkou vedeni, vstupovali pocestníci přes práh.

„Pokoj s vámi — a nám laskavé uvítání!“ mluvila Emilie hned při prvním kročeji. — „Dovolte nám vejíti pod střechu, kdežto se dílem naší vinou, ačkoli nevinně, nemilý duch nesváru hostiti začínal — nyní ale, jak pozorujeme, již opět, šťastně začarován, zmizel; dovolte nám také nějakou částí k všeobecnému dorozumění a pospolnému shodnutí-se přispěti. — S těmito drahými se již známe,“ mluvila dále, živě k staré Podhajské a Růženě přistupujíc a obě objímajíc — „s panem mladým Podhajským mám podobné potěšení, a tudy my nezbývá nic jiného, nežli abych toho i u ctihodného domácího pána dosáhla. Povrchně jsme se již arci poznali,“ obrátila se k starému ökonomu s nejdvornější poklonou, „ale já bych ráda, aby mě za jasného světla poznal — aby v paměti tak váženého muže ani nejmenšího stínu na obraze mém nezůstalo.“

Starý tonul v nesnázi a začal něco mumlati, co mělo jako výmluva vypadat; mladý přistoupil k přátelům a projeviv své překvapení, seznamoval je s matkou a s Růženou.

„Já jsem ona pověstná ochechule,“ mluvila zas Emilie s nejpůvabnějším úsměvem k starému Podhajskému — „kteráž vás ohledem pana syna

tak hrozně poděsila. V skutku ale, zdá mi se, nemám na sobě nic hroznějšího, nežli tito pánové — vůbec přátelé vašeho pana syna a znamenití vlastencové — a jakož, doufám, poznáte, nežli vás opustím.“

Nyní začal Antonín přátele své dle jmena i stavu uvádět. Rodičům zněly titule doktor a právník velmi líbezně, a když tito konečně sami přistoupili a srdečnými, nenucenými slovy příjezd svůj omlouvati a podezření jejich zvracovati začali: nemohl starý venkovan hned slov nalezti, aby své mrzuté přenáhlení omluvil, jakož i milé překvapení své vyjádřil. Jakž nyní ty pány pod svou střechou, za denního světla, s utišenou myslí viděl, nemohl sám pochopiti, jak o nich co zlého mysliti mohl. I poznával, že jim byl ukřivdil, a tímto poznáním změklo srdce jeho tak, že je říkaje s dětinskou radostí vítal a jako starým známým ruce jim tisknul.

„Vidíš, pantáto — vidíš, jak jsme se mýlili!“ usmála se paní Kateřina. „To jsou ti pánové, s kterými náš Antonín vlastenčí — kterých jsme se strachovali; — a teď jim tiskneš ruce!“

„O však já to přivedu také tak daleko, že mi pantáta ruku stiskne!“ ozvala se nyní Emilie. „Dovolte mi jen, zlatá matičko! abych tu směla dvakráte čtyryadvadcet hodin jako dcera po-

byti. Popřejte mi jen té rozkoše, abych se mohla k srdci vašemu jako k srdci mateřskému uchýliti a od ruky vašeho ctihodného manžela jako od ruky otcovské na dalekou cestu požehnání si vyprosit. Snad navždy opustím nyní drahé kraje vlasti naší — a ráda bych zpomínku na dny mezi vámi ztrávené jako zlaté listy do knihy života svého vložila.“

I přivinula se k Podhajské, a jemnocitá žena přitiskla ji k srdci svému....

Blahostně plynuly nato příští dnové. V osamělém dvorci panoval nový, ojařený život. Hlavní jeho jiskrou, nejbohatším jeho pramenem byla Emilie. Se starým Podhajským procházela pole a dala se o setí i o žních jako nastávající hospodyně poučovati; s paní Kateřinou přihlížela ke stájím, s Růženou házela pokrm drůbeži, navštěvovala oblíbená místa Antonínova — a zde rozlévala své nejkrásnější písně. Zdáloť se, že si byla umínila šťastnou náhodou nalezený zdroj rozkoše před svým odjezdem z krajin domácích do poslední krůpěje vyprázdnit.

A na všech stranách nalezala ochotného, živého souhlasu.

11.

Pro jedno kvití
Slunce nesvítí,
Vždyť já tě, má milá,
Nemusím míti.
Národní píseň.

„Bohu díky, že jsem zase doma!“ oddechla si Emilie, když to, opustivši kočár, se svou panskou zase do pěkného pokoje ve velkém Pražském hostinci vstoupila. „Já bych byla samou rozkoší onemocněla. Teď je mi právě nejlíp — teď začneme věci skládat, a zejtra pojedeme do božího světa.“

Po cestě poněkud unavena odhodila klobouk a vrhla sebou na hebounkou sofu. Přemítalať na mysli příhody minulých dnů — zabrala se do budoucích a zastavila se s celou svou podivnou duší u Ferdinanda.

V tom přinesla domácí panská zapečetěné psaní. Nedávno byl je tu poštovní posel zanechal.

„Od něho?“ zvolala Emilie bezděky, sotva že list v rukou dívčích zahlídla, a hbitě se vzchopila.

Tušení ji nezklamalo. Byla to ruka Ferdinandova.

O b s a h.

Str.

Hudební dobrodruzi 7

Alchemista 81

České granaty 145

Láska básníkova 189

Pomněnky z Roztěže 233

Vlast a matka 277

BINDING SEAT

PG
5038
T9
1857
dil 1

Tyl, Josef Kajetán
Sebrane Spisy

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY